

MAGYAR RENDÉSZET

XXV. évf. (2025)

1. szám

ISSN 1586-2895 (nyomtatott)
ISSN 1787-050X (elektronikus)

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ

MAGYAR RENDÉSZET

A NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM RENDÉSZETTUDOMÁNYI SZAKMAI FOLYÓIRATA

Magyar Rendészet – Szerkesztőség

Főszerkesztő: Prof. Dr. CHRISTIÁN László (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)

Főszerkesztő-helyettes: Dr. BIRÓCZKY-SZABÓ Andrea (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)

Szerkesztők: BARNUCZ Nóra (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)
Dr. CSABA Zágón (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)
Dr. ERDŐS Ákos (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)
Dr. LIPPAI Zsolt (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)
Dr. NÉMETH Zsolt (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)
Dr. TÓTH János József (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)

Szerkesztőbizottság

A szerkesztőbizottság elnöke: Prof. Dr. KOVÁCS Gábor (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)

A szerkesztőbizottság tiszteletbeli elnöke: Prof. Dr. KATONA Géza

Alapító szerkesztőbizottsági elnök: Prof. Dr. BLASKÓ Béla (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)

Szerkesztőbizottsági tagok: Prof. Dr. BARABÁS Andrea Tünde (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)
Dr. habil. BODA József (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)
Dr. FAŁDOWSKI, Marek (Szczynói Rendőr-akadémia, Lengyelország)
Dr. FELKAI László (Belügyminisztérium)
Dr. FIALKA György (Személy-, Vagyonvédelmi és Magánnyomozói Szakmai Kamara)
Prof. Dr. FINSZTER Géza (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)
Prof. Dr. HALLER József (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)
Dr. HEGYALJAI Mátyás (Belügyminisztérium)
Dr. JANZA Frigyes nyá. r. vezérőrnagy
Prof. Dr. KEREZSI Klára (Országos Kriminológiai Intézet)
Dr. MADAI Sándor (Debreceni Egyetem)
Prof. Dr. MEZEY Barna (Eötvös Loránd Tudományegyetem)
Prof. Dr. RUZSONYI Péter (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)
Prof. Dr. SALLAI János (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)
Dr. SOTLAR, Andrej (Maribori Egyetem, Szlovénia)

Szerkesztőség: 1083 Budapest, Üllői út 82. magyarrendeszet@uni-nke.hu, +36 1 432 9074

XXV. évfolyam, 2025/1. szám

Kiadó: Nemzeti Közzolgálati Egyetem | Ludovika Egyetemi Kiadó, 1083 Budapest, Ludovika tér 2.
www.ludovika.hu; info@ludovika.hu

A kiadásért felel: Dr. DELI Gergely rektor

Olvasószerkesztők: FARKAS-NAGY Judit, RESOFSZKI Ágnes

ISSN 1586-2895 (nyomtatott) ISSN 1787-050X (elektronikus)

Megjelenik évente 4 alkalommal.

HUNGARIAN LAW ENFORCEMENT

PROFESSIONAL JOURNAL OF LAW ENFORCEMENT OF THE UNIVERSITY OF PUBLIC SERVICE

Hungarian Law Enforcement – Editorial Team

Editor-in-chief: László CHRISTIÁN (Ludovika University of Public Service, Hungary)

Deputy editor-in-chief: Andrea BIRÓCKZY-SZABÓ (Ludovika University of Public Service, Hungary)

Editors: Nóra BARNUCZ (Ludovika University of Public Service, Hungary)
Zágon CSABA (Ludovika University of Public Service, Hungary)
Ákos ERDŐS (Ludovika University of Public Service, Hungary)
Zsolt LIPPAI (Ludovika University of Public Service, Hungary)
Zsolt NÉMETH (Ludovika University of Public Service, Hungary)
János József TÓTH (Ludovika University of Public Service, Hungary)

Editorial Board

Chairman of the Editorial Board: Gábor KOVÁCS (Ludovika University of Public Service, Hungary)

Honorary Chairman of the Editorial Board: † Géza KATONA

Founding Chairman of the Editorial Board: Béla BLASKÓ (Ludovika University of Public Service, Hungary)

Editors of the Editorial Board: Andrea Tünde BARABÁS (Ludovika University of Public Service, Hungary)
József BODA (Ludovika University of Public Service, Hungary)
Marek FAŁDOWSKI (Police Academy in Szczytno, Poland)
László FELKAI (Ministry of Interior, Hungary)
György FIALKA (Chamber of Bodyguards, Property Protection and Private Detectives, Hungary)
Géza FINSZTER (Ludovika University of Public Service, Hungary)
József HALLER (Ludovika University of Public Service, Hungary)
Mátyás HEGYALJAI (Ministry of Interior, Hungary)
Frigyes JANZA (Hungarian Police, retired)
Klára KEREZSI (Hungarian Academy of Sciences)
Sándor MADAI (University of Debrecen, Hungary)
Barna MEZEY (Eötvös Loránd University, Hungary)
† Péter RUZSONYI (Ludovika University of Public Service, Hungary)
János SALLAI (Ludovika University of Public Service, Hungary)
Andrej SOTLAR (University of Maribor, Slovenia)

Editorial Office: H-1083 Budapest, Üllői út 82., magyarrendeszet@uni-nke.hu, +36 1 432 9074
Subscriptions are available at the editorial office, at the above address.

Vol. XXV 2025/1

Publisher: Ludovika University of Public Service, Hungary H-1083 Budapest, Ludovika tér 2.
www.ludovika.hu; info@ludovika.hu

Responsible for publishing: Gergely DELI rector

Proofreaders: Judit FARKAS-NAGY, Ágnes RESOFSZKI

ISSN 1586-2895 (printed) ISSN 1787-050X (online)

Published four times a year.

TARTALOM

Köszöntő	13
BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS	
CZENCZER Orsolya, BOGOTYÁN Róbert: Elektronikus távfelügyeleti eszköz a hazai büntetés-végrehajtás szolgálatában	21
KRIMINALISZTIKA	
Csaba FENYVESI, Vanessza FÁBIÁN: Analysis of Jack the Ripper's Series of Murders 137 Years Later Using Modern Forensic Tools	35
ERDÉLYI Ákos: A szexuális erőszakkal társult emberölések bemutatása	49
MENEKÜLTÜGY	
ZÁN Krisztina: Az összefogás ereje	67
RENDÉSZETTÖRTÉNET	
KARDOS Pál: A társadalmi bűnmegelőzés és a polgárőrség története Magyarországon	81
RENDÉSZETTUDOMÁNY	
GYARAKI Réka: Az adatokkal kapcsolatos visszaélések margójára.....	97
HARANGOZÓ Valentin: (e-)Mikromobilitás a nagyvárosi forgalomszervezésben.....	111
LUKÁCS Roxána, LIPPAI Zsolt: Tengerjáró hajók célkeresztben.....	127
NÉMETH Ágota, RÖTTLER Violetta: Közbiztonság és magánbiztonság Németországban.....	147
Dávid PAPP: The Theoretical Background of the Relations Between Police Presence and Public Safety.....	161
Csaba ZSIGMOND: Review of Scientific Publications on Money Laundering and Terrorist Financing in Major Hungarian Law Enforcement Journals over the Last 20 Years.....	171
RENDÉSZETI KÉPZÉS	
BALOGH Mónika, HIS Imre, IGAZ-DANSZKY Tamás: Új oktatóterem a katasztrófavédelem műveletirányításának szolgálatában	179
BEZERÉDI Imre: „MI mentor, coach, support...”	191
MÁTÉS Gábor: Az alapképzés, különösen a lökiképzés oktatásának fejlesztési lehetőségei a Nemzeti Közszerológiai Egyetem Rendészettudományi Karon	211
TERRORIZMUS	
Tamás KOVÁCS: OAS – Anatomy of a Terror Organisation	225
KÖNYVISMERTETÉS	
BÁLINT Tamás: Recenzió dr. Nyeste Péter <i>A bűnüldözési célú titkos információgyűjtés története, rendszerspecifikus sajátosságai, szektorális elvei</i> című doktori (PhD) értekezéséről	235
KOVÁCS Tamás: Pénzügyek – Rendőrség(ek) – Eljárások	241
ÖVEGES Kristóf, SALLAI János: Recenzió dr. Kovács Gyula <i>A nyomozás nehézségei, avagy nincs új a nap alatt</i> című művéről	245

BÁLINT Tamás dr., doktorandusz, Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola

BALOGH Mónika, doktorandusz, Nemzeti Közszerológálati Egyetem Katonai Műszaki Doktori Iskola

BEZERÉDI Imre dr. PhD, r. alezredes, tagozatparancsnok-helyettes, Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészeti Kiképzési és Nevelési Intézet Rendvédelmi Tagozat

BOGOTYÁN Róbert Lajos dr. bv. ezredes, tanszékvezető egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar Büntetés-végrehajtási Tanszék

CZENCZER Orsolya dr. PhD, bv. alezredes, egyetemi docens, Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar Büntetés-végrehajtási Tanszék

ERDÉLYI Ákos, pszichológus, kriminológus, doktorandusz, egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészeti Magatartástudományi és Kriminálpszichológia Tanszék

FÁBIÁN Vanessza dr., doktoranda, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető és Polgári Eljárásjogi Tanszék

FENYVESI Csaba prof. habil. egyetemi tanár, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető és Polgári Eljárásjogi Tanszék

GYARAKI Réka Eszter dr. PhD, r. őrnagy, egyetemi adjunktus, Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar Bűnüldözési és Gazdaságvédelmi Tanszék

HARANGOZÓ Valentin, hallgató, Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar

HIS Imre t. alezredes, főosztályvezető-helyettes, Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság Térinformatikai és Fejlesztési Osztály

IGAZ-DANSZKY Tamás t. őrnagy, doktorandusz, Nemzeti Közszerológálati Egyetem, Katonai Műszaki Doktori Iskola; ügyeletvezető, Fővárosi Katasztrófavédelmi Igazgatóság Főügyeleti Osztály

KARDOS Pál, mesteroktató, Nemzeti Közszerolálati Egyetem Rendészettudományi Kar Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék; igazgató, Zuglói Önkormányzati Rendészet; elnök, Budapesti Polgárör Szövetség; általános és oktatási elnökhelyettes, Országos Polgárör Szövetség

KOVÁCS Tamás dr. PhD, tanszékvezető habilitált egyetemi docens, Nemzeti Közszerolálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészetelméleti és -történeti Tanszék

LIPPAI Zsolt dr. PhD. r. alezredes, adjunktus, Nemzeti Közszerolálati Egyetem Rendészettudományi Kar Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék

LUKÁCS Roxána, hallgató, Nemzeti Közszerolálati Egyetem Rendészettudományi Kar Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék

MÁTÉS Gábor r. őrnagy, mesteroktató, Nemzeti Közszerolálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészeti Kiképzési és Nevelési Intézet; doktorandusz, Rendészettudományi Doktori Iskola

NÉMETH Ágota dr. r. alezredes, egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszerolálati Egyetem Rendészettudományi Kar Bűnügyi, Gazdaságvédelmi és Kiberbűnözés Elleni Tanszék

ÖVEGES Kristóf r. ezredes, egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszerolálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészetelméleti és -történeti Tanszék

PAPP Dávid r. őrnagy, egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszerolálati Egyetem Rendészettudományi Kar Közbiztonsági Tanszék

ROTTLER Violetta dr. PhD, r. őrnagy, egyetemi adjunktus, Nemzeti Közszerolálati Egyetem Rendészettudományi Kar Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék

SALLAI János r. ezredes, professor emeritus, iskolavezető-helyettes, Nemzeti Közszerolálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészettudományi Doktori Iskola

ZÁN Krisztina dr. PhD, ezredes, a Magyar Tudományos Akadémia köztestületének tagja

ZSIGMOND Csaba, dr. PhD, r. alezredes, egyetemi adjunktus, Nemzeti Közszerolálati Egyetem Rendészettudományi Kar Bűnügyi és Gazdaságvédelmi Tanszék

BEZERÉDI Imre dr. PhD, r. alezredes, tagozatparancsnok-helyettes, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészeti Kiképzési és Nevelési Intézet Rendvédelmi Tagozat

CSIZNER Zoltán dr. PhD, r. ezredes, tanszékvezető egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Kiberbűnözés Elleni Tanszék

FARKAS Johanna dr. PhD, habilitált egyetemi docens, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar NBI Polgári Nemzetbiztonsági Tanszék

FELFÖLDI Péter, egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Közbiztonsági Tanszék

FINSZTER Géza nyá. r. ezredes, professor emeritus, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar

FÓRIZS Sándor nyá. r. dandártábornok, professor emeritus, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészettudományi Doktori Iskola

FÜLE Ferenc dr., igazgatóhelyettes, Zuglói Önkormányzati Rendészet

LUKÁCS Krisztina dr. PhD, alkotmánybírósági főtanácsadó; óraadó, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Tanszék

MAJOR Róbert dr. PhD, r. ezredes, oktatási dékánhelyettes, tanszékvezető egyetemi docens, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Közbiztonsági Tanszék

MÁTYÁS Szabolcs dr. PhD, r. őrnagy, habilitált egyetemi docens, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Kriminológiai Tanszék

MÉSZÁROS Bence Balázs dr. PhD, r. ezredes, tanszékvezető egyetemi docens, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Krimináltaktikai és Kriminálmetodikai Tanszék

MUHORAY Árpád dr. PhD, ny. pv. vezérőrnagy, címzetes egyetemi tanár, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Katasztrófavédelmi Intézet

RÉMAI Dániel József r. őrnagy, tanszékvezető egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar Terrorelhárítási Tanszék

SALLAI János r. ezredes, professor emeritus, iskolavezető-helyettes, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészettudományi Doktori Iskola

SZENDREI Ferenc dr. PhD, r. ezredes, tanszékvezető egyetemi docens, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar Bűnügyi és Gazdaságvédelmi Tanszék

Tisztelt Olvasó!

A 2025-ös év első számát tartja a kezében, megújult külsővel. Az újítás célja az volt, hogy egy letisztult, elegáns, színében és grafikájában a rendészettudományt szimbolizáló külső legyen, amely magával hozhatja a lap hazai és legfőképpen nemzetközi ismertségének erősítését. A szerkesztőség ebben az évben is négy rendszeres és két különszám megjelentetését tervezi, ami – látva a hazai és külföldi szerzők lelkesedését – nem lehetetlen vállalkás. Köszönettel tartozunk a szerzők, lektorok és szerkesztők szakmai és tudományos elköteleződéséért, amellyel a tanulmányokat írták, lektorálták és szerkesztették. A fentiek mellett a lap továbbra is biztosítja, hogy minden, a rendészet rendeltetésével, intézményrendszerével, feladataival, személyzetével, működésével, jogi szabályozásával kapcsolatos munkának helyet adjon, ezzel is erősítve a lap nemzetközi láthatóságát, elősegítve a hazai és nemzetközi kutatási eredmények, elméletek disszeminálását.

A *Magyar Rendészet* elsődleges célkitűzése a rendészettudomány egyetemi szintű oktatásának támogatása, új tudományos eredmények közzététele, valamint szakmai tudományos fórum és publikációs lehetőség biztosítása. Tudományterületi fókusza a rendészettudomány, valamint a bünyügyi tudományok, kellő nyitottsággal a többi tudományterületről kapcsolódó eredményekre és az interdiszciplináris megközelítésre.

Folyóiratunk az MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának besorolása szerint B kategóriás lap, amely évente négy számmal jelenik meg. Szerkesztőségünk az NKE Rendészettudományi Karán működik, kiadója a Ludovika Egyetemi Kiadó. Lapszámaink is jól tükrözik törekvéseinket, hiszen a publikált tudományos közlemények a rendészet elméleti és gyakorlati világának sokoldalú, alapos és hiteles elemzését adják, amiben kiemelkedő szerepe van lektorainknak, akik ellenszolgáltatás nélkül tesznek eleget a szerkesztőség felkérésének és végzik felelősségteljes munkájukat, garantálva a megjelenő közlemények megfelelését a magas szintű elvárásoknak.

Visszatekintés

Az előző 2024/4-es lapszámunk büntetés-végrehajtási rovata a reintegrációs őrizet időszaki kérdéseivel, továbbá a vallásgyakorlás és a börtönlelkészi szolgálat hatásával foglalkozik a sikeres reintegrációhoz vezető úton. A büntetőjogi rovat a zaklatási esetek kezelésében alkalmazott jogi eszközök fejlődését és gyakorlatban megjelenő akadályait mutatja be, míg a határrendészeti rovat a déli határzár és annak védelmében részt vevő erők bemutatására fókuszál. A komplementer rovat szerzői Németország magánbiztonsági szektorának kereteit és sajátosságait, továbbá a közterület-felügyelet településbiztonság terén játszott szerepét, valamint az objektumvédelem és az erre biztosított költségkeret legoptimálisabb

felhasználását vizsgálják. A rendészeti gyakorlat témakörében a szerző a pilóta nélküli légi járművek alkalmazhatóságát és elhárításának lehetséges eseteit vizsgálja. A rendészettudományi rovat szerzői a kiberbűncselekmények nemzetközi trendjeivel, továbbá a biztonságos kerékpáros közlekedés összetevőivel, valamint a Police Café gyakorlat mint kutatási módszer alkalmazhatóságával és a rendőri szervezetben megfigyelhető különböző karrierjelenségekkel foglalkoznak. A főszerkesztő tollából újabb naplójegyzetet olvashat az egyetemi oktatói léttel kapcsolatos tapasztalatairól, bepillantást engedve a hétköznapiakba, különös figyelmet szentelve a rendészet területének, és hírt kaphat a VI. Sokszínű Kar interdiszciplináris konferencia igazán színes előadásairól.

Jelen számunk margójára

Büntetés-végrehajtás

A reintegrációs őrizetről szóló tanulmány azt veszi górcső alá, hogyan is működik a rendszer és az azt támogató elektronikus távfelügyeleti eszköz, milyen előnyökkel és kihívásokkal jár, illetve milyen fejlesztések zajlanak, amelyek jövőbe mutató módon igyekeznek a jogintézményt elősegíteni (CZENCZER Orsolya – BOGOTYÁN Róbert: *Elektronikus távfelügyeleti eszköz a hazai büntetés-végrehajtás szolgálatában. A tízéves reintegrációs őrizetet működtető technikai háttér és jogi alapjai*).

Kriminálisztika

A tanulmány egy 137 évvel ezelőtti londoni emberölés-sorozatot mutat be Patricia Cornwell amerikai forenzikus laborvezető könyve alapján. A szakértő 2001-ben részletes vizsgálatot végzett az eredeti helyszíneken, felkutatta a Hasfelmetsző Jack (Jack the Ripper) néven elhíresült elkövetőhöz biztosan köthető hat sértett nyomozásának dokumentumait. Az esetelemzés megmutatja, hogy a kriminálisztikai első csapásnak milyen nagy jelentősége van a sikeres nyomozáshoz vezető úton. A precíz helyszíni szemle, a forró nyomos adatgyűjtés elmaradása jelentősen nehezíti a későbbi, akár évszázadokkal későbbi nyomozást is. A 21. században ugyanakkor már tömegesen használt DNS-vizsgálatok 113 év után is segítették és segítik a régmúltban történt bűncselekmények felderítését, ismeretlen tettesek felkutatását (Csaba FENYVESI – Vanessza FÁBIÁN: *Analysis of Jack the Ripper's Series of Murders 137 Years Later Using Modern Forensic Tools*).

A következő tanulmány célja bemutatni a szexuális emberölések alapvető jellegét, epidemiológiai és kriminológiai aspektusait. A szerző szakirodalmi áttekintés segítségével mutatja be a szexuális erőszakkal társult emberölések kriminológiai aspektusait. A szexuális erőszakkal társult emberölések számos, főként konceptualitásbeli kérdéseket vetnek fel, amelyekre ez idáig nem sikerült válaszokat találni. Ugyanakkor nem kérdés, hogy kiemelt társadalomra való veszélyessége, valamint az elkövetés speciális körülményei okán elengedhetetlen, hogy megismerjük a cselekményt és annak fontosabb aspektusait,

amiből a rendészeti-rendvédelmi gyakorlat is nagyban profitálhat (ERDÉLYI Ákos: *A szexuális erőszakkal társult emberölések bemutatása*).

Menekültügy

A cikk az orosz–ukrán háború által indukált menekülthullámhoz kapcsolódó humanitárius segítségnyújtást igyekszik bemutatni, természetesen a probléma összetett és sok szálra bontható tartalmi vonatkozásai miatt inkább csak arra fókuszálva, „hogyan” és „mit” lehetett tenni a hirtelen bekövetkezett események mentén. A cikk tartalma szinte kizárólag internetes forrásokra épül, mivel a témakört feldolgozó szakirodalom ma még nem áll rendelkezésre. Az orosz–ukrán háború kitörését követő két éven belül nem készült olyan összegző publikáció, amely bemutatta volna azt a menekülthullámhoz kapcsolódó humanitárius összefogást, amelyet a magyarországi segélyszervezetek tanúsítottak (ZÁN Krisztina: *Az összefogás ereje. Hogyan segítették a magyarországi segélyszervezetek az ukrán menekülteket?*).

Rendészettörténet

A tanulmány szerzője arra vállalkozik, hogy gyakorló rendészeti szakemberként és polgárőr vezetőként bemutassa – a bűnmegelőzés kialakulására való általános rátekintés után – a civil közbiztonsági tevékenység történeti előzményeit, a polgárőrség létrejöttét a mozgalom kialakulása indokainak megvilágításával, hangsúlyozottan kitérve a fejlődés szakaszaira, a feladatkörök bővülésére, a jogi szabályozás megjelenésére és annak jelentőségére. A szerző a polgárőrség működésének átfogó tudományos kutatásához, feltérképezéséhez kíván hozzájárulni, felismerve annak tényét, hogy a kutatott téma a bűnmegelőzés, a közrend, a közbiztonság fenntartásában való civil közreműködés, ennél fogva a rendészeti együttműködés folyamatosan időszerű kérdése, ugyanis a jelenlegi körülmények között a polgárőrök szerepvállalása nélkülözhetetlen segítség a rendőrség számára (KARDOS Pál: *A társadalmi bűnmegelőzés és a polgárőrség története Magyarországon*).

Rendészettudomány

Az információs technológia és az ahhoz kapcsolódó eszközök folyamatos fejlődése magával hozza az adatrobbanást, amivel együtt nő annak veszélye, hogy minden egyes, a felhasználók által önként vagy kötelezően megadott adat egyre több veszélyforrást jelent. A tanulmány bemutatja a személyes adatok, a különleges adatok, illetve az ezekhez nem tartozó, egyéb adatokkal összefüggő kiberbiztonsági és adatbiztonsági problémákat, valamint az elmúlt időszakban történt, kiberbiztonsággal összefüggő incidenseken keresztül érzékelteti, hogy az ezek kezelésével foglalkozó szervezetek kezében milyen lehetőségek vannak (GYARAKI Réka: *Az adatokkal kapcsolatos visszaélések margójára*).

A mikromobilitás, amely magában foglalja az elektromos rollereket, kerékpárokat és egyéb kis méretű közlekedési eszközöket, egyre jelentősebb szerepet játszik a nagyvárosi forgalomszervezésben. A tanulmány célja, hogy átfogó képet nyújtson e közlekedési forma hatásairól, különös tekintettel Magyarország helyzetére. Az elemzés bemutatja a mikromobilitás környezeti és forgalomszervezési előnyeit, valamint a szabályozási és infrastrukturális kihívásokat. Nemzetközi példákat, köztük Párizs, Koppenhága és Barcelona esettanulmányait is ismerteti, kiemelve az innovatív megoldásokat és azok adaptációs lehetőségeit (HARANGOZÓ Valentin: *[e-]Mikromobilitás a nagyvárosi forgalomszervezésben*).

A szerzők gyakorló biztonsági szakemberként kívánnak átfogó képet adni a tengerjáró hajók iparát érintő egyes biztonsági kérdésekről és kihívásokról, betekintést nyújtani a sokak által csak kevésbé vagy egyáltalán nem ismert, luxustól csillogó világ árnyakkal telt kulisszái mögé, rámutatva arra is, hogy egy hihetetlen dinamikával fejlődő ágazatról van szó, ahol évről évre egyre nagyobb és növekvő számú utastömeget kiszolgáló hajók kerülnek a világ vizeire. A hajótársaságok a maximális profit érdekében számos különféle tematikájú és eltérő hosszúságú utat kínálnak, legyen szó akár egy több hónapra át tartó világkörüli útról vagy pár hetes mediterrán hajókázásról. Az utasok számának gyarapodásával azonban a fedélzeten elkövetett bűncselekmények száma is növekszik (LUKÁCS Roxána – LIPPAI Zsolt: *Tengerjáró hajók célkeresztben*).

A tanulmány a németországi magánbiztonság rendszerének bemutatását követően azt vizsgálja, a biztonság mérhető-e, és a mérésben a WISIND módszer mennyire hatékony. A téma aktualitása megkérdőjelezhetetlen, hiszen a társadalomban bekövetkező események hatására egyre inkább felerősödik az állampolgároknál a biztonság utáni vágy, amelynek garantálása ma már a rendvédelmi szerveknek a magánbiztonsági iparral való szoros együttműködése nélkül nem lehetséges. A WISIND mint indikátor a társadalmi-gazdasági élet számos helyén, bünyügyi területen is alkalmazható módszer a biztonság mérésére (NÉMETH Ágota – ROTTLER Violetta: *Közbiztonság és magánbiztonság Németországban. A biztonság szintjének mérése a WISIND indikátorrendszerrel*).

A szerző angol nyelvű cikkében az 1970-es évek elején Kansas Cityben végzett kísérlet és az 1998-as minneapolis-i kísérlet tanulságait vizsgálja, amelyek alapján elmondható, hogy a közterületi jelenlét szakmai képességek és helyi sajátosságok alapján való megszervezése jelentősen csökkenti a bűnözést és javítja a közbiztonságot. Az elméleti alapok és a korábbi tudományos eredmények megértése elengedhetetlen a tényezők közötti kapcsolatok, változások és összefüggések méréséhez. Az eredmények alapján levonható legfontosabb következtetés, hogy a javuló közbiztonság nem csak a rendőri jelenlét eredménye. A bűnözés jelenlegi tendenciáit és az emberek benyomását más tényezők is meghatározzák. A jövőbeni kutatások kapcsán érdekes lehet a kérdést helyi (rendőrkapitánysági) szinten vizsgálni, valamint a konkrét rendőri intézkedések számának és a közterületeken elkövetett egyes bűncselekmények számának változását megfigyelni (DÁVID PAPP: *The Theoretical Background of the Relations Between Police Presence and Public Safety*).

A szerző angol nyelvű cikkében a pénzmosás elleni nemzetközi és nemzetállami fellépés jelentőségét vizsgálja, mivel ez a tevékenység komoly veszélyt jelent egyes országok gazdasági stabilitására és közbiztonságára. A pénzmosás veszélyességét mutatja, hogy szorosan kapcsolódik a szervezett bűnözéshez, mivel a szervezett bűnözői csoportok a pénzmosás különböző módszerein keresztül igyekeznek legalizálni tiltott bevételeiket. A kutatás

módszere egy 2004 és 2024 közötti online adatbázis-keresés volt, amely három magyarországi folyóirat (*Belügyi Szemle*, *Magyar Rendészet*, *Rendészeti Szemle*) cikkeit tartalmazza. A megjelent cikkek rámutatnak a pénzmosás káros gazdasági hatásaira, magyarországi történetére, a változó európai uniós és magyar jogi háttérre, a pénzmosás gyakorlati módszereire és tendenciáira (Csaba ZSIGMOND: *Review of Scientific Publications on Money Laundering and Terrorist Financing in Major Hungarian Law Enforcement Journals over the Last 20 Years*).

Rendészeti képzés

A modernebb technológiával felszerelt létesítményben a szakemberek valóságghű szimulációk segítségével gyakorolhatják a katasztrófahelyzetek kezelését. Egy oktatóteremben található szoftverek és hardveres eszközök lehetővé teszik a résztvevők számára, hogy a riasztások kezelésétől a döntéshozatalon át az együttműködésig számos feladatot gyakoroljanak (BALOGH Mónika – HIS Imre – IGÁZ-DANSZKY Tamás: *Új oktatóterem a katasztrófavédelem műveletirányításának szolgálatában*).

A jogszerű és szakszerű rendőri fellépés erősíti a társadalmi stabilitást és a jogállamiságot. A kezdő rendőrök fejlődését a mentorálás, mint egyre népszerűbb szakmai támogató módszer, jelentősen elősegítheti. Ez kölcsönös előnyökkel jár a mentorok és a mentoráltak számára, ugyanakkor a programok sikeressége rugalmasságukon és a résztvevők egyéni igényeivel való alkalmazkodásukon múlik. A mesterséges intelligencia, mint például a ChatGPT, új lehetőségeket kínál a szakmai tudás és mentorálás támogatásában. Mint nyelvi modell gyors és releváns válaszokat biztosíthat, kiegészítve a hagyományos mentorálást. Ugyanakkor a mesterséges intelligencia nem helyettesítheti az emberi mentorokat, különösen a rendészeti területen, ahol az emberi tapasztalat és érzelmi intelligencia alapvető (BEZERÉDI Imre: „*MI mentor, coach, support...*”. *A ChatGPT és más nyelvi modellek a rendőri hivatás közvetlen támogatásában*).

A Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Karra felvételt nyert első évfolyamos hallgatók hathetes alapkiképzésen vesznek részt, amelynek része többek között a lökiképzés is. A szerző bemutatja a hallgatói kiképzők kiválasztásának és felkészítésének folyamatát, a lökiképzés-foglalkozások végrehajtását. A pedagógia, a nevelésselmélet és az edzéstudomány eredményei által javaslatokat tesz a fenti folyamatok hatékonyabbá tételére (MÁTÉS Gábor: *Az alapkiképzés, különösen a lökiképzés oktatásának fejlesztési lehetőségei a Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Karon*).

Terrorizmus

A szerző angol nyelvű tanulmányában az Organisation Armée Secrète (Titkos Hadsereg Szervezet, OAS) nevű francia terrorszervezetet vizsgálja, amely az 1960-as években működött. A szervezet megalakulása elválaszthatatlanul az algériai háborúhoz kötődik. A francia katonai elit és az Algériában élő francia lakosság jelentős része ellenezte, hogy Algéria független állam legyen. A konfliktus elhúzódását követően az újonnan megválasztott francia

elnök, Charles de Gaulle elhatározta, hogy lezárja az algériai háborút. Ez természetesen azt jelentette, hogy Algéria többé nem lesz francia gyarmat. Mindazonáltal a döntést nem fogadták el mindenütt. Különösen az Algériában élő francia telepesek, valamint a hadsereg és az idegenlégió tagjai érezték úgy, hogy valamilyen intézkedésre van szükség ahhoz, hogy Algéria francia terület státusza megmaradjon. Ezekből az erőkből alakult meg végül az OAS. A tanulmány az OAS történetét a társadalmi változások és azok politikára gyakorolt hatásának összefüggésében vizsgálja. A tanulmány hangsúlyozza a kémelhárító szolgálatok jelentőségét és általában a kémelhárítás gyakorlatát (Tamás KOVÁCS: *OAS – Anatomy of a Terror Organisation*).

Könyvismertetés

A magánszférához való jogból levezethető többi alapvető jog, úgymint a magán- és a családi élet, az otthon, a kapcsolattartás és a jó hírnév tiszteletben tartásához való jog, továbbá a személyes adatok védelméhez fűződő önrendelkezési jog sérülhet a titkos felderítés során. A titkos felderítés tágabb fogalmába sorolható a nemzetbiztonsági, a terrorrelhárítási és a rendészeti célú titkos felderítés, amelyeknek célja nem a büntetőeljárás előkészítése – a későbbiekben a megszerzett információk ekként is hasznosíthatók –, hanem a nemzetbiztonsági, terrorrelhárítási és rendészeti eszközökkel végrehajtható hatósági intézkedések megalapozása. A titkos felderítés szűkebb fogalmába tartozik a bűnüldözési célú információszerezés, amelynek rendszertani helye a büntetőeljárás. Dr. Nyeste Péter rendőr alezredes, a Nemzeti Közszerzői Egyetem Rendészettudományi Kar Bűnügyi és Gazdaságvédelmi Tanszékének docense – az értekezés szerzője – dolgozatában részletesen bemutatja a titkos információgyűjtés fejlődését a 19. századtól napjainkig, különös tekintettel a magyarországi rendészeti és állambiztonsági hírszerzésre (BÁLINT Tamás: *Recenzió dr. Nyeste Péter a bűnüldözési célú titkos információgyűjtés története, rendszerspecifikus sajátosságai, szektorális elvei című doktori [PhD] értekezéséről*).

A Nemzeti Emlékezet Bizottságának gondozásában jelent meg Czene-Polgár Viktória *Beárazva. Pénzügyi bűncselekmények a Rákosi-korszakban* című könyve. A szerző hosszú évek óta foglalkozik a korszakkal, illetve az akkor elkövetett pénzügyi bűncselekményekkel. Nehéz és összetett téma feldolgozására vállalkozott, ahol jól kellett tudnia szellektálni a rengeteg adat és információ közül, s szinkronba hozni különböző diszciplínákat. Tette ezt alapvetően olvasmányos stílusban, közérthetően, ugyanakkor mindig a megfelelő terminus technicust használva. Az állam számára a szükséges bevételek előteremtése mindig is fontos feladat lesz, hiszen az államot és annak alrendszeit finanszírozni kell. Ugyanakkor egy diktatórikus vagy éppen a diktatúra irányába mozgó állam esetében könnyen válhatnak egyfajta fenyegető erővé, durvábban fogalmazva furkósbottá azon állami szervek, amelyek feladata az állami bevételek előteremtése, illetve a gazdasági élet feletti őrökös. Bárki és bármi, aki és ami a regnáló kommunista hatalomnak az útjában volt, az könnyen ellenséggé tudott válni. Czene-Polgár Viktória munkája egy kevésbé ismert és kutatott területet vett górcső alá. Tette mindezt alapos, interdiszciplináris kutatómunka után, a források tiszteletben tartásával, a „sine ira et studio” elvének megtartásával gazdagította tudásunkat (KOVÁCS Tamás: *Pénzügyek – Rendőrség(ek) – Eljárások*).

Recenzió Czene-Polgár Viktória Beárazva. Pénzügyi bűncselekmények a Rákosi-korszakban *című könyvéről*).

Napjainkban mindig nagy örömet jelent egy új rendészettörténeti vonatkozású könyv megjelenése, még akkor is, ha ez a könyv egy kiváló rendészeti tudós korábbi művének feldolgozása. A könyv – dr. Kovács Gyula szerző tollából – a hazai büntető-eljárás-jog egyik jogtörténeti alapjáról, az 1896. évi XXXIII. törvénycikk gyakorlati tapasztalatairól írott Rédey-mű szövegének megtartása mellett ad részletes elemzést jogtörténeti, kriminalisztikai és gyakorlati oldalról – összehasonlítva az akkori joganyagot a jelenleg hatályos rendelkezésekkel, különös gonddal szemlélve a nyomozás részlet-szabályait. A nyomozás fő célja a századfordulón megfogalmazott formában: kipuhatolni és megállapítani, hogy követtek-e el büntetendő cselekményt vagy sem. Dr. Kovács Gyula legújabb könyvében az 1901-es megállapításokon indulva jogtörténeti és rendészettörténeti utazásra hívja az olvasót. Egyrészt összehasonlítja a 2024-ben hatályos eljárásjogi szabályokat a Bvp. rendelkezéseivel, másrészt példálózó jelleggel, jogtörténeti szempontból is fontos és érdekes megállapításokat tesz. A könyv az eredeti mű felépítését követve, azt továbbgondolva és kiegészítve ismerteti a két vizsgált időszak büntetőeljárás-jogi szabályrendszerét. Dr. Kovács Gyula gondolatai a ma élő rendészeti szakember szemszögéből engedik láttatni a múlt század elejének kriminalisztikai és eljárásjogi nehézségeit és ellentmondásait. Az érthető nyelvezet és a történelmi kontextus könnyen befogadhatóvá és feldolgozhatóvá teszi a művet, és a könyv ezzel nemcsak tudományos szakirodalom, hanem szórakoztató olvasmány is a jogtörténet iránt érdeklődő közönség számára (ÖVEGES Kristóf – SALLAI János: *Könyvismertetés Dr. Kovács Gyula A nyomozás nehézségei*, avagy nincs új a nap alatt *című könyvéről*).

Budapest, 2025. április 15.

Tisztelettel:

Dr. Christián László r. dandártábornok
tanszékvezető egyetemi tanár
főszerkesztő

Elektronikus távfelügyeleti eszköz a hazai büntetés-végrehajtás szolgálatában¹

A tízéves reintegrációs őrizet működtető technikai háttér és annak jogi alapjai

The Electronic Monitoring in Hungarian Prison System

Technical Background and Legal Basis of the Ten-Year Old Reintegration Detention

CZENCZER Orsolya,² BOGOTYÁN Róbert³

A reintegrációs őrizet elektronikus eszközzel való felügyeletének elrendelése esetén a bv. szervezet biztosítani tudja, hogy a társadalomra kevésbé veszélyes bűnelkövetők reintegrációs folyamata hatékonyabb módszerrel valósuljon meg, így a visszailleszkedés a társadalomba egy megfelelően hosszabb időtartamban, a család támogatásával fokozatosan valósulhat meg, nem utolsósorban pedig a büntetés-végrehajtási intézetek zsúfoltságát is csökkenteni lehet. A reintegrációs őrizet során az elítélt személyes szabadságát úgy korlátozzák, hogy a terheltnél lehetősége nyílik a munkába állásra, a családi kapcsolatok újrafelvételére. Csak azt az elítéltet lehet reintegrációs őrizetbe helyezni – a törvényi feltételek mellett –, akiről feltételezhető, hogy együttműködő és jogkövető magatartást fog tanúsítani. Jelen tanulmány azt veszi górcső alá, hogyan is működik ez a rendszer és az azt támogató elektronikus távfelügyeleti eszköz,

¹ Jelen tanulmány a TKP2021-NVA-18 A XXI. századi biztonsági kihívások nemzetbiztonsági hangsúlyai projekt „Környezettudatos büntetés-végrehajtás – azaz a modern magyar büntetés-végrehajtás nemzetbiztonsági tevékenységben betöltött szerepe, különös tekintettel a biztonság és a környezettudatosság dimenzióira és lehetőségeire” alprojekt keretében folytatott kutatás eredménytermékeként készült.

² Büntetés-végrehajtási alezredes, egyetemi docens, tudományos főmunkatárs, Nemzeti Közszerológiai Egyetem Rendészettudományi Kar Büntetés-végrehajtási Tanszék, e-mail: czenczer.orsolya@uni-nke.hu

³ Büntetés-végrehajtási ezredes, egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszerológiai Egyetem Rendészettudományi Kar Büntetés-végrehajtási Tanszék, e-mail: bogotyán.robert@uni-nke.hu

milyen előnyökkel és kihívásokkal jár, illetve milyen fejlesztések zajlanak, amelyek jövőbe mutató módon igyekeznek a jogintézményt elősegíteni.

Kulcsszavak: büntetés-végrehajtás, reintegrációs őrizet, elektronikus távfelügyelet, elkövető, reintegráció

By ordering the supervision of reintegration detention by electronic means, the Hungarian Prison Service can ensure that the reintegration process of less dangerous offenders is carried out in a more efficient way, so that reintegration into society can be achieved gradually over a sufficiently longer period of time, with the support of the family, and not least, the overcrowding of prisons can be reduced. During reintegration detention, the personal freedom of the prisoner is restricted in such a way as to allow him to work and re-establish family ties. Only those prisoners who are expected to be cooperative and law-abiding can be placed in reintegration detention, subject to the conditions laid down by law. This paper takes under consideration how this system and the electronic monitoring tool that supports it work, the benefits and challenges involved, and the developments that are underway to promote this legal institution in a forward-looking way.

Keywords: prison, reintegration, detention, electronic monitoring, offenders

Bevezető gondolatok

Álláspontunk szerint a magyar büntetés-végrehajtás két fő feladata a szabadságuktól megfosztott emberek társadalomtól való izolációja, azaz a biztonságos fogva tartás kialakítása és végrehajtása, valamint a szabadságvesztés-büntetés ideje alatt a börtönharások minimalizálásával elérni azt a már befogadáskor kitűzött célt, hogy a fogvatartott a szabadulását követően a társadalom számára hasznos, jogkövető állampolgárrá váljon, lehetőleg devianciáktól mentesen reintegrálódjon. A két alappillér egymásra épül, azoknak folyamatosan egyensúlyban kell lenniük ahhoz, hogy a reintegráció sikeres lehessen. A magyar büntetés-végrehajtási szabályozásban számos novumot kellett megteremteni, beépíteni, hogy a reintegrációs tevékenység eszköztára bővülhessen, továbbá a fogva tartás biztonságát szolgáló eszközök megújulhassanak. A változást, a korszakváltást, az újítás lehetőségét a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv. Kódex) konstruálása, valamint az ennek részletszabályzóiként megalkotott rendeletek teremtték meg. A büntetés-végrehajtási szervezet, a fenti célok megvalósításán túl kiemelt feladatként kezeli a börtönök túlszűfoltóságának csökkentését, a végrehajtás struktúrájának átalakítását úgy, hogy e büntetőpolitikai cél elérésének teljesülése mellett ne romoljon az állampolgárok igazságszolgáltatásba vetett bizalma és általános biztonságérzete.

Jelen tanulmányt megelőzően *Egy tízéves büntetés-végrehajtási jogintézmény maringójára – avagy a reintegrációs őrizet kezdetei Magyarországon* címmel publikáltuk

a jogintézmény jogi hátterét, kialakulásának jogi folyamatát és a jogalkotói döntést megelőző kihívásokat. Ezért a tanulmány egyfajta folytatása ennek a gondolatmenetnek, különös tekintettel górcső alá véve a jogintézmény technikai hátterét és annak körülményeit.

A Bv. Kódex egyik ilyen nívója tehát a reintegrációs őrizet jogintézménye, amelynek köszönhetően 2015. április 1-jétől lehetőség nyílt arra, hogy a nem személy elleni erőszakos jellegű bűncselekmények elkövetői a büntetésük utolsó hónapjait az általuk megjelölt és büntetés-végrehajtási bíró (a továbbiakban: bv. bíró) által engedélyezett lakóingatlanban tölthessék, a részükre meghatározott szigorú életrend és magatartási szabályok megtartása mellett. A Magyarországon újdonságnak számító szabályozás a teljes szabadságelvonás és a szabadságvesztés-büntetést követő felelős, önálló életvezetés közötti, eddig fennálló hézagot tölti ki egy, az állami szervek által felügyelt – a jogintézmény hatálybalépésekor legfeljebb hat hónapig tartó – életszakasszal. A reintegrációs őrizet ideje alatt az elítélteknek lehetősége nyílik arra, hogy biztosítsa az önálló megélhetését, munkát keressen és vállaljon, tanulmányokat folytasson, valamint újjáalakítsa és erősítse családi, társadalmi kapcsolatait. A reintegrációs őrizet létrehozásának alapgondolatát, megteremtésének lehetőségét – a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény felhatalmazása által – a már 2003 óta elektronikus távfelügyeleti eszköz használatával végrehajtott házi őrizet adta.

Jubileumi évfordulóhoz érkezett tehát a reintegrációs őrizet: 10 éves a jogintézmény. Ez az egy évtized alkalmas arra, hogy a jogintézmény bevezetésétől számított évek adatait figyelembe véve következtetéseket vonjunk le az eddigi eredményesség kapcsán. Óvatos következtetések ezek, mivel a közel 10 év alatt volt egy másfél éves időszak, amely alaposan megbolygatta a számokat (Covid-19-járvány időszaka), és volt egy átmeneti időszak is, amíg a jogintézmény bevezetése után kialakult az alkalmazás folyamata és rutinja. Ennek ellenére az új jogintézmény a jelenleg bv. intézetben szabadságvesztést töltő fogvatartottak széles körét megszólította, és ez vélhetően a későbbiek folyamán is így lesz. A reintegrációs őrizet feltételrendszere megengedi, sőt megköveteli, hogy az elérhető kedvezményt pozitív menedzselési céllal a napi reintegrációs tevékenység során eszközként használja fel a bv. szervezet. A hazai büntetés-végrehajtás történetében eddig páratlan végrehajtási kedvezmény kivívásához szükséges magatartásformák következetes kommunikációjával hatékonyan lehet formálni a szabadságvesztést töltők jellemét, így a jogszabályi környezet egyértelműen azokra is pozitív hatást gyakorol, gyakorolhat, akik később valamely ok miatt mégsem lesznek annak alanyai.

De nemcsak a jogi részében újdonság és modern a jogintézmény, hanem a technológiát tekintve is, amelyet annak eredményességéhez alkalmazunk. A 21. század technikai vívmányainak felhasználásával a fogvatartotti zsúfoltság csökkentésének fentiekben bemutatott módja – bár nem ez a fő rendeltetése –, azt gondoljuk, kellően betölti elvárt szerepét a klasszikus és hatékony új bv. intézetek építése, illetve a meglévők bővítése mellett. A törvény általi felhatalmazásnak köszönhetően a bv. szervezet lehetőséget kapott arra, hogy hatást gyakoroljon az elhelyezhető fogvatartotti létszáma a zsúfoltság kezelése érdekében, s erre a reintegrációs őrizet nagymértékben alkalmas. A jogalkotó a reintegrációs őrizet bevezetése kapcsán első perctől kezdve szoros együttműködést várt el a büntetés-végrehajtási szervezet és a rendőrség között. Ez az együttműködés nemcsak az új jogintézmény ellenőrzése vonatkozásában volt kiemelten fontos, de annak szükségessége egyértelműen abból is következett, hogy a szabályszegő, ismeretlen helyre távozó elítélt

felkutatását, elfogását és előállítását a büntetés-végrehajtási intézetbe csak a rendőrség hajthatja végre. Ugyanakkor a büntetés-végrehajtási intézetek nemzetközi elvárásoknak való megfelelésével összefüggő átfogó vizsgálat megállapításaihoz kapcsolódó intézkedésekről szóló 1040/2011. (III.9.) Korm. határozat 5. pontjában foglaltak szerint a reintegrációs őrizetet kiszolgáló rendszer a rendőrség által elért eredményeken és tapasztalatokon kellett alapuljon. Fentiek mellett a Bv. Kódex előkészítése során nyilvánvaló volt, hogy a büntetés-végrehajtás önálló távfelügyeleti eszközparkjának és központjának kialakításához szükséges központi költségvetési forrás legkorábban csak 2016-ban áll majd rendelkezésre. A jogalkotó és a szakma viszont a mihamarabbi bevezetés mellett kardoskodott, a reintegrációs célkitűzések és a túlsúlyfolttság miatt azonban prioritás volt a jogintézmény 2015. évi bevezetése.

Előkészületek és a hatálybalépés technikai részletei

2013-ban a Bv. Kódex előkészítése során felmerült az elektronikus távfelügyelet alkalmazásának gondolata. A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (a továbbiakban: BvOP) a magyar Rendőrséggel együttműködve megvizsgálta az elektronikus eszköz alkalmazásának jogi környezetét, működtetését, a házi őrizet ellenőrzésére már évek óta alkalmazott eszközrendszert és a működést biztosító informatikai rendszert is. A folyamat során lehetőség nyílt az eszközöket gyártók képviselőivel, illetve a rendszer üzemeltetőjével is egyeztetni. Elsődleges cél volt a Bv. Kódex bevezetésével tervezett reintegrációs őrizet elektronikus felügyeletének megvalósítása, ugyanúgy, mint a fogvatartottak külső helyszínen munkáltatásának ezekkel az eszközökkel való segítése egyaránt.⁴

A szakmai tárgyalások eredményeképpen az eszközök használhatósága igazolódott, továbbá az alkalmazás lehetősége megjelent a jogszabályban. Sőt 2015. április 1-jétől a kisebb súlyú bűncselekmények elkövetőivel szemben a bv. bírónak lehetősége nyílt arra is, hogy a fogvatartottak büntetésének utolsó időszakában a szabadságmegvonást a büntetés-végrehajtás falain kívül, elektronikus nyomkövető alkalmazásával hajtsák végre. A reintegrációs őrizet alapja a jól működő, a kitűzött célokat megvalósító, kimagasló rendelkezésre állást biztosító távfelügyeleti rendszer. Az 1040/2011. (III. 9.) Korm. határozatban foglaltak szerint az ilyen rendszerek büntetés-végrehajtási felhasználásának a rendőrség releváns működtetési tapasztalatain kell alapulnia. Mivel ez a körülmény már 2011-ben ismert volt, az Országos Rendőr-főkapitányság (a továbbiakban: ORFK) a számára szükséges speciális beszerzési eljárásba külső szakértőként bevonta a büntetés-végrehajtási szervezet delegált biztonságtechnikai szakértőjét is.

A nemzetgazdasági célkitűzésekkel párhuzamban a hazai technikai fejlesztés igénye erőteljes prioritásként jelent meg, azonban az elvárásoknak megfelelő prototípust több év alatt sem sikerült megvalósítani. A világpiacian megvásárolható rendszerek tanulmányozása során csak néhány gyártó terméke felelt meg az elvárt korszerű paramétereknek, így elmondható, hogy a beszerzés címzettjei köre meglehetősen szűk volt, ami nem tette lehetővé a kiterjedt árversenyt. Az Országgyűlés a minősített adatot, az ország alapvető

⁴ KONDÁS-KOVÁCS-BEREK 2019: 58.

biztonsági, nemzetbiztonsági érdekeit érintő vagy a különleges biztonsági intézkedést igénylő beszerzések sajátos szabályairól szóló 218/2011. (X. 19.) Korm. rendelet alapján biztosította az elektronikus házi őrizet pénzügyi forrását.

A rendőrség 2013. év elején a nyertes ajánlattevővel, a Geoview Kft.-vel szerződött, több mint 1 milliárd Ft értékben, majd megkezdte a rendszer kiépítését. Ennek keretében a 3M cég CMS megnevezésű, nemzetközi referenciákkal rendelkező elektronikus őrizeti termékét vásárolta meg, amelyet 2013. május 15-től valós körülmények között is alkalmazott. A szerződéses partner a rendszerhez 2013-ban 652 db személykövető eszközt szállított, ennek azonban – a házi őrizet akkori csekély számú elrendelésének bírói gyakorlata miatt – a lehetséges kapacitást figyelembe véve csak a töredék részét használták ki.⁵ A gazdasági és műszaki szempontok figyelembevételével – a részletszabályok kidolgozását követően – a büntetés-végrehajtásnak és a rendőrségnek célszerű volt, hogy az elektronikus távfelügyeleti eszközeik és az azokat irányító távfelügyeleti központok lehetőség szerint azonos technikai elemekből épüljenek fel. Az egymással csereszabatos rendszerek esetén a kiképzési, oktatási feladatok egységesített végrehajtására, a házi őrizet és a reintegrációs őrizet során azonos eljárási rendek, belső kontrollfolyamatok kidolgozására nyílt lehetőség. Az esetleges rendszerbővítéseket, fejlesztéseket a két szerv közösen folytatta, ami előnyös volt az ártárgyalások során.

A technikai rendszert röviden ismertetve az mobilcellás, rádiófrekvenciás (RF) és műholdas helymeghatározáson alapuló (GPS) technológiát alkalmaz. A tartózkodásra kijelölt lakóingatlan megfelelőségét előzetesen felméri, ennek keretében vizsgálják a műholdas és mobilhálózati lefedettséget is. A távközlési technika fejlődésével párhuzamosan ezért a távfelügyelet megbízhatóságának és pontosságának növekedése várható, figyelemmel az egyes szolgáltatók (telekommunikációs és mobil navigációs cégek) hálózatbővítési és fejlesztési beruházásaira.⁶ A technikai paramétereknek való megfelelés alapvető fontosságú a reintegrációs őrizethez is, mert csak a megbízhatóan működő távfelügyeleti eszközök biztosíthatják a folyamatos kontrollt. Minden jelforrás egy úgynevezett mobil APN-be⁷ érkezik, ahonnan biztonságos csatornán továbbítják az irányítási központ megfelelő minőségű tűzfallal védett hálózatába. Itt az eszközökhöz kapcsolódó célrendszer fogadja és feldolgozza az adatokat, eközben szükség szerint kommunikál a felhasználó szervezet által a tevékenységirányításra kiválasztott alkalmazással.⁸ A már feldolgozott adat a szervezeti intraneten keresztül, a hozzáférési jogosultságok függvényében utazik tovább a területi tevékenységirányítók felé, ahol szintén jelen van a tűzfalas hálózatvédelem. Az egyes területi tevékenységirányító kollégákhoz (ügyeltesekhez) már a helyi VLAN-on⁹ keresztül érkezik meg az információ.

⁵ 2013 októberében 40 fő töltött elektronikus távfelügyeleti eszközzel felügyelt házi őrizetet, amely szám lassú, de folyamatos bővülést mutatott. Ez a büntetés-végrehajtás szempontjából kedvező volt, mivel azt jelezte, a jogalkalmazók idővel elfogadják a távfelügyeleti eszközök hatékonyságát (BVOP, 2013. november 1-jei adat).

⁶ Az AGPS (Assisted Global Positioning System) rendszerek már jelenleg is a műholdas és mobilcellák által nyújtott információk összehangolásán alapulnak, az egyes hálózatok lefedettsége és a mobiladat-forgalom sebessége is folyamatosan növekvő tendenciát mutat.

⁷ Access Point Name.

⁸ Az a rendőrség esetében a Robotzsaru rendszerbe integrált modul.

⁹ Virtual Local Area Network.

Az eszközök oldaláról vizsgálva a távfelügyelethez az érintettre felhelyezett egységekre, a tartózkodásra kijelölt lakóingatlanba telepített egységekre, ezek működtetéséhez, telepítéséhez szükséges eszközökre és anyagokra, valamint az irányítási központban működő célrendszerre, a tevékenységirányításhoz szükséges eszközökre és megfelelő hálózati infrastruktúrára, szolgáltatásokra van szükség. A rendőrség által beszerzett távfelügyeleti központ kapacitása maximum 10 ezer eszköz, azaz egy későbbi, akár jelentős bővítés esetén sem kell azt lecserélni. Az érintettek felhelyezett és a lakóingatlanokba telepített (tehát az érintettek által hozzáférhető, manipulálható) rendszerelemek tekintetében komoly biztonsági paramétereket kellett támasztani. Ezek közül is kiemelkedik a szabotázsérzékelés és riasztás képessége, a megfelelő célszerszám nélkül csak roncsolással oldható kötés, illetve a megfelelő kapacitású, beépített akkumulátor a rendelkezésre állás növelése érdekében.¹⁰ Emellett az érintettre felhelyezett egységet visszatérően, a lakóingatlanba telepített egységet pedig állandóan csatlakoztatni kell hálózati áramforráshoz.

Az eszközök telepítését, figyelemmel arra, hogy azokat egymással és a távfelügyeleti központtal is össze kell hangolni a megfelelő működés érdekében, csak erre kiképzett személy végezheti. Mivel ez a tevékenység egy magánlakásban történik, amelynek elektromos rendszerét is igénybe kell venni (tehát az eszközök rendeltetésszerű működtetésével kapcsolatban költség merül fel), a tartózkodásra kijelölt lakóingatlan tulajdonosának előzetes hozzájárulása mindenképpen szükséges.

Az elektronikus távfelügyelet keretében végrehajtandó reintegrációs őrizet 500 db, az egyéb feladatok (külső munkáltatás, külkórházi őrzés stb.) pedig 800 db nyomkövető eszköz (2875 USD + áfa/db) beszerzését igényelték, amelynek 2013-ban a forrásigénye 1331,2 millió forint volt. További, összességében várhatóan 550 millió forint körüli költségként jelentkezik a bv. szervezet által létrehozandó önálló felügyeleti központ megvásárlása (650 ezer USD), valamint a telepítés, a működtetés és a garanciavállalás tételei (1,132.500 USD öt év alatt). A beruházás egyszeri együttes összege 1881,2 millió forint.¹¹

Az azóta eltelt időszakban sok egyéb változás következtében a reintegrációs őrizet eszközállománya is bővült. A BvOP 2024. október 25-i nyilvántartása alapján jelenleg a reintegrációs őrizet végrehajtására összesen 543 elektronikus távfelügyeleti eszköz áll rendelkezésre, ezek közül 98 eszköz hibás (javításra szorul, vagy selejtezni fogják a közeljövőben), a többi kiadható, működőképes.¹²

Jogi háttér és technikai monitoring

A büntetés-végrehajtás tehát 2014-ben integrálta és szabta saját formájára a „házi őrizet”, maga képére formálva a reintegrációs őrizet jogintézményét. Alapvetően technikai

¹⁰ A rendőrség által kiválasztott termék esetén a lakóingatlanban fixen telepített egység is rendelkezik saját akkumulátorral, hogy egy esetleges rövidebb áramkimaradás, hálózatingadozás esetén a távfelügyelet ne szakadjon meg.

¹¹ ÁROP 1.1.19-2012-2012-0007.

¹² BvOP adatközlés 2024. október 25. Ezen eszközök típusa: Attenti One Piece Gen 4, amely önálló GPS nyomkövető eszköz, arra tervezték, hogy folyamatosan figyelemmel kísérje a részt vevő tartózkodási helyét különböző intenzitási szinteken. A Solo3 a helymeghatározás, a kommunikációs technológiák és a manipuláció elleni mechanizmusok robusztus integrációját kínálja, hogy megbízható nyomkövetési megoldást nyújtson.

funkcióját és metódusát tekintve egyezőséget mutat a rendőrségi bűnügyi felügyelettel, de ilyenfajta újítás – a jogerősen szabadságvesztésre ítélt fogvatartott saját otthonában töltheti le büntetésének meghatározott idejét, és előre meghatározott helyeken és útvonalakon tartózkodhat/közlekedhet – nem volt eddig, ezáltal példaértékű reintegrációs eszköz a büntetés-végrehajtás történetében. A távfelügyelet során az ellenőrzést az elítélt szabadító büntetés-végrehajtási intézet ügyeleti központja, valamint a BvOP Főügyelete a rendőrség által biztosított szerveren keresztül látja el. A kihelyezés napján a bv. intézet beüzemeli és beprogramozza az elektronikus távfelügyeleti eszközt, a bv. bíró által engedélyezett zónának megfelelően.

A reintegrációs őrizet alkalmazásához szükséges eszközök telepítését, figyelemmel arra, hogy azokat egymással és a távfelügyeleti központtal is össze kell hangolni a megfelelő működés érdekében, garanciaként csak erre kiképzett személy végezheti. Tekintettel arra, hogy a felügyeleti tevékenység egy magánlakhelyen történik, amelynek elektromos rendszerét is igénybe kell venni, ezért az eszközök rendeltetésszerű működtetésével kapcsolatban bizonyos költségek merülnek fel, így a tartózkodásra kijelölt lakóingatlan tulajdonosának előzetes hozzájárulása mindenképpen szükséges.¹³

A reintegrációs őrizetet engedélyező bírói döntés és a bv. intézet tényleges elhagyása időben szükségszerűen elválik egymástól. Ezt elsősorban nem az eszközbiztosítási, -telepítési és -beállítási feladatok, hanem a távfelügyeleti rendszer programozása idézi elő. Az eljáró bv. bíró jelöli ki a tartózkodás helyéül szolgáló lakóingatlant, és azt is, hogy ezt az elítélt milyen célból és milyen időtartamban hagyhatja el. Ezen adatokat (például napszak, időszak, útvonal, távol tölthető időtartam stb.) azonban rögzíteni kell a távfelügyeleti központban, amihez megfelelő időt szükséges biztosítani, és azok elvégzéséig az elítélt értelemszerűen nem távozhat el a bv. intézetből. A távfelügyeleti rendszer programozásának hatékony és minden ügyben egységes időtartam alatti végrehajtása különösen fontos a hátrányokozás elkerülése érdekében. Ahhoz, hogy az elítélt kihelyezhető legyen, az ingatlannak meg kell felelnie a 10/2015. (III. 30.) BM rendeletben foglaltaknak.¹⁴

A reintegrációs őrizet jogi szabályozásán túl a legfontosabb témakör magának a jogintézménynek biztosító technikai rendszernek a működése. Az eszköz fizikai megjelenését tekintve, az elektronikus megfigyelés rendszerében vannak országok, amelyek az egyrészes (one-piece) eszközt használják, ez mind a reintegrációs őrizet, mind pedig a munkáltatás ellenőrzésére alkalmasnak bizonyul, és van, ahol a kétrészes (two-pieces) távfelügyeleti eszköz van alkalmazásban.

A magyar büntetés-végrehajtás mindkét verzió alkalmazhatóságát megvizsgálta, majd az előzetes egyeztetések következményeként megállapították, hogy a kétrészes eszköz több előnnyel jár hazánkban az egyrészes eszközzel szemben. Tapasztalatok alapján, míg az egyrészes eszköz kifejezetten a házi őrizet és a reintegrációs őrizet megvalósítására alkalmas, a kétrészes eszköz jobb megoldás lehet a mozgással, helyváltoztatással járó tevékenységek, így a munkáltatás ellenőrzésére is.

¹³ BOGOTYÁN 2020a: 27.

¹⁴ CZENCZER-SZTODOLA 2019: 55.

Az első eszköz, amely Magyarországon megjelent, a 3M gyártmányú, ONE-Piece GPS Offender Tracking System nevezetű eszköz volt. Kifejezetten arra tervezték, hogy a GPS-technológiát használva a terhelt holléte kültéren is meghatározható legyen. A GPS-egység teszi lehetővé az őrizetes folyamatos nyomon követését és konkrét helyzetének meghatározását. Az egységet az őrizetes bokájára kell szerelni, amelynek részei: a GPS-modul, mobil modem, SIM-kártya és egy RF-antenna. Ha az eszköz mozgásban van, az egység naplózza a GPS-pontot. Az őrizetesnek van egy integrációs és egy kizárási zónája, illetve egy ütemterve, amelyet be kell tartania, egyébként az eszköz riasztást jelez. Az őrizetes nem léphet a kizárási területekre, és az integrációs zónán belül kell tartózkodnia az ütemtervnek megfelelően. Az alapegységet az őrizetes kijárási tilalmi helyzetében telepítik, például az otthonában. Amikor az őrizetes a kijárási tilalmi helyre lép, akkor az egyrészes GPS és az alapegység érzékeli egymást, és ekkor az egyrészes egység nem keresi tovább a GPS-jelet, és kizárólag az RF alapján működik. Abban a pillanatban, amikor az alapegységben valamilyen rongálás történik, vagy ha a két egység nem érzékeli tovább egymást, az egyrészes egység ismét GPS-jelet kezd keresni. Integrált követési és térképezési funkciókkal rendelkező szoftvert használt, így a felügyelet alatt állók bármikor és bárhol nyomon követhetők voltak. A bemérhetési pontosság 3 méter, szabotázsvédelemmel ellátott. Acélhuzalt építettek be a szíjbelsőbe a könnyű rongálhatóság megakadályozása érdekében. A megfelelő kommunikáció biztosításához GPS-műhold alapon, illetve GSM mobilhálózat segítségével zajlott a kapcsolatfelvétel. Zónaelhagyás esetén sűrűbb jelzést ad le: az alap 1 perc helyett minden 15. másodpercben, így meggátolva az észrevétlenül maradó, nagyobb sebességgel való menekülést (autó, vonat). Az akkumulátor egyéb márkákhoz hasonlóan akár 36 órán át is működőképes volt, lehetőséget adva a nagyobb méretű zónakijelölésnek az utazás figyelembevételével.

A 2015. április 1-jétől bevezetett reintegrációs őrizet jogintézményének technikai segítői is tehát ezek az eszközök lettek. A büntetés-végrehajtási szervezet kezdetben 350 db ilyen távfelügyeleti eszközt szerzett be a reintegrációs őrizet végrehajtásához (valamint 100 db kétrészes eszközt a munkáltatás elektronikus távfelügyeletéhez).¹⁵ Mivel a reintegrációs őrizetesek száma nőtt, és az eszközökkel kapcsolatos tapasztalatok folyamatosan bővültek, a kétrészes eszközök is bekerültek a rendszerbe a reintegrációs őrizet végrehajtására. Az eszköz szintén egy GPS-követőegység, kis méretű, könnyen hordozható, ami a terhelt helyzetének megfigyelésére használható, GPS-alapú nyomkövetéssel. Miközben a terhelt mozgásban van, a követő egység folyamatosan gyűjti a helyzeti adatokat, ezt követi az adatfeldolgozás és a mentés, majd az ellenőrző központnak továbbítja, így jelezve a helyzetét és a szabályszegést.

A rendszer fejlesztése során a technikai eszközök is változtak, korszerűsödtek. Az elektronikus távfelügyeleti eszköz ma már teljességgel GPS alapon működik, nincs szükség az elítélt lakásában a korábban a házi őrizetnél alkalmazott készülék felszerelésére. A lakás alkalmasságának kritériuma a folyamatos 220 V-os áramellátás, valamint a telefonos térerő. Az elítélt eszközzel való felszerelését, illetve a két feltétel meglétének vizsgálatát a büntetés-végrehajtási intézetben az erre kiképzett személyi állományi tag is

¹⁵ KONDÁS-KOVÁCS-BEREK 2019: 61.

el tudja végezni. Az eszközök elítélrtre való felhelyezése, konfigurálása, alkalmazása problémamentesen zajlik.¹⁶

A 2024. október 25-i¹⁷ nyilvántartás alapján a reintegrációs őrizet végrehajtására összesen 543 elektronikus távfelügyeleti eszköz áll rendelkezésre, ezek közül 98 eszköz hibás (javításra szorul vagy selejtezni fogják), a többi kiadható, működőképes. Típusa: Attenti One Piece Gen 4.

A nyomon követő rendszer szoftverét a bemutatott eszközök monitorozó folyamataira tervezték. Célja a nyomkövetés, kommunikációs és térképezési lehetőségek, amelyek lehetővé teszik a rendszerkezelők számára az eszközök hatékony követését. Minden ellenőrzött személyhez egy nyomkövető egységet társít, amely valós időben, állandóan követi a helyzetét. Az eszköz elmenti és feldolgozza a nyomkövetés adatait, ezeket továbbadja az ellenőrző központnak. A szoftver az eszköz alapján beazonosítja az elítéltet. A bv. bíró meghatározza a zónákat (a térképen pontosan be van jelölve, hogy hol mozoghat az eszköz), ha ezen kívül érzékeli az eszközt a rendszer, akkor zónasértést jelez.¹⁸

Ha bármilyen szabálysértést észlel a rendszer, azt azonnal jelzi a központban, ilyenkor a jogszabályban előírt intézkedéseket végre kell hajtani. A távfelügyeleti eszköz nem rendeltetésszerű működésére és a meghatározott magatartási szabályok megszegésére vonatkozó jelzések azonnali kivizsgálása a területileg illetékes személyi állományi tag kötelezettsége. A technikai rendszert kezelő folyamatosan figyeli a beérkező jelzéseket, amennyiben rendellenességet tapasztal, arra haladéktalanul intézkedik. Zónasértés esetén, amennyiben annak időtartama hosszabb 1 percnél, a technikai rendszer kezelője értesíti a munkáltatásbiztonsági felelőst, illetve reintegrációs őrizetes esetében fel kell hívni telefonon az elítéltet. A távfelügyeleti rendszerben történt meghibásodásokat – rendszerleállás, programhiba stb. – jelenteni kell a középírányító szerv (BVOP) felé is. A hibabejelentést telefonon, illetve e-mailben is meg kell tenni a rendszert üzemeltető felé. A távfelügyeleti rendszer központi meghibásodása esetén – egyéb felsőbb intézkedés kiadásáig – a hiba elhárításáig biztosítani kell a kapcsolattartást a munkáltatásbiztonsági felelős személlyel, illetve a reintegrációs őrizetessel.

Hiba érzékelése vagy nem megfelelő működés esetén tehát a rendszer jelez. Ezek a jelzések a következők lehetnek: zóna megsértése, eszköz megrongálódása, nyomkövető egység nem fogadta a bejelentkezési hívást. A zóna megsértése esetén a terhelte kilépett a számára előírt mozgástérből, vagyis ott van, ahol nem tartózkodhatna.

Az eszköz megrongálódásának számít, ha az egyrészes egység sziját kinyitották, megrongálták vagy elvágta. Ha az egyrészes eszköz legalább 5 perce nem kapott GPS-jel, vagy 10 egymást követő percben mozgásban volt GPS-jel nélkül, az elítélt azonnal értesítést kap (eszköze rezgő riasztást ad számára), és a szabad ég alá kell mennie, hogy újra legyen GPS-jele. Alapértelmezetten az elítéltnek 10 perc türelmi ideje van az utasítás végrehajtására, mielőtt az állapot riasztásnak minősül. Ha a nyomon követő egység nem fogadta a bejelentkezési hívást, akkor a rendszer 30 perc türelmi időt biztosít, mielőtt a nem fogadott hívást kihágásnak minősítené. Amennyiben az eszközbe helyezett

¹⁶ BOGOTYÁN 2020a: 27.

¹⁷ BVOP-adatszolgáltatás, 2024. október 25.

¹⁸ KONDÁS–KOVÁCS–BEREK 2019: 61.

SIM-kártyát hívva nincs tárcsahang, illetve a hívást átirányítja hangpostára, vagy üzenet értesít arról, hogy a szám nem elérhető, akkor a nyomon követő olyan területen tartózkodik, ahol nem megfelelő a térerő.

A rendszer sok más esetben jelez, amely nem minősül problémának, ilyen például a nyomon követő áramellátáshoz csatlakoztatása, leválasztása, vagy ha nincs kommunikáció a nyomon követő és a szerver között, illetve a kapcsolat helyreállítását is jelzi.

A fenti események a rendszerben színekkel (kék, fekete, vörös, szürke) vannak ellátva a jelzés minősítésétől függően, illetve az eszköz aktuális állapotát színes LED-ek jelzik (zöld, sárga).

Egy Magyarország területén lévő nyomkövető eszköz körülbelül 15 műholdat lát egyidejűleg. Ez elegendő a megfelelő lefedettséghez bárhol az ország területén. A szoftverbe integrált térképen megjelenő apró pontok, amelyek az eszközt viselő mozgását mutatják, zónahatár-túllépés esetén azonnali intézkedési lehetőséget biztosítanak, és tulajdonképpen csak minimális helyismeretet igényelnek a monitorozó részéről (társszerv értesítése, töltőcsere). Könnyedséget jelent továbbá a zóna határainak megtartása – ez egyébként egy eszközbe beépített funkció –, ami a viselő számára is azonnali jelzéseket ad (zónán kívüli tartózkodás, akkumulátor merülése stb.). A fizikai kialakítást illetően az eszköz elég masszív, így szinte bármilyen munkavégzés végrehajtható a viselése során, továbbá a készülék vízálló és a port, szennyeződést is kiválóan bírja. Hőmérséklet-tűrőhatárára nincsenek pontos vonatkozó adatok, de alapvetően olyan hőmérsékletű helyeken, ahol az emberi szervezet meghatározott ideig életképes, ott az eszköz is működésképes (például szauna, pékség stb.).

Az eszköz alkalmazása a gyakorlatban

Amennyiben a reintegrációs őrizetet önként vállaló fogvatartott rendelkezik befogadó nyilatkozattal, nyilvántartási szempontból nincs akadálya a végrehajtásnak és a bv. bíróság engedélyezte, megkezdődik a folyamat technikai oldala.

A pártfogó felügyelő által készített környezettanulmánnyal egyidejűleg felméri a kijelölt ingatlanban a megfelelő térerő és a működést biztosító elektromos hálózat meglétét. A pártfogó továbbá megbizonyosodik a jogszabályban fennálló követelmények teljesíthetőségéről is, például hogy az adott ingatlanban élők életvitelére a közüzemi tartozások és kötelezettségek teljesítésére utal, ne kívülálló feleken alapuló megoldások legyenek például az elektromos hálózat terén stb. A fizikai kivitelezés a bv. bíróság által kijelölt mozgástérben (zónatérkép) alapul. A kihelyezés kezdőnapján a bv. intézet informatikusa üzembe helyezi az eszközt és beprogramozza az ingatlan elhagyására engedélyezett zónát. Zóna alatt értendő az a terület, amelyen belül a magatartási szabályok megszegése nélkül a meghatározott időszakban a személy szabadon mozoghat. A kihelyezés napján a távfelügyeleti eszközt felhelyezik a fogvatartott alsó végtagjára, letétjeit és iratait megkapja, majd ezt követően elhagyhatja a bv. intézetet. A testi elhelyezés szempontjait figyelembe véve logikusabb pontként a bokatáji rész nevezhető meg, ugyanis könnyebben látható az eszköz,

amely akár információt is szolgáltathat a környező személyeknek, és kevésbé keverhető össze a mai „karkötő stílusú” okoseszközökkel.¹⁹

A szabadult elítéltnak a felhelyezést követően a bv. intézettel, pártfogóval a megfigyelésre szolgáló eszközön túlmenően folyamatosan kapcsolatban kell maradnia, telefonos megkeresésre rendelkezésre kell állnia. Ez rendkívül fontos eleme a szabályozásnak, mert bármikor bekövetkezhet rendkívüli esemény az intézeten kívül, akár az őrizet alatt álló önhibáján kívül is. Megszámlálhatatlan külső hatás érheti a tágabb zónában mozgó elítéltet, valamint technikai problémák is adódhatnak a felügyelet során. Természetesen a kihelyezést követően előfordulhat olyan helyzet, hogy szükségessé válik a mozgástér változtatása, akár ideiglenes okból (például az elítéltnak ballagásra kell mennie a zónán kívül), vagy akár véglegesen (például egészségügyi ellátás érdekében). Ez abban az esetben merül fel, ha tartós betegség következtében változtatni kell a zónán, mert az adott egészségügyi intézmény zónán kívül esik. Ilyenkor az adminisztrációs procedúrán túl az adott zónák megváltoztatására is lehetőség van. Az eszközök elosztását, beszerzését és pótlását a BvOP Informatikai Főosztálya látja el, valamint ők biztosítják az összeköttetést az ORFK-val. A közvetlen monitorozást elsősorban a végrehajtó intézetek ügyeletén végzik, ami segíti az azonnali beavatkozást szükség esetén. A nem rendeltetésszerű használatból és a magatartási szabályok megszegéséből eredő jelzéseket az ügyelet haladéktalanul értékeli. Ez azért is jó megoldás, mert a reintegrációs őrizet jogviszonyban lévők már alapvetően intézeten kívül vannak mindennemű statikus biztonsági elemeket nélkülözve. Zónaelhagyás esetén a társszervek értesítése így mihamarabb megtörténik.²⁰

A távfelügyeleti eszközt a kezdő nap előtt készíti elő az informatikus a bv. bíró által meghatározott zónatérkép szerint. Az intézetek biztonsági tisztjei vagy biztonsági főfelügyelői – a kapott képzés alapján – felhelyezik az eszközt az elítéltre. A megtett intézkedések (végtagra felhelyezés, végtagról eltávolítás, eszközsabotázs, kijelölt terület elhagyása) elektronikus szolgálati naplóban való rögzítése jelentésköteles tevékenységnek minősül a BvOP Főügyelet irányába, ami szintén igaz rongálás és sérülés esetén is. Materiális technikai eszköz lévén, nem elhanyagolható a sérülés és javítás kérdésköre sem, ezáltal az eszköz sérülése esetén az elítélt önhibáját is vizsgálja a bv. Ehhez viszont elengedhetetlen az informatikus részéről a megfelelő szaktudás és a hiba okának megállapítása. A korábban említett szigorú szabályozás a kiválasztás esetében ezt is segítheti, ugyanis azokkal csökkenthető a szándékos, nem rendeltetésszerű használat vagy súlyosabb cselekményként a reintegrációs őrizet hatálya alóli kibúvás.²¹

A BV GEI informatikai, hír- és biztonságtechnikai igazgatóhelyettese (a továbbiakban: BV GEI informatikai igazgatóhelyettes) a Nemzeti Távközlési Gerinchálózaton biztosítja a BvOP Informatikai Főosztály és az ORFK között a biztonságos informatikai összeköttetést, amelyen elérhető az elektronikus távfelügyeleti rendszer központi szoftvere. A távfelügyeleti eszköz bv. intézetek közötti elosztását a BV GEI informatikai igazgatóhelyettes koordinálja, törekedve a rendelkezésre álló távfelügyeleti eszközök mennyiségétől függően a felhasználással arányos bv. intézetek közötti elosztásra, továbbá a javítási

¹⁹ KONDÁS-KOVÁCS-BEREK 2019: 61.

²⁰ CZENCZER-SZTODOLA 2020: 23.

²¹ BOGOTYÁN 2020b: 109.

tartalék biztosítására. A távfelügyeleti eszköz meghibásodását a bv. intézet jelenti az igazgatóhelyettes, valamint a BvOP főügyeletese részére, majd a meghibásodott eszközök javíttatását az Informatikai Főosztály koordinálja.

A reintegrációs őrizet elrendelését követően a bv. bíró határozatában meghatározott kezdőnap előtt a bv. intézet informatikai szakterületének kijelölt, az ehhez szükséges elméleti és gyakorlati ismeretekkel rendelkező tagja előkészíti a távfelügyeleti eszközt a használatbavételre, beállítja az elektronikus távfelügyeleti rendszerben a bv. bíró által meghatározott magatartási szabályokat, valamint – a magatartási szabályokat előíró bv. bírói határozat változása esetén – elvégzi a szükséges módosításokat. A távfelügyeleti eszközt minden esetben feltöltött állapotban helyezik fel az elítéltre, azt – és a későbbi eltávolítást – kizárólag az elítélttel azonos nemű, a bv. intézet személyi állományának kijelölt, oktatásban részesült tagja végezi el. A reintegrációs őrizet megszűnése esetén, amennyiben az elítélt jelentkezik a bv. intézetben, a távfelügyeleti eszközt szintén hasonló feltételekkel egy kijelölt személy eltávolítja az elítéltről, és elvégzi a távfelügyeleti rendszerben az ezzel kapcsolatos feladatokat. Amennyiben az elítélt nem jelentkezik, vagy egészségi állapotára tekintettel nem képes megjelenni a bv. intézetben – mint korábban részleteztem –, a megszüntetéssel kapcsolatos feladatokat a bv. pártfogó felügyelővel együttműködve kell végrehajtani.

Egyebekben a bv. intézetek részére rendelkezésre bocsátott, de még használatba nem vett távfelügyeleti eszközök karbantartását rendszeresen el kell végeznie az intézetnek, a haladéktalan beüzemelés biztosítása érdekében minden bv. intézet saját hatáskörben szabályozza azt a készenléti kontingenst, amit feltöltött állapotban tart. Az ezenfelüli eszközök tárolását, töltését a gyártói ajánlásoknak megfelelően hajtják végre.

A technikai rendszer kiterjesztése, kihívások, megoldások

A távfelügyeleti eszközök alkalmazása mára már beépült az intézet napi munkafolyamataiba. A hazai büntetés-végrehajtás folyamatosan monitorozza, hogy milyen jogintézményekre és biztonsági aspektusú helyzetekre lehetne még kiterjeszteni a távfelügyeleti eszközök alkalmazását. Azonban a „kétségtelenül új lehetőségek egész sorát megnyitó GPS-technológia EM (electronic monitoring) alkalmazása során szükséges felhívni a figyelmet néhány, a használatot befolyásoló technikai problémára. Először is a GPS használatával kapcsolatban általánosan mérlegelni szükséges a GPS előnyeit és hátrányait. A GPS előnyeként említendő a korábbiaknál szélesebb körű alkalmazási lehetőségek, működése bizonyos feltételek figyelembevétele mellett nem helyhez kötött, az elvárásoknak megfelelő pontosság, napszaktól független működés, valamint hogy a földfelszín feletti magasságtól és a mozgási sebességtől (bizonyos sebességhatárig) független. A GPS hátrányaként sorolható fel, hogy alkalmazhatósága épületen belül korlátozott, az épületekről visszaverődő jelek zavart okozhatnak a pontos helyzetmeghatározásban, ritkán előforduló erős napkitörések alatt működési zavarok léphetnek fel, folyamatos online kapcsolatban a rendszerben kapacitás- és költségproblémák jelentkeznek, illetve az egyszerű

perecekhez viszonyítottan jelentősebb energiafelhasználásuk folytán ma még alkalmazás-technikai problémaként is jelentkezik az eszközök utántöltése.”²²

A technológia fejlődésének köszönhetően napjainkban a széles sávú internet, GPS-adatok és GSM-adatok elérhetősége olyan szinten biztosított Magyarország területén, hogy a felügyeleti folyamat végén szereplő tárgyasult dolgok nagymértékben módosíthatók. Ez alatt értendő mindenfajta egyéb megfigyelési eszköz, mint például drónok, kép és hang rögzítésére alkalmas eszközök, más kialakítású, helymeghatározási adatokat szolgáltató készülékek. Leginkább kiemelendők ezek közül a rohamosan fejlődő kamerarendszerek, amelyek mostanra vezeték nélküli interneteléréssel is rendelkeznek. Jelenleg is részletes jogi szabályozás alatt álló megfigyelési módszerről beszélünk, így akár elképzelhető ennek a jövőbeli reintegrációs őrizetben szerepet kapó, távfelügyeleti eszközként való használata.²³ A reintegrációs őrizet alkalmazására használt technikai eszköz felhasználásának sokszínűsége arra enged következtetni, hogy az ezzel végrehajtott lehetőségek tárháza nincs még kimerítve. A tapasztalatból eredő sikeres felhasználás és megfelelő jogi szabályozás mutatja, hogy további lehetőségekre is van mód a szervezeten belüli felhasználás terén.

Felhasznált irodalom

- ÁROP 1.1.19-2012-2012-0007 – Hatásvizsgálatok és stratégiák elkészítése a Belügyminisztériumban – Előzetes hatásvizsgálat a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló törvény tervezetéhez (2013). Készítette: Dr. Bogotyán Róbert bv. ezredes
- BOGOTYÁN Róbert (2015): A zsúfoltság csökkentésének útjai a börtönépítésen túl. *Börtönügyi Szemle*, 34(1), 26–41.
- BOGOTYÁN Róbert (2020a): Biztonságos fogvatartás – a büntetés-végrehajtási szervek biztonsági elemeinek fejlesztése. *Börtönügyi Szemle*, 39(1), 25–41.
- BOGOTYÁN Róbert (2020b): Szabadlábban a börtönben, avagy a Reintegrációs Őrizet a gyakorlatban. In BARÁTH Noémi Emőke – PATÓ Viktória Lilla (szerk.): *A haza szolgálatában: Konferenciakötet 2019*. Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ), 110–117.
- CZENCZER Orsolya – SZTODOLA Tibor (2019): *A büntetés-végrehajtási és reintegrációs munka jogi és biztonsági vonatkozásai*. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó.
- CZENCZER Orsolya – SZTODOLA Tibor (2020): *A biztonsági tisztai munka jogi és szakmai vonatkozásai*. Budapest: NKE Szolgáltató Nonprofit Kft.
- KONDÁS Katalin – KOVÁCS Tibor – BEREK Lajos (2019): Elektronikus távfelügyelet a börtönökben. *Bánki Közlemények*, 2(2), 57–62.
- SZABÓ Ferenc (2011): Az elektronikus monitoring (EM) rendszeti alkalmazási lehetőségeiről. *Börtönügyi Szemle*, 30(1), 20–36.

²² SZABÓ 2011: 27.

²³ KONDÁS–KOVÁCS–BEREK 2019: 62.

Analysis of Jack the Ripper's Series of Murders 137 Years Later Using Modern Forensic Tools

Csaba FENYVESI,¹ Vanessza FÁBIÁN²

The study examines a series of homicides that occurred in London 137 years ago based on a book by Patricia Cornwell, an American forensic lab director. In 2001, the expert conducted a detailed investigation at the original crime scenes and retrieved the case documents related to six victims definitively linked to the perpetrator known as Jack the Ripper

Based on the collected evidence, suspicion arose that the crimes were committed by Walter Sickert, a renowned English painter. The study presents the evidence supporting both personal and material suspicion against him. These findings are compared with milestones in criminalistics and elements of the theoretical pyramid model of criminalistics developed by the authors.

The case analysis demonstrates the importance of the forensic “first strike” in leading to a successful investigation. The lack of meticulous crime scene investigation and immediate evidence collection significantly complicates later investigations, even those conducted decades or centuries afterward. At the same time, DNA analysis, widely used in the 21st century, has proven instrumental in solving historical crimes and identifying unknown perpetrators even after 113 years.

Overall, the retrospective detection attempt conducted 24 years ago, involving the collection and evaluation of evidence using modern forensic tools, can still provide clues and useful data even 137 years later to advance a previously stalled investigation.

Keywords: forensic sciences, criminalistics, pyramid model, investigation, DNA analysis, criminalistic milestones

¹ Professor, University of Pécs, Faculty of Law, Criminal and Civil Procedure Law Department, e-mail: fenyvesi.csaba@ajk.pte.hu

² PhD student, Criminal and Civil Procedure Law Department University of Pécs, Faculty of Law, e-mail: vanessza2000@gmail.com

Introduction

As part of the Innocence Project in the United States, it has been revealed that more than two hundred convicted felons have been wrongfully imprisoned and are suffering on death row or in prison cells for years, even decades.³ The recent uncovering of these miscarriages of justice is largely due to modern forensic tools, especially DNA identification, which has been in use worldwide since 1986. Thanks to this technology, it has been discovered that several incriminating materials found at crime scenes (for example on the victim) do not belong to the convicted person. The true perpetrator, the actual offender, could have been someone else.

We may not only feel the weight of wrongful convictions but also the failure to hold the real culprits accountable. (For instance, there may be a sense of something missing.) It is therefore no surprise that some law enforcement professionals and criminologists are determined to solve mysteries and old cases even after years, decades, or even centuries, seeking to uncover the identities of unknown criminals. Among them is Patricia Cornwell who currently resides in New York. For six years, she worked in Virginia at the Office of the Chief Medical Examiner among forensic pathologists. In addition to this, she is also well-known worldwide for her work as a crime story writer.

In 2001, during a visit to London, someone planted an idea in her mind: the unsolved case of “Jack the Ripper” who appeared in London’s Whitechapel district in 1888 began to intrigue her. She wondered whether, with the modern forensic tools of the 21st century, it might be possible to solve these mysterious homicides 113 years later.

She followed through on this thought. With permission from the British government, she, along with a few colleagues, embarked on a comprehensive and thorough 18-month research project, the result of which was her book titled *Portrait of a Killer: Jack the Ripper – Case Closed*.⁴

Our study was inspired by his book which also provided the main facts we examined. However, we developed the ideas further, posed our own forensic questions, and drew our own conclusions which – I must note in advance – do not necessarily align with those of the author in every aspect.

Thus, we formulated our trio of questions:

1. What have been the milestones and established principles in criminalistics over the past 120 years, and how have they influenced the modern-day investigation of the Jack the Ripper case?
2. Are the building blocks of the criminalistic pyramid we modelled useful in examining a specific crime (a series of murders that occurred 137 years ago)?
3. After the factual data uncovered by the American criminalist (which we do not dispute at all, on the contrary, we greatly value the tenacious and thorough work that led to them), can the Jack the Ripper case truly be closed? Can we accurately and without distortion answer the seven fundamental forensic questions in 2025?

³ See: <https://innocenceproject.org/all-cases/> Beyond the data of the Innocence Project, see SAVAGE et al. 2007; QUIRK 2007.

⁴ CORNWELL 2002.

The specific criminal cases (the victims)

It is likely that the same perpetrator (known by the nickname Jack the Ripper) had several victims, but the Metropolitan Police at the time definitively linked the following six women, who were working as prostitutes, to him:

1. Chronologically, the first was Martha Tabram, aged 35, killed on 7 August 1888 on Commercial Street in London. She was stabbed 39 times.
2. On 31 August 1888, at Buck's Row, Mary Ann Nichols, a 42-year-old woman with a noticeable number of missing teeth was sent to the afterlife by having her throat slit and being mutilated.
3. On 8 September 1888, at Humgay Street, Annie Chapman, a 47-year-old victim was also killed by having her throat slit and being mutilated.
4. On 30 September 1888, on Berner Street, the killer found his fourth victim. The mutilation of Elizabeth Stride, a 45-year-old Swedish-born woman, was interrupted by the arrival of a carriage, forcing the murderer to flee the scene.
5. It was no surprise that on the same day, 30 September 1888, at Mitre Square, the killer claimed his fifth victim. The 43-year-old Catherine Eddowes, a still-attractive woman with brown eyes (and mother of three children), was subjected to even more brutal violence. Her face, eyelids, nose were slashed to near unrecognizability, her earlobes were cut off, and the killer took her mutilated genitals with him.
6. The grim series concluded on 9 November 1888 in Miller's Court on Dorset Street. The 24-year-old dark-haired Mary Kelly was the last victim. The apparently deranged killer not only mutilated her face but also her breasts, genitals, and heart, taking these body parts from the scene as well.

The investigating authorities and the environment

The chief investigator, addressed in the Ripper's letters as "Dear Boss", was Metropolitan Police Commissioner Charles Warren. He resigned on 8 November 1888, likely due to pressure from the press and the public, after failing to make significant progress in solving the series of prostitute murders. Another leading investigator was Inspector Frederick Abberline who also could not advance the case.

For some background context, the Metropolitan Police was founded in 1829 by Sir Robert Peel, near the courtyard of Scotland Yard, which served the Scottish king.⁵ The uniformed "bobbies" named after Peel, with their modest equipment, did not conduct substantive investigative work. They lacked the necessary expertise, as criminalistics – the science of investigation – was just beginning to emerge in the mid-19th century. It was only

⁵ For a long time, even the English themselves thought Scotland Yard was a royal court, though it actually referred to the detective service. Just to be sure and make it clear to everyone, the sign now reads "New Scotland Yard" in front of the London law enforcement headquarters.

in the late 19th century that Hans Gross, the father of criminalistics, wrote his famous summary work.⁶

The specialised detective unit for criminal investigations, the Criminal Investigation Department was only established in 1878. Therefore, it is no surprise that in 1888, there was very little experience available, especially when it came to solving a serious series of murders committed by a clever, depraved perpetrator operating at night.

As such, the lack of preparedness, the conspicuous failure of the police, and the complete absence of suspects (or even coming close to identifying one) were justifiably criticised by the English press.⁷ In addition to reputable and factual papers like *The English Review*, *The Times*, *The Telegraph*, *Morning Leader*, and *Weekly Dispatch*, satirical and mocking articles, drawings, and photos appeared in the tabloid press, including *Famous Crimes*, *The Illustrated Police News*, *Echo*, and the satirical magazine, *Punch*.

When Martha Tabram was killed, neither the police nor the residents noticed the (later worsening) phenomenon. It was considered an underworld misfortune in a “filthy environment”. The death of the prostitute didn’t even shake her subcultural surroundings – everyone assumed it was a personal conflict. Simply put: it wasn’t taken seriously, and the bloody death of this poor woman didn’t matter to anyone.

Jack the Ripper’s letters

Between 1888 and 1896, the Metropolitan Police (including the earlier mentioned detectives at Scotland Yard) received around 250 handwritten letters, telegrams, and many drawings made with pencil or paintbrush, all allegedly from Jack the Ripper. Copies of these letters can be found not only in the Public Record, the Corporation of London Record, the West Sussex Record, and the Home Office, but also in the hands of passionate, wealthy, and sharp-eyed art collectors. Patricia Cornwell even purchased an alleged Ripper letter on the open market for \$1,500.

A common phrase used repeatedly in these letters was meant to mock the authorities: “Ha Ha Ha.” The letters and telegrams, with their practiced language and rhetorical flourishes, can still be found and read today, as they have been preserved. Let’s look at a collection of these phrases:

- “Catch me if you can, Ha Ha, Ha
- It’s a jolly nice lark

⁶ GROSS 1893, 1914; 1924. The university lecturer, who also worked as an investigating judge and state prosecutor, organised the then-fragmentary practical knowledge of criminalistics into a system in the German language. In his work, which went through four editions, he referred to knowledge in criminal psychology, anthropology, sociology, statistics, methodology, criminal phenomenology, and criminology as well. It was much later that it was first published in English: *Criminal Investigation: A Practical Textbook for Magistrates Police Officers and Lawyers*. (trans. J. C. Adam) Sweet and Maxwell, London, 1924. Gross was also the founder and publisher of the criminal science journal *Archiv für Kriminal-Anthropologie und Kriminalistik*, launched in 1898. As a “Professor des Strafrecht an der Deutschen Universität Prag”, Gross authored the first comprehensive work on criminal psychology. See GROSS 1897. He also wrote the first criminalistics encyclopedia: GROSS 1901.

⁷ At the time, a potential suspect with a false lead emerged: a certain Prince Clarence. However, it turned out that the young nobleman was much more of a money-seeking, blackmailing letter-writer than a brutal murderer.

- What a dance I am leading
- Love, Jack the Ripper
- Just to give you a little clue
- I told her I was Jack the Ripper and I took my hat off
- Hold on tight you cunning lot of coppers
- Goodbye for the present from the Ripper and the dodger
- Won't it be nice dear old Boss to have the good ole times once again
- You might remember me if you try and think a little, Ha Ha
- I take great pleasure in giving you my whereabouts for the benefit of the Scotland Yard boys
- The police alias po-lice, think themselves devilish clever
- You donkeys, you double-faced asses
- Be good enough to send a few of your clever policemen down here
- The police pass me close every day, and I shall pass one going to post this
- Ha! Ha!
- You made a mistake if you thought I didn't see you...
- The good old times once again...
- I really wanted to play a little joke on you all but I haven't got enough time left to let you play cat and mouse with me
- A good Joke I played on them
- You made a mistake if you thought I didn't see you...
- The good old times once again...
- I really wanted to play a little joke on you all but I haven't got enough time left to let you play cat and mouse with me
- Au revoir, Boss
- A good Joke I played on them
- I am Jack the Ripper catch me if you can
- I am now going to make my way to Paris and try my little games
- Oh, it was such a jolly job the last one
- Kisses
- I am still at liberty...Ha, ha, ha
- Don't I laugh
- I think I have been very good up to now
- Yours truly, Mathematicus
- What fools the police are
- Dear Boss...I was conversing with two or three of your men last night
- I am very much amused
- I'm considered a very handsome Gentleman
- You see I am still knocking about. Ha.Ha
- You will have a job to catch me
- But they didn't search the one I was in I was looking at the police all the time
- Why I passed a policeman yesterday & he didn't take no notice of me
- The police now reckon my work a practical joke, well well Jacky's a very practical joker ha ha ha

- But they didn't search the one I was in I was looking at the police all the time
- You never caught me and you never will, Ha Ha.”

From the many critical, derogatory, and biting sarcastic remarks, we have italicised the ones that will have further significance later.

(One letter has a suspicious bloodstain, and another shows faint fingerprints.)

The potential suspect

In 2001, a renowned British detective drew Patricia Cornwell's attention to the historically significant series of murders, (even showed her the crime scenes) and pointed to a potential suspect. Shockingly, this suspect was none other than one of England's still top-famous painters: Walter Richard Sickert whose works are exhibited in the Tate Gallery, the Bristol Museum, the Whitworth Gallery in Manchester, and many others.

The American researcher followed this lead. Her investigation revealed that the “target” was born in Munich to a Danish-German father and a British-Irish mother on 31 May 1860. He was the eldest of six children with four brothers and a sister named Helena. (Interestingly, none of them had children, and several struggled with alcoholism or mental health issues. One brother was fatally run over by a truck as an adult.) His childhood may not have been particularly joyful, as by the age of five, the boy with curly hair and a shy, girlish smile had already undergone three surgeries on his testicles (penis). The exact reason, course, and outcome of these surgeries are unknown, but it is a fact they happened, also it is strongly suspected that he was never able to achieve an erection and may have been forced to urinate through a fistula (an artificial opening) for the rest of his life.

After his teenage years in Germany, by 1881, the now charming and handsome young man, a third-generation artist, had enrolled at the Slade School in London.⁸ From 1882, he became a student of the painter James McNeill Whistler. During his lifetime, Sickert became a recognised and celebrated painter, especially after the death of his former master and later friend Whistler in 1903. His works are now featured in numerous galleries, museums, and university collections. Sickert was fluent in German, English, French, Italian, and also taught Latin to his friends. He had knowledge of Danish and Greek, as well as some Spanish and Portuguese.

He was a passionate reader of the press, daily going through at least five or six newspapers. He loved letters, both writing and receiving them, and encouraged his friends to send him detailed and frequent correspondence as he expressed in one of his letters: “Tell me in detail all sorts of things, things that have amused you and how and when and where, and all sorts of gossip about everyone.”

Many around him kept diaries, wrote memoirs, and art historians produced monographs about him. From these, we know that even during his marriages, he maintained several apartments and studios (around twenty in total throughout his artistic career), carefully hiding their locations even from his wives. On occasion, he would disappear for

⁸ See his biography in more detail: Britannica 2005: 322.

days or even weeks without any notice, citing “artistic freedom” or “creative inspiration” upon his return. He constantly changed his appearance. When he felt like it, he grew a goatee or a ponytail-style moustache, and at times shaved his head bald. There is also evidence that, out of curiosity, he regularly visited the crime scenes left behind by the serial killer Ripper and the areas of police activity.

He married three times but had no children. His first wife was Ellen Cobden, daughter of a prominent politician, who was 37 years old at the time of their marriage, while Sickert was 25 (they married in 1885). They divorced in 1899. His second wife was Christine Angus, a delicate but sickly young woman whom he chose from among his students. In his final days in 1942 his third partner, the much younger Therese Lessore, stayed by his side.

In personam evidence and indications of suspicion against the person

In the 21st century, an American investigative team led by Patricia Cornwell attempted to gather all direct and indirect evidence related to the crimes, Jack the Ripper and Walter Sickert. While no significant evidence regarding the former surfaced after 113 years, there are some examples related to the latter, though not exhaustively.

- Several of Sickert’s paintings and drawings were collected during the private investigation, where the recurring theme was striking: a man stabbing a woman with a knife. (In his paintings and drawings, a fully dressed man often assaults a vulnerable woman who is either nude or scantily clad. Any portrayal of beauty, let alone a beautiful woman, was far from his style; he has no such works.)
- In Sickert’s painting *The Camden Town Murder* a man is strangling a woman lying on a bed. In 1907, Emily Dimmock was murdered under similar circumstances in Camden Town about a mile and a half from Sickert’s house.
- Sickert’s sketch *Venetian Studies* strongly reminds the viewer of the second victim, Mary Ann Nichols whose eyes were also open when her body was discovered.
- In Sickert’s painting *Putana a Casa* the woman’s face seems familiar: it resembles Catherine Eddowes, the fifth victim with a blurred (mutilated?) right side of her face.
- Perhaps Sickert’s most famous painting, *Ennui (Indifference or Boredom)* exists in five copies and can still be viewed today (at Clarence House, Tate Gallery). When closely examined and enlarged, a mysterious figure can be seen in the background of the room interior, approaching a woman.
- In Sickert’s drawing *He Killed His Father in a Fight* the scene is strikingly similar to the location of Mary Kelly’s murder (the sixth victim). For instance, the wooden-framed bed.
- Sickert’s works reveal signs of brutality, aggression, sadism, misogyny, abnormality, mania, and psychopathy in his personality and soul. These traits also match

the profile of a true serial killer, as determined by an FBI profiler consulted by Patricia Cornwell.

- A fingerprint was found on one of the Jack the Ripper letters sent to the Metropolitan Police in 1896.
- A watermark was found on a letter titled “Dear Jimmy”, written by Walter Sickert to a friend (over 200 original letters from Sickert remained to this day). The watermark on the letter matches that of the paper Jack the Ripper used to send letters to the police. Both watermarks were from “A Pirie and Sons” paper used by both Sickert and the Ripper between 1885 and 1887. After 1887, they both switched to “Joynson Superfine” paper (Ripper used it until his last letter in 1896).
- Sickert used the pseudonyms “Mr. Nemo” (Latinised) or “Mr. Nobody” (Anglicised) earlier in his career. The investigation found a telegram sent to the police signed as “Mr. Nobody” which had been crossed out and replaced with “Jack the Ripper”.
- In the Ripper letters, the writer occasionally refers to himself as “No Englishman”, which fits Sickert who was originally German. He once wrote that in his heart, he always remained German. (It’s an interesting fact that one of England’s famous painters was not actually of English origin, though he was bilingual in English.)
- Jack the Ripper frequently used Latin phrases in his letters, sometimes signing them as “Mathematicus”. As mentioned earlier, Walter Sickert was fluent in Latin and half a dozen other languages, including French (he used phrases like “Au revoir, Boss”). He also had a well-known fascination with mathematics.
- Numerous written sources tell us that Walter Sickert, who considered himself very clever (and likely was highly intelligent and versatile), often used the word “fool”. If someone did not meet his standards of intelligence or simply displeased him, he would label them as stupid, imbecilic, or inept. This offensive term, “fool”, frequently appears in the Ripper’s letters (directed at the police), which show psychopathic signs, as was previously highlighted in the discussion of his phrasing.
- The painter often signed or abbreviated his name in his letters as W.R., W.S., R.S., or R.St.w. These abbreviations also appear in several places in Jack the Ripper’s letters.
- A small note from Jack the Ripper, found in a glass bottle washed ashore near Deal and Sandwich on the Dover Strait, a place where Walter Sickert often vacationed.
- Walter Sickert, who often stayed at the Lizard Guest House in Cornwall, England from 1884 onward, doodled in the guestbook. The stick figures he drew are remarkably similar to the childlike drawings found in Jack the Ripper’s letters. (Sickert was also known to correct grammatical errors in previous entries, a habit he maintained even at home.)
- A recurring motive in the Ripper letters is the drawing of daggers and knife blades, which also appear in Sickert’s drawings.

- In his letters to the police, the Ripper frequently referenced horses and horse races, even offering racing tips to investigators. Sickert created several paintings featuring horse races, and all his biographers and researchers note his passion for equestrian sports and his extensive knowledge in the field.
- Around 200 letters from Walter Sickert have survived, as he wrote to friends, wives, galleries, museums, and the Royal Academy of Arts. Due to the recognition of his work during his lifetime, many of these letters were preserved by their English recipients. Similarly, Jack the Ripper's letters are preserved today in original form in the archives of the Metropolitan Police, Scotland Yard, several universities, and even hospitals (pathological institutes). These letters were made available for examination, and human saliva samples were retrieved from the stamps and adhesive strips on the envelopes. When the DNA from the saliva on the stamps and adhesive strips of both letter groups was compared, the laboratory of the Virginia Institute of Forensic Science and Medicine found mitochondrial matches in six cases. In other words, the DNA from the material on the envelopes sent by Walter Sickert matched with 99% certainty the DNA from the material on envelopes sent by Jack the Ripper (Sickert and Ripper's DNA sequences are identical). Walter Sickert's painting smocks were preserved in the Tate Archive, but the American forensic team was unable to recover any usable human material for DNA typing from them.

Conclusions in light of forensic milestones

In light of all this information, we aim to answer our fundamental questions. First, we will examine the key milestones in forensic science.

In our view, these milestones (with the most renowned experts, researchers, and scientists in the field in parentheses) are:

- a) Fingerprints, introduced between 1900–1910 (Bertillon, Coulier, Herschel, Faulds, Henry, Herschel, Galton, Vucetich) (+ other traces – Balthazard, Goddard, Gross)
- b) Blood and other material traces from 1910 onward (Locard, Gettler, Gonzales, Niceforo, Norris, Ottolenghi, Popp, Reiss, Södermann)
- c) Neutron activation starting in the 1930s–1940s (Jervis, Guinn, Perkons)
- d) DNA typing-identification (Watson-Krick from 1953, Jeffreys from 1986)
- e) Digital data from the 1990s (Casey, Marshall)⁹

Regarding a) Among these, no usable fingerprint or fragment of a fingerprint (such as a footprint, lip print, etc.) was found by the extensive 21st century investigation. The one faint fingerprint that appeared on one of the letters was not suitable for identification, and neither were the prints on preserved items (such as his plates, brushes) or the lack thereof. We must add: what could these have been compared to? Unfortunately, no fingerprints

⁹ See more details in FENYVESI 2017; FENYVESI et al. 2022.

were taken from the crime scenes. (Even though there were six locations available for such investigation.) Nor do we have a body for comparison, since Walter Sickert specifically requested that he be cremated after his death which was carried out according to his wishes. (Even if his body had been buried, there would be no usable soft tissue or fingerprint samples after 137 years or even after 113 years in 2001.)

Regarding b) Some of Jack the Ripper's letters showed traces that appeared to be blood, but serological tests did not confirm this. No usable material traces were preserved from the crime scenes. No semen (sperm) was mentioned in the reports, nor was any found at the time. Unfortunately, no hair, fibres, skin, metal, textile, or tool traces were recorded either. In other words, let's be clear: none of the on-site investigators preserved any significant material evidence. (One bloody apron fragment from a victim was preserved, but that's all.)

Regarding c) Thus, the neutron activation method was also ruled out since no tool fragments were collected, meaning there was nothing to analyse.

Regarding d) As in cases handled by the Innocence Project, DNA typing proved effective here too. Even after 113 years, persistent and nearly indestructible material traces were found in a "guerrilla" fashion, hidden away. Human saliva residues were found on the adhesive strips of the mailed letter envelopes and on the backs of the postage stamps moistened for sticking. The future still holds hope here, as current scientific directions suggest that from the DNA content of such material traces, it may be possible to determine the gender, age, and perhaps even health conditions of the donor, which could then be compared to what is well-known from biographical works (including those of his sister, Helena), diaries, and monographs about Walter Sickert.

Regarding e) The "star evidence" of today, digital data and methods, has so far yielded no results in the Jack the Ripper case. We cannot retrospectively find data that didn't exist back then (for example, camera footage). There is a film recording of an elderly Walter Sickert in which he appears to be left-handed, even though all close associates mentioned that he painted and wrote with his right hand. American handwriting experts pointed out that many of the Jack the Ripper letters show signs of distorted handwriting, and they discovered traces of left-handed writing as well. However, they did not arrive at a categorical conclusion regarding the handwriting comparison between Sickert and Jack the Ripper.

Conclusions in light of our forensic pyramid model

When we examine our 751-pyramid model,¹⁰ we see that the unique identification (1), which we focus on in every criminal case, is not entirely fulfilled concerning all the fundamental base questions (7) in this case. The intermediaries or mediators (4) – such as

¹⁰ FENYVESI-ORBÁN 2021.

traces, material remnants, documents, and written testimonies¹¹ – were the paths through which the investigations conducted by the Americans arrived (Figure 1).

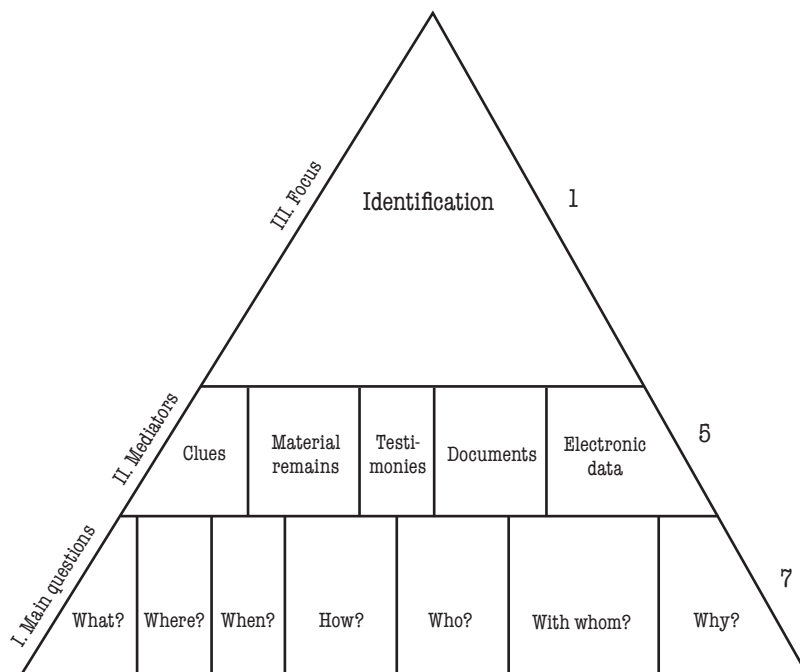

Figure 1: The 751 model
Source: FENYVESI–ORBÁN 2021: 47

To the question of What happened? the answer is clear: a series of homicides marked by extreme cruelty took place in London in 1888. To the question of Where? the answer is also clear: the killings occurred in the East End's Whitechapel district, on its dark streets, squares, and courtyards, dimly lit by poor candle lamps. When? Always under the cover of the black night, during the six occurrences mentioned above, under Queen Victoria's reign. Regarding How? the answers are fairly straightforward in essence, except for the fact that to this day, the murder weapon (the knife, dagger, or cutting-stabbing tool) has not been found or identified. We leave the ever-important question pair of Who – With whom? to the end. Let us first answer the Why? According to Patricia Cornwell, the perpetrator was a psychopath who viewed women selling their bodies as enemies, killing them out of anger and revenge as

¹¹ In the case of Ann Chapman (the second victim), the investigators found a single witness who had seen a fleeting figure of a man near the crime scene. The milkman, who worked nights, could only describe him as about 28 years old, with roughly a three-day stubble on his face, dark hair, and large, curious eyes, like those of a student or office clerk. His whitish clothing, perhaps a coat, resembled that of an engineer, like a mechanic's coat (or jacket). (Author's note: Based on decades of experience in criminalistics and law enforcement, the description of "about 28 years old" seems odd. Witnesses tend to say 25-30 or around 30 rather than such a specific age.)

a form of compensation for his own physical and sexual inadequacies (and suffering). There was never any suspicion of robbery as a motive — no valuables, objects, or money were reported stolen from any of the crime scenes according to the contemporary investigation records. She believes that all the data points to, and her conclusion is, that the painter Walter Sickert was also the killer of these women.

Can we answer our initial question with a “yes”, that we have found the serial killer that Patricia Cornwell and her team identified the perpetrator? Put another way: can the case be closed?

Leaving the reader a few moments to reflect, we will state our own position.

Our answer – contrary to the confidently proclaimed and promoted “Yes” of the American author – is No. Not yet. Our reasoning, which derives from the forensic pyramid model, the basic principles of forensic science, and the theory of proof that we advocate (including its definition),¹² suggests that with modern forensic tools we have “only” managed to prove, and this is no small feat, that the Jack the Ripper letters can be linked to Walter Sickert. If all the letters came from the same hand, then they were authored by the painter. He was the writer of the letters. However, these pieces of evidence, unfortunately, cannot be linked to the commission of the crime itself. Here comes into play the series of forensic principles we have developed,¹³ the first of which highlights the seven main factual questions (1), followed by the importance of the “First Strike” (2nd principle). According to this principle, botched crime scene examinations – the initial blows – are irreparable, irreversible, and unrepeatable. In other words, the mistakes made in 1888 cannot be corrected or fixed in the 21st century. The data shows that the proper search, retrieval and documentation of relevant traces and material evidence were not carried out, as our third principle states: every crime leaves a trace (3). The crime scene is an open book, but one must know how to read it. The failure to read it and to act with expertise leads, or can lead, to fatal consequences when answering the factual questions. The traces and material remnants found at the scene could have provided relevant, suspect-related information to the police, investigative authorities, and ultimately the court. After all, a police force is only as good as the information it possesses (4), and through this information, the past can be understood (5), which in turn creates the possibility for unique personal identification, fulfilling the practical application of the principle “*natura non facit saltum*” (6).

Final conclusions

To summarise, we must state that in our view, the Jack the Ripper case cannot yet be closed. No one has been able to “place” the painter Walter Sickert at the crime scenes or connect him through reliable physical or personal evidence to the victims, the specific locations, the timing, the method, or the motivation. There are plenty of personal

¹² See more details on this in TREMMEL 2006; HERKE et al. 2012; BARTKÓ et al. 2024.

¹³ Our views on the basic principles of criminalistics have already been published. See more on this from the author FENYVESI 2013.

suspicions and circumstantial evidence (for example potential motivations, a witness statement from someone who saw a figure in the dark, and some descriptions of a fleeting figure), but according to our continental perspective, we do not yet have the perpetrator with certainty and beyond reasonable doubt. Even if the theory is correct, we lack sufficient evidence to declare certainty about the perpetrator (only about the letter writer).

However, there is hope that the continuously and dynamically advancing natural science-based forensic field will expand its toolkit, offering a new chance to uncover the mysterious 19th-century serial killer, leading to a certain, doubt-free identification. In any case, the broad, resource-intensive, and highly commendable investigation by the Americans was not in vain. It provided numerous lessons, results, and innovations, not just in this specific case but in the understanding of forensic science as a methodology. We can only encourage similar retrospectives, not just globally but in our own country as well. It is a noble and everlasting task for every forensic expert.

References

- BARTKÓ, Róbert – ELEK, Balázs – FANTOLY, Zsanett – HERKE, Csongor (2024): *A büntetőeljárás-jog tankönyve* [Textbook of Criminal Procedure Law]. Budapest: ORAC.
- Britannica Hungarica Világenciklopédia* (2005). Budapest: Magyar Világ.
- CORNWELL, Patricia (2002): *Portrait of a Killer: Jack the Ripper – Case Closed*. New York: Berkley Books.
- FENYVESI, Csaba (2013): A kriminalisztika alapelvei [Principles of Criminalistics]. *JURA*, 35(2), 37–50.
- FENYVESI, Csaba (2017): *A kriminalisztika tendenciái* [Tendencies of Criminalistics]. Budapest: Dialóg Campus.
- FENYVESI, Csaba – HERKE, Csongor – TREMMEL, Flórián eds. (2022): *Kriminalisztika* [Criminalistics]. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó.
- FENYVESI, Csaba – ORBÁN, József (2021): The Electronic Data as the Constituent of the 751 Pyramid Model of Criminalistics. *Police Studies*, 1(1–2), 47–63.
- GROSS, Hans (1893, 1914): *Handbuch für Untersuchungsrichter als System der Kriminalistik I–II*. Graz–Wien: Leuscher u. Lebensky's Buchhandlung.
- GROSS, Hans (1897, 1905): *Kriminal-Psychologie*. Leipzig: Verlag von F. C. V. Vogel.
- GROSS, Hans (1901): *Encyklopädie der Kriminalistik*. Leipzig: Verlag von F. C. W. Vogel.
- GROSS, Hans (1924): *Criminal Investigation: A Practical Textbook for Magistrates Police Officers and Lawyers*. London: Sweet and Maxwell.
- HERKE, Csongor – FENYVESI, Csaba – TREMMEL, Flórián (2012): *A büntetőeljárás-jog elmélete* [Theory of Criminal Procedure Law]. Budapest–Pécs: Dialóg Campus.
- QUIRK, Hannah (2007): Identifying Miscarriages of Justice. Why Innocence in the UK is Not the Answer. *Modern Law Review*, 70(5), 759–777. Online: <https://doi.org/10.1111/j.1468-2230.2007.00662.x>
- SAVAGE, Steve – POYSER, Sam – GRIEVE, John (2007): Putting Wrongs to Right: Campaigns Against Miscarriage of Justice. *Criminology and Criminal Justice*, 7(1), 83–105. Online: <https://doi.org/10.1177/1748895807072477>
- TREMMEL, Flórián (2006): *Bizonyítékok a büntetőeljárásban* [Evidence in Criminal Procedure]. Budapest–Pécs: Dialóg Campus.

A szexuális erőszakkal társult emberölések bemutatása

Presentation of Sexual Homicides

ERDÉLYI Ákos¹

Az emberölés cselekmények minden esetben kiemelt figyelmet érdemelnek a nyomozóhatóság részéről is. Különösen igaz ez azokra az esetekre, amelyek valamilyen oknál fogva különös, olykor bizarr elemekkel követnek el. Annak ellenére, hogy a szexuális emberölés hazánkban alacsony prevalenciájú bűncselekmény, sajátos jellege miatt mindenképpen szükséges írni róla. Jelen tanulmány célja bemutatni a szexuális emberölések alapvető jellegét, epidemiológiai és kriminológiai aspektusait, szakirodalmi áttekintés segítségével.

A szexuális emberölés cselekmény világszerte alacsony prevalenciájú bűncselekmény, ennek ellenére szép számmal találkozunk olyan nemzetközi empirikus kutatásokkal, amelyek kvalitatív módszertant alkalmazva igyekeznek minél részletesebben és minél komplexebb módon vizsgálni a jelenséget. A szexuális erőszakkal társult emberölések számos, főként konceptualitásbeli kérdést vetnek fel, amire ez idáig nem sikerült válaszokat találni. Ugyanakkor nem kérdés, hogy kiemelt társadalomra való veszélyessége, valamint az elkövetés speciális körülményei okán elengedhetetlen, hogy megismerjük a cselekményt és annak fontosabb aspektusait, amiből a rendészeti-rendvédelmi gyakorlat is nagyban profitálhat. Az azonosított eredmények többek között jól felhasználhatók az elkövetői profilalkotás során, valamint további speciális nyomozástámogató eljárások alkalmazásakor.

Kulcsszavak: szexuális erőszak, szexuális emberölés, kriminológia, kriminálpszichológia

¹ Pszichológus, kriminológus, PhD-hallgató, egyetemi tanársegéd, Nemzeti Köszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészeti Magatartástudományi és Kriminálpszichológia Tanszék, e-mail: erdelyi.akos@stud.uni-nke.hu

Homicides always deserve special attention from the investigative authorities and law enforcement agencies. This is especially true for those cases which, for some reason, are committed with strange, sometimes bizarre elements. Sexual homicide, as a criminological term, fortunately has a low prevalence in Hungary, but due to its specific nature, it is definitely necessary to write about it. The aim of this study is to present the basic nature, epidemiological and criminological aspects of sexual homicides with a review of the relevant literature.

Sexual homicides are crimes with low prevalence worldwide, despite this we encounter a large number of international empirical studies that use qualitative methodology to examine the phenomenon in the most detailed and complex way. Homicides associated with sexual violence raise many, mainly conceptual questions to which no answers have been found so far. However, there is no question that due to the high level of danger to society and the special circumstances of the commission of the sexual homicides, it is essential to learn about the act and the most important aspects of the sexual homicides from which law enforcement practice can also benefit greatly. The identified results can be used in offender profiling and in the application of special investigative support procedures.

Keywords: sexual violence, sexual homicide, criminology, criminal psychology

Bevezetés

„Ezután azt mondta Káin a testvérének, Ábelnek: Menjünk ki a mezőre! Amikor a mezőn voltak, rátámadt Káin a testvére, Ábelre, és meggyilkolta. Akkor az Úr megkérdezte Káintól: Hol van Ábel, a testvéred? Káin ezt felelte: Nem tudom! Hát őrzője vagyok én a testvéremnek? De az Úr így szólt: Mit tettél? Testvéred kiontott vére hozzám kiált a földből! Most azért légy átkozott, kitesztva arról a földről, amely megnyitotta a száját, hogy befogadja testvéred véré, amelyet kiontottál! Ha a földet műveled, többé ne adj a neked termő erejét! Bujdosó és kóborló légy a földön! Ekkor Káin azt mondta az Úrnak: Nagyobb a bűntetésem, semhogy elhordozhatnám. Íme, elűztél ma erről a termékeny vidékről, és el kell rejtőznöm színed előtt. Bujdosó és kóborló lettem a földön, és meggyilkolhat bárki, aki rám talál. De az Úr azt felelte neki: Nem úgy lesz! Ha valaki meggyilkolja Káint, hétszeresen kell bűnhődnie. Ezért jelet tett az Úr Káinra, hogy senki se üsse agyon, ha rátalál.”

(Mózes első könyve)

A világ kezdete óta az emberölés minden társadalmi kultúrában jelen volt. Számos aspektusa változott az idők során: az elkövetés motivációja, célja, az elkövetési magatartások és eszközök jóval változatosabbak lettek. Egyvalami azonban nem változott: az emberölés büntetett kiemelt tárgyi súlyú deliktum, amelynek elkövetése mögött gyakran valamilyen mentális zavar húzódik, ennek alapján pedig a büntető igazságszolgáltatás fokozott érdeklődésre számot tartó kérdéskörei közé tartozik. Ugyanakkor a jelenség jóval

összetettebb, minthogy azt csupán egyetlen tudományterület szemszögén keresztül megértjük. A büntetőjog-tudományok mellett kiemelt figyelmet fordít az emberölés-vizsgálatokra a pszichológia- és pszichiátriatudomány, a szociológia, az orvostudomány vagy akár az alkalmazott matematika.

A szexuális emberölés jelenségét az emberölés-cselekmények között is fokozott érdeklődés övezi – mutat rá Eichinger és Darjee (2021). Mint írják, a szexuális emberölés a társadalom számára túlmisztifikált jelenség, amelyet a televíziós sorozatok és mozifilmek gyakran ki is használnak. Mivel a médiareprezentációk szenzációhajhász módon jelenítik meg a szexuális emberölést, így úgy tűnhet, hogy prevalenciája igen magas – ezzel ellenében azonban a valóság az, hogy előfordulási gyakorisága az ilyen jellegű bűncselekményeknek viszonylag alacsony: az emberölés bűncselekményeknek mindössze 1–5%-a szexuális jellegű.²

Az első híres-hírhedt szexuális (sorozat)gyilkosnak Hasfelmetsző Jack-et tartják,³ azonban már jóval az 1800-as éveket megelőzően is maradtak fenn olyan írásos dokumentumok, amelyek alátámasztják: a szexuális emberölés jelensége jóval idősebb, mint azt gondolnánk. Az 1400-as évek első felében egy francia gróf, Gilles de Rais – aki *A kékszakállú herceg vára* című történet és az abból született Bartók-opera főszereplője – kastélyában több, egyes források szerint százötven fiatal fiúgyermeket is megkínzott, megerőszakolt, majd brutális módon megölt. Az 1560–1590-es évek között Bedburgban követtek el több, a közvélekedést jelentősen foglalkoztató, megmagyarázhatatlan gyilkosságot: a kiskorú áldozatok testét szétmarcangolva fedezték fel, míg belső szerveiket valami vagy valaki elfogyasztotta. A lakosság vérfarkasra gyanakodott – ebben a korban a megmagyarázhatatlan jelenségeket előszeretettel tulajdonították természetfeletti erőknek –, majd megállapítást nyert, hogy a gyilkosságokat Peter Stumpp követte el, aki feltételezhetően paranoid skizofréniában szenvedett, és gyakran hitte azt, hogy farkassá változik át.⁴

Ugyancsak a 16. század második felében, ezúttal Nürnbergben végezték ki Nicklaus Stüllert, aki a dokumentumok alapján több állapotos nővel is végzett oly módon, hogy hasukat felvágta, az 1800-as évektől pedig számos hasonló tematikájú esetet jelentettek Olaszországból, Spanyolországból, Franciaországból és az Egyesült Államok területéről.⁵

A szexuális emberölés epidemiológiai aspektusai

A szexuális emberölés epidemiológiai adatai kapcsán mind nemzetközi, mind hazai szinten kevés adat áll rendelkezésünkre.

Az amerikai Szövetségi Nyomozó Iroda, az FBI beszámolója szerint 1976 és 2012 között 709 075 személyt vettek őrizetbe gyilkosság elkövetése miatt – ebből mindösszesen 5955 esetet kezeltek szexuális emberölésként. Az elkövetők átlagéletkora 26 év volt:

² EICHINGER–DARJEE 2021; CHAN 2017; CHAN–BEAUREGARD 2016; FRANCIS–SOOTHILL 2000.

³ IVASKEVICS 2020; INNES 2007.

⁴ LOHNER – BENCZE – BATHÓ–CSOMBOK 2023.

⁵ VRONSKY 2004.

a legfiatalabb 7, míg a legidősebb elkövető 76 éves volt, míg a teljes elkövetői kört nézve, a szexuális emberölést elkövetők 89%-a tizennyolc évnél idősebb volt. Az eszköz- és fegyverhasználat vonatkozásában elmondható, hogy a szúró-vágó eszközök használata az esetek 29,3%-ában volt tetten érhető, míg a testi, fizikai erőbehatást igénylő magatartásmód (megfojtás, ütlegelés, rugdosás és taposás) az esetek 42,9%-ára volt jellemző. A lőfegyverek használata elenyésző volt – a szexuális emberölések esetében inkább a közelséget igénylő elkövetési módok dominálnak.⁶ „Az 1948 és 2010 között Kanadában elkövetett szexuális erőszakkal társult emberölések eseteinek 21,4%-ában a gyilkosság az áldozat lakásán, 20,6%-ában nyilvános helyen, 36,3%-ában erdős területen történt. A test megcsonkítása az esetek 25%-ára, míg darabolása 6,3%-ára volt jellemző. A nemi szervek megcsonkítása az esetek 5,4%-ában volt jelen. Az elkövetők 61,4%-a külterületen rejtette el a holttestet.”⁷ Nekrofil jegyek az amerikai esetek 7,6%-ában, míg a kanadai esetek 10,1%-ában voltak azonosíthatók. Az elkövetőkről elmondható, hogy

- jellemzően átlagos testalkatúak (80%),
- többségük egyedülálló (57,2%), míg kisebb arányban elváltak (15,2%),
- kisebb százalékuk (23,6%) korábban szexuális deviancia és parafilias zavar jeleit mutatta (főként szexuális sadizmus zavar jeleit),
- 38%-uk büntetett előéletű,
- míg 8%-uk hajléktalan életmódot folytatott.

Az elkövetés során azonosított szexuális aktus főként behatolással járó aktus volt: jellemzően vaginális (46,3%), kisebb mértékben anális (16,3%), míg szinte elenyésző mértékben fordult elő valamilyen eszköz használata a behatolásra (8%).⁸

A hazai deskriptív kutatás⁹ a Budapesten, 2009–2018 között elkövetett, szexuális erőszakkal társult emberöléses eseteket dolgozta fel – összesen tizennégyet.

A szexuális emberölés büntetőjogi kérdései

A szexuális emberölés kifejezés kriminológiai kategória, mintsem büntetőjogi terminológia, lévén, hogy a büntetőjogban ilyen bűncselekménnyel vagy minősítéssel nem találkozunk. Ez az eset nem egyedi: számos példával találkozunk, amikor a kriminológia és a büntetőjog – noha egyazon jelenségről beszél, mégis – eltérő terminológiát alkalmaz. Példának okáért gondoljunk a sorozatgyilkosságra. a sorozatgyilkos és a sorozatgyilkosság ugyancsak kriminológiai kategória; a büntetőjog-tudományban ez a fogalom ismeretlen.¹⁰ A hazai büntető anyagi jogi szabályozás *több ember sérelmére elkövetett emberölés* büntetőjogi minősítése feleltethető meg a kriminológia sorozatgyilkosság-kategóriájának: ebben az esetben az eredmény több ember életét kioltó elkövetői magatartás, amelyet

⁶ TÖRÖ et al. 2020.

⁷ TÖRÖ et al. 2020: 346.

⁸ TÖRÖ et al. 2020; MYERS et al. 2017; CHAN–HEIDE 2009.

⁹ TÖRÖ et al. 2020.

¹⁰ RUZSONYI 2016; NAGY 2015.

a hatályos büntető törvénykönyvünk az emberölés minősített esetei között tart számon.¹¹ A szexuális emberölés kriminológiafogalma a büntetőjogban szintén minősített emberölésként jelenik meg: ebben az esetben a hatályos büntető törvénykönyv *aljas indokból vagy célból elkövetett emberölés* törvényi tényállásról rendelkezik.¹²

A szexuális emberölés kriminológiai aspektusai

Lényeges kérdés a szexuális emberölés vonatkozásában, hogy azt inkább a szexuális erőszakos bűncselekmények vagy az emberölés között tartjuk-e számon – annak ellenére, hogy a büntetőjogi szabályozás egyértelműen az emberölés minősített esetei között tárgyalja. A szexuális emberölés kétmozzanatú cselekményként is értékelhető: ebben az esetben szexuális erőszak a célcselekmény (a felgyülemlett szexuális vágy illegitim módon történő kielégítése), míg az emberölés eszközcselekményként kezelendő, amely a szexuális erőszak leplezésére, a tárgyi bizonyítékok megsemmisítésére szolgál. Ezt az álláspontomat az alábbi példákkal igyekszem szemléltetni.

Russell Williams a Kanadai Királyi Légierő ezredesként szolgált. A volt ezredest első alkalommal kétrendbeli emberölés, a 37 éves Marie-France Comeau tizedes és a 27 éves Jessica Lloyd meggyilkolása vonatkozásában hallgatták ki tanúként, majd világossá vált, hogy az emberölések mögött Williams áll. A további nyomozati cselekményeket követően újabb szexuális bűncselekmények elkövetését is hozzá kötötték: kétrendbeli szexuális erőszakot, szexuális zaklatást, valamint 82 olyan betöréses lopást, amelyek motivációja nem anyagi haszonszerzés volt; a betörések alkalmával Williams női fehéreneműket tulajdonított el, amelyeket megtartott, sőt, még képeket is készített magáról, ahogy az eltulajdonított fehéreneműket viseli.¹³ Ez a cselekmény egyrészt megfeleltethető a szexuális elkövetők tróféagyűjtési cselekményének,¹⁴ másrészt a klinikai pszichológiában ismert fetisizmus zavarnak.¹⁵ Williams esetében egy jól kirajzolódó patológiás fejlődési ív azonosítható: a fetisizmus zavar motiválta „enyhe súlyú” betörésektől eljutunk a szexuális zaklatáson és szexuális erőszakon át egészen a szexuális emberölésig. Ez esetben a szexuális emberölés egyértelműen egy deviáns-kóros szexuális bűncselekmény-sorozat végállomása, és mint olyan, a szexuális erőszakos bűncselekmények keretei között értelmezendő.

A hazai kriminalisztikában megjelenő szexuális emberölések szintén azt támasztják alá, hogy az emberölés eszközcselekmény, míg a szexuális erőszak a valódi célcselekmény.

A 2006-ban, P. H. sérelmére elkövetett bűncselekményben a bíróság által rekonstruált történeti tényállás szerint¹⁶ a cselekmény elkövetésekor a még fiatalos K. A. 2006. július 20-án reggel 7 órát megelőzően, de pontosan meg nem határozható időpontban, erőszak útján szexuális aktust létesített P. H. sértettel. A szexuális erőszakot követően K. A.

¹¹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 160. § (2) bekezdés f) pont.

¹² A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 160. § (2) bekezdés c) pont.

¹³ WARREN 2020; WATT–STEWART 2015.

¹⁴ LOHNER–HERMANN–HALLER 2021.

¹⁵ American Psychiatric Association 2022; WHO 2022.

¹⁶ 2.Fk.1511/2006/92.

elkövető a helyszínt elhagyta, hátrahagyva a mozgásképtelenné tett sértettet. Az elkövető egy közeli benzinkútra ment, ahol 1,64 liter 95-ös oktánszámú benzint tankolt, majd a vásárlást követően visszatért a sértetthez, akit a vásárolt benzinnel lelocsolt, majd azt követően felgyújtott.

Szintén az eszköz- és cselekmény közti dilemmát hozhatjuk fel példaként a B. K. sérelmére, 2012-ben Pécsen elkövetett bűncselekmény esetében is. A történeti tényállás szerint¹⁷ B. K., a későbbi sértett 2012. július 7-én, szombaton este barátaival szórakozni indult, ahonnan 2012. július 8-án, hajnali 2 óra utáni időpontban indult hazafelé. A kapubejáróhoz érve lépett mellé a későbbi elkövető, P. L., aki kedvesen megszólította a későbbi sértettet és megkérdezte, hogy beszélgethetne-e vele. A későbbi sértett válasza nemleges volt, azonban a későbbi elkövető ezt nem vette tudomásul, és elállta a sértett útját, aki ennek hatására elindult a bejárat ajtótól az utca irányába, ahová P. L. is követte őt. A későbbi elkövető ekkor vett észre az utca másik oldalán egy sötét és elhagyatott játszótérrel, ahová szép lassan átvezette a sértettet. B. K. sértett nyugalmat mutatva próbálta párbeszéddel feloldani a veszélyesre fordult helyzetet, de az elkövető kielégítetlen szexuális vágya ekkor már eluralkodott rajta. Az elkövető egy hirtelen mozdulattal a sértett táskájának szíját annak nyaka köré csavarta, és így elkezdte a sértettet fojtogatni. Ezzel egy időben a földre kényszerítette a sértettet, és míg jobb kezével a sértett nyakát szorította, addig bal kezével a sértett testét fogdosta. Miközben a sértett fuldoklott, az elkövető lehúzta nadrágját, majd eltávolította a sértett ruházatát is, és vele szexuális aktust létesített. A folyamatos fojtás hatására a sértett időközben elhalálozott.

Az itt bemutatott két eset vonatkozásában a bíróság többek között *alias indokból vagy célból elkövetett emberölés büntetőjében* mondta ki bűnösnek az elkövetőket, azonban a cselekményfolyam alapján megállapítható, hogy a valódi cselekmény mindkét esetben a szexuális erőszak volt, aminek kiindulópontja az elkövetőkben felgyülemlett és ki nem elégített szexuális feszültség volt. Az emberölés mindkét esetben eszközcselekmény: míg az első esetben a nyomok eltüntetését volt hivatott szolgálni, addig a második esetben a sértett ellenállásának megtörése, a szexuális aktus „sikerességének” biztosítása során következett be a sértett halála.

Nem utolsósorban pedig a Törő-féle tanulmány¹⁸ eredményei is arra utalnak, hogy a szexuális emberölés voltaképpen *szexuális erőszakkal társult emberölés*, ennek fényében pedig a szexuális erőszakos bűncselekmények keretei között tárgyalandó.

A szexuális emberölés konceptualizálása

Fontos kérdés, hogy mit értünk szexuális emberölés alatt, azonban erre a kérdésre nincs egzakta válasz.

A szexuális emberölés konceptualizálásának hiánya nem kis nehézség a kriminológia-tudomány és a szexuális emberöléssel kapcsolatos empirikus kutatások számára.

¹⁷ 7.B.10/2013/50.

¹⁸ TÖRÖ et al. 2020.

Mivel heterogén elkövetési módok és magatartások tartoznak a szexuális emberölés témaköréhez, így annak elnevezései is nagy fokú heterogenitást mutatnak. A szexuális emberölés elnevezés mellett a szakirodalomban található egyéb elnevezések között szerepel a *kéjgyilkosság*, az *erotofonofília*, a *szadista kéjgyilkosság*, a *szexuális gyilkosság*, a *szexgyilkosság* és a *szexuális erőszakkal társult emberölés* is.¹⁹

A különböző elnevezések heterogenitása mellett a szexuális emberölés fogalomkörének tartalmi meghatározása is heterogén. Krafft-Ebing szerint (1886) az ölési cselekmény nem más, mint a szexuális vágy és az ölési vágy együttes manifesztációja. Hazelwood és Douglas (1980) a szexuális emberölést a szadista jellegű emberöléstől úgy különbözteti meg – egyúttal definiálja azt –, mint a nemi szervek és a végbél csonkolásával, megcsonkításával és/vagy azok eltávolításával összefüggésbe hozható ölési cselekményt. A *Crime Classification Manual*²⁰ meghatározása alapján azok az életellenes cselekmények tartoznak ehhez a témakörhöz, amelyek elkövetésénél valamilyen szexuális aktivitás, szexuális tevékenység megvalósítása is azonosítható; a szexuális tevékenység széles spektrumon mozoghat, a különböző behatolási módoktól a csonkításon át egészen a szimbolikus-rituális jellegű cselekményekig. A kézikönyv a behatolással járó tevékenységek között nem differenciál: az erőszakos behatolás történhet vaginális, orális vagy anális úton, nemi szervvel vagy eszközzel. Ugyanígy a különböző csonkítási tevékenység alapján sem tesz különbséget: a csonkítás történhet ante mortem és post mortem egyaránt. Meloy (2000) megközelítésében egy emberölés akkor kezelendő szexuális emberölésként, ha jól meghatározható szexuális viselkedéses elemek is megjelennek az elkövetés során. Véleménye szerint két esetben jöhet szóba igazolt szexuális viselkedés: vagy akkor, ha fizikai bizonyíték van rá, vagy pedig akkor, ha az elkövető vallomásában beismeri a szexuális cselekményeket. Chan szerint (2017) egy emberölés akkor kezelendő szexuális emberölésként, ha az alábbi kritériumok teljesülnek:

- az áldozattal szemben, pre-, peri- és/vagy post mortem elkövetett vaginális, orális vagy anális szexuális erőszakos közöszülés;
- vikariáló szexuális cselekményre utaló viselkedéses jegyek, például a test pózba állítása, idegen tárgyak testüregekbe helyezése, a nemi szervek megcsonkítása, ejakulációra utaló anyagmaradványok a testen vagy annak közelében;
- az elkövető beismerése a gondatlanul vagy szándékosan elkövetett emberölést eredményező bűncselekmény szexuális indítékára vonatkozóan;
- az elkövető személyes tárgyaiból a bűncselekmény szexuális elemeinek alátámasztására szolgáló adatok rendelkezésre állása, például naplóbejegyzések, fénykép- és videófelvevételek.

Törő és munkatársai (2020) a fentiektől lényegesen egyszerűbben ragadták meg a szexuális emberölések mibenlétét: ők a cselekményeket úgy határozták meg, mint azok az emberölési cselekmények, amelyek háttérben szexuális motiváció vagy szexuális indíték húzódhat.

¹⁹ TÖRŐ et al. 2020; KERR–BEECH–MURPHY 2013; CHAN–HEIDE 2009; DOUGLAS et al. 2006; PURCELL–ARRIGO 2006; MELOY 2000; HAZELWOOD–DOUGLAS 1980; BRITTAİN 1970; DE RIVER 1949; KRAFFT–EBING 1886.

²⁰ *Bűncselekmények Klasszifikációs Rendszere*, DOUGLAS et al. 2006.

Mivel a szexuális emberölés fogalmának nincs egységes, egzakt meghatározása,²¹ a legtöbb kutatás²² az FBI által kidolgozott definíciót²³ veszi alapul. E szerint a következő feltételek teljesülése szükséges ahhoz, hogy egy emberölést szexuális emberölésnek tekintsünk:

- az áldozat öltözetének részleges vagy teljes hiánya;
- a nemi szervek fedetlensége;
- a test pózba állítása;
- idegen tárgyak testüregbe való be- és elhelyezése;
- bizonyíték arra vonatkozóan, hogy szexuális aktus történt, legyen az akár orális, anális vagy vaginális behatolás;
- szadista szexuális fantáziával kapcsolatos viselkedéses jegyek azonosítása.

Ami az elkövetési módot illeti, a kutatások azt mutatják, hogy a leggyakrabban alkalmazott elkövetési mód a sértett megfojtása.²⁴ Ezt követi a késelés, majd a fizikai bántalmazás, míg lött sérülések, mint halált okozó sérülések, szinte egyáltalán nem jelennek meg. Sun és munkatársai (2023) kutatásában (N = 762) a leggyakrabban alkalmazott elkövetési mód a fizikai bántalmazás (44,23%) volt, amelyet a sértett megfojtása követett (39,90%). Eichinger és Darjee (2021) azt találták, hogy a vizsgált minta (N = 118) esetében a leggyakoribb elkövetési mód szintén a fizikai bántalmazás (ütlegelés) volt (50,9%), amelyet a szűrő-vágó eszközökkel való sebkozás (37,5%; 30,4%) követett. Mintájukban a sértett megfojtása mint elkövetési mód 28,6%-ban fordult elő. A fenti eredmények nagyban hasonlítanak Chopin és Beauregard (2019) korábbi eredményeihez. Mindezek arra utalnak, hogy a szexuális emberölés egyfajta „intim” folyamat: az elkövető közel akar lenni a sértetthez, és jobban át akarja magát adni a szexuális és az ölési cselekményeknek és az azokból származó érzelmi állapotoknak.

Az elkövető-sértett kapcsolatrendszerét vizsgálva Eichinger és Darjee (2021) arról írtak, hogy az esetek 37,6%-ában nem állapítható meg semmilyen kapcsolat: az elkövető és a sértett nem ismerték egymást. 30,3%-ban az elkövető és a sértett ismerték egymást, míg 22%-ban volt intim viszony az elkövető és a sértett között. A vizsgált 118 esetből pedig mindössze 10,1%-ban követték el a szexuális emberölést családtag sérelmére. Egy összehasonlító vizsgálat, amelyben kanadai (N = 150) és skót (N = 89) szexuális emberöléseket hasonlítottak össze,²⁵ azt mutatja, hogy nem jelenthető ki egyértelműen, hogy az elkövető-áldozat kapcsolat intrafamiliaris vagy extrafamiliaris. Az eredmények szerint az elkövető és az áldozat között fennálló kapcsolat többségében ismeretségi viszonyt feltételez (36,4%), ugyanakkor az is gyakori, hogy az elkövető és az áldozat között semmilyen kapcsolat nem áll fenn (20,9%). Ugyanakkor nem elhanyagolható, hogy a kutatók az esetek 30,1%-ában nem tudták meghatározni, hogy vajon milyen kapcsolat állt fenn a támadó és a sértett között, így megbízható következtetést nehéz lenne levonni.

²¹ CHAN 2017; KERR-BEECH-MURPHY 2013; CHAN-HEIDE 2009.

²² OLIGNY et al. 2023; PAGE-TZANI-PEPELASI-GAVIN 2022; EICHINGER-DARJEE 2021; SKOTT et al. 2019; CHAN 2017; KERR-BEECH-MURPHY 2013; PURCELL-ARRIGO 2006.

²³ RESSLER-BURGESS-DOUGLAS 1988.

²⁴ CHAN 2017; CARTER-HOLLIN 2010; GERARD-MORMONT-KOCSIS 2007; LANGEVIN et al. 1988.

²⁵ SKOTT et al. 2019.

Az elkövetés során megjelenő szexuális magatartásformák

A szexuális emberöléssel kapcsolatos néhány kutatás az elkövetés során megjelenő szexuális magatartásformákat is igyekezett azonosítani.

Gerard és munkatársai (2007) azt találták, hogy a leggyakrabban vaginális behatolással járó szexuális aktusra kerül sor (a vizsgált minta 75%-ánál); az anális penetráció, a felláció, a post mortem szexuális tevékenység, valamint az idegen tárgyak testnyílásokba való erőszakos behelyezése közel azonos százalékos arányban (27%; 24%; 21%; 24%) fordul elő.

Beauregard és Martineau (2013) eredményei szerint a leggyakrabban megjelenő szexuális cselekmény a hüvelyi behatolás (46,3%), míg anális behatolásra az esetek 16,3%-ában került sor. Felláció az esetek 8,6%-ában volt jellemző, élettelen tárggyal való behatolás csupán 8%-ban volt megállapítható. Egyéb bizzar szexuális cselekmények (mint például vaginális vagy anális öklözés, koprofilia vagy urofilia) mindössze az esetek 1%-ában fordultak elő.

Chopin és Beauregard (2019) kutatásukban kanadai (N = 350) és francia (N = 412) szexuális emberöléses eseteket hasonlítottak össze. A kutatásban olyan szexuális magatartásformákat elemeztek és hasonlítottak össze a két mintán, mint a vaginális és anális behatolás, felláció, ejakuláció, vaginális és anális öklözés²⁶ vagy az áldozat levizelése.

Eichinger és Darjee (2021) a szexuális cselekmények jóval szűkebb magatartásformáit elemezték: a különböző behatolási módok mellett vizsgálat tárgyát képezte a cunnilingus,²⁷ a hüvelyi és anális öklözés, valamint az áldozat ruházatának eltávolítása.

Sun és munkatársai (2023) beszámolója szerint (N = 762) a leggyakoribb szexuális magatartásforma a hüvelyi behatolással járó aktus (49,21%), amelyet az anális behatolás követ mint a második leggyakoribb szexuális magatartásforma (21,52%). Kutatásuk szerint legkevésbé az öklözés (1,71%) és az ejakuláció (3,15%) mint magatartásforma jellemző a szexuális emberölések között megjelenő szexuális magatartásra.

1. táblázat: Az elkövetés során leggyakrabban megjelenő szexuális magatartásformák a nemzetközi kutatások alapján

Szexuális magatartásformák	Chopin–Beauregard 2019		Eichinger–Darjee 2021 (N = 118) (%)	Sun–Beauregard–Chopin 2023 (N = 762) (%)
	francia minta (N = 412) (%)	kanadai minta (N = 350) (%)		
hüvelyi penetráció	51,70	46,29	54,60	49,21
anális penetráció	25,97	16,29	25,20	21,52
felláció	15,53	8,57	5,90	12,34
ejakuláció	13,35	1,71	-	3,15
öklözés	3,64	0,0001	6,78	1,71

²⁶ Az a cselekmény, amikor egy személy a szexuális partnerének testnyílásaiba ökölrel hatol be.

²⁷ A női nemi szerv szájjal történő ingerlése.

a nemi szervek megcsonkítása	–	–	–	6,04
idegen tárgyak testnyílásba helyezése	10,19	8,00	–	12,60
post mortem szexuális cselekmény	–	–	–	15,22
szexuális szadizmus	–	–	–	28,61

Forrás: a szerző szerkesztése

Az elkövetők szociodemográfiai jellemzői

A szexuálisemberölés-kutatások az elkövetők szociodemográfiai adatainak elemzésére is kitérnek.

A nemek arányát tekintve kijelenthető, hogy a szexuális emberölést jellemzően, az esetek 95%-ában férfiak követik el.²⁸

Az elkövetők életkori megoszlása: az elkövetők 88%-ban felnőttkorú személyek.²⁹ Meloy (2000) eredményei alapján az elkövetők jellemzően 30 év alatti férfiak, míg Carter és Hollin (2010) eredményei alapján az elkövetők életkora 22 és 38 év között mozog. Egy 350 fős mintán végzett kutatás szerint³⁰ a szexuális emberölést elkövetők átlagéletkora 28 év, míg egy másik, 118 fős mintán végzett kutatás szerint³¹ az átlagéletkor 30 év (SD = 9,67). Chopin és Beauregard (2019) kutatásukban 412 francia és 350 kanadai szexuális emberölést elkövető személyt vizsgált – előbbi esetében az átlagéletkor 31,65 év, míg utóbbi vonatkozásában az átlagéletkor 28,4 év. Chan (2017) eredményei szerint az elkövetők 25 és 34 év közöttiek. Egy 662 fős kutatás eredményei szerint³² az elkövetők átlagéletkora 30,49 év, egy további, 87 fős mintán végzett elemzés szerint az elkövetői átlagéletkor 30,30 év.³³

Az elkövetők párkapcsolatát vizsgálva a legtöbb kutatás arról számol be, hogy az elkövető egyedülálló vagy elvált az elkövetés idején.³⁴ Eichinger és Darjee (2021) mintájában az egyedülálló elkövetők aránya 47,8%, míg az elváltak aránya 11,6% volt, Chan tanulmányában (2017) az egyedülállók aránya 69 és 87% között mozgott. Ezzel szemben Sun és munkatársai (2023) azt találták, hogy a vizsgált minta (N = 762) 55,44%-a élt párkapcsolatban az elkövetés idején.

²⁸ SUN–BEAUREGARD–CHOPIN 2023; HIGGS et al. 2017; CHAN 2017; MELOY 2000.

²⁹ CHAN 2017.

³⁰ BEAUREGARD–MARTINEAU 2013.

³¹ EICHINGER–DARJEE 2021.

³² SUN–BEAUREGARD–CHOPIN 2023.

³³ OLIGNY et al. 2023.

³⁴ CHOPIN–BEAUREGARD 2019; BEAUREGARD–MARTINEAU 2013.

Az iskolai végzettség vonatkozásában Eichinger és Darjee (2021) azt találták, hogy az elkövetők 64,3%-a nem rendelkezik semmilyen iskolai végzettséggel, míg csupán 1,8%-uknak van felsőfokú végzettsége.

A szerhasználat kérdését vizsgálva megállapítható, hogy az esetek többségében mind az elkövető, mind a sértett valamilyen szer hatása alatt állt az elkövetés idején.³⁵ Chopin és Beauregard (2019) kutatási eredményei azt mutatják, hogy az elkövetők 48,06%-a használt kábítószer és/vagy fogyasztott alkoholt az elkövetés előtt, míg Sun és munkatársai (2023) kutatásában ez az arány 55,89%.

A kora gyermekkori környezetet vizsgálva a kutatók arról számolnak be, hogy az instabil, kiszámíthatatlan, rideg-érzékeny családi környezet nagyban hozzájárul a szexuális erőszakos viselkedésminták kialakulásához.³⁶ Az FBI által készített egyik korai kutatás³⁷ arról számol be, hogy az általuk vizsgált minta (N = 36) családi környezete fokozottan traumatogén: családi kriminális előélet (50,0%), pszichiátriai kezelés (53,3%), alkohol- (69%) és szeraddikció (33,3%), valamint szexuális devianciák (46,2%) voltak felfedezhetők. Meloy arról ír (2000), hogy az általa készített interjúk során az egyik, akkor tizenéves, szexuális emberölést elkövető fiatalkorú arról mesélt, hogy öt- és kilencéves kora között rendszeresen nézett szadomazochista pornóvideókat édesapjával; egy másik, huszonegy éves elkövető arról számolt be, hogy gyermekkorában, amikor apja fizikailag bántalmazta, édesanyja úgy nyugtatta meg, hogy hímvesszőjét simogatta. Meloy szerint ezekben az esetekben a pavlovi klasszikus kondicionálás megy végbe: a gyermek egy szexuálisan stimuláló ingerrel találkozik egy maladaptív és bántalmazó környezetben, amelyben két változó kondicionálódik egymáshoz, amely folyamat közvetlenül kialakítja a gyermek deviáns szexuális válaszát, közvetetten pedig egy inadekvát és maladaptív megküzdési stratégiát. Az instabil családi háttér gyermekbántalmazásoktól sem mentes: mind fizikai, pszichikai és szexuális abúzus előfordulhat, továbbá megjelenik az elhanyagolás is,³⁸ a gyermek későbbi életszakaszában pedig megjelenhetnek viselkedési zavarok, krónikus hazudozás, állatkínzás és iskolai problémák.³⁹ Marshall és Barbaree (1990) azt állítják, hogy a gyermek- és serdülőkorban az instabil környezet, a maladaptív kötődési módok és a családi kapcsolatok nagyban hozzájárulnak a szexuális erőszakos viselkedés kialakulásához. Ezek a kedvezőtlen gyermekkori tapasztalatok, valamint az ebből fakadó antiszociális viselkedés felnőttkorban szexuális gyilkossághoz vezethet egy Meloy (2000) által leírt folyamaton keresztül: a gyermek szüleivel vagy bántalmazóival szembeni rejtett agressziója a pubertás alatt szexuálissá válik, amely felnőttkorban szexuális erőszakos viselkedés formájában jelenhet meg. Meloy egy másik, korábbi kutatásában arról számol be,⁴⁰ hogy a kutatásban vizsgált 18, szexuális emberölésért elítélt fogvatartott közül 16 fő beszélt abnormális kötődésről és családi környezetről. Ezzel összefüggésben Chan (2017) mutat rá arra, hogy a szexuális emberölés folyamata már jóval előbb elkezdődik,

³⁵ EICHINGER–DARJEE 2021; NICOLE–PROULX 2007; LANGEVIN et al. 1988.

³⁶ EICHINGER–DARJEE 2021; HÄKKÄNEN 2008; GERARD–MORMONT–KOCIS 2007.

³⁷ BURGESS et al. 1986.

³⁸ BEAUREGARD–DELISTI 2018; NICOLE–PROULX 2007; MELOY 2000; MELOY–GACONO–KENNEY 1994; BURGESS et al. 1986.

³⁹ CHAN 2017.

⁴⁰ MELOY–GACONO–KENNEY 1994.

minthogy az elkövető kiválasztja áldozatát: úgy tűnik, hogy egy pszichésen terhelt gyermek- és serdülőkori fejlődés fontos tényező az egyén erőszakos szexuális bűncselekmények elkövetésére való alakításában.

A kriminális karrier szempontjából a szexuális emberölést elkövető személyek viszszaeső bűnelkövetőknek tekinthetők, esetükben a bűnügyi előzmények más jellegű szexuális bűncselekményeket (szexuális zaklatás, tiltott pornográfiafelhasználás, szexuális erőszak), lopást, betöréses lopást, rablást, személy elleni erőszakos bűncselekményeket⁴¹ is jelenthetnek.

Az elkövetők pszichológiai jellemzői

Brittain volt az első, aki saját klinikai praxisából származó tapasztalatai alapján leírta a szexuális gyilkos személyiségrajzát.⁴² Úgy vélte, a tipikus elkövető introvertált, félénk, önbecsülése alacsony, szociálisan izolált személy, aki élete minden aspektusát igyekszik túlzott kontroll alatt tartani. Szexuálisan tapasztalatlan, szexuális eredményeivel elégedetlen, ugyanakkor fantáziájában gazdag sadista elemek jelennek meg. Az FBI tanulmánya szerint⁴³ az ilyen elkövető elszigetelten él, alvási problémákkal, rémálmokkal, daydreaminggel és testképzavarral küzd. Viselkedése öndestruktív, gyermekkorában indulatkezelési problémák valószínűsíthetők, és túlzott kegyetlenkedés mind állatokkal, mind kortársaival.

A kutatási beszámolók szerint a szexuális emberölést elkövető személyek esetében gyakori a korábbi pszichés kezeltség. Carter és Hollin (2010) úgy találta, hogy az általuk vizsgált minta közel fele mutat pszichés érintettséget, azonban az érintett kórképeket nem közölték; Häkkänen (2008) kutatásában ez az arány 73%. Meloy (2000) eredményei azt mutatják, hogy az elkövetők vonatkozásában leggyakrabban hangulatzavarok jelennek meg (az általa vizsgált minta esetében 68%-ban mutatkozott meg depresszió), a legkevésbé pedig a pszichotikus zavarok jellemzik ezt az elkövetői kört. Ezt támasztják alá Chan (2017) eredményei is. Darjee és Baron (2018) azt találta, hogy az elkövetők mintegy 20%-ánál azonosítható súlyosabb mentális zavar – az esetek több mint felében a diagnózis skizofrénia-spektrumzavar volt. Häkkänen (2008) kutatási eredményeiben ez az arány 11% volt.

A személyiségzavarok vonatkozásában leggyakrabban antiszociális és narcisztikus személyiségzavart állapítanak meg.⁴⁴ Chan és munkatársai (2015) kutatásukban (N = 73) arra a következtetésre jutottak, hogy leggyakrabban B-klaszter személyiségzavarok diagnosztizálhatók (79,5%) az elkövetők vonatkozásában [ezen belül a sorrend: borderline (46,6%), antiszociális (43,8%), narcisztikus (31,5%), hisztrionikus (26,0%)], míg C-klaszter 54,8%-ban, A-klaszter 42,5%-ban jellemezheti az elkövetőket. A Hill és munkatársai

⁴¹ CHAN 2017; GREENALL–RICHARDSON 2015; BEAUREGARD–MARTINEAU 2013; HÄKKÄNEN–NYHOLM et al. 2009; GERARD et al. 2007.

⁴² BRITTAİN 1970.

⁴³ RESSLER et al. 1986.

⁴⁴ KERR–BEECH–MURPHY 2013; MELOY 2000.

által publikált tanulmány szerint⁴⁵ – akik 166 szexuális emberölést elkövető személyt vizsgáltak – a személyiségzavarok előfordulási gyakorisága 78% felett van; a leggyakoribb személyiségzavarok között található az antiszociális (27%), a borderline (19%) és a skizoid (16%) személyiségzavar. Egy kanadai kutatás (N = 30) szerint a meghatározó személyiségzavarok között az antiszociális (36%), a borderline (29%) és a nárcisztikus személyiségzavarok (25%) állapíthatók meg.⁴⁶ Häkkänen (2008) arról számolt be, hogy az általa vizsgált 45 elkövető esetében 89% a személyiségzavarok prevalenciája: antiszociális személyiségzavart az esetek 63%-ában diagnosztizáltak. Chan szerint (2017) a személyiségzavarok szinte teljes spektruma azonosítható a szexuális emberölést elkövetőknél: az antiszociális személyiségzavar mellett felfedezhető a skizoid, borderline, nárcisztikus, dependens és kényszeres személyiségzavar is.

Az Eichinger és Darjee (2021) által vizsgált 118 elkövető közül

- 8 elkövető esetében merült fel az intellektuális képesség zavara,
- 2 elkövető esetében állapítottak meg valamilyen személyiségzavart,
- 12 elkövetőnél tártak fel valamilyen egyéb súlyos mentális zavart,
- 6 elkövető pszichotikus állapotban követte el a bűncselekményt, míg
- 1 elkövető esetében azonosítottak traumás agysérülést.

A parafilias zavarok vonatkozásában elmondható, hogy a leggyakrabban megjelenő parafil zavarok a szexuálisszadizmus-zavar, a fetizizmus, az exhibicionizmus és a voyeurizmus zavarok.⁴⁷

Ami pedig a szexuális bűncselekmények mögött meghúzódó pszichodinamikai sajátosságokat illeti, előbb Hickey (1991), majd Purcell és Arrigo (2006) javasolták, hogy a deviáns szexuális viselkedést érdemesebb lenne spektrumszemléletben megközelíteni. A spektrumszemlélet egy kontinuumot biztosít, amelynek egyik végpontján az erőszakmentes-deviáns szexuális viselkedés helyezkedik el – a kutatók itt a voyeurizmus zavart határozták meg kiindulópontnak –, míg a másik végén a szélsőségesen erőszakos-deviáns szexuális magatartás található, amely szexuális ölési cselekményben nyilvánul meg, és amelyet a szerzők az erotofonofilia zavarral azonosítják. A két végpont között pedig számos aspektus, deviáns és kóros szexuális viselkedés helyezhető el, amelyeket figyelembe véve sokkal árnyaltabb képet kapunk a szexuális emberölés pszichodinamikájáról.

Összegzés

Amint látjuk, szexuális emberölésről értekezni nehéz, akár gyakorlati, akár tudományos megközelítésből és kontextusból kíséreljük meg azt. Ennek egyik és legfőbb oka a konceptualizálatlanság: az egyes kutatók más és más aspektus mentén definiálják a jelenséget, nincs egységes, mindenki által elfogadott meghatározása. Tovább nehezítheti a helyzetet a jelenség multidiszciplinaritása, amely azonban kevésbé érvényesül: főként kriminológiai

⁴⁵ HILL et al. 2007.

⁴⁶ PROULX–SAUVÊTRE 2007.

⁴⁷ MYERS et al. 2017; CHAN 2017; CHAN et al. 2015; KERR–BEECH–MURPHY 2013; HILL et al. 2007; ARRIGO–PURCELL 2001; MELOY 2000.

kategóriaként értelmezik az ilyen típusú bűncselekményeket. Ugyanakkor áttekintve a külföldi kutatási beszámolókat, kirajzolódik az a tendencia, hogy a kutatók az FBI által megalkotott definíciót és klasszifikációt veszik alapul, tekintettel arra, hogy viszonylag stabil, jól meghatározható keretekben tárgyalják a szexuális emberölések lényegét.

A szexuálisemberölés-kutatások főként külföldön érhetők el nagyobb arányban, ennek oka a prevalencia: hazánkban 2000 és 2023 között átlagosan évente egy szexuális emberölés történik, míg más, esetenként nagyobb területeken, különösen az Egyesült Államokban, ez az arány magasabb. Ugyanakkor nem fér hozzá kétség, hogy különös jellegzetességei okán a hazai esetek feldolgozása és elemzés-értékelése mindenképpen újszerű eredményeket hozna a hazai tudományos – és gyakorlati – gondolkodásba.

Ami a szexuális emberölések mögött meghúzódó pszichológiai jegyeket és pszichodinamikai jellemzőket illeti, annyi mindenképpen leszögezhető, hogy ezeket a cselekményeket általában nem kóros elmeállapotban követik el, valamint a kutatási beszámolók alapján az is kijelenthető, hogy a különböző parafilias zavarok meglelte és azok determinisztikus hatása kevésbé valószínű, mint ahogyan azt – elsősorban a népszerű krimi műfajának köszönhetően – vélénk. Ennek ellenére elengedhetetlen, hogy még többet megtudjunk a szexuális emberölés pszichológiai jellemzőiről és azok nyomozásban betöltött szerepéről és felhasználhatóságáról annak érdekében, hogy az ilyen jellegű bűncselekmények felderítése a lehető leghasznosabb segítséget kapja.

Felhasznált irodalom

- American Psychiatric Association (2022): *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. 5th edition, text revision*. Arlington: APA. Online: <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425787>
- ARRIGO, Bruce A. – PURCELL, Catherine E. (2001): Explaining Paraphilias and Lust Murder: Toward an Integrated Model. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 45(1), 6–31. Online: <https://doi.org/10.1177/0306624X01451002>
- BEAUREGARD, Eric – DELISI, Matt (2018): Stepping Stones to Serial Murder: The Role of Developmental Factors in the Etiology of Sexual Homicide. *Journal of Criminal Psychology*, 8(3), 199–204. Online: <https://doi.org/10.1108/JCP-02-2018-0010>
- BEAUREGARD, Eric – MARTINEAU, Melissa (2013): A Descriptive Study of Sexual Homicide in Canada: Implications for Police Investigations. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 57(12), 1454–1476. Online: <https://doi.org/10.1177/0306624X12456682>
- BRITTAİN, Robert P. (1970): The Sadistic Sexual Murderers. *Medicine, Science and the Law*, 10(4), 198–207. Online: <https://doi.org/10.1177/002580247001000402>
- BURGESS, Ann W. – HARTMAN, Carol R. – RESSLER, Robert K. – DOUGLAS, John E. – MCCORMACK, Arlene (1986): Sexual Homicide: A Motivational Model. *Journal of Interpersonal Violence*, 1(3), 251–272. Online: <https://doi.org/10.1177/088626086001003001>
- CARTER, Adam J. – HOLLIN, Clive R. (2010): Characteristics of Non-Serial Sexual Homicide Offenders: A Review. *Psychology, Crime & Law*, 16(1–2), 25–45. Online: <https://doi.org/10.1080/10683160802621933>
- CHAN, Heng C. O. (2017): Sexual Homicide: A Review of Recent Empirical Evidence (2008 to 2015). In BROOKMAN, Fiona – MAGUIRE, Edward R. – MAGUIRE, Mike (szerk.): *The Handbook of Homicide*. Hoboken: John Wiley & Sons, 105–130. Online: <https://doi.org/10.1002/9781118924501.ch7>

- CHAN, Heng C. O. – BEAUREGARD, Eric (2016): Choice of Weapon or Weapon of Choice? Examining the Interactions Between Victim Characteristics in Single-Victim Male Sexual Homicide Offenders. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 13(1), 70–88. Online: <https://doi.org/10.1002/jip.1432>
- CHAN, Heng C. O. – BEAUREGARD, Eric – MYERS, W. C. (2015): Single-Victim and Serial Sexual Homicide Offenders: Differences in Crime, Paraphilias and Personality Traits. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 25(1), 66–78. Online: <https://doi.org/10.1002/cbm.1925>
- CHAN, Heng C. O. – HEIDE, Kathleen M. (2009): Sexual Homicide: A Synthesis of the Literature. *Trauma, Violence & Abuse*, 10(1), 31–54. Online: <https://doi.org/10.1177/1524838008326478>
- CHOPIN, Julien – BEAUREGARD, Eric (2019): Sexual Homicide in France and Canada: An International Comparison. *Journal of Interpersonal Violence*, 36(19–20). Online: <https://doi.org/10.1177/0886260519875547>
- DARJEE, Rajan – BARON, E. (2018): Recent Research on Sexual Homicide in Scotland: Characteristics, Crime Scene Themes and Comparison with Non-Homicidal Sexual Aggressors. In PROULX, Jean – BEAUREGARD, Eric – CARTER, Adam J. – MOKROS, Andreas – DARJEE, Rajan – JAMES, Jonathan (szerk.): *Routledge International Handbook of Sexual Homicide Studies*. London: Routledge, 196–218. Online: <https://doi.org/10.4324/9781315212289-12>
- DE RIVER, P. (1949): *The Sexual Criminal*. Springfield: Charles C. Thomas.
- DOUGLAS, John E. – BURGESS, Ann W. – BURGESS, Allen G. – RESSLER, Robert K. szerk. (2006): *Crime Classification Manual. 2nd edition*. San Francisco: John Wiley & Sons, Inc.
- EICHINGER, Michaela – DARJEE, Rajan (2021): Sexual Homicide in Australia and New Zealand: A Description of Offenders, Offences and Victims. *Psychiatry, Psychology and Law*, 28(1), 885–908. Online: <https://doi.org/10.1080/13218719.2021.1894261>
- FRANCIS, Brian – SOOTHILL, Keith (2000): Does Sex Offending Lead to Homicide? *The Journal of Forensic Psychiatry*, 11(1), 49–61. Online: <https://doi.org/10.1080/095851800362355>
- GERARD, F. Jean – MORMONT, Christian – KOCSIS, Richard N. (2007): Offender Profiles and Crime Scene Patterns in Belgian Sexual Murders. In KOCSIS, Richard N. (szerk.): *Criminal Profiling: International Theory, Research, and Practice*. Totowa, Humana Press, Inc., 27–47. Online: https://doi.org/10.1007/978-1-60327-146-2_2
- GREENALL, Paul V. – RICHARDSON, Clare (2015): Adult Male-on-Female Stranger Sexual Homicide: A Descriptive (Baseline) Study from Great Britain. *Homicide Studies*, 19(3), 237–256. Online: <https://doi.org/10.1177/1088767914530555>
- HAZELWOOD, R. R. – DOUGLAS, J. E. (1980): The Lust Murderer. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 49(3), 18–22.
- HÄKKÄNEN, Helinä (2008): A Study of Offense Patterns and Psychopathological Characteristics Among Recidivistic Finnish Homicide Offenders. In KOCSIS, Richard N. (szerk.): *Serial Murder and the Psychology of Violent Crimes*. Totowa: Humana Press, Inc., 51–62. Online: https://doi.org/10.1007/978-1-60327-049-6_4
- HÄKKÄNEN-NYHOLM, Helinä – REPO-TIIHONEN, Eila – LINDBERG, Nina – SALENIUS, Stephan – WEIZMANN-HENELIUS, Gitta (2009): Finnish Sexual Homicides: Offence and Offender Characteristics. *Forensic Science International*, 188(1–3), 125–130. Online: <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2009.03.030>
- HICKEY, Eric (1991): *Serial Murderers and Their Victims*. 1st Edition. Belmont: Wadsworth.

- HIGGS, Tamsin – CARTER, Adam J. – TULLY, Ruth J. – BROWNE, Kevin D. (2017): Sexual Murder Typologies: A Systematic Review. *Aggression and Violent Behavior*, 35, 1–12. Online: <https://doi.org/10.1016/j.avb.2017.05.004>
- HILL, Andreas – HABERMANN, Nils – BERNER, Wolfgang – BRIKEN, Peer (2007): Psychiatric Disorder in Single and Multiple Sexual Murderers. *Psychopathology*, 40(1), 22–28. Online: <https://doi.org/10.1159/000096386>
- INNES, Brian (2007): *Bűnös elmék: pszichológiai profilalkotás a bűntények felderítésében*. Budapest: Skandi-Wald Könyvkiadó.
- IVASKEVICS Krisztián (2020): Bűnözői profilalkotás. In HALLER József (szerk.): *Rendészeti pszichológia*. Budapest: Dialóg Campus, 111–148.
- KERR, Kevin J. – BEECH, Anthony R. – MURPHY, David (2013): Sexual Homicide: Definition, Motivation and Comparison with Other Forms of Sexual Offending. *Aggression and Violent Behavior*, 18(1), 1–10. Online: <https://doi.org/10.1016/j.avb.2012.05.006>
- KRAFFT-EBING, R. F. von (1886): *Psychopathia Sexualis: eine Klinisch-Forensische Studie*. Stuttgart.
- LONGEVIN, R. – BEN-ARON, M. H. – WRIGHT, P. – MARCHESE, V. – HANDY, L. (1988): The Sex Killer. *Annals of Sex Research*, 1(2), 263–301. Online: <https://doi.org/10.1007/BF00852801>
- LOHNER Klaudia – BENCZE Réka – BATHÓ-CSOMBOK Ildikó (2023): A profilalkotás szerepe a motivációk meghatározásában. *Magyar Rendészet*, 23(2), 167–182. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2023.2.10>
- LOHNER Klaudia – HERMANN Zsombor – HALLER József (2021): Szexuális motiváció nyomai a tethelyen: kriminálpszichológiától a kriminalisztikáig. *Belügyi Szemle*, 69(10), 1813–1828. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.10.10>
- MARSHALL, W. L. – BARBAREE, Howard E. (1990): An Integrated Theory of the Etiology of Sexual Offending. In MARSHALL, W. L. – LAWS, D. R. – BARBAREE, Howard (szerk.): *Handbook of Sexual Assault: Issues, Theories, and Treatment of the Offender*. Washington, D.C.: Plenum Publishing, 257–275. Online: https://doi.org/10.1007/978-1-4899-0915-2_15
- MELOY, J. Reid (2000): The Nature and Dynamics of Sexual Homicide: An Integrative Review. *Aggression and Violent Behavior*, 5(1), 1–22. Online: [https://doi.org/10.1016/S1359-1789\(99\)00006-3](https://doi.org/10.1016/S1359-1789(99)00006-3)
- MELOY, J. Reid – GACONO, Carl B. – KENNEY, Lynne (1994): A Rorschach Investigation of Sexual Homicide. *Journal of Personality Assessment*, 62(1), 58–67. Online: https://doi.org/10.1207/s15327752jpa6201_6
- MYERS, Wade C. – CHAN, Heng C. O. – MARIANO, Timothy Y. – SAFARIK, Mark E. – GEBERTH, Vernon J. (2017): Sexual Homicide by Older Male Offenders. *Journal of Forensic Sciences*, 62(4), 940–946. Online: <https://doi.org/10.1111/1556-4029.13388>
- NAGY Zsanett (2015): Sorozatgyilkosok: egy fogalmi meghatározás problémái. In KECSKÉS Gábor (szerk.): *Doktori Műhelytanulmányok 2015*. Győr: Széchenyi István Egyetem, 175–185.
- NICOLE, Alexandre – PROULX, Jean (2007): The Factors Distinguishing Sexual Murderers from Sexual Aggressors: A Multivariate Analysis. In PROULX, Jean – BEAUREGARD, Eric – CUSSON, Maurice – NICOLE, Alexandre (szerk.): *Sexual Murderers: A Comparative Analysis and New Perspectives*. Hoboken: Wiley, 89–97.
- OLIGNY, Kelly-Ann – GAUTHIER, Alexandre – MÉNARD, Indgrid – JAMES, Jonathan (2023): A New Classification of Sexual Homicide Offenders: When the Heterogeneity of Types Allows the Detection of Potential Serial Offenders. *Homicide Studies*, OnlineFirst. Online: <https://doi.org/10.1177/10887679231181597>
- PAGE, Josefa – TZANI-PEPELASI, Kalliopi – GAVIN, Helen (2022): Characteristics of Sexual Homicide Offenders Focusing on Child Victims: A Review of the Literature. *Trauma, Violence, & Abuse*, 24(5), 2922–2935. Online: <https://doi.org/10.1177/1524838022119511>

- PROULX, Jean – SAUVÊTRE, Nadege (2007): Sexual Murderers and Sexual Aggressors: Psychopathological Considerations. In PROULX, Jean – BEAUREGARD, Eric – CUSSON, Maurice – NICOLE, Alexandre (szerk.): *Sexual murderers: A Comparative Analysis and New Perspectives*. Hoboken: Wiley, 51–69.
- PURCELL, Catherine E. – ARRIGO, Bruce A. (2006): *The Psychology of Lust Murder – Paraphilia, Sexual Killing, and Sexual Homicide*. San Diego: Academic Press.
- RESSLER, Robert K. – BURGESS, Ann W. – DOUGLAS, John E. (1988): *Sexual Homicide: Patterns and Motives*. New York: Free Press.
- RESSLER, Robert K. – BURGESS, Ann W. – DOUGLAS, John E. – HARTMAN, Carol R. – D'AGOSTINO, Ralph B. (1986): Sexual Killers and Their Victims: Identifying Patterns through Crime Scene Analysis. *Journal of Interpersonal Violence*, 1(3), 288–308. Online: <https://doi.org/10.1177/088626086001003003>
- RUZSONYI Péter (2016): Sorozatgyilkosok a rácson túl: „Bestiális emberek – emberi bestiák” I. rész. *Börtönügyi Szemle*, 35(1), 2–22.
- SKOTT, Sara – BEAUREGARD, Eric – DARJEE, R. – MARTINEAU, M. (2019): The Consistency of Sexual Homicide Characteristics and Typologies across Countries: A Comparison of Canadian and Scottish Sexual Homicides. *Journal of Sexual Aggression*, 27(1), 18–34. Online: <https://doi.org/10.1080/13552600.2019.1697831>
- SUN, Poppy – BEAUREGARD, Eric – CHOPIN, Julien (2023): The Significance of Unusual Acts in Sexual Homicide. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 20(3), 181–195. Online: <https://doi.org/10.1002/jip.1619>
- TÖRÖ Klára – KOSZTYA Sándor – KRISTÓF István – MARCSA Boglárka – SÁNDOR Eszter – BARSÍ Evelin – NAGY Dóra (2020): Szexuális erőszakkal társult emberölések Budapesten (2009–2018). *Magyar Tudomány*, 181(3), 343–352. Online: <https://doi.org/10.1556/2065.181.2020.3.6>
- VRONSKY, Peter (2004): *Serial Killers: The Method and Madness of Monsters*. New York: Berkley Books.
- WARREN, A. R. (2020): *Beyond Suspicion: Russell Williams, a Canadian Serial Killer*. New York: Barnes & Noble.
- WATT, M. C. – STEWART, S. H. (2015): A Case Study of Russell Williams. In WATT, M. C. (szerk.): *Explorations in Forensic Psychology: Cases in Criminal and Abnormal Behaviour*. Torontó: Nelson Education, 2–29.
- World Health Organisation (2022): *The 11th Revision of the International Classification of Diseases (ICD-11)*. Genf: WHO.

Jogi források

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
 2.Fk.1511/2006/92. sz. ítélet
 7.B.10/2013/50. sz. ítélet

Az összefogás ereje

Hogyan segítették a magyarországi segélyszervezetek az ukrán menekülteket?

The Power of Unity

How have Hungarian Aid Organisations Helped Ukrainian Refugees?

ZÁN Krisztina¹

A cikk az orosz–ukrán háború által indukált menekülthullámhoz kapcsolódó humanitárius segítségnyújtást igyekszik bemutatni, természetesen a probléma összetett és sok szálra bontható tartalmi vonatkozásai miatt inkább csak arra fókuszálva, „hogya” és „mit” lehetett tenni a hirtelen bekövetkezett események mentén. A „válaszadók” körében azokat a segélyszervezeteket mutatom be, amelyek a kezdetektől fogva készen álltak, és az önkéntes segítők sokaságának mozgósításával igyekeztek segítséget nyújtani. Tekintettel a folyamatosan változó és nemegyszer hozzáférhetetlen számokra, arra sem vállalkozik, hogy esetlegesen bizonytalan statisztikai adatokkal elterelje a figyelmet a tényleges segítő tevékenységről. A cikk tartalma szinte kizárólag internetes forrásokra épül, mivel a témakört feldolgozó szakirodalom ma még nem áll rendelkezésre. Az orosz–ukrán háború kitörését követő két éven belül nem készült olyan összegző publikáció, amely bemutatta volna azt a menekülthullámhoz kapcsolódó humanitárius összefogást, amelyet a magyarországi segélyszervezetek tanúsítottak.

Kulcsszavak: orosz–ukrán háború, önkéntes, segítség, civil segélyszervezet, menekült

The article tries to illustrate the humanitarian assistance in connection of the Russian-Ukrainian generated refugee waves, because of the complexity of the

¹ Ezredes, PhD, a Magyar Tudományos Akadémia köztestületének tagja, e-mail: zan.krisztina@gmail.com

problem and the possibility that it can be divided into many stands the focus is more on the "how" and "what" can be done along the occurred events. From among respondents those aid organisations going to be presented which were ready from the beginning and by the mobilisation of the volunteers they tried to give help. Regarding the constant changes and the inaccessible data, the article does not undertake to distract the focus from the real helping activity because of uncertain statics. The article is built exclusively on internet resources, because the subject area's literature is not available yet. In the two years following the outbreak of the Russian–Ukrainian war, there has been no summary publication of the humanitarian collaboration shown by Hungarian aid organisations in response to the wave of refugees.

Keywords: Russian–Ukrainian war, voluntary, help, civil aid organisation, refugee

Bevezetés

„Aki megment egy életet,
egy egész világot ment meg.”²

A népvándorlás jelensége, mint egy adott közösség fennmaradásának, megélhetésének kényszere, lehetősége, esetleg más területek meghódításának vágya, a természeti katasztrófák előli menekülés, egyidős az emberiség fejlődéstörténetével.

„A nemzetközi migrációt kiváltó okokkal kapcsolatban klasszikus elméletként kell tekinteni az úgynevezett push és pull modellre. A migrációs modell leírója és legismertebb képviselője Ernest George Ravenstein, angol-német földrajztudós és katona volt. Az elmélet alapja alapvetően az, hogy a potenciális migránsokat a célországban meglévő, általuk vonzóknak vélt tényezők bevándorlásra sarkalják, míg ennek ellentételeként a hazájukban tapasztalt taszító tényezők kivándorlásra ösztönzik. Taszító tényezőnek számít a küldő országban tapasztalható alacsony életszínvonal, alacsony jövedelmek, rossz egészségügyi helyzet, polgárháború, emberi jogok módszeres megsértése, míg a befogadó országban vonzó tényezőnek számít többek között a magasabb életszínvonal, magasabb jövedelmek, az emberi jogok tiszteletben tartása, színvonalas iskolai oktatás stb.”³

2024. február 24-ét követően egy, a 21. században nem mindennapinak tekinthető „népvándorlási folyamat” vette kezdetét. Az orosz–ukrán háború kitörése után Ukrajnában milliók számára a hazájukból való menekülés egyik pillanatról a másikra a hétköznapi élet, az életben maradás téjévé vált. A világszerte megnyilvánuló döbbenet és együttérzés

² „Aki megment egy életet, egy egész világot ment meg” – mondja a Talmud egy olyan traktátusában (Misna, Szanhedrin, 4:5), amely a halállal bünterendő tettek elkövetésével vádolt ember rabbinikus bíróság általi elítélését taglalja. Lásd: http://www.ujexodus.hu/tanulmany/az_igazi_haszidok

³ HAUZINGER–HEGEDŰS–KLENNER 2014: 24.

mellett elsősorban az Ukrajnával szomszédos országok és azok állampolgárai találták szembe magukat a végeláthatatlan menekülthullámmal és azzal a kérdéssel: „hogyan tudunk segíteni?”.

A háború szociális következményei

A fent említett vándorlási folyamatoknak – ha úgy tetszik – „tipikus késő modern kori formája” a társadalmi konfliktusok, az egyes országok, népek között megjelenő, nemegyszer fegyveres összecsapások, háborúk következtében a világ különböző pontjain meginduló kényszervándorlások, amelyek száma és az érintett közösségek nagysága világszerte egyre nő.

Ezzel a folyamattal szembesült a magyar társadalom is. 2022. február 24-én a világ döbbenettel fogadta az orosz–ukrán háború hírért, de az emberek bíztak abban, hogy a harcok hamar véget érnek. Azóta két év telt el, és még mindig nincs béke. 2022. február 24. után Ukrajnában milliók számára vált kézzelfogható valósággá a háború. Családok, idősök és fiatalok, köztük gyerekek keltek útra a harcok sújtotta területekről. Ezek a menekültek gyakran minimális javakkal, pénzügyi tartalékok és információk nélkül lépték át a magyar határt, sietve, előre nem tervezett módon az életüket és gyermekeik (nem egy esetben kedvenc háziállataik) életét mentve.

Az ukrajnai háború első napjaiban – a rendőrség adatai szerint – az érkezők száma 15–20 ezer volt, de még március közepén is 8–10 ezren lépték át a határt. Bár már a háború első napjaiban is látszott, hogy a menekülők többsége továbbutazik Nyugat-Európába, de azonnali segítségnyújtásra, ellátásra, emberi szóra, támogatásra minden egyes, a háború borzalmai elől menekülő felnőttnek és gyermeknek szüksége van.

Publikációmban – a teljesség igénye nélkül – betekintést szeretnék nyújtani abba, hogy a Magyarország határán megjelenő, a harcok borzalmai elől menekülőknél a hazai segítségnyújtók és rajtuk keresztül honfitársaink hogyan, milyen módon próbáltak meg segítséget nyújtani, enyhíteni azt a helyzetet, amibe önhibájukon kívül sodródtak felnőttek, gyerekek ezrei.

A magyar segítségnyújtók humanitárius tevékenysége

Írásomban elsősorban az ábrában szereplő segítségnyújtók munkájára fókuszálok (1. ábra), és a segítségnyújtás általánosan jellemző formáin túl kiemeltem néhány szervezet által rövid – esetleg hosszabb – távon nyújtott, speciálisan egy adott szervezetre jellemző intézkedéseket.

1. ábra: Segélyszervezetek
 Forrás: <https://www.ukrainehelp.hu>

Az ENSZ menekültügyi szervezetének (United Nations High Commissioner for Refugees – UNHCR, ENSZ Menekültügyi Főbiztosság) közlése szerint a háború kezdetétől 2022. május 8-ig mintegy 570 ezer ukrajnai menekült érkezett Magyarországra, ami már önmagában is hatalmas szám.⁴

A segítségnyújtás a kezdetektől fogva – majd a későbbiekben is folyamatosan – kétirányú volt: egyrészt az Ukrajna területén élők, országon belüli menekültek segítése, ellátása, másrészt az országot elhagyni kényszerülő menekültek alapvető – szállás, élelmiszer-jellegű és szociális támogatás iránti – igényeinek kielégítése. Bár már a háború kezdetén, az első menekülthullám fogadásakor is látszott, hogy a menekültek többsége továbbutazik – rokonokhoz, ismerősökhöz – Nyugat-Európába, de azonnali segítségre, a továbbutazásuk biztosítására nekik is szükségük volt.

A menekülthullám megindulásakor a segélyszervezetek szinte mindegyike felhívást tett közzé, amelyben olyan önkéntesek jelentkezését várta, akik több napra a határ menti községekbe tudtak utazni, és kisbuszokat kerestek sofőrökkel, akik a fuvarozásban (a határtól a helyi vasútállomásig vagy Budapestig) tudtak segíteni. Szállásokat kerestek a menekültek néhány napos, esetleg hosszabb idejű befogadására. Ukrán és orosz nyelven jól beszélő tolmácsok jelentkezését kérték a fordítási, tolmácsolási feladatokra, illetve ugyancsak önkénteseket vártak az online szervezési és adminisztrációs munkákra.

Kértek és kaptak – nagy mennyiségben – tárgyi adományokat, csomagolt, kész szendvicseket, meleg élelmiszereket, gyümölcsleveket, izolációs fóliákat, takarókat, hálózsakokat, termoszokat, babaápolási holmikat, tisztálkodószereket, tábori ágyakat. Több civil és egyházi szervezet indított – saját számlaszámán – pénzbeli adománygyűjtést is. A felhívásokra jelentkező önkéntesek napokon, heteken keresztül végezték áldozatos munkájukat a menekültek köszönetének kíséretében.

A Work Force munkaerő-kölcsönzéssel és -közvetítéssel foglalkozó társaság az ukrán–magyar határra kitelepült helyszíneken segített a menekülteknek, egyrészt

⁴ BAKRÓ-NAGY-MIZSUR 2022.

munkásszállásokon való elhelyezésükben, másrészt – igény esetén – végzettségüknek megfelelő munkahely keresésében ajánlott fel segítséget.⁵

A segítő szervezetek online felületeiken – az önkéntesek „toborzásán” kívül – folyamatosan igyekeztek a menekülteket lehetőleg naprakész információkkal segíteni, hogy kimondott vagy néha megfogalmazni sem tudott kérdéseikre, problémáikra, szükségleteikre az önkéntesekkel – vagy azok nélkül is – válaszokat találjanak.

A Migration Aid munkatársai által szervezett programok során olyan projekteket (Együtt Ukrajnáért)⁶ hoztak létre, amelyek a Magyarországon áthaladó, illetve az országban maradó emberek testi és lelki biztonságának támogatását tűzték ki célul. Ezek a projektek igyekeztek a menekülőknek a helyzetük minden pillanatában humánus bánásmódot, biztonságot, védelmet és személyes segítséget biztosítani.

Néhány a fontosabb projektek közül:

- 300 fő befogadására képes átmeneti szálló működtetése Budapesten, teljes ellátással, orvosi segítséggel, ingyenes transzfertszolgáltatással és személyes asszisztens biztosításával;
- 70 fős hosszú távú szálló működtetése Győrben. Az itt tartózkodásuk során a családoknak lehetősége van állást keresni, és megtenni az első lépéseket az integrált, önálló életvitel felé, önkéntesek és adományozók segítségével;⁷
- közép- és hosszú távon Budapesten tartózkodó családok számára napközi üzemeltetése, ahol alkalmazásba vett, Ukrajnából menekült gondozók és pedagógusok biztosítanak autentikus környezetet a gyerekek számára. A gyermekek és szüleik számára orvosi és pszichológusi segítség is biztosított. Iskolaidő alatt a helyi integrációt elősegítő programok mellett az ukrán oktatási rendszerrel harmonizált program is kiemelt figyelmet kap.⁸

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat 2022 augusztusában 150 Magyarországon tartózkodó ukrán családdal kötött egy évre szóló támogatási szerződést, és három hónapos segítő program keretében további 2500 menekülő támogatására vállalkozott, hogy a hosszú távon itt maradó családok integrációját elősegítse, életük újrakezdését megkönnyítse.

A segítő programok az önálló lakhatásban, a gyerekek iskolakezdésében, a szülők elhelyezkedésében egyaránt hathatós támogatást jelentenek. A mindennapos ügyintézésen, a nyelvi nehézségek áthidalásában és a családok életét kísérő szociális segítő munkáján túl az érintettek pénzbeli támogatást is kapnak, amelyet az úgynevezett humanitárius kártyára utal a Szeretetszolgálat, amivel kizárólag az előzetesen meghatározott kiadásokat lehet fizetni. Az uniós forrásból megvalósuló integrációs programban a résztvevők nagy része azokból került ki, ahol az édesapa már évek óta valamelyik magyarországi nagyüzemben vendégmunkásként dolgozik, és a háború kitörését követően jöttek utána a családtagok.

A Szeretetszolgálat családgondozói figyelemmel kísérik a családok mindennapjait, szükség esetén segítséget nyújtanak. Az első időszakban a karitatív szervezet munkatársai

⁵ Közvetlenül az ukrán határról viszi a menekülteket munkásszállókra egy hazai cég 2022.

⁶ United Way Magyarország 2023.

⁷ MigAid [é. n.].

⁸ MigAid [é. n.].

még intenzíven vesznek részt a családok életében, később a segítők szerepe fokozatosan csökken, majd egy év után a családoknak képessé kell válniuk az önálló életre, illetve a magyarországi tartózkodásuk költségeinek az előteremtésére.⁹

A Magyar Vöröskereszt tevékenységéből – az előzőekben már felsorolt segítő formákon túl – elsősorban azokat az integrációs programokat emelem ki, amelyekkel komplex módon tudják segíteni a rászorulókat. Ez magában foglalja a felzárkózást, a munkaerőpiaci integrációt, a pszichoszociális segítségnyújtást és az egészségügyi ellátást.

Az integrációs program kiemelten fontos eleme a pszichoszociális ellátás. A menekültekre komoly pszichés terhek nehezednek egy menekültszállón, olyanok, amelyek egy stabil személyiséget is kiszolgáltatottá tesznek. Tudniuk kell kezelni, hogy idegenekkel lettek összezárva, ahogyan azt is, hogy otthonról rossz hírt kapnak. Meg kell tudniuk oldani az első, az otthontól távol tartott ünnepeket és a kényszerű együttélés szülte mindennapi súrlódásokat. A szervezet által biztosított pszichológusok abban segítenek, hogy az érintettek maguk megtanulják egymás között kezelni a konfliktusokat, hogy a mindennapos nehézségeket ők együtt és egymás között is meg tudják oldani, és túl tudjanak lépni ezen a nehéz, feszült helyzeten.¹⁰

2022. augusztus 12-én együttműködési megállapodást kötött az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága és a Baptista Szeretetszolgálat az ukrajnai menekültek megsegítésére. A felhatalmazás birtokában gondoskodnak a családokról, amelyek Magyarországon szeretnének ideiglenesen élni, szállást és oktatást biztosítanak nekik.¹¹ 2023 márciusában 20 kelet-ukrajnai lányt és fiút láttak vendégül Budapesten a „Kulturális Kirándulás a Fővárosba” nevű programsorozat keretei között. Az utazás célja az volt, hogy a gyerekek egy kicsit el tudják felejtetni azt a sok traumát, ami a háború kitörése óta érte őket.¹²

A Budapest Bike Maffia elnevezésű szervezet alapvető tevékenysége, hogy a munkájukban részt vevő önkéntesek folyamatosan, fenntartható módon cselekszenek, és a rászorulókat – utcán és szociális ellátásban élő hajléktalan embereket – méltóbb életkörülményekhez segítik.

A menekülthullám megindulásakor – határ menti tájékozódást követően – azonnali adománygyűjtést szerveztek. Ezt követően több alkalommal segélyszállítmányt vittek a térségben elszállásolt rászorulóknak, a pályaudvarokra érkező szendvicsfelajánlásokat naponta szállították a menekülteknek. Bár a továbbutazó menekültek számára az ingyenes vasúti utazás biztosítva volt, az ingyenesség azonban nem vonatkozott a helyjegyekre. A szervezet önkéntes segítőtje pénzzel és személyes támogatással állt rendelkezésre ennek a helyzetnek a megoldására.

A Migration Aid által fenntartott szállón elhelyezett menekülteket napi rendszerességgel látták el étellemmel, illetve heti bevásárlással segítették a nem intézményi keretben elszállásolt személyeket. A felhalmozódott tapasztalatok alapján a későbbiekben a heti bevásárlás módszerét hatékonyabb segítségre váltották. Kilencezer forint értékben

⁹ Magyar Máltai Szeretetszolgálat [é. n.].

¹⁰ KÓNYA 2023.

¹¹ Együttműködik a UNHCR és a Baptista Szeretetszolgálat az ukrajnai menekült segítségért 2022.

¹² MAGYAR 2023.

vásárlási utalványokat biztosítottak, így a családok a számukra legszükségesebbeket be tudták szerezni a napi megélhetéshez.

Mivel a kisebb civil szervezetek – amelyek szintén minden energiájukat a menekültügy mellé állították – egyáltalán nem, vagy csak nagyon minimális anyagi forrással rendelkeztek, számukra a Budapest Bike Maffia 22 400 000 Ft összegben juttatott támogatást.¹³

A Magyar Református Szeretetszolgálat Alapítvány (MRSZA) az orosz–ukrán háború kezdete óta szintén aktívan részt vesz a háború elől menekülők közösségi életének megsegítésében. Azonnali támogatásokkal, adományok nyújtásával, valamint komplex integrációs program biztosításával támogatták és kívánják a továbbiakban is támogatni a menekülteket, illetve a menekültközösségeket.

Támogatóik és együttműködő partnereik segítségével – a HEKS,¹⁴ a Christian Aid¹⁵ és az ACT Alliance¹⁶ – a menekültekért végzett szolgálatuk egyik elemeként egy pályázat kiírására is sor került. Ennek keretében olyan Ukrajnából érkezett menekültek közösségét, helyzetét javítani és támogatni szándékozó kezdeményezések megvalósulását szeretnék elősegíteni, amelyek közvetlenül a menekültközösség tagjaitól és/vagy a menekülteket befogadó és segítő közösségektől¹⁷ érkeznek. A pályázati kiírást az SCLR (Survivor and Community-led Response)¹⁸ támogatási módszertan alapján fogalmazták meg, amelynek lényegi eleme, hogy közvetlenül a krízishelyzetben¹⁹ érintett szereplők kezdeményezéseit karolja fel.²⁰

A Magyar Református Szeretetszolgálat Menekültmissziója – a fenti pályázat hosszú távú programján túl – napi szinten is sokszínű szolgálatot biztosít az otthonukat elhagyni kényszerülő gyermekeknek és felnőtteknek. Legyen szó nyelvoktatásról, mentálhigiénés foglalkozásról vagy lakhatásról. Szeretetszolgálatuk mindent megtesz jóllétükért. Volt rá példa, hogy háromnapos dráma- és művészeti foglalkozást szerveztek a fiataloknak, ahol a rengeteg élmény mellett nagy hangsúlyt kapott önmaguk megismerése és fejlődésük.

¹³ Budapest Bike Maffia [é. n.].

¹⁴ Svájci Protestáns Egyházak Segélyszervezete.

¹⁵ We are a global movement of people, churches and local organisations. We are the changemakers, the peacemakers, the mighty of heart. „Emberök, egyházak és helyi szervezetek globális mozgalma vagyunk. Mi vagyunk a változás-hozók, a béketeremtők, a szív hatalmasai.”

¹⁶ We are a global faith-based coalition organized in national and regional forums operating in more than 120 countries. Through our more than 140 members, we work on humanitarian aid, gender and climate justice, migration and displacement, and peace and security to support local communities. „Országos és regionális fórumokon szerveződő, több mint 120 országban működő, hitalapú globális koalíció vagyunk. Több mint 140 tagunkon keresztül a helyi közösségek támogatása érdekében a humanitárius segítségnyújtás, a nemek közötti egyenlőség és az éghajlati igazságosság, a migráció és a lakóhelyelhagyás, valamint a béke és a biztonság területén dolgozunk.”

¹⁷ Befogadó közösségnek tekintjük azokat a közösségeket, gyülekezeteket és szervezeteket, amelyek a háború kitörése óta aktívan részt vettek és tevékenységükkel hozzájárultak a menekült közösségek megsegítéséhez, valamint jelenleg is végeznek ilyen irányú tevékenységet, továbbá konkrét jövőbeni elképzelésekkel rendelkeznek a menekült-közösségek támogatását illetően.

¹⁸ A túlélő és a közösség által irányított reakció (SCLR) egy olyan munkamódszer, amely felismeri, hogy a válság által érintett emberek az első és utolsó válaszadók bármely katasztrófa esetén. Az SCLR eszköz biztosítja a segélyszervezetek számára, hogy megerősítsék ezen autonóm önszegélynyújtás hatókörét, mértékét és hatásait, és építsenek kollektív jellegre.

¹⁹ A krízishelyzetbe került közösségek azok, akik elsőként és sokszor a leginkább hatékony módon reagálnak javaslatokkal és cselekedetekkel az előállt helyzetre.

²⁰ Magyar Református Szeretetszolgálat 2023.

Mindezt egy biztonságos és inspiráló környezetben, amelyben minden ember értéket képvisel, minden vélemény számít, és szabadon lehet hibázni.²¹

A Caritas Hungarica a segítségnyújtás során a kezdetektől igyekezett a leginkább személyre szabott szolgáltatásokat nyújtani. A menekültek fogadásához önkéntes segítőtöket szerveztek, a határnál való ellátáshoz és a melegedőpontok működtetéséhez tartós élelmiszereket, tisztálkodási és higiéniai szereket, takarókat, hálózsákokat, felfújható matracokat gyűjtöttek. Felmérték, hogy Budapesten és annak vonzáskörzetében kik és mennyi időre tudnak a menekülteknek szállást, étkezést, tisztálkodási lehetőséget biztosítani.

Személyre szabottan – tanácsadás, tolmácsolás formájában – segítséget nyújtottak a továbbutazáshoz vagy a Magyarországon való tartózkodáshoz szükséges ügyintézésben. A későbbiekben olyan területeken is rendelkezésre álltak és segítséget biztosítottak, mint a munkaerőpiaci fejlesztő, integrációs szolgáltatások vagy az egészségügyi szűrővizsgálatok elérhetősége.

A menekültek számára 90 órás nyelvtanfolyamot szerveztek a magyar mint idegen nyelv tanulásához, pszichológusok bevonásával igyekeztek támogatást nyújtani a megélhetési és krízishelyzetek kezelésében, de a menekültek mentális „jólétének” érdekében törekedtek közösségi és szabadidős programok szervezésére is.²²

Adományvonal működtetésével, illetve a Katolikus Karitászs központi bankszámláján „Ukrajnai háború” megnevezéssel indított számlaszámon is gyűjtöttek és gyűjtenek pénzbeli támogatást a segítségnyújtás különböző formáinak működtetéséhez.²³

Gyorsan és hatékonyan reagált az Ökumenikus Segélyszervezet is az Ukrajnából érkező sok ezer menekülthez. 2022. február 25-én önkéntesek és a szervezet munkatársai utaztak a határhoz, ahol sátrakat és menekülteket támogató pontot állítottak fel. A Budapestről továbbutazó családokra gondolva a Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtérén gyermekbarát sarkot is kialakítottak. Rövid és hosszú távra szólóan lakásokat és szállodai szobákat biztosítottak a menekülteknek, helyeket szabadítottak fel szociális intézményekben, kiépítettek egy olyan partnerhálózatot, amely a Magyarországon tartózkodó menekülteket élelemmel, higiéniai cikkekkel, szállással és pszichoszociális támogatással látta el. A BOK csarnokban létrehoztak egy budapesti menekülttranzit-központot, amelyet öt másik karitatív szervezettel közösen működtettek. Itt a többirányú konkrét segítségnyújtáson túl (étel, ital, szállás, továbbutazáshoz szükséges segítség) különböző szolgáltatásokat igényelhettek a menekültek, és regisztráltathatták magukat a hatóságoknál, amennyiben hosszabb ideig kívántak maradni.²⁴

A menekültek magyarországi beilleszkedésének támogatására Budapesten létrehozták az Ukrajnai Menekülteket Támogató Központot, amely ma is működik. Az intézmény minden, az itteni élettel és letelepedéssel kapcsolatos kihívásban segítő kezet kíván nyújtani a háború elől menekülőknél és ennek érdekében számos szolgáltatást biztosít számukra. Ilyenek a szálláskeresés, az egészségügyi ellátáshoz, az oktatáshoz és a munkaerőpiachoz való hozzáférés, állami adminisztratív

²¹ Magyar Református Szeretetszolgálat [é. n.].

²² Katolikus Karitászs [é. n.].

²³ Katolikus Karitászs [é. n.].

²⁴ Lásd: <https://segelyszervezet.hu/kampanyok/haboru-ukrajnaban/>

eljárásokban való segítség, pszichológiai, jogi és természetbeni segítségnyújtás. Ezek mellett a Központhoz szorosan kapcsolódik egy közösségi tér, ahol ukránul beszélő mentálhigiénés szakemberek különböző terápiákkal (művészet, zene) segítik az 1–6 éves gyermekeket a traumák feldolgozásában, amíg a szüleik dolgozni mennek.²⁵

A Szervezet vidéki intézményei, valamint humanitárius munkát végző csoportok, gyülekezetek és helyi szervezetek kiterjedt hálózatával való együttműködése tette lehetővé, hogy a Szervezet az egész országban támogassa a menekülteket. A cél meghatározó módon a menekültek integrációja, az önellátás és önfenntartás képességének erősítése, ennek érdekében – többek között tolmács segítségével – magyarul tanulhatnak az érintett felnőttek és gyerekek.

Az első ukrainai menekültek érkezése óta a Magyarországi Evangélikus Egyház a hozzá tartozó szervezetekkel együtt folyamatosan segítséget nyújt azoknak, akiknek a háború miatt el kellett hagyniuk az otthonukat. Missziójuk célja a sérülékeny, vagyis a leginkább rászoruló menekültek, a gyerekek, nők, idősek, fogyatékkal élők támogatása azáltal, hogy a határátlépés után biztonságos megállóhelyet létesítsenek nekik: lakhatást, ételmezt, gyógyszert, tanácsadást, utazást, orvosi és egyéb szolgáltatást biztosítva. Egyaránt igyekeztek segítséget nyújtani a más országba továbbutazóknak, a Magyarországon menedéket keresőknek és azoknak is, akik a hazatérés mellett döntöttek.

A fizikai segítségnyújtás mellett nagyon fontos a hazájukat elhagyni kényszerülő menekültek számára az az érzés, hogy nincsenek magukra hagyva, hogy a határt átlépve olyan emberek várják őket, akik azért vannak ott, hogy ebben az embert próbáló helyzetben segítséget nyújtsanak.

Az Evangélikus Diakónia az Evangélikus Egyház külföldi partnerszervezetei anyagi támogatásával többféle programot tudott megvalósítani a menekültek számára:

- a German Doctors²⁶ elnevezésű segélyszervezet 21 ezer eurós támogatásából szakmai és nyelvi képzési programot indított;
- a Bajorországi Evangélikus Egyház 40 millió forintos támogatásával a menekült-szolgálat 2023-ban 192 családnak (721 főnek) biztosított lakhatási és/vagy létfenntartási támogatást, valamint 124 gyógyszerreceptet váltott ki. Szükség és igény szerint három–öt hónapon keresztül fizették menekültek albérleteit, illetve az anyagi segítségen kívül integrációs tanácsadással is támogatták őket, hogy a számukra új környezetben megtalálják a helyüket;
- az Amerikai Evangélikus Egyház anyagi segítsége jóvoltából a diakónia mintegy 300 családot, ezernél is több embert tudott ellátni. Szolgáltatásuk az álláskeresési tanácsadás: egy munkatárs felkészíti a munkakeresőket, megismerteti velük a helyi környezetet, segít nekik önéletrajzot írni, a munkáltatói kapcsolattartó pedig munkahelyeket keres a menekültek számára;
- a Lutheránus Világszövetség támogatásából megvalósuló program keretében az országos iroda nevelési és oktatási osztálya hétvégi iskolát működtet

²⁵ Megkezdte működését az Ökumenikus Segélyszervezet Ukrán Menekülteket Támogató Központja Budapesten.

²⁶ German Doctors carry out voluntary medical projects in developing countries and help where misery is part of everyday life. A német orvosok önkéntes egészségügyi projekteket hajtanak végre a fejlődő országokban, és segítenek ott, ahol a nyomor a mindennapi élet része.

azoknak a gyerekeknek, akik az iroda épületében kialakított ukrán iskolában tanultak korábban. Ennek a projektnek része az a tájékoztató program is, amelyben az evangélikus középiskolákban migrációról beszélgetnek a felkészített trénerrel a tanulókkal.²⁷

Fontos és egyre sokrétűbb támogatást nyújt a Budapest-Józsefvárosi Evangélikus Egyház-község által fenntartott Dévai Fogadó Menekülteket Segítő Közösségi Központ az angyalföldi Dévai utcában, amely egy éve nyitotta meg kapuit. A komplex szolgálat számos szervezet – köztük az UNICEF, Budapest Főváros Önkormányzata, az Ökumenikus Segélyszervezet, a Magyarországi Evangélikus Egyház – anyagi és személyi támogatásával végzi munkáját.²⁸

A Hit Gyülekezete Szeretetszolgálat állandó jelenlétet biztosított az érintett pályaudvarokon, szállásadó helyeken, határ menti városokban. Szervezetten és gördülékenyen végezték a menekültek koordinálását, akiket a szükséges adminisztrációt követően segítettek eljuttatni a következő állomásra vagy pedig szállásadó helyszínre. Önkénteseik folyamatosan részt vettek a gyűjtőpontokra érkezett adományok szétosztásában. Telefonos elérhetőséget biztosítottak, hogy a rászorulóknak a számukra legfontosabb információkhoz hozzájussanak, felmerülő kérdéseikre megfelelő válaszokat kaphassanak.²⁹

A Magyar Helsinki Bizottság a kezdetektől folyamatosan készen állt jogi segítséget nyújtani a rászorulóknak. A vonatkozó jogszabályok megismertetése során elsődlegesen kiemelték és felhívták a figyelmet arra, hogy az Ukrajnából menekült állampolgároknak nem jár automatikusan a menekültstátusz, azt kérniük kell. A kérelmet személyesen kell beadniük bármelyik határhoz közeli gyűjtőponton vagy az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóságon. Ebben a folyamatban is nagyon nagy szerep jutott az önkéntes segítőknek. Arra is felhívták a figyelmet, hogy az eljárást követően megkapott menedékes státusz nem illeti meg a magyar állampolgársággal rendelkezőket.

A menedékes státusz magában foglalja az egészségügyi ellátást, szállás és étkezés biztosítását, az óvodás, illetve tanköteles korú gyermekek hazai intézményekben való elhelyezésének lehetőségét, havi 22 ezer forint pénzügyi támogatást, valamint az ingyenes nyelvvoktatásban való részvételt.

A Helsinki Bizottság a honlapján hívta fel a figyelmet az ideiglenes védelemre jogosultként elismert személyekkel kapcsolatos veszélyhelyzeti szabályokról, továbbá a közfoglalkoztatásról és a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó, valamint egyéb törvények módosításáról szóló 2011. évi CVI. törvény szabályainak eltérő alkalmazásáról szóló 86/2022. (III. 7.) Korm. rendeletre. Az állam a kormányrendeletben szabályozta a menedékesek foglalkoztatását. Ennek értelmében az állam támogatást biztosít a feltételeket teljesítő munkaadóknak, akik menekültként érkező ukrán állampolgárokat foglalkoztatnak, és hosszú távon gondoskodnak megfelelő szállásukról, valamint a munkahelyre való

²⁷ BALCZÓ 2023.

²⁸ Lásd: <https://devaifogado.eu/>

²⁹ Adománygyűjtés az ukrán menekülteknek 2022.

eljutásukról az ezt vállaló cégek havonta 60 ezer forint/fő, gyermekeik után további havi 12 ezer forint támogatást kapnak.³⁰

A humanitárius segélyszervezeteken kívül fontos megemlíteni, hogy a Fővárosi Szociális Közalapítvány a Fővárosi Önkormányzattal és az UNICEF Regionális Menekült-program Magyarországi Irodájával együttműködésben, az OTP Bank közreműködésével készpénzalapú támogatási programot indított olyan gyermekes családok számára, amelyek az ukrajnai háború elől menekülve érkeztek Magyarországra. A Fővárosi Önkormányzat a Budapest Helps Támogatási Program keretében részletes intézkedési tervet dolgozott ki a menekültek megsegítésére, amelyben a saját rendelkezésre álló eszközeivel igyekezett hozzájárulni a közös erőfeszítésekhez. Az intézkedési terv öt olyan szolgáltatást tartalmazott, amelyekkel célzottan a Budapestre érkezőknek tudtak segíteni:

- rövid távú szállásbiztosítás;
- hosszú távú szállásbiztosítás;
- étkeztetés;
- transzfer;
- információáramlás segítése.

Fontos eleme volt a Fővárosi Önkormányzat intézkedéseinek, hogy hosszú távon biztosította a menekültek számára az ingyenes utazást a BKV járatain.³¹

2024. január 16-tól újabb támogatási kört indított a Budapest Helps Támogatási Program, amelynek kiemelt célja annak elősegítése, hogy a menekült családok bizonytalan helyzetük – különös tekintettel a téli időszak szükségleteire – ellenére is gondoskodni tudjanak gyermekeikről.³²

Befejezés

Az ukrajnai háború kitörését követően kibontakozó humanitárius válság hatására példátlan összefogás jött létre a magyar civil és üzleti szféra szereplői között. Az együttműködés eredményeképpen soha nem látott természetbeni és pénzügyi adományt tudtak gyűjteni magánszemélyek és vállalkozások. Mind az önkéntesek áldozatvállalása, mind az adománygyűjtés mértéke, a segélyszervezetek rövid és hosszú távon létező és jelen lévő segítségnyújtása kiváló példája és bizonyossága annak a humanitárius elkötelezettségnek, amely bizonyítja és folyamatosan bizonyíthatja egy közösség összefogásban rejlő segítő, jobbító erejét.

³⁰ Magyar Helsinki Bizottság [é. n.].

³¹ Budapest Főváros Önkormányzata 2022.

³² Lásd: <https://help.budapest.hu/budapest-helps-tamogatasi-program/>

Felhasznált irodalom

- Adománygyűjtés az ukrán menekülteknek. *Hit.hu*, 2022. március 2. Online: <https://www.hit.hu/hirek/adomanygyujtes-az-ukran-menekulteknek>
- BAKRÓ-NAGY Ferenc – MIZSUR András (2022): Alig maradnak itt az ukrainai menekültek, alig kérnek segítséget az államtól, és azt is nehezen kapják meg. *Telex.hu*, 2022. május 9. Online: <https://telex.hu/belfold/2022/05/09/orosz-ukran-haboru-menekultek-menedekes-statusz-magyar-helsinki-bizottsag-budapest-migration-aid>
- BALCZÓ Mátyás (2023): Lakbér, recept, tanácsadás. *Evangelikus.hu*, 2023. december 21. Online: <https://www.evangelikus.hu/hireink/itthon/lakber-recept-tanacsadas>
- Budapest Bike Maffia [é. n.]: Összefogás az Ukrajnából érkező menekült emberekért. Online: <https://bikemaffia.com/menekultkrizis/>
- Budapest Főváros Önkormányzata (2022): Hogyan segít a Fővárosi Önkormányzat a Budapestre érkező ukrainai menekülteknek? Online: <https://help.budapest.hu/blog/2022/03/30/hogyan-segit-a-fovarosi-onkormanyzat-a-budapestre-erkezo-ukrainai-menekulteknek/>
- Együttműködik a UNHCR és a Baptista Szeretetszolgálat az ukrainai menekült segítéséért. *Hirado.hu*, 2022. augusztus 12. Online: <https://hirado.hu/kulfold/cikk/2022/08/12/egyuttmukodik-a-unhcr-es-a-baptista-szeretetszolgalat-az-ukrainai-menekult-segiteseert>
- HAUTZINGER Zoltán – HEGEDŰS Judit – KLENNER Zoltán (2014): *A migráció elmélete*. Budapest: Nemzeti Közszeretési Egyetem Rendészettudományi Kar.
- Katolikus Karitás [é. n.]: Hogyan tud segíteni az Ukrajnából menekülőknél? Online: <https://karitasz.hu/hirek/hogyan-tud-segiteni-az-ukrainabol-menekuloknek>
- KÓNYA Rita (2023): Pszichoszociális segítséget is nyújt a Magyar Vöröskereszt az ukrán menekülteknek. *Euronews*, 2023. április 19. Online: <https://hu.euronews.com/2023/04/19/pszichoszocialis-segitseget-is-nyujt-a-magyar-voroskereszt-az-ukran-menekulteknek>
- Közvetlenül az ukrán határról viszi a menekülteket munkásszállókra egy hazai cég. *HVG.hu*, 2022. február 25. Online: https://hvg.hu/kkv/20220225_Kozvetlenul_az_ukran_hatarrol_viszi_a_menekulteket_munkasszallokra_egy_hazai_ceg
- MAGYAR Ádám (2023): Budapesten feledtetik el a háború poklát húsz kelet-ukrainai gyerekkel. *Euronews*, 2023. március 17. Online: <https://hu.euronews.com/green/2023/03/17/budapesten-feledtetik-el-a-haboru-poklat-husz-kelet-ukrainai-gyerekkel>
- Magyar Helsinki Bizottság [é. n.]: Jogi segítség az Ukrajnából menekülőknél. Online: <https://helsinki.hu/ukr/>
- Magyar Máltai Szeretetszolgálat [é. n.]: *Jelentés 24: A Magyar Máltai Szeretetszolgálat részvétele és érintettsége az Ukrajnában zajló fegyveres konfliktus humanitárius következményeiben*. Online: <https://ukraine.maltai.hu/hu/jelentesek/2022/12/jelentes-24-a-magyar-maltai-szeretetszolgalat-reszvelete-es-erintettsége-az-ukrainaban-zajlo-fegyveres-konfliktus-humanitarius-kovetkezményeiben/>
- Magyar Református Szeretetszolgálat (2023): Pályázati felhívás. Online: <https://jobbadni.hu/hirek/palyazati-felhivas>
- Magyar Református Szeretetszolgálat [é. n.]: Menekültmisszió. Online: <https://jobbadni.hu/szolgalataink/tarsadalmi-missziok/menekultmisszio>
- Megkezdte működését az Ökumenikus Segélyszervezet Ukrán Menekülteket Támogató Központja Budapesten. Online: <https://segelyszervezet.hu/aktualitasok/megkezdte-mukodeset-az-okumenikus-segelyszervezet-ukran-menekulteket-tamogato-kozpontja-budapesten/>

MigAid [é. n.]: A küldetésünk. Online: <https://migaid.org/kuldetes/>

United Way Magyarország (2023): *#együttukrajnáért – a Migration Aid projektje*. 2023. január 7. Online: <https://unitedway.hu/egyuttukrajnaert-a-migration-aid-projektje>

A társadalmi bűnmegelőzés és a polgárőrség története Magyarországon

The History of Social Crime Prevention and Vigilance in Hungary

KARDOS Pál¹

A közbiztonsági tevékenység területén az önkéntesek jelentős szerepet töltenek be, amire sok példát láthatunk külföldi országokban és nálunk is. Hazánkban a polgárőrség az a szervezet, amely jogi felhatalmazással rendelkezik a társadalmi bűnmegelőzési tevékenység végzésére a komplementer rendészeti elemeként. A tanulmány szerzője arra vállalkozik, hogy gyakorló rendészeti szakemberként és polgárőr vezetőként bemutassa – a bűnmegelőzés kialakulására való általános rátekintés után – a civil közbiztonsági tevékenység történeti előzményeit, a polgárőrség létrejöttét a mozgalom kialakulása indokainak megvilágításával, hangsúlyozottan kitérve a fejlődés szakaszaira, a feladatkörök bővülésére, a jogi szabályozás megjelenésére és annak jelentőségére. A szerző a polgárőrség működésének átfogó tudományos kutatásához, feltérképezéséhez kíván hozzájárulni, felismerve annak tényét, hogy a kutatott téma a bűnmegelőzés, a közrend, a közbiztonság fenntartásában való civil közreműködés, ennél fogva a rendészeti együttműködés folyamatosan időszerű kérdése, ugyanis a jelenlegi körülmények között a polgárőrök szerepvállalása nélkülözhetetlen segítség a rendőrség számára. E témában végzett kutatások nélkülözhetetlen eleme a történeti visszatekintés, a szervezetet és a működést érintő fejlődés összefoglalása.

Kulcsszavak: polgárőr, polgárőrség, közrend, közbiztonság, bűnmegelőzés, civil, társadalmi, kialakulás, fejlődés

¹ Mesteroktató, Nemzeti Közfoglalkoztatási Egyetem Rendészettudományi Kar Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék; igazgató, Zuglói Önkormányzati Rendészet; elnök, Budapesti Polgárőr Szövetség; általános és oktatási elnökhelyettes, Országos Polgárőr Szövetség, e-mail: kardosp@uni-nke.hu

Volunteers play an important role in the field of public safety, and there are many examples of this in foreign countries and in Hungary. In our country, the Civil Guard is the organisation legally authorised to carry out social crime prevention activities as an element of complementary policing. The author of this study, as a practising law enforcement officer and vigilante leader, after a general overview of the development of crime prevention, will present the historical background of civil public security activities, the emergence of vigilance, the reasons for the development of the movement, with a focus on the stages of development, the expansion of its tasks, the emergence of legal regulation and its significance. The author wishes to contribute to the comprehensive scientific research and mapping of the functioning of the vigilante movement, recognising that the subject under study is the prevention of crime, civilian involvement in the maintenance of public order and public safety, and therefore the cooperation of law enforcement, which is a constantly topical issue, since in the current circumstances the role of the vigilante is an indispensable aid to the police. Historical retrospection and a summary of the development of the organisation and its operation are essential elements of research on this subject.

Keywords: vigilante, vigilance, public order, public safety, crime prevention, civil, social, evolution, development

Biztonság, közbiztonság, bűnmegelőzés, állami és civil szereplők

Ha társadalmi bűnmegelőzésről, a közbiztonság megteremtésében és fenntartásában való civil közreműködésről beszélünk, mindenképpen a közrend, a közbiztonság fogalmai felől kell kiindulnunk.

A tudományban nincs általánosan elfogadott, egységes meghatározás az említett fogalmakra vonatkozóan.

A biztonság leginkább egyfajta gyűjtőfogalom, amely magában foglalja

- az adott ország külső fenyegetettségétől való megvédését, illetőleg az erre való (preventív, stratégiai) felkészülést;
- a belső rend és stabilitás biztosítását jogi és rendészeti eszközökkel, illetve intézményei által; valamint
- olyan külső és belső fenyegetettség elleni védelmet, amely különleges (titkosszolgálati) készenlétet igényel.

Biztonságról beszélhetünk objektív és szubjektív értelemben. Előbbi jelenti egy adott ország, adott terület vagy település biztonságára jellemző adatokat, tényeket. A szubjektív biztonság egy érzet, hit, meggyőződés, ahogy az állampolgár érzékeli azt, amit ő biztonságként fogalmaz meg.

A biztonság egy igényként is megfogalmazható, az egyik legfontosabb igény az emberek életében, amelyet az államnak az e területen dolgozó szereplők tevékenysége által ki

kell elégtétele.² A közbiztonság olyan közállapot, olyan társadalmi, illetve jogrend, a társadalmi együttélés olyan helyzete, amelyben a közösségek élete, működése, valamint javai jogszabályok által védett és ténylegesen biztosított, az államhatalom által előírt törvényi és közfelfogás által elismert erkölcsi normákat az állampolgárok döntő többsége tiszteletben tartja, érvényüket az államhatalom és a társadalom biztosítja.

Hétköznapiabb értelemben közbiztonság alatt azt a nyugalmat értjük, amikor személyünket és javainkat biztonságban tudjuk. A közbiztonság olyan kollektív termék, amelyben részt vesznek az egyének, közösségeik és az állam szervezetei. Materiális értelemben a közbiztonság a társadalmi viszonyok együtthatása, amely a hétköznapiakban létezik és megélhető, „élvezhető”, avagy nem létező, ami miatt valamilyen veszély fenyegeti a társadalmat és az egyéneket.³

A közbiztonság megteremtése és fenntartása – amint arra Christián László és Kardos Pál utalt – nem lehet egy adott szervezet feladata. Akár állami, akár közép- vagy helyi szinten beszélünk a biztonság – az ott élők biztonsága, a KÖZ biztonsága – megteremtéséről és fenntartásáról, mindig több szereplő együttes tevékenységére és együttműködésükre kell gondolnunk. A közbiztonság megteremtése és fenntartása több szereplő – önkormányzat, rendőrség, civil és magánszervezetek – szoros együttműködésének eredménye, vagy ahogy Christián László fogalmaz, kooperációs termék.⁴ Minthogy a közbiztonság a helyben élő közösség érdeke és elvárása, a közbiztonságot fenyegető veszélyek azonosítása érdekében állandó párbeszédet kell folytatni a közösséggel. Kooperációra van szükség a közbiztonságért felelős szervezetekkel, hiszen – ahogy arra Finszter Géza is rámutatott tankönyvében – a biztonság maga is kooperációs termék.⁵

A bűnmegelőzés a nemzetközileg elfogadott fogalom szerint – ahogy az Európai Tanács 2009/902/IB11 számú határozatában olvasható – nem más, mint mindazon intézkedések összessége, amelyek célja a bűnözésnek és az állampolgárok biztonságérzete hiányának mind mennyiségi, mind minőségi értelemben való csökkentése vagy az ahhoz egyéb módon való hozzájárulás, akár a bűncselekmények elkövetésétől való közvetlen elrettentés, akár a bűnözés lehetőségének és okainak visszaszorítására irányuló szakpolitikák és fellépések révén.

E fogalom – mint látható – nem rögzíti taxatív felsorolásban a lehetséges bűnmegelőzési tevékenységeket. A tevékenységi körök és lehetőségek pontos meghatározása, teljes felsorolása valószínűleg nem is lehetséges, a bűnmegelőzés lényege valójában a célok tükrében fogható meg.

A bűnmegelőzés alapvető célja a korábban már tárgyalt biztonság és érzetének megteremtése, olyan állapot elérése, amelyben a lehető legkisebb az esélye az áldozattá és az elkövetővé válásnak is. Fontos rögzíteni, hogy a prevenció mindig esélycsökkentésre irányul, hiszen naivitás lenne azt feltételezni, hogy a bűnözés valaha is teljes egészében megszűnik majd.⁶

² BÍRÓ 2013.

³ CHRISTIÁN–KARDOS 2019.

⁴ CHRISTIÁN 2020.

⁵ FINSZTER 2018: 256.

⁶ MOLNÁR 2019.

A bűnmegelőzés kezdetei

Mielőtt a társadalmi bűnmegelőzés témájára térnénk, érdemes áttekinteni, hogy alapvetően a bűnmegelőzés hogyan jelent meg egyrészt a tudományban, másrészt miképpen alakult ki és érte el jelenlegi rendszerét a hazai rendészeti működésben.

Tudományos előzmények

Mint utaltam rá, a bűnmegelőzés az emberiség történetének valamennyi korszakában igényként jelentkezett, ugyanakkor a mai értelemben vett prevenció múltja nem ölel fel ilyen időtávot. Születését Cesare Beccaria *Dei delitti e delle pene* című könyvének 1764-es megjelenéséhez kötjük, amelyben megfogalmazta, hogy a bűncselekményeket jobb megelőzni, mint büntetni.⁷ Ez fontos mérföldkő volt a büntetőjogi gondolkodás fejlődésében, annak ellenére is, hogy Beccaria az elkövetéshez minél közelebb eső törvényes, szükséges és arányos, a tettehez igazodó, differenciált, megismerhető szankciót tekintette a prevenció elsődleges eszközének.

A bűnmegelőzés tudományos hátterének kialakulása ennél is későbbre tehető. A bűnözés jelenségét vizsgáló, annak okait feltáró, az elkövetőkre, az áldozatokra és a bűncselekmények hátterében álló társadalmi összefüggésekre magyarázatot adó kriminológia tudománya csak a 19. században indult fejlődésnek. E tudományág pszichológiai, szociológiai, jogi és kriminalisztikai elméletek figyelembevételével olyan tudományos magyarázatokra törekszik, amelyek gyakorlatban való felhasználása elősegítheti a deliktumok preventív és resztoratív visszaszorítását.

A 20. század jelentett igazi áttörést a bűnmegelőzés területén, amikor a chicagói iskolától kezdődően, elsősorban empirikus kutatások százai foglalkoztak azzal, hogy milyen kriminális folyamatok zajlanak le az egyén és a közösség szintjén, s hogyan lehetséges az eredményes bűnmegelőzési beavatkozás.⁸

Hazai fejlődéstörténet

Magyarországon másképp alakult a bűnmegelőzés fejlődése. Hazánkban még a rendszerváltást megelőző időszakban is hiányzott a valódi bűnmegelőzési szemlélet. A szocialista államfelfogást, amely szerint a proletariátus győzelmével az osztályharcok megszűnnek és ezzel együtt a bűnözés is okafogyottá válik, meg kellett haladni. A múlt rendszer büntetőjoga a bűnmegelőzési tevékenységet, korabeli szóhasználattal a „bűnözés elleni harcot” a bűnüldözés, valamint a rendészet részének, sajátos szintézisének tekintette és az elrettentéssel azonosította. A hazai bűnmegelőzés rendszere ennél fogva a rendszerváltást követően alakulhatott ki ténylegesen. Szinte a rendszerváltás évében létrejöttek az Országos

⁷ FÖLDVÁRI 2000: 43.

⁸ MOLNÁR 2019.

Rendőr-főkapitányságon és a megyei főkapitányságokon a bűnmegelőzési feladatkörrel foglalkozó szervezeti egységek.

A bűnözés növekedésének megállítása kardinális kérdéssé vált a rendszerváltást követő időszakban, amikor a szocialista berendezkedés felbomlásával hirtelen megnövekedett a bűncselekmények száma, mindennapossá váltak az addig nem látott és nem tapasztalt leszámolások, amelyekkel váratlanul kellett szembenézni. Egyre inkább felmerült a *bűn megelőzésének* szükségessége. 1995-ben létrejött az Országos Bűnmegelőzési Tanács (OBMT), amely érdekegyeztető, döntés-előkészítő, javaslattevő funkciót töltött be. A Tanács kialakította az Országos Bűnmegelőzési Programot, amely az első bűnmegelőzési stratégiai dokumentumnak volt tekinthető. Alapvető célkitűzése volt, hogy egy olyan állami és társadalmi kontrollhálózatot alakítson ki a bűnözés és az azt kiváltó körülmények fölött, amely meg tudja akadályozni a bűncselekmények számának további növekedését. Az OBMT koordinálta az Országos Bűnmegelőzési Program végrehajtását, irányította az áldozatok védelmével kapcsolatos feladatok ellátását, elemezte és értékelte a társadalmi, gazdasági és bűnözési folyamatokat, nyomon követte a nemzetközi trendeket, népszerűsítette a hazai bűnmegelőzést, módszertani támogatást nyújtott a civil önszerveződéseknek, végezte – többek között – a fiataloknak szóló, kábítószerrel kapcsolatos felvilágosító tevékenységet.⁹

A bűnmegelőzési feladatok, a tevékenységi körök, a beavatkozási területek száma fokozatosan nőtt, amely tény felismerve a Belügyminisztérium 2002-ben megalakította az Országos Bűnmegelőzési Központot (OBMK), amely az OBMT igazgatási és adminisztratív feladatainak ellátását szolgálta, s a fentebb felvázolt összetett és sokirányú feladat szervezeti hátterét biztosította. Ezzel párhuzamosan az Igazságügyi Minisztériumban miniszteri biztost neveztek ki a bűnmegelőzés reformációjára, így egyszerre két tárca is felelőssévé lett a feladatnak. Az IM-ben a bűnmegelőzés elméleti előkészítése folyt, a BM-ben pedig a bűnmegelőzéssel is foglalkozó helyettes államtitkárságot hoztak létre, amely a gyakorlati munkát folytatta.

A bűnmegelőzés hatékonyságának növelése érdekében a Kormány 2003-ban megszüntette az OBMT-t, helyette létrehozta az Országos Bűnmegelőzési Bizottságot (OBMB). Ezzel lehetőség nyílt Magyarország első bűnmegelőzési stratégiájának megalkotására.¹⁰ A társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról szóló 115/2003. (X. 28.) OGY határozat (TBNS) olyan dokumentum volt, amelyben a megfogalmazott elvek és célkitűzések új hangsúlyokat jelöltek ki, és új szemléletet vártak el nemcsak a szakemberektől, hanem a társadalom egészétől. Végrehajtásáért az OBMB volt felelős.

Egy évvel később a BM Bűnmegelőzési Helyettes Államtitkárság feladata kiszélesedett, s létrejött a Rendészeti és Bűnmegelőzési Helyettes Államtitkárság, ezen belül helyezkedett el a továbbiakban az OBMK. 2006-tól, az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium létrejöttétől a bűnmegelőzéssel a minisztériumon belül létrehozott Bűnmegelőzési Osztály foglalkozott, amely ellátta az OBMB titkársági feladatait és koordinálta a TBNS végrehajtását is. Az eddig vázolt, folyamatosan bővülő feladatok generálta lendület

⁹ MOLNÁR 2019.

¹⁰ GÖNCZÖL 2004.

2009-ben fogyott el, ugyanis ettől kezdve az OBMB *de facto* nem látta el feladatait, ülést nem tartott, nem készített elő újabb cselekvési tervet.

A 2010-es kormányváltást követően, a Belügyminisztérium és az Igazságügyi Minisztérium újbóli létrehozását követően került sor az új testület megalakítására a bűnmegelőzés helyzete rendezésének szándékával. A Kormány létrehozta a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanácsot (NBT) tárcaközi testületként, amelynek feladata a legújabb tudományos eredményekre figyelemmel a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájának kidolgozása, javaslatok megfogalmazása a Kormány részére, valamint a büntetőpolitika és a bűnmegelőzés elvi megalapozását segítő hatékonysági vizsgálatok és módszertani tanulmányok elkészítése, amelyek támogatják a Kormány közbiztonsági célkitűzéseinek a megvalósítását. Témánk szempontjából jelentős, hogy az NBT-nek tagja a társadalmi bűnmegelőzés civil szervezeteként az Országos Polgárőr Szövetség is.

Az NBT a megalakulását követően nekilátott a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia (NBS) kidolgozásának, olyan középtávú stratégiai tervdokumentum megalkotásának céljával, amely nem deklarációkat, hanem konkrét feladatokat megfogalmazva jelöli ki az előtte álló évtized bűnmegelőzési irányait. Fontos eleme, hogy a Kormány önmaga számára kötelezővé tette forrás biztosítását a bűnmegelőzéssel kapcsolatos célok megvalósítására.¹¹

Az NBS magában foglalta a 2013–2015 közötti időszakra vonatkozó intézkedési tervet is, amely zsinórmértékként határozta meg a legfontosabb prioritásokat, amelyek a:

- településbiztonság;
- gyermek- és ifjúságvédelem;
- áldozatok segítése és áldozattá válás megelőzése;
- valamint a bűnismétlés megelőzése.

A stratégiához két évente új intézkedési tervek készülnek, amelyek kialakítása lehetővé teszi az eredményes intézkedések továbbvitelét, fejlesztését, az eredménytelen törekvések elhagyását, új feladatok meghatározását.

A polgárőrség történelmi előzményei, létrejötte hazánkban

Évszázados hagyomány, hogy a nagyobb városok, települések a veszélyhelyzetek kezelésére polgári őrseget szerveztek, amely a lakosság biztonságát és az értékek megvédését szolgálta. E feladatok ellátását a lakosság saját érdekei alapján szervezte anyagi ellenszolgáltatás nélkül.

Hazánkban is hasonlóan szerveződtek a polgárok a különböző védelmi helyzetek kezelésére. A legkorábbi történelmi előzményeket a 16. században találjuk. Magyarország szabad királyi városainak és polgárjoggal rendelkező városi lakosainak egyik legfontosabb „terhe” mindenkor a védelmi kötelezettség volt. A teljesítés mikéntje koronként és városonként változhatott ugyan, de alapvetően kétféle módon történt: a város közvetlen védelmével vagy az ország védelméhez való hozzájárulással. Előbbi magban foglalta a város védelmi rendszerének kiépítését és karbantartását, a fegyveres gyakorlatozást, őrszolgálatot és kiállást a városfalak védelmére. Nyugat-Magyarország és a Felvidék királyi kézen

¹¹ MOLNÁR 2019.

maradt városaiban egyfajta, a német és osztrák városokéhoz hasonló városvédelmi szervezet honosodott meg. Német és osztrák mintára a városokat negyedekre, azokat tizedekre, tizenkettedekre osztották, a polgárőrségek alakulatait ezek szerint csoportosították a városfalak és bástyák védelmére. A magyarországi városok számára a legkézenfekvőbb példát Bécs nyújthatta, a 14. század elején már 1500 fős polgárőrséggel rendelkezett. Úgy lehetett fogalmazni, a *polgárok őrizték a várost*. Jó példa volt Sopron, ahol 1532-től „mustrajegyzék” készült, amely pontos kimutatása a hadra fogható legénység létszámának, vértetének és fegyverzetének. Ebből az utolsó 1783-ból maradt fenn. A polgárőrségek felvonultak ünnepeken, rendezvényeken, protokolláris eseményeken. Hasonló alakulatok létrejöttek például Kőszegen, Komáromban, Székesfehérváron, Szegeden, Győrben, Pécsen vagy éppen Budán is.¹²

A magyarországi polgárőrségek történetében akkor kezdődött minőségileg új szakasz, amikor az addig csupán lögyakorlatokat tartó és ünnepségeken parádézó, önkéntesen szerveződött polgári alakulatokat a harctérre vonuló katonai helyőrségek feladatainak ellátására kötelezték. A napóleoni háborúk idején, 1805 őszen zajló hadműveletekhez igénybe vették a helyőrségi tartalékokat Magyarország területén ugyanúgy, mint Ausztriában. A kivonuló sorkatonaság helyett Bécsben a polgárőrség (Bürgermiliz) lépett fegyveres őrszolgálatba, létszámát az uralkodó kívánságára mintegy 11 ezer főre emelték fel. A polgárőrség tisztikarában teljesített szolgálatot a város egész vezetősége, magisztrátusa. A császárváros polgárőrsége lovasságra, gyalogságra és tüzérségre tagolódott. A gyalogságon belül több alakulatot különböztettek meg: volt egy „polgári ezred”, több századnyi „városi őrsereg”, a „polgári gránátosok”, egy zöld egyenruhás, újonnan szervezett gránátos alakulat, két, szürke és zöld egyenruhát viselő lövész egység, egy magyar polgári csapat és egy akadémiai alakulat.¹³

Természetesen ez a rendszer messze állt a mai polgárőrség jellegétől, hiszen katonai jelleget öltött, parancsuralmi rendszernek kellett megfelelni, előírt kötelezettségek voltak csapatok kiállítására, löfegyvert használtak. Csupán olyan értelemben volt polgárőrség, hogy a város polgáraiból állt, akik őrzési feladatot láttak el, díjazásban ezért nem részesültek. 1808-ban törvénybe foglalták a szabad királyi városok belső biztonságának védelmére a polgárőrség megalakítását. 41 városban jött létre ilyen szervezet. 1848-ban a polgárőrségek egy ideig párhuzamosan működtek a nemzetőrséggel.

A polgárőrség elnevezés megjelent történelmünkben az I. világháború idején is. 1914-ben belügyminisztériumi rendelet intézkedett arról, hogy a közrend és közbiztonság elemi feltételeinek megóvása érdekében polgári őrséget állítsanak fel.¹⁴ Ennek alapján a háborús eseményekre való felkészülés jegyében megalakult a budapesti polgárőrség parancsnoksága. *A polgárőrség nem katonai, hanem katonai fegyver alatt álló testület volt*, amely a hadba vonuló rendőri állomány helyett, illetve a lecsökkent rendőrségi létszám mellett 12 és 24 órás szolgálatokkal a közbiztonság fenntartását végezte.¹⁵

¹² MOLNÁR 1992.

¹³ MOLNÁR 1992.

¹⁴ *A háború tartamára elrendelt különleges intézkedések* 1914, 1–3.

¹⁵ PÁPAI 2021.

A II. világháborút követően, pontosabban annak végéhez közeledve ismét találkozhattunk a polgárőrséggel, mint szervezetelnevezéssel. A már szovjet ellenőrzési területen megkezdődött a politikai élet beindítása, az ideiglenes kormány felállítása. A korábbi politikai rendszer rendfenntartói közül a csendőrség személyi állományának jelentős részét azonnal, a rendőrség állományát a későbbiekben folyamatosan bocsátották el. A frontvonal nyugatra haladásával az ország keleti területein újraindult az élet, és felértékelődött a közbiztonság, a nyugalom iránti igény. Az új ideiglenes politikai vezetés a közrend fenntartására kiemelt figyelmet fordított, és már 1945 januárjában a 13/1945. M.E. rendelet kiadásával intézkedett a polgárőrség megszervezésére, amelyek a települések közbiztonsági feladatainak ellátásában működtek közre a később újjászervezett rendőrség mellett.¹⁶

A mai jellegű polgárőrség létrejötte, kiváltó okok, kezdeti nehézségek

A rendszerváltás időszakában gyorsan lezajlott az intézményi átalakulás, kinyíltak a határok, nagy ütemben jöttek létre vállalkozások. A társadalmi és a gazdasági átalakulás következtében jelentősen megszorodtak a bűnelkövetések. Az ismertté vált bűncselekmények száma két év alatt a duplájára növekedett. Megjelent a szervezett bűnözés, a terrorizmus, a kábítószer- és az embercsempészet. Kiemelkedtek a vagyon elleni – különösen a gépjárműveket és a lakásokat érintő –, továbbá a közterületeken elkövetett erőszakos, garázda cselekmények. Látványosan nőtt az utcai támadások, közintézmények, iskolák, hivatalok, valamint – az árrobbanás egyenes következményeként – az üzletek, kereskedelmi egységek ellen elkövetett bűntettek és a súlyos szabálysértések száma is. Mindez sokkolta a lakosságot, és ami ennél is nagyobb baj volt, a rendőrséget váratlanul, felkészületlenül érte. Mindezek miatt az állampolgárok körében egyre nagyobb igény jelentkezett a helyi érdekek és a közbiztonság védelmére szolgáló önvédelmi csoportok megalakítására. A biztonságos környezet megteremtése érdekében az egy-egy adott környéken élő lakosság megszervezte a közösségen belül, hogy sötétedés után kik mennek a gyermekekért iskolába, hogy kik mikor viszik együtt a kutyát sétálni, illetve tartanak közös sétákat a környék biztonsága érdekében. Ezek a közös séták rendszeressé és tervszerűvé váltak, és a szervezett csoportok egyre több bűnözőt értek tetten, ezzel növelve a közbiztonságot. A rendőrség e csoportokhoz fűződő viszonya kezdetben bizonytalan volt, hiszen működésük célja nem volt egyértelmű, negatív képzetek és előítéletek befolyásolták az együttműködés kezdeményezését. Az egymással szomszédságban élők igyekeztek az addiginál fokozottabban odafigyelni egymásra, a környezetükben előforduló gyanús jelenségekre és személyekre. Meghonosodott az úgynevezett „Szomszédok Egymásért” mozgalom, amely előszobájává vált a civil bűnmegelőzésnek. Az önvédelmi csoportok kezdtek szervezetekbe tömörülni, tevékenységük szervezettebbé tételét az egyesületi jogról szóló 1989. évi II. törvény tette lehetővé. Megkezdtek hivatalos működésüket, bejegyzésük az egész ország területén jellemzővé vált. A bejegyzett egyesületek általánosan működési célként a bűnmegelőzést jelölték meg, ami a gyakorlatban a járőrszolgálatokat jelentette, amelyet kezdetekben

¹⁶ SALLAI 2021: 186.

kizárólag önállóan hajtottak végre. Vállalták, hogy tevékenységükkel segítik a rendvédelmi szervezetek munkáját.¹⁷

A közbiztonság civil összefogással való megvalósítása és az állami szervek segítése érdekében kezdte meg tevékenységét számos polgárőr és polgárőr egyesület. A polgárőr szervezetek az önvédelmi csoportok összefogásával kezdték meg bűnmegelőzési tevékenységüket, amely az állampolgárok körében társadalmilag elfogadottá, megbecsültté vált. A jogkövető, a közösségi rend szükségességét valló állampolgárok felismerték, hogy nemcsak elvárásokat kell támasztani az állammal, illetve a rendvédelmi szervekkel szemben, de tevőlegesen is közre kell működni a közbiztonság megteremtésében, megóvásában. A szervezetek száma és tagjaik létszáma egyre növekedett.

A rendőrség 1991 elejére felismerte, hogy a bűnözés elleni harchoz szüksége van a társadalmi segítségre. Dr. Szabó Győző országos rendőrfőkapitány kezdeményezte, hívjanak össze egy tanácskozást, amely ezeknek a szervezeteknek lehetőséget nyújt arra, hogy elmondhassák, hogyan dolgoznak, mi okozta „összeverődésüket”. Ennek alkalmával vetődött fel, hogy az egymástól eddig elszigetelten működő szervezetek hozzanak létre egy szövetséget, amely érdekeiket képviseli. Ez annál inkább szükséges volt, mert ezeket a kezdeményezéseket a politika aggodalommal figyelte, a rendőrség pedig gyanakvással, presztízst féltve fogadta. Mit akarnak? Milyen célból jöttek létre? Politizálni akarnak? Választásokra készülnek? az új társadalmi rendszer támogatói, netán ellenfelei? – tették fel a kérdést.¹⁸ Ilyen előzmények után alakult meg 1991. április 24-én az Önvédelmi Szervezetek Országos Szövetsége (ÖSZOSZ), majd még ez év novemberében a közgyűlés a nevét a sokkal kifejezőbb Országos Polgárőr Szövetségre (OPSZ) változtatta, elnökének Dr. Kopácsi Sándor ny. rendőr tábornokot választotta meg.

Fejlődés a megalakulás befejeződésétől napjainkig

Az Országos Polgárőr Szövetség irányításával a Magyarországon törvényesen működő, lakossági önszerveződésű, a szilárdabb közrend és közbiztonság érdekében társadalmi bűn- és balesetmegelőzési, gyermek- és ifjúságvédelmi, valamint környezetvédelmi céllal alakult polgárőr egyesületek és területi szövetségeik egységes fellépésű, azonos szemléletű, jól szervezett, határozott célkitűzésekkel rendelkező, egyben a legnagyobb létszámú társadalmi bűnmegelőzési szervezetté váltak. Olyanokká, amelyek alkalmasak lehettek a közrend és a közbiztonság megteremtésében, fenntartásában való közreműködésre és ennek érdekében más szervezetekkel történő együttműködésre, stratégiai partnerségre.

Mint utaltam rá, nem indult könnyen a polgárőrmozgalom léte. Egyszerre több fronton is helyt kellett állnia, meg kellett küzdenie a rendőrség presztízsféltésével, gyanakvásával, a helyi és a parlamenti hatalom bizalmatlanságával, valamint a vállalt feladattal: a bűncselekmények megelőzésével és – néha a szó fizikai értelmében is – a bűnözőkkel. Mindezt úgy, hogy a polgárőr fizet egyesületi tagdíjat, saját zsebéből tankolja a saját autóját, amellyel a lakóterületén járőrözik.

¹⁷ CHRISTIÁN-KARDOS 2019.

¹⁸ TÚRÓS 2023.

Tehát innen indulva nagy utat tett meg a polgárőrség és érte el azt, hogy ma a kormányzat és a rendőrség stratégiai partnereként országos megbecsülésnek örvend. De lásuk, milyen állomásai voltak annak a fejlődésnek, amelyet a polgárőrség bejárt az elmúlt bő három évtizedben.

Ha a polgárőrség szerepének fejlődését szeretnénk bemutatni, négy szakaszt szokás egymástól elkülöníteni.

1. fejlődési szakasz (spontán fejlődés szakasza)

1991 és 1996 között a polgárőr szervezeteket egy alapvetően spontán fejlődés, laza országos szövetségi kapcsolat, területenként eltérő bűnmegelőzési szemlélet és gyakorlat, valamint rendkívül csekély anyagi támogatottság jellemezte. Nagy felelősséget vállaltak ekkor magukra a megyei és a fővárosi szövetségek, valamint az egyesületek vezetői, hogy megalapozzák szinte településenként a civil bűnmegelőzés társadalmi megbecsülését, elfogadottságát a lakosság körében. Ennek az időszaknak fontos eredménye, hogy folyamatosan jöttek létre a polgárőr egyesületek, a mozgalom terebélyesedett, és egyre inkább kereste a helyét a bűnözés elleni társadalmi fellépés rendszerében. Az egyesületek az egyesülési jogról szóló törvény alapján működtek, nem különböztek a társadalom különféle területein tevékenykedő egyesületektől, társadalmi szervezetektől.

2. fejlődési szakasz (szervezeti fejlődés megindulása)

1997 és 2000 között a mozgalom jelentős változásokon ment keresztül. Az Országos Polgárőr Szövetség élén 1997. március 1-jével személyi változás történt, amely szervezeti átalakulást hozott magával, a mozgalom szellemisége megváltozott. Az OPSZ legfontosabb célkitűzésként a bűncselekmények megelőzését jelölte meg, azzal, hogy a fő figyelmet

- a lakosság vagyonvédelmére,
- a gyermek- és ifjúságvédelmi feladatokra,
- a kábítószer-fogyasztás visszaszorítására,
- a közlekedés biztonsága érdekében végzendő tájékoztató és nevelő munkára kell fordítani.

A polgárőr szervezetek elhatárolták magukat az erőszak, az önbíráskodás, a másokat sértő provokatív magatartás, a felfegyverkezés, a félkatonai jellegű szervezeti és működési struktúrák, illetve a politikai megnyilvánulások minden formájától.¹⁹ Az OPSZ, a megyei és fővárosi szövetségek, a polgárőr egyesületek kiterjesztették együttműködésük rendszerét, így egyre több támogatásban részesültek. A polgárőrség a rendőrség és az önkormányzatok stratégiai partnere lett.²⁰ Az OPSZ 2000-ben kiemelkedően közhasznú szervezeti besorolást kapott. Ekkorra már törvény mondta ki, hogy a lakosság élet- és vagyonvédelmének

¹⁹ A polgárőrség Magyarországon 2023.

²⁰ CHRISTIÁN–KARDOS 2019.

biztosítása érdekében létesült társadalmi önvédelmi szervezetek tagjának a közbiztonság javítására irányuló, rendőrséggel kötött együttműködési megállapodás szerint végzett tevékenysége közfeladat, így a polgárőr e feladata teljesítése során fokozott büntetőjogi védelemben részesül.

3. fejlődési szakasz (minőségi fejlesztési szakasz)

A 2001 és 2010 közötti időszakot tekinthetjük a polgárőrség minőségi fejlesztési szakasza megkezdésének. Ennek legfontosabb elemei:

- a stratégiai partneri kapcsolatok további erősítése;
- az országos polgárőr-bűnmegelőzési programok (kábitószertügy, idegenforgalmi régiók programja, nagyvárosi bűnmegelőzési program, őszi iskolakezds) beindítása és folyamatos szervezése, elméleti és módszertani fejlesztés;
- a polgárőri tevékenység jogi szabályozása, a szervezet beillesztése a társadalmi bűnmegelőzés rendszerébe;
- stabil, folyamatos finanszírozási háttér megteremtése.

Ezekben az években az említett területeken előrelépések történtek. Az OPSZ megjelent a központi költségvetés belügyminisztériumi fejezetében, ami által lehetőség nyílt, hogy a területi szövetségek működésükhöz és programjaik megvalósításához támogatást kapjanak, ennek köszönhetően bűnmegelőzési programok valósulnak meg, a forráshiányos egyesületek fennmaradhatnak, központi rendezvényekre sor kerüljön. Az Országgyűlés 2006. február 13-án elfogadta a polgárőrségről szóló 2006. évi LII. törvényt, amely megteremtette a polgárőri tevékenység egységes jogi szabályozását.²¹

Törvényi szinten rögzítették, hogy a polgárőrök csak az előírt formaruházatban láthatják el szolgálatukat, amely a honvédség, a rendvédelmi szervek vagy más hatóság tagjainak egyenruhájához való hasonlósága miatt megtevesztésre nem lehet alkalmas.

Nagy jelentősége az első polgárőr törvénynek, hogy rögzítette a polgárőri tevékenységhez fűződő fokozott jogi védelmet azzal, hogy normaszövegébe foglalta, a polgárőr a büntető törvénykönyvben meghatározottak szerint közfeladatot ellátó személy. Ebből következően a büntető törvénykönyvben a közfeladatot ellátó személyeket megillető jogi védelemben részesül tevékenysége során, a sérelmére elkövetett bántalmazó cselekmény közfeladatot ellátó személy elleni erőszakot valósít meg.²²

4. fejlődési szakasz (a modern polgárőrség)

A modern polgárőrség korszakát 2011-től, a jelenleg is hatályos, a polgárőrségről és a polgárőri tevékenység szabályairól szóló 2011. évi CLXV. törvény hatálybalépésétől számítjuk. Az új polgárőr törvény a közbiztonság fenntartása terén monopolizálta a polgárőrség

²¹ KARDOS 2025.

²² KARDOS 2025.

helyzetét a civil szervezetek között. Polgárőr szervezet csak az alapító okiratban székhelyként feltüntetett területen láthatja el a tevékenységét, azaz tagjai csak az adott település bel- és külterületein végezhetnek feladatokat. Ez alól kivétel, ha a rendőrséggel vagy más állami, önkormányzati rendvédelmi, közbiztonsági szervezettel, adóhatósággal, a környezet- és természetvédelmi szervekkel erről írásban megállapodnak. A polgárőrség csak a rendőrséggel kötött együttműködési megállapodás alapján végezheti tevékenységét. Polgárőr a törvényi szabályozás szerint csak nagykorú, cselekvőképes, büntetlen előéletű személy lehet, szolgálatát az előírt formaruházatban, a polgárőr-igazolvány kihelyezésével láthatja el. A szolgálati igazolványokkal kapcsolatos igazgatási feladatokat az OPSZ látja el kibővült hatáskörei alapján. A szabálysértési törvény ehhez kapcsolódó módosításának köszönhetően elzárással vagy százötvenezer forintig terjedő pénzbírsággal lett büntethető a polgárőr, ha feladatait nem a módosított polgárőrsegről szóló törvény rendelkezéseinek megfelelően végzi. Kiegészült a szabálysértési törvény a közbiztonsági tevékenység jogosulatlan végzésének tényállásával is, így az, aki közterületen vagy nyilvános helyen olyan, a közbiztonság, közrend fenntartására irányuló tevékenységet végez, amelyre jogszabály nem jogosítja fel, vagy ilyen tevékenység látszatát kelti, szintén elzárással vagy százötvenezer forintig terjedő pénzbírsággal büntethető. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény kriminalizálja a közbiztonsági tevékenység jogellenes szervezését, ahol a jogalkotó nem a tevékenység végzőjét rendeli büntetni, hanem annak szervezőjét (ilyen jellegű tevékenység végzése a hatályos szabálysértési törvény szerint továbbra is szabálysértés).²³

A második polgárőr törvényben egyebek mellett:

- az OPSZ köztisztviselői jogállást kapott;
- szabályozták a területi szövetségek jogállását;
- rögzítették, hogy ki lehet polgárőr;
- szélesedett a polgárőri tevékenységek köre;
- deklarálta a jogalkotó, hogy melyek azok a közbiztonsági feladatok, amelyeket csak a polgárőrség láthat el, semmilyen más civil szervezet nem;
- szabályozták a rendőrséggel való együttműködést;
- megerősítették az országosan egységes formaruházatot és szolgálati igazolványt;
- a törvényhozó megalapozta a polgárőrök szakmai és etikai felelősségét.

Ma 67 ezer polgárőr több mint 2000 egyesületben és 20 (megyei és fővárosi) szövetségbe tömörülve végzi szabadidejében önkéntesen vállalt közösségi feladatait. A polgárőrség mára a közbiztonság egyik fő letéteményese, a rendőrség, a rendvédelmi és rendészeti szervek, továbbá a helyi önkormányzatok stratégiai partnere, szövetségese lett, jelentős és tevékeny részt vállalva a bűncselekmények megelőzéséből, az emberek szubjektív biztonságérzetének javításából.²⁴ A polgárőrség szervezete, szolgálatellátási és szakmai tevékenysége napjainkra jelentősen kibővült, új tagozatok (lovas, kutyás, motoros, vízi) létesültek. A szervezeti és feladatköri bővülés által a polgárőrség együttműködése egyre szélesebb kört ölel fel. Ma már az OPSZ rendkívül széles együttműködési hálójával

²³ CHRISTIÁN–KARDOS 2019.

²⁴ CHRISTIÁN–KARDOS 2019.

rendelkezik, a stratégiai partnerek mellett számos állami, önkormányzati szervvel és civil szervezettel együttműködik. A rendőrséggel és az egyes rendészeti feladatokat ellátókkal való közös járőrtevékenység és az egyéb együttműködési formák részei az adott település közbiztonsági hálójának, megalapozói a helyi közrendnek, előmozdítói a lakosság biztonságérzetének.²⁵

A polgárőrség jogi szabályozása az OPSZ által kezdeményezett és 2023 decemberében elfogadott, 2024 februárjában hatályba lépett törvénymódosítással újabb fejlettségi szintet ért el. Alapfeladatai kibővültek a határvédelemben és az illegális migráció megakadályozásában való közreműködéssel. Felhatalmazást kapott – ha nem is korlátlan terjedelemben – kép- és hangfelvevő eszközök használatára. A polgárőrnek jelentkező ma már a büntetlen előéletét hatósági erkölcsi bizonyítvánnyal köteles igazolni. A törvénymódosítás rendezte azt a sokszor és jogosan felmerülő igényt, hogy akit szándékos bűncselekmény elkövetése miatt a bíróság jogerősen elmarasztalt – függetlenül attól, hogy milyen büntetést vagy intézkedést alkalmazott –, polgárőr szervezetben vezető tisztségviselő többé nem lehet, akkor sem, ha az elítéléshez fűződő hátrányos következmények alól mentesült. Szigorított a törvényalkotó a szolgálati, illetve etikai szabályszegés esetén alkalmazható intézkedések körén is, megteremtette annak lehetőségét, hogy a polgárőrt el lehet véglegesen tiltani a polgárőri szolgálatellátástól, valamint javasolni lehet az egyesületből való végleges kizárását.²⁶

A polgárőrség szerepének és szervezetének erősödése azt is eredményezte, hogy mind nagyobb szakmai kihívásoknak kell megfelelni. Ezért napjainkra kiemelt jelentősége lett a polgárőri képzéseknek. Az OPSZ ezért bevezette az egységes képzési rendszert, amelynek megfelelően valamennyi polgárőrnek alapismereti vizsgát kell tennie. A polgárőrséghez jelentkező személyeknek szolgálatellátásuk megkezdése előtt a tananyag tartalmát el kell sajátítaniuk, és ebből vizsgát kell tenniük. Az OPSZ képzési rendszere többszintű. Az alapszintű vizsga után vezetői képzések folynak, amelyeken a megyei vezetőknek, illetve az általuk delegált tagoknak kötelező részt venniük. A polgárőrképzések legmagasabb szintje a Polgárőr Akadémia, amelyet az OPSZ a Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Karával közösen szervez, a kar oktatóinak közreműködésével. A képzések az OPSZ éves oktatási terve alapján zajlanak, amelyet az országos rendőrfőkapitány hagy jóvá.²⁷

Összegzés

Mint az előzőekben láttuk, a polgárőrség széles fejlődési pályát írt le. Bö harminc év alatt a lakóhelyük környékének rendjéért aggódó, biztonságuk érdekében egymásra és közvetlen környezetükre odafigyelő szomszédok sétáitól eljutottunk a mai polgárőrség országosan kiépült szervezetéhez, szerteágazó feladatköréhez, képzett tagságához, amely a rendőrség stratégiai partnereként az ország közbiztonságának egyik letéteményese, ahogy

²⁵ POLYÁK 2023.

²⁶ KARDOS 2025.

²⁷ KARDOS 2024.

Dr. Túrós András, az OPSZ elnöke fogalmaz egy vele készült interjúban, civil pillére.²⁸ Szerepe meghatározó a közrend, közbiztonság megteremtésére és fenntartására irányuló rendvédelmi feladatellátásban. A tanulmányban ismertetett fejlődés során sikerült eljutni oda, hogy a polgárőr szervezetek léte a településeken alapvető, a lakosság többsége elismeréssel szól a polgárőrök tevékenységéről, kifejezik együttműködési és segítő szándékukat a közrend, a közbiztonság erősítése érdekében aktívan tevékenykedő szervezetek iránt.

A polgárőrség történetéről, több évtizedes fejlődéséről, ezek fontosabb állomásairól mára számos tanulmány szól. Feladatköre, szabályozottsága szintén szakirodalom lett, a rendészeti felsőoktatásnak tananyagát képezi. Ez a civil közbiztonsági tevékenység magas szintre kerülésének és színvonalas jelenlegi működésének köszönhető, amely a rendvédelmi feladatellátást kiegészítendő és támogatandó a közbiztonság fontos záloga.

Felhasznált irodalom

- A háború tartamára elrendelt különleges intézkedések (1914). *Magyar Közigazgatás*, 32(39), 1–3. Online: https://adt.arcanum.com/cs/view/MagyarKozigazgatás_1914/?pg=448&layout=s
- A polgárőrség Magyarországon* (2023). Infojegyzet 2023/31. Budapest: Országgyűlés Hivatala Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatóság Képviselői Információs Szolgálat.
- BÍRÓ Gyula (2013): A polgárőrség szerepe és jelentősége hazánk közbiztonságának javításában. In GAÁL Gyula – HAUTZINGER Zoltán (szerk.): *Tanulmányok „A változó redészet aktuális kibívásai” című tudományos konferenciáról*. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIV. Pécs: Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, 243–251. Online: <http://www.pecshor.hu/periodika/XIV/birogy.pdf>
- CHRISTIÁN László – KARDOS Pál (2019): Sokszínű polgárőrség: New Yorktól az NKE egyetemi polgárőrségig. *Magyar Rendészet*, 19(4), 33–51. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2019.4.2>
- CHRISTIÁN László (2020): A helyi önkormányzatok felelőssége a települések közbiztonságának megteremtésében. *Magyar Rendészet*, 20(3), 55–78. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2020.3.4>
- FINSZTER Géza (2018): *Rendészettan*. Budapest: Dialóg Campus. Online: <http://hdl.handle.net/20.500.12944/12460>
- FÖLDVÁRI József (2000): *Magyar büntetőjog, Általános rész*. Budapest: Osiris.
- GÖNCZÖL Katalin (2004): Partnerség a közbiztonság javításáért. *Belügyi Szemle*, 52(10), 5–14.
- KARDOS Pál (2024): A polgárőrség oktatási rendszere. *Magyar Rendészet*, 24(2), 89–104. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2024.2.5>
- KARDOS Pál (2025): A polgárőrség törvényi szabályozása. *Belügyi Szemle*, 73(1), 45–61. Online: <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2025.v73.i1.pp45-61>
- LIPPAI Zsolt – KARDOS Pál (2021): Bűnmegelőzés és hazafiság: Interjú Túrós András ny. r. altábornaggyal, az Országos Polgárőr Szövetség elnökével. *Magyar Rendészet*, 21(4), 29–35. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2021.4.1>
- MOLNÁR András (1992): Polgárőrsegek Magyarországon a napóleoni háborúk idején. *Hadtörténelmi Közlemények*, 105(3), 94–119. Online: https://epa.oszk.hu/00000/00018/00123/pdf/EPA00018_hadtortenelmi_1992_03_094-119.pdf

²⁸ LIPPAI–KARDOS 2021.

- MOLNÁR István Jenő (2019): A bűnmegelőzés értelmezése és magyarországi fejlődése. In GAÁL Gyula – HAUTZINGER Zoltán (szerk.): *A bűnüldözés és a bűnmegelőzés rendszertudományi tényezői*. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XXI. Pécs: Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, 77–89. Online: <http://pecshor.hu/periodika/xxi/molnaristvanjeno.pdf>
- PÁPAI Tamás László (2021): Katonák Pestszentlőrincen a Nagy Háború idején. *nagyhaboru.blog.hu*, 2021. június 17. Online: https://nagyhaboru.blog.hu/2021/06/17/katonak_pestszentlorincen_a_nagy_haboru_idejen
- POLYÁK Zsolt (2023): A közbiztonsági háló jelentősége a helyi rendészetben. *Belügyi Szemle*, 71(6), 1023–1039. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.6.5>
- SALLAI János (2021): *Rend, közrend, közbiztonság, rendvédelem története*. Budapest: Ludovika, kiadás alatt, 186.
- TÚRÓS András (2023): Polgárőrség a 21. század harmadik évtizedében. Önvédelmi csoportoktól a profi határvédelemig. *Belügyi Szemle*, 71(6), 1073–1083. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.6.8>

Jogi források

2006. évi LII. törvény a polgárőrségről

2011. évi CLXV. törvény a polgárőrségről és a polgárőri tevékenység szabályairól

Az adatokkal kapcsolatos visszaélések margójára

On the Margins of Data Abuse

GYARAKI Réka¹

Az információs technológia és az ahhoz kapcsolódó eszközök folyamatos fejlődése magával hozza az adatrobbanást, amivel együtt nő annak veszélye, hogy minden egyes, a felhasználók által önként vagy kötelezően megadott adat egyre több veszélyforrást jelent.

A tanulmány bemutatja a személyes adatok, a különleges adatok, illetve az ezekhez nem tartozó, egyéb adatokkal összefüggő kiberbiztonsági és adatbiztonsági problémákat, valamint az elmúlt időszakban történt kiberbiztonsággal összefüggő incidenseken keresztül érzékelteti, hogy az azok kezelésével foglalkozó szervezetek kezében milyen lehetőségek vannak.

Kulcsszavak: adat, eKréta, adatbiztonság, rendvédelem, nemzetbiztonság

The continuous development of information technology and related devices brings with it the explosion of data, which increases the risk that each piece of data voluntarily or compulsorily provided by users represents an increasing source of danger.

The study presents personal data, special data, as well as cybersecurity and data security problems related to other data that do not belong to them, and through incidents related to cybersecurity that have occurred in the past period, it shows what opportunities are available to the organisations dealing with its management.

Keywords: data, eKréta, data security, law enforcement, national security

¹ Rendőr őrnagy, adjunktus, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar Kiberbűnözés Elleni Tanszék, e-mail: Gyaraki.RekaEszter2@uni-nke.hu

A tanulmány célja és a kutatás módszere

A tanulmányban célul tűztem ki, hogy egy jogeseten keresztül mutatom be azt, hogy jelenleg milyen kötelezettségei vannak a személyes adatokat kezelő szervezeteknek és a védelmi oldalon milyen feladataik és lehetőségeik vannak egy informatikai támadás után az állami szereplőknek.

A kutatáshoz a kvalitatív módszert választottam, mivel igyekeztem a jelenleg rendelkezésre álló jogszabályi kereteket összegyűjtve választ adni arra, hogyan fordulhat az elő még a látszólag jól szabályozott „feladatok” rendszerében, hogy a felhasználók csak a hírekből értesülhetnek az olyan rendszerek elleni támadásokról, amelyben tárolják, kezelik az adataikat.

A kiberbiztonság napjainkban minden szinten kulcsfontosságú szerepet játszik, hiszen a digitális infrastruktúrák és informatikai rendszerek alapvetően határozzák meg a társadalmak működését. Az állami és magánszektor, valamint az oktatási intézmények mindegyike egyre inkább támaszkodik az informatikai rendszerekre az adminisztrációs feladatok elvégzésében, az adatkezelésben és a napi működés biztosításában. A Köznevelési Regisztrációs és Tanulmányi Alaprendszer (eKréta rendszer), a magyar oktatási rendszer digitális nyilvántartó rendszere, e feladatok elvégzésére szolgál, és alapvető szerepe van a diákok adatainak kezelésében, valamint az oktatás irányításában.

A tanulmány központi része a 2022-es eKréta rendszer elleni támadás elemzése, mivel ezen keresztül lehet a legjobban bemutatni a kiberbiztonsági hiányosságokat, valamint a szervezetek feladatait és az együttműködésük közötti hiányosságokat. A támadás rávilágít arra is, hogyan határozzák meg a jogszabályok, a felelősségi körök és az intézményi együttműködés struktúrája a kibertámadások kezelését. Emellett fontos szerepet kap a szervezeti kultúra és a kiberbiztonságra vonatkozó oktatás is, amelyek elősegíthetik a hatékony védekezést.

A tanulmány végső soron arra törekszik, hogy hozzájáruljon a kiberbiztonsági kultúra fejlesztéséhez, valamint a szervezetek közötti hatékony együttműködés elősegítéséhez, amely nélkül a kibertér védelme nem lehet teljes.

A kiberbűnözők különféle támadási vektorokat használhatnak a kibertámadások indításához, beleértve a rosszindulatú programokat, az adathalászat jellegű támadásokat, a zsarolóprogramokat és például a Man-in-the-Middle² jellegű támadásokat. E támadások mindegyikét egy szervezet információs rendszerének eredendő és fennmaradó kockázatai teszik lehetővé.

A szervezetek informatikai rendszerei bizonyos eredendő kockázatokkal rendelkeznek, azaz minden rendszernek vannak sebezhetőségei, például gyenge jelszavak, elavult szoftverek vagy nem megfelelő biztonsági intézkedések.

A fennmaradó kockázatok alatt pedig azokat a veszélyeket értjük, amelyek még a védekezési intézkedések bevezetése után is megmaradnak. Tehát például hiába alkalmaz

² Man-in-the-Middle támadás: vagyis közbeékelődéses támadás egy olyan, a hálózati lehallgatáshoz sokban hasonlító kibertámadás, amely során a támadó az elektronikus hírközlési hálózaton továbbított adat küldője és fogadója közé „ekelődik be”, és a továbbított információt, adatot megváltoztatja. A cél, hogy a fogadó személyt megtrégyesse és tőle érzékeny információkat szerezzen meg (pl. jelszót), amellyel utána visszaélhet.

egy szervezet tűzfalat, vírusirtót és más biztonsági megoldásokat, ha a felhasználók nem elég körültekintők, vagy a támadók új módszereket dolgoznak ki.

A kiberbűnözők célja az információs rendszer elleni támadások során lehet:

- pénzszerzés;
- adatlopás, amikor szervezetektől pénzügyi vagy üzleti titkokat próbálnak ellopni, ezzel manipulálva akár egy adott ország gazdasági helyzetét;
- politikai vagy ideológiai célok, befolyásolás;
- információszerzés, a vállalatok, kormányzati szervek vagy egyéb nagy szervezetek elleni támadások során a versenyelőny biztosítása érdekében, például új technológia vagy üzleti titok megismerése útján;
- tudományos és kutatási adatok;
- kritikus szervezetek infrastruktúrái (kommunikációs vagy más, alapellátást biztosító szervezetek) elleni támadások.

A kiberfenyegetések a rosszindulatú szoftverek, például rosszindulatú programok vagy zsarolóprogramok (például a WannaCry) kisvállalkozások elleni telepítésétől a kritikus infrastruktúrák, például a helyi önkormányzatok vagy kormányzati szervek ellen is irányulhatnak. A kibertámadások egyik gyakori mellékterméke az adatszivárgás, amikor (személyes) adatok vagy más érzékeny információk kerülnek illetéktelenekhez vagy nyilvánosságra. A személyes adatok kezelésének biztonsága, és ezért annak kiberbiztonsága is az adatvédelem sarokköve.³

A kibertámadások során az elkövetők leginkább személyes, pénzügyi adatok vagy üzleti-ipari titkok⁴ (know-how, szabadalmi titkok, szerződések stb.) megszerzését tűzik ki célként.

Egy eset vagy több?

Az elmúlt időszakban jelentős növekedés figyelhető meg az adatvédelmi és kiberbiztonsági incidensek számában, annak ellenére, hogy az adatok védelmét, valamint az információs rendszerek és az azokban tárolt elektronikus adatok biztonságát átfogó jogszabályi keretrendszer szabályozza.

Ugyanakkor például egy zsarolóvírus-támadás vagy ransomware esetén, amennyiben az olyan szervezetet érint, amelyik személyes adatot kezel és a támadás vagy fenyegetés során a személyes adatok biztonsága sérül, és azok arra jogosulatlan személyhez vagy személyekhez kerülnek, úgy a többi szervezetet is értesíteni kell, továbbá azokat a személyeket is, akiknek személyes adatait megszerezték. Ennek az értesítési „kötelezettségnek” a hiányosságait mutatom be egy jogeseten keresztül.

Az általános és középiskolákban kötelezően használt, hétköznapi „eKretának” nevezett rendszerrel (Köznevelési Regisztrációs és Tanulmányi Alaprendszer) összefüggésben történt adatvédelmi incidens során a tanulók személyes adatai sérültek, ami miatt

³ Az Európai Parlament és a Tanács (EU, Euratom) 2023/2841 rendelete.

⁴ European Commission: Directorate-General for Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs 2018.

a rendszert üzemeltető céget 110 millió forintba bírságolta meg a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság (röviden: NAIH).

Az adott eset 2022 novemberében jutott a hatóságok tudomására, amikor a *Telex* hírportálnak küldött üzenetben a támadó(k) nyilvánosságra hozták azt, hogy adathalász támadást hajtottak végre, amelyben az egyik munkavállaló jelszavait megszerezték (az a munkavállaló vált áldozattá, akinek mindenhez volt hozzáférése a rendszeren belül), és annak birtokában sikeresen hozzáfértek a cég más adatbázisaihoz és a forráskódokhoz, illetve a fejlesztők belső kommunikációjához is. Amikor az esetet az adott munkavállaló észlelte, csak napokkal később értesítette a munkahelyét, ahol lecserélték az adathalász-támadás áldozatául esett munkavállaló gépét, törölték a belépési azonosítóit, jogosultságait, majd a munkavállaló új számítógépet és új jelszavakat kapott, vagyis nem tették meg az ilyenkor szükséges intézkedéseket.⁵ Sem a NAIH felé nem jelezték az esetet a személyes adatok megsértése miatt (adatvédelmi incidens), sem a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat Nemzeti Kibervédelmi Intézet felé nem történt bejelentés (kibervédelmi incidens miatt), valamint elmulasztották, hogy a rendőrségen bűncselekmény elkövetése miatt feljelentést tegyenek.

A támadás súlyossága és annak következményei az oktatási szektor kiberbiztonságának érettségével és felkészültségével kapcsolatban is komoly kérdéseket vetettek fel, mindemellett felhívták arra a figyelmet, hogy az oktatási rendszerben lévő adatok is célpontjai lehetnek rosszindulatú tevékenységeknek. A támadást követően számos elemzés és vizsgálat indult azért, hogy feltárják a hiba okait, és megoldásokat dolgozzanak ki a jövőbeni hasonló események megelőzésére.

Az eset nyilvánosságra kerülése után a NAIH 110 millió forint bírság megfizetésére kötelezte az e-Kréta Informatikai Fejlesztő Zrt.-t. A Hatóság az 1245-29-2023. számú határozatában⁶ részletesen kiemelte a bírság indoklását, amely szerint a cég a GDPR „32. cikk (1) bekezdés b) pontjában, valamint a 32. cikk (2) bekezdésében foglalt kötelezettségének azzal, hogy az informatikai fejlesztői környezetének adatbiztonsági beállításai során nem vette kellőképpen figyelembe az adatkezelésből eredő olyan kockázatokat, amelyek a személyes adatok jogosulatlan nyilvánosságra hozatalából vagy az azokhoz való jogosulatlan hozzáférésből erednek, és emiatt a személyes adatok kezelésére használt rendszerek és szolgáltatások folyamatos bizalmas jellegének biztosítását, integritását, rendelkezésre állását és ellenálló képességét nem garantálta.” Megállapította továbbá, hogy „(...) nem tett eleget az általános adatvédelmi rendelet 33. cikk (2) bekezdésének azzal, hogy az adatvédelmi incidenst nem jelentette be indokolatlan késedelem nélkül az adatkezelőknek.”⁷

⁵ PILLING 2024.

⁶ NAIH 4667-10/2022 sz. határozat.

⁷ NAIH 4667-10/2022. sz. határozat

Incidensek a kibertérben

Magyarország az új kiberbiztonsági törvénnyel⁸ a NIS2 irányelvvel összhangban igyekszik megteremteni a különböző állami és nem állami, a törvényben meghatározott szervezetekre vonatkozóan a kiberbiztonságot, úgy, hogy feladatokat és kötelezettségeket állapít meg.

A tanulmányban feldolgozott eset (is) ugyanakkor jól demonstrálja azt, hogy a kibercselekmények kategorizálása vagy megítélése nem annyira egyszerű, és a jelenlegi szabályozásokkal sem lehet hatásosabban kezelni, különösen nem a felhasználóknak.

Az adatvédelem fogalmát a NAIH a következőképpen határozza meg: a személyes adatok jogszerű kezelését, az érintett személyek védelmét biztosító alapelvek, szabályok, eljárások, adatkezelési eszközök és módszerek összessége.⁹

Az adatok védelme ugyanakkor nemcsak a felhasználók, hanem az adatkezelők szakszerű feladata és érdeke is, hiszen például a nemzeti adatvagyon birtokosaként fokozott polgárjogi felelősséggel is tartozik azok védelméért, míg a nem nemzeti adatvagyon körébe tartozó adatok esetében üzleti érdek fűződik a védelem megfelelő megteremtéséhez.¹⁰

A biztonság fogalma szubjektív érzet, amely a *Magyar értelmező kéziszótár* egyik meghatározása szerint *veszélyektől vagy bántódástól mentes (zavartalan) állapot*.¹¹ azaz az adatok biztonsága tekintetében a kezelt adatok veszélyektől és bántódástól mentes állapota (ez viszont már nem lehet véleményem szerint szubjektív érzés).

Az Európai Unió általános adatvédelmi rendeletének (GDPR)¹² 2. szakasza az Adatbiztonság címet viseli, amit sem az adatvédelmi rendelet, sem más nemzetközi vagy hazai jogszabály nem határoz meg pontosan, jelentése a GDPR 32. cikkben „Az adatkezelés biztonsága” alatt keresendő. A NAIH adatvédelmi szótára szerint: az adatok jogosulatlan megszerzése, módosítása és megsemmisítése elleni műszaki és szervezési megoldások rendszere.¹³

Az adatbiztonságnak – hasonlóan az információbiztonsághoz – alapelveknek kell megfelelnie, úgymint az sértetlenség, bizalmasság és rendelkezésre állás, amelyek a fent említett esetekben sérültek.¹⁴

Az adatkezelőknek és adatfeldolgozóknak elsőként képesnek kell lenniük felismerni az adatvédelmi incidenseket. Az általános adatvédelmi rendelet (GDPR) 4. cikkének 12. pontja szerint az „adatvédelmi incidens olyan biztonsági sérülés, amely személyes adatok – akár továbbított, tárolt vagy más módon kezelt adatok – véletlen vagy jogellenes megsemmisítését, elvesztését, módosítását, jogosulatlan közlését vagy illetéktelen hozzáférését eredményezi”.

Az Európai Parlament és a Tanács 95/46/EK irányelvének 29. cikke alapján létrejött, és a személyesadat-feldolgozás vonatkozásában az egyének védelmével foglalkozó

⁸ 2024. évi LXIX. törvény.

⁹ Lásd: <https://www.naih.hu/adatvedelmi-szotar>

¹⁰ PÉTERFALVI 2012.

¹¹ O. NAGY – JUHÁSZ – SZÖKE 1985.

¹² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (általános adatvédelmi rendelet).

¹³ Lásd: <https://www.naih.hu/adatvedelmi-szotar>

¹⁴ A Kréta rendszerrel kapcsolatos incidens esetében egyébként más hatóságnak, így a KR Nemzeti Nyomozó Irodának, valamint az NBSZ NKI-nek is feladata volt.

munkacsoport¹⁵ személyes adatok megsértésével kapcsolatos 03/2014. számú véleménye és a 29. cikk szerinti munkacsoport WP 250. számú iránymutatása alapján az adatvédelmi incidensek három fő kategóriába sorolhatók:

- titoksértés: amikor személyes adatok jogosulatlanul vagy véletlenül kerülnek nyilvánosságra, illetve illetéktelenek férnek hozzá;
- sértetlenségi adatsértés: amikor személyes adatok illetéktelen vagy véletlen módosítása történik;
- hozzáférhetőségi adatsértés: amikor a személyes adatok véletlen vagy jogosulatlan módon elvesznek, illetve megsemmisülnek.

Az ilyen incidensek súlyos következményekkel járhatnak az érintettek számára, beleértve fizikai, vagyoni és nem vagyoni károkat. A GDPR szerint ezek a károk többek között magukban foglalhatják az érintettek adatai feletti ellenőrzés elvesztését, jogaik korlátozását, hátrányos megkülönböztetést, személyazonosság-lopást vagy azzal való visszaélést, pénzügyi veszteséget, az álnevesítés jogosulatlan visszafejtését, a jó hírnév sérülését, valamint a szakmai titoktartási kötelezettség alá eső adatok bizalmasságának megsértését. Emellett az érintettek számára jelentős gazdasági vagy társadalmi hátrányokat is okozhatnak.

Az adatkezelő egyik legfontosabb feladata az ilyen kockázatok felmérése, valamint azok kezelésére megfelelő technikai és szervezési intézkedések bevezetése.¹⁶

A személyes adat és szabályozása

A személyes adattal kapcsolatban elsődlegesen a GDPR, vagyis az EU adatvédelmi rendelete jut az eszünkbe, de annak büntetőjogi védelme, vagyis a személyes adattal visszaélés törvényi tényállása (Btk. 219. §)¹⁷ kevésbé.

A személyes adat fogalmát a GDPR alapján a következőképpen egyszerűsíthetjük: „azonosított vagy azonosítható természetes személyre (»érintett«) vonatkozó bármely információ; azonosítható az a természetes személy, aki közvetlen vagy közvetett módon, különösen valamely azonosító, például név, szám, helymeghatározó adat, online azonosító vagy a természetes személy testi, fiziológiai, genetikai, szellemi, gazdasági, kulturális vagy szociális azonosságára vonatkozó egy vagy több tényező alapján azonosítható.”¹⁸

A személyes adatok védelméhez fűződő jog mindenkit megillet. Az Alkotmánybíróság 15/1991. (IV. 13.) számú határozatában az adatvédelemhez való jogot – annak pozitív oldalát is figyelembe véve – információs önrendelkezési jogként határozta meg, az alkotmány emberi méltóságra vonatkozó rendelkezéseiből. A jelenleg hatályos Alaptörvény a VI. cikk (2) bekezdésében nevesíti a személyes adatok védelméhez fűződő alapvető jogot.

A személyes adatoknak egy másik csoportja a különleges személyes adatok, amelyek egy adott személy vagy személyek különleges tulajdonságaira utalnak, vagyis az adatoknak

¹⁵ A személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról szóló 95/46/EK irányelv 29. cikke alapján.

¹⁶ EDPB 01/2021. számú iránymutatás.

¹⁷ 2012. évi C. törvény.

¹⁸ GDPR 4. cikk 1. pontja.

speciális fajtája, sokszor használják erre az „érzékeny adatok” kifejezést. *Különleges adatok azok, amelyek az ember faji eredetére, a nemzetiségére, a politikai véleményére vagy pártatlására, a vallásos vagy más világnézeti meggyőződésére, a szexuális életére vonatkoznak, ahogy ide tartoznak az egészségi állapothoz vagy a káros szenvedélyhez kapcsolódó adatok is.*¹⁹

Az adatokkal kapcsolatos büntetőjogi szabályozás

Az információs rendszerben tárolt adatokkal kapcsolatban a magyar jogalkotók egyik kiemelt feladata, hogy büntetőjogi szabályozás keretében olyan eszközöket biztosítsanak, amelyek hatékonyan védik az információs rendszerek integritását, ugyanakkor megfeleljenek a jogbiztonság követelményének. Az információs rendszerben tárolt adatok ellen elkövetett, az információs rendszer vagy adat megsértése bűncselekményének hazai szabályozásával összefüggésben az egyik legfontosabb uniós szabályozás az információs rendszerek elleni támadásokról szóló irányelv,²⁰ amely rögzítette, hogy az EU tagállamainak szankciókat kell megállapítani az információs rendszerek elleni támadások esetére, amely szankcióknak hatékonynak, arányosnak és visszatartó erejűnek kell lenniük.

Ez az irányelv meghatározza az információs rendszer fogalmát, ami szerint minden olyan eszköz, illetve összekapcsolt vagy kapcsolódó eszközökből álló eszközcsoport, amelyek közül egy vagy több valamely program alapján automatikus adatfeldolgozást hajt végre a számítógépes adatokon, valamint működése, használata, védelme és karbantartása céljából az ezen eszköz vagy eszközcsoport által tárolt, feldolgozott, helyreállított vagy továbbított számítógépes adatokon.²¹

A Btk. értelmű rendelkezése szerint információs rendszernek minősül az adatok automatikus feldolgozását, kezelését, tárolását, továbbítását biztosító berendezés, vagy az egymással kapcsolatban lévő ilyen berendezések összessége.²²

A hazai büntetőjogi szabályozás foglalkozik a személyes adatok megsértésének büntetőjogi tényállásával is, hiszen az információs társadalom korában az kiemelt jelentőségűvé vált, mivel az adatvagyonnak nemcsak gazdasági értéke van, hanem a személyhez fűződő jogok és az Alaptörvényben lefektetett szabadságjogok alapját is képezi.

Az egyik alapvető büntetőjogi szabályozásunk a Btk. 219. §-a, a személyes adattal visszaélés, amelynek tartalmát a GDPR adja meg, amit annyiival egészíti ki, hogy szükséges tényállási elemként határozza meg, hogy az elkövetés haszonszerzési céllal vagy az érdeksérelem okozásával történt meg. Ennek a szabályozásnak az egyik legnagyobb hibája, hogy az érdeksérelem okozása a bírói gyakorlat szerint az, ha csorbát szenved a sértett szakmai elismertsége vagy erkölcsi megbecsültsége. Az „érdeksérelem” mint tényállási elem bizonyítása a büntetőjogban objektív kategória, vagyis nem a sértett szubjektív érzése, megélése a deliktum tárgya, hanem például csorbát szenved a sértett szakmai elismertsége vagy erkölcsi megbecsültsége, vagyoni hátrány elszenvedése, vagy amennyiben a sértett

¹⁹ 2011. évi CXII. törvény 3. § (3) bekezdés.

²⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 2013/40/EU irányelve.

²¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2013/40/EU irányelve.

²² 2012. évi C. törvény.

családi kapcsolataiban következik be hátrányos változás.²³ A tényállás megvalósulásakor ugyanakkor – figyelembe véve a GDPR elég szigorú szabályozását – a büntetési tétel, tekintve, hogy vétségként kezeli a jogalkotó, csupán egy évig terjedő szabadságvesztés, aminek egyik indoka lehet, ahogy Péterfalvi Attila is rámutatott, a jogalkotó csak a kirívó, így a különleges személyes adatra, illetve hivatalos személyként történő elkövetést kívánja szankcionálni, két év büntetési tétellel.²⁴

A személyes adattal visszaélés mellett a Btk. 423. §-a szankcionálja az információs rendszer és adat megsértését is, amely bűncselekmény során az elkövetők jogosulatlan belépéssel bejutnak az információs rendszerbe illetéktelenül (angol kifejezéssel *hacking*), azaz a rendszer védelmét és biztonságát szolgáló intézkedést megsértik vagy kijátsszák, a jogosultság kereteit túllépi, illetve azzal ellentétesen a rendszerben *bennmaradnak*.

A bűncselekmény jogi tárgya az információs rendszerek megfelelő működéséhez és a bennük tárolt, feldolgozott, továbbított adatok megbízhatóságához, hitelességéhez, valamint titokban maradásához fűződő érdek.²⁵ A jogosulatlan belépés objektíve akkor valósulhat meg, ha az adott rendszer eleve védett a jogosulatlan használatától, felhasználói azonosító és jelszó, ujjlenyomat stb. alkalmazásával, tehát egy eleve nyílt hálózati rendszer nem lehet jogi tárgya a bűncselekménynek.²⁶

Ugyanúgy büntetendő, ha az elkövető ugyan jogosult a rendszerbe való belépésre, de annak kereteit túllépi. Így például olyan esetekben, ha valaki a rendszert csak hivatali célra, vagy azt csak munkaidőben használhatja, s ezzel a jogosultságot megsértve cselekszik.

A tényállás (2) bekezdésének *a*) pontja szerinti alakzat, az információs rendszer működésének jogosulatlan akadályozását, megbénítását eredményezi. Ennek *konkrét elkövetési magatartásai* lehetnek az adat bevitele, továbbítása, törlése, illetve egyéb más műveletek végzése is. Az adatbevétel történhet beillentyűzéssel vagy másolással, weboldalról való letöltéssel. Az elkövetési magatartások jogosulatlansága azt jelenti, hogy azokra nincs az elkövetőnek felhatalmazása. Az adatvisszaélés második fordulatának *eredménye* az akadályozás, ami akkor valósul meg, ha a cselekmény a számítástechnikai rendszer működését zavarja, függetlenül annak tartamától és mértékétől.

Hazai szervezetek fellépése a kibertérrel kapcsolatos jogsértéseknél

Az e-Kréta-ügy nagyon jó példája volt tehát annak, hogy bemutassa azt, hogy Magyarországon számos szervezet feladata a kibertérből érkező támadások és fenyegetések kezelése, kivédése és az állampolgárok vagy hazai szervezetek tudatosítása, felügyelete, ugyanakkor azt nem lehet kijelenteni, hogy csak e szervezetek fellépésén múlik a kibertér védelme, hiszen az adatkezelőkre vonatkozó szabályok a jogszabályokban tisztán vannak lefektetve,

²³ Kúria 1/2012 BJE határozata.

²⁴ ESZTERI–PÉTERFALVI 2017.

²⁵ KARSAI 2013.

²⁶ KARSAI 2013.

ugyanakkor az azok betartására vonatkozó szankcióknak lehet, hogy nincsen megfelelő visszatartó erejük.

Az utolsó lépésben sorra veszem azokat a hatóságokat, amelyek felé az adatok elleni támadások esetében az érintett szervezeteknek bejelentési kötelezettsége van.

Az adatvédelemmel kapcsolatban legszélesebb feladatkörrel rendelkező hatóság a korábban már említett NAIH. Ennek az autonóm államigazgatási szervnek a feladata a személyes adatok védelméhez, valamint a közérdekű és a közérdekből nyilvános adatok megismeréséhez való jog érvényesülésének ellenőrzése és elősegítése, továbbá a személyes adatok Európai Unió belüli szabad áramlásának elősegítése.²⁷ A NAIH adatvédelmi feladatkörében bejelentésre vagy hivatalból vizsgálatot folytat, az érintett kérelmére vagy hivatalból adatvédelmi hatósági eljárást folytat, illetve hivatalból titokfelügyeleti hatósági eljárást folytat.

A NAIH feladatait részletesen az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (Infotv.) szabályozza, és egyben ide telepíti a GDPR szerinti felügyeleti hatóság feladat- és hatáskörét.²⁸

A NAIH feladatai közül leginkább az adatvédelmi incidensekkel összefüggőket említem, hiszen az említett eset is egy azok közül. Az *adatvédelmi incidens* az adatokat érintő olyan biztonsági esemény, amelyért az adott vállalkozás vagy szervezet felel (lehet ez a kibertérrel összefüggően vagy a fizikai térben), és amelynek eredményeképpen sérül a titoktartási kötelezettség, az adatok hozzáférhetősége vagy azok integritásához fűződő érdek.²⁹ Ha a sérülés bekövetkezik és az incidens feltehetően kockázatot jelent az érintettek jogaira és szabadságaira nézve, indokolatlan késedelem nélkül, legkésőbb 72 órával azután, hogy az adatvédelmi incidensről az adatfeldolgozó tudomást szerzett, a NAIH felé be kell jelenteni. A tudomásszerzés azt jelenti, hogy az adatkezelő észszerű mértékű bizonyosságot szerzett arról, hogy biztonsági esemény történt.³⁰

Adatvédelmi incidens lehet tehát zsarolóvírus-támadás során a személyes adatok megszerzése, törlése vagy egy olyan adathordozó (például pendrive, laptop stb.) elvesztése, a szervezet birtokából való kikerülése, amelyen egy szervezet vagy vállalkozás által kezelt személyes adatok találhatók, és ezek védelme jelszóval vagy egyéb más, logikai vagy fizikai védelemmel nincs biztosítva, így annak megtalálása, megszerzése esetén reális lehetőség van arra, hogy azt mások is megismerjék.

Az adatvédelmi incidenssel összefüggésben megjelenik az *adatsbiztonság* fogalma, amit tévesen kevernek az adatvédelem kifejezéssel, hasonlóan a kibervédelem és kiberbiztonság fogalmakkal. Az *adatsbiztonság* az adatok jogosulatlan megszerzése, módosítása és megsemmisítése elleni műszaki és szervezési megoldások rendszerét jelenti.³¹

Amennyiben az adatvédelmi incidens valószínűsíthetően magas kockázattal jár a természetes személyek jogaira és szabadságaira nézve, őket is haladéktalanul tájékoztatni kell. Ez a tájékoztatás mellőzhető egyes esetekben, így például, ha a korábban bevezetett – és az incidenssel érintett adatokra is alkalmazott – technikai vagy szervezési védelmi

²⁷ Infotv. 38. § (2) bekezdés.

²⁸ Infotv. 38. § (2a) bekezdés.

²⁹ GDPR 4. cikk 12. pontja.

³⁰ Lásd: <https://www.naih.hu/adatvedelmi-szotar>

³¹ Lásd: <https://www.naih.hu/adatvedelmi-szotar>

intézkedések (például titkosítás) a hozzáférésre fel nem jogosított személyek számára értelmezhetetlenné teszik az adatokat.³²

Szervezetként létfontosságú a megfelelő technikai és szervezési intézkedések végrehajtása a személyes adatok esetleges megsértésének elkerülése érdekében.

Mivel a bemutatott cselekményekben a büntetőjog által megfogalmazott tényállásokat is megvalósított, így az ügyben általános nyomozóhatóságként a rendőrség is eljár.

A rendőrség feladatait az Alaptörvény, valamint a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (Rtv.) szabályozza. A rendőrség az Alaptörvényben, valamint az Rtv.-ben és annak felhatalmazása alapján egyéb más jogszabályban meghatározott bűnmegelőzési, bűnüldözési, államigazgatási és rendészeti feladatkörében általános nyomozó hatósági jogkört gyakorol, végzi a bűncselekmények megelőzését és felderítését, illetve az Európai Unió kötelező jogi aktusából vagy nemzetközi szerződésből eredő egyéb feladatokat.³³

A kiberbűncselekmények megjelenése óta a rendőrség számára szükségessé vált, hogy a kiberfenyegetésekkel lépést tartva, arra is felkészülve megfelelő szakmai és technikai tudással rendelkezzen. A kibertérrel kapcsolatos tevékenységek nyomozásáról a Rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről szóló 25/2013. (VI. 24.) BM rendelet mellékletei határoznak.

Az említett e-Kréta-ügyben az elkövetők felelőssége vonására a rendőrség a Btk. 423. § (1) bekezdésbe ütköző és aszerint minősülő, folytatólágosan elkövetett információs rendszer vagy adat megsértése vétsége, és a Btk. 424. § (1) bekezdés a) pontjába ütköző és aszerint minősülő információs rendszer védelmét biztosító technikai intézkedés kijátszása vétsége, a Btk. 367. § (1) bekezdésébe ütköző és aszerint minősülő zsarolás büntetvének kísérlete – mivel az elkövetők megfenyegették az alkalmazottat, hogy csak ellenszolgáltatás esetében hajlandók visszaadni a megszerzett jelszavakat és az informatikai eszközök feletti irányítást –, továbbá a Btk. 375. § (1) bekezdésbe ütköző és aszerint minősülő információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás büntette, valamint a Btk. 338. § (1) bekezdésbe ütköző és aszerint minősülő közveszéllyel fenyegetés büntette miatt folytattak hivatalból eljárást.

Az új törvényi változások

Az új kiberbiztonsági törvény már kiberbiztonsági hatóságként említi azokat a szervezeteket, amelyek feladata többek között a kiberincidensek kezelése. Összesen négy hatóságot bízott meg ezzel a feladattal, a nemzeti kiberbiztonsági hatóságot, a honvédelmi kiberbiztonsági hatóságot, a Szabályozott Tevékenységek Felügyeleti Hatóságát (SZTFH), továbbá a pénzügyi szektorral összefüggésben a Magyar Nemzeti Bankot.

A törvény további szabályozása szerint, amennyiben „az elektronikus információs rendszert olyan jelentős kiberbiztonsági incidens éri vagy annak közvetlen bekövetkezése fenyegeti, amely a rendszer felett rendelkezési jogosultsággal rendelkező szervezet vagy a felhasználó szervezet működéséhez szükséges alapvető információk vagy

³² GDPR 34. cikk (3) bekezdés.

³³ Rtv. 1. § (2) bekezdés 1. és 1a. pontja.

személyes adatok sérülésével jár”,³⁴ vagyis jelentős eseményként vagy incidensként értékelhető. A NIS2 irányelv alapján egy esemény akkor tekintendő jelentősnek, ha súlyos működési zavart okozott vagy képes okozni a szolgáltatásokban, vagy pénzügyi veszteséget okozott az érintett szervezetnek; illetve az esemény jelentős vagyoni vagy nem vagyoni kár okozásával más természetes vagy jogi személyeket érintett, vagy képes érinteni.³⁵

A nemzeti kiberbiztonsági incidenskezelő központ a védelmi feladatainak ellátása érdekében kötelezheti a rendszer felett rendelkezési jogosultsággal rendelkező szervezetet, hogy a jelentős kiberbiztonsági incidens megszüntetése vagy a fenyegetettség elhárítása érdekében szükséges intézkedéseket tegye meg.³⁶

Kiberbiztonsági incidensnek tekinthető minden olyan esemény, amely veszélyezteti az elektronikus információs rendszerben tárolt, továbbított vagy kezelt adatokat vagy az ilyen rendszeren keresztül elérhető szolgáltatások rendelkezésre állását, sértetlenségét vagy bizalmasságát.

A jogszabály értelmében annak érdekében, hogy a szervezet által kezelt adatok védelme a potenciális kockázatokkal arányosan biztosítható legyen, a szervezet köteles az általa az elektronikus információs rendszerben kezelt adatokat bizalmasság, sértetlenség és rendelkezésre állás szempontjából osztályozni, a vonatkozó 418/2024. (XII. 23.) kormányrendelet előírásainak megfelelően.

A szabályozás értelmében az adatosztályozási kötelezettség elsősorban abban az esetben áll fenn, ha a szervezet nem privát felhőszolgáltatást vesz igénybe. Az osztályozás célja a környezetek kockázatainak felmérése és kezelése. Ennek keretében a szervezet köteles egy költség-haszon elemzést elvégezni, amely során összehasonlítja a jelenleg alkalmazott technológia és a külföldi adatkezelés vagy a nem privát felhőszolgáltatás alkalmazásának előnyeit és hátrányait. Emellett egy kilépési tervet kell kidolgoznia, amelyben részletezi a felhőalapú megoldásról helyi infrastruktúrára vagy privát felhőre való visszaállás lépéseit, annak következményeit és költségeit.

Az adatosztályozás elsődleges célja, hogy az elektronikus információs rendszerben tárolt és kezelt adatok védelmének mértékét a bizalmasság, sértetlenség és rendelkezésre állás (CIA-elv) szerinti besorolás alapján, kockázatarányos módon határozza meg. Az osztályozás egyben segíti annak egyértelmű meghatározását, hogy az adatok milyen feltételek mellett kezelhetők külföldön vagy felhőszolgáltatásokban.

A bizalmasság szerinti osztályozás négy kategóriát határoz meg:

- B1 szint: az adatok bizalmasságának sérülése vagy elvesztése elhanyagolható vagy nem jelentős anyagi és reputációs kockázatot jelent a szervezet számára.
- B2 szint: az adatok bizalmasságának sérülése vagy elvesztése kis mértékű anyagi vagy reputációs veszteséggel járhat.
- B3 szint: az adatok bizalmasságának sérülése vagy elvesztése jelentős anyagi vagy reputációs veszteséget okozhat.
- B4 szint: az adatok bizalmasságának sérülése vagy elvesztése kritikus mértékű anyagi vagy reputációs veszteséget eredményezhet.

³⁴ 2024. évi LXIX. törvény.

³⁵ NIS2 irányelv.

³⁶ 2024. évi LXIX. törvény.

A sértetlenség és rendelkezésre állás tekintetében az osztályozás két szintet különböztet meg:

- SR1 szint: az adatok sértetlenségének vagy rendelkezésre állásának sérülése elhanyagolható kockázatot jelent.
- SR2 szint: az adatok sértetlenségének vagy rendelkezésre állásának sérülése jelentős vagy kritikus anyagi vagy reputációs veszteséggel járhat.³⁷

A jelenlegi besorolási rendszer egyik fő kihívása az tehát, hogy az anyagi és reputációs veszteségek előzetes becslése nehezen objektivizálható, különösen incidensek bekövetkezése előtt. Az intézmények számára komoly nehézséget jelenthet a besorolási kritériumok gyakorlati alkalmazása, mivel az anyagi károk előzetes meghatározása tanácsadói szinten sem mindig triviális, míg a reputációs veszteség mérése az értékelési szempontok szubjektivitása miatt problémás.

Ezen túlmenően az adatok külföldi vagy nem privát felhőszolgáltatásokban való kezelésének korlátozása nem csupán a bizalmassági sérülésekből eredő anyagi és reputációs kockázatok mérséklésére irányul, hanem a nemzeti adatvagyon védelmét is szolgálja. A szabályozás mögöttes célja, hogy minimalizálja annak kockázatát, hogy a magyarországi szervezetek által kezelt stratégiai jelentőségű adatok külföldi piaci vagy állami szereplők számára hozzáférhetővé váljanak, különös tekintettel az ellenséges hírszerző tevékenységekre és a versenyhátrányt eredményező adatvesztésekre.

A kiberbiztonsági törvény végrehajtási rendelete az adatosztályozás vizsgálatára a nemzeti kiberbiztonsági hatóságot (NBSZ NKI) jelöli ki, amely ellenőrzi és értékeli azt a biztonsági osztályba sorolás megalapozottságának vizsgálatára irányuló eljárás keretében. Ha a vizsgálat eredménye alapján nem egyértelmű az adatosztályozás szerinti besorolás, a nemzeti kiberbiztonsági hatóság eljárása keretében tisztázza, hogy a szervezet milyen és mekkora mennyiségű adatot kezel vagy tervez kezelni az elektronikus információs rendszerben, amely osztályozás egyet nem értése esetén felülvizsgálatra kötelezheti a szervezetet.³⁸

Összegzés

Az adatvédelmi incidens és kiberbiztonsági incidens bekövetkezése során első körben az érintett szervezetnek az a feladata, hogy detektálja a támadást, valamint arról tájékoztassa az érintetteket, legyen az szervezet vagy személy. Innentől kezd érdekessé válni a helyzet.

Amennyiben egy incidens során bizonyíthatóan személyes adatok sérültek, akkor a szervezet adatvédelmi tisztviselőjének 72 órán belül a NAIH honlapján található bejelentő oldalon keresztül kell megtenni a bejelentést.

A GDPR 32. cikke alapján a NAIH többek között azt vizsgálja, hogy az adatkezelés és az adatfeldolgozás a tudomány és a technológia állásának megfelelően történt-e a megfelelő technikai és szervezési intézkedések végrehajtása mellett (teljesült-e a bizalmasság,

³⁷ 418/2024. (XII. 23.) Korm. rendelet.

³⁸ 418/2024. (XII. 23.) Korm. rendelet. Az egyéb kötelezettségeket a területi korlátok miatt nem ismertetem.

sértetlenség, rendelkezésre állás és az ellenálló képesség). A vizsgálat a beérkezett bejelentésből történik, szükség esetén kiegészítő információkat kérnek.

Az új kiberbiztonsági törvény ugyanakkor, hasonlóan az adatvédelmi incidensek bejelentésére vonatkozó kötelezettségekhez, szintén azonnali bejelentési kötelezettséget ír elő a törvény hatálya alá tartozó kiberincidensek esetében.

Ha az adott szervezet az említett kiberbiztonsági törvény hatálya alá (is) tartozik, akkor a támadás miatt, a szervezet besorolásától függően jeleznie kell a négy kiberbiztonsági hatóság felé, amelyek vizsgálják a hozzájuk érkező biztonsági eseményt. Amennyiben a bejelentés tartalmából nem állapítható meg egyértelműen a biztonsági eseménnyel érintett szervezetek köre, akkor az eljárás megindítására a bejelentésnek az NBSZ NKI felé való továbbítása és a szervezet vizsgálata után kerülhet sor.

A fent nevezett szervezeteknél tehát, amennyiben a személyes adatokkal kapcsolatos biztonság sérül, akkor a NAIH felé való bejelentés elmulasztása adatvédelmi bírsággal jár (ha kiderül).

A rendőrség felé történő mulasztás ugyanakkor semmilyen szankciót nem eredményez, vagyis első esetben lehet visszatartó ereje annak, ha a bejelentési kötelezettségnek nem tesznek eleget, míg a másik két esetben nincs ilyen.

A NAIH a bejelentett incidenst követően vizsgálja azt is, hogy a szervezet tájékoztatta-e az érintett feleket, míg a másik két szervezetnek jogszabály ilyen kötelezettséget nem ír elő.

A Nemzeti Kibervédelmi Intézet hírlevelekben és a hivatalos internetes honlapján keresztül küld tájékoztatást, és figyelemfelhívást³⁹ tesz közzé szoftverek sérülékenységéről vagy adathalász weboldalakról, míg a Rendőrség jellemzően a már elterjedt, ismertté vált esetek (például online banki csalások) megelőzéséről, veszélyeiről tájékoztat általánosságban, ugyanakkor a ténylegesen bekövetkezett kiberincidensek számáról vagy kiberfenyegetésekről sokszor a bejelentések elmulasztása miatt sincs valós számadat.

A legnagyobb probléma tehát az e-Kréta-rendszerhez hasonlóan bekövetkezett és bekövetkező eseményeknél, hogy bár az adatok fontosságát, védelmét és biztonságát kiemelten kezelik mind a szervezetek, mind pedig a jogi szabályok, a hatóságok közötti együttműködés és tájékoztatás nincs szabályozva, így azok feladatai és vizsgálatai során nincs biztosítva az adatok elleni incidensek esetén az együttes fellépés.

Felhasznált irodalom

ESZTERI Dániel – PÉTERFALVI Attila (2017): A személyes adatok büntetőjogi védelme Magyarországon és a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság gyakorlata. In GÖRÖG Márta – MENYHÁRD Attila – KOLTAY András (szerk.): *A személyiség és védelme: az Alaptörvény VI. cikkelyének érvényesülése a magyar jogrendszeren belül*. Budapest: ELTE ÁJK, 405–420.

³⁹ Figyelemfelhívás fogalma: a Központ által a magyar kiberteret általánosan veszélyeztető, különös figyelmet érdemlő fenyegetettségekről, új támadási módszerekről, eseményekről kiadott tájékoztatás. 418/2024. (XII. 23.) Korm. rendelet, Értelmező rendelkezések 2. § 8. pontja.

- European Commission (2018): *The Scale and Impact of Industrial Espionage and Theft of Trade Secrets through Cyber*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Online: <https://doi.org/10.2873/48055>
- KARSAI Krisztina szerk. (2013): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*. Budapest: CompLex Kiadó. Online: <https://m2.mtmt.hu/api/publication/2402217>
- O. NAGY Gábor – JUHÁSZ József – SZÖKE István (1985): *Magyar értelmező kéziszótár*. I. kötet. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- PÉTERFALVI Attila szerk. (2012): *Adatvédelem és információszabadság a mindennapokban*. Budapest: HVG-ORAC.
- PILLING Zoltán (2024): A KRÉTA ügy tanulságai adatvédelmi szempontból – Megjelent az adatvédelmi eljárást 110 milliós bírsággal lezáró NAIH határozat! *Jogi Fórum*, 2024. március 6. Online: <https://www.jogiforum.hu/cikk/2024/03/06/a-kreta-ugy-tanulsagai-adatvedelmi-szemponctol/>

Jogi források

2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról
2012. évi C. törvény a Büntető törvénykönyvről
2024. évi LXIX. törvény Magyarország kiberbiztonságáról
- 418/2024. (XII. 23.) Korm. rendelet Magyarország kiberbiztonságáról szóló törvény végrehajtásáról
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet)
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2555 irányelve az Unió egész területén egységesen magas szintű kiberbiztonságot biztosító intézkedésekről, valamint a 910/2014/EU rendelet és az (EU) 2018/1972 irányelv módosításáról és az (EU) 2016/1148 irányelv hatályon kívül helyezéséről (NIS2 irányelv)
- EDPB 01/2021. számú iránymutatása az adatvédelmi incidensekkel kapcsolatos bejelentésekről
- Kúria 1/2012 BJE határozata a személyes adatok vétsége tárgyában

(e-)Mikromobilitás a nagyvárosi forgalomszervezésben

(e-)Micromobility in Urban Traffic Management

HARANGOZÓ Valentin¹

A mikromobilitás, amely magában foglalja az elektromos rollereket, kerékpárokat és egyéb kis méretű közlekedési eszközöket, egyre jelentősebb szerepet játszik a nagyvárosi forgalomszervezésben. A tanulmány célja, hogy átfogó képet nyújtson e közlekedési forma hatásairól, különös tekintettel Magyarországon helyzetére. Az elemzés során bemutatom a mikromobilitás környezeti és forgalomszervezési előnyeit, valamint a szabályozási és infrastrukturális kihívásokat. Nemzetközi példákat is ismertetek, köztük Párizs, Koppenhága és Barcelona esettanulmányait, kiemelve az innovatív megoldásokat és azok adaptációs lehetőségeit. Az eredmények rámutatnak, hogy a mikromobilitás megfelelő szabályozással és integrált fejlesztésekkel jelentősen hozzájárulhat a fenntartható és hatékony városi közlekedési rendszerek kialakításához.

Kulcsszavak: mikromobilitás, elektromobilitás, forgalomszervezés, fenntartható közlekedés

Micromobility, which includes electric scooters, bicycles and other small transport devices, is playing an increasingly important role in urban traffic management. The aim of this study is to provide a comprehensive picture of the impact of this form of transport, with a special focus on Hungary. The analysis will present the environmental and traffic management benefits of micromobility, as well as the regulatory and infrastructural challenges. International examples, including case studies from Paris, Copenhagen and Barcelona, are also presented, highlighting innovative solutions and their potential for adaptation. The results show that micromobility can make a significant contribution

¹ E-mail: harangozovalentin1986@gmail.com

to sustainable and efficient urban transport systems through appropriate regulation and integrated development.

Keywords: micromobility, electromobility, traffic management, sustainable transport

Bevezetés

A mikromobilitás jelentősége a mai nagyvárosokban

A modern nagyvárosok egyre növekvő urbanizációja jelentős közlekedési kihívásokat eredményez, amelyek megoldása komplex megközelítést igényel. A városok népességnövekedése és a motorizáció szintjének emelkedése új megoldásokat követel meg a közlekedési rendszerek tervezésében és szervezésében.² A hagyományos közlekedési eszközök, mint az autók és a tömegközlekedési rendszerek egyre kevésbé képesek kielégíteni az urbanizáció következtében fellépő növekvő mobilitási igényeket, miközben a forgalmi dugók, a zaj- és légszennyezés tovább rontják az életminőséget. A személyszállításból eredő szén-dioxid-kibocsátás aránya a közlekedési eszközök vonatkozásában jelentősen eltér. Legnagyobb mértékben a személygépjárművek szennyezők, ugyanis az európai közúti közlekedésből származó teljes szén-dioxid-kibocsátás 60,6%-áért felelősek.³ Ebben a kontextusban a mikromobilitás, amely magában foglalja a hagyományos kerékpárokat, az e-rollereket, az elektromos meghajtású kerékpárokat, vagy akár az e-unicikliket, új perspektívát nyújtanak a városi közlekedés átalakításában. A mikromobilitási eszközök alacsony helyigényük és károsanyag-kibocsátásuk miatt ideálisak a fenntartható városi közlekedés elősegítésére.⁴ Ezek az eszközök csökkenthetik az autók használatát, ezzel hozzájárulva a közlekedési torlódások enyhítéséhez, a parkolási problémák mérsékléséhez és a szén-dioxid-kibocsátás csökkentéséhez. Magyarországon, különösen Budapesten, az elmúlt években jelentős mértékben megnövekedett az e-rollerek és megosztott kerékpárok használata, jelezve, hogy a lakosság nyitott az alternatív közlekedési formák iránt.⁵

A mikromobilitás azonban nemcsak lehetőségeket, hanem kihívásokat is hordoz magában. Az infrastruktúra hiányosságai, a szabályozás kidolgozatlansága és a felhasználói viselkedés szabályozásának hiánya akadályozhatja a mikromobilitási eszközök hatékony integrációját a városi közlekedési rendszerekbe. E problémák megoldása érdekében a városoknak innovatív megközelítéseket kell alkalmazniuk, amelyek figyelembe veszik a helyi sajátosságokat, miközben követik a nemzetközi legjobb gyakorlatokat.

A tanulmány célja és felépítése

Ez a tanulmány átfogó képet kíván nyújtani a mikromobilitás szerepéről és jelentőségéről a nagyvárosi forgalomszervezésben, különös tekintettel Magyarországra

² BANISTER 2008.

³ Európai Parlament 2019.

⁴ OLABI et al. 2023.

⁵ FELFÖLDI–HARANGOZÓ 2021: 9–38.

helyzetére. Az elemzés célja, hogy feltárja a mikromobilitás jelenlegi állapotát és azonosítsa a kihívásokat, különös hangsúlyt fektetve a fenntarthatóságra és az innovációra.

A kutatás során kvalitatív és kvantitatív módszereket alkalmaztam, beleértve a szakirodalmi áttekintést, esettanulmányokat és adatgyűjtést a hazai és nemzetközi forgalomszervezési gyakorlatokról. A cél az, hogy átfogó képet nyújtsak a mikromobilitás integrációjának kihívásairól és lehetőségeiről, valamint hozzájáruljak a városi közlekedés fenntartható és innovatív fejlesztéséhez.

Fogalmi elemek meghatározása

Mikromobilitás és eszközei

A mikromobilitás fogalmának meghatározásához számos lehetőség van, jelen tanulmányban a Jövő Mobilitása Szövetség által leírtakat mutatom be. A Jövő Mobilitása Szövetség egy olyan szakmai szervezet, amely a fenntartható közlekedési megoldások előmozdítására és népszerűsítésére összpontosít Magyarországon. Célja, hogy összehozza a közlekedési, elektromobilitási és mikromobilitási szektor szereplőit, valamint a szabályozókat, hogy közösen dolgozzanak a jövő közlekedési rendszereinek fejlesztésén.⁶ A szervezet által kiadott definíció szerint: „A mikromobilitás az olyan könnyű és kisebb méretű járművek használatára vonatkozik, melyek kis sebességgel közlekednek és a felhasználó személyesen vezeti azokat. A mikromobilitás eszközei közé tartoznak a kerékpárok, az elektromos meghajtású kerékpárok, rollerek, gördeszkák és a közösségi robogók is.”⁷

Tehát a mikromobilitás a könnyű, kis méretű, alacsony sebességű közlekedési eszközöket foglalja magába, így a leggyakoribb mikromobilitási eszközök közé tartoznak például a kerékpárok, az e-rollerek, akár az e-uniciklik és elektromos kerékpárok is, utóbbiak az elektromos meghajtás révén fenntartható alternatívát kínálnak a hagyományos közlekedési eszközökkel szemben. Ezek az eszközök különösen népszerűvé váltak a városi környezetben, mivel lehetővé teszik a gyors, rugalmas és kényelmes közlekedést, miközben minimális helyet foglalnak el az utakból és parkolókból.

Egy másik fogalmi meghatározás alapján egy mikromobilitási eszköz lehet elektromos vagy hagyományos, saját tulajdonú vagy közösségi megosztáson alapuló.⁸ Tehát amennyiben ezek az eszközök elektromotorral is rendelkeznek, abban esetben nevezhetjük őket e-mikromobilitási eszközöknek, az ezekkel az eszközökkel való közlekedést pedig e-mobilitásnak. Ezek az eszközök flexibilis rendszernek tekinthetők,⁹ mivel az autó és a közösségi közlekedés közé lehet őket besorolni, ennek következtében képesek áthidalni az egyéni és a közösségi közlekedés között fennálló szakadékot.¹⁰

Az e-mikromobilitási eszközök közül az e-rollerek az elmúlt években az egyik legelterjedtebb mikromobilitási eszközzé váltak könnyű súlyuk, hordozhatóságuk és egyszerű

⁶ Lásd: <https://mvuk.hu/pukler-gabor-elnok-jovo-mobilitasa-szovetseg>

⁷ Jövő Mobilitása Szövetség [é. n.].

⁸ SHAHEEN et al. 2015.

⁹ ESZTERGÁR-KISS-LOPEZ 2021.

¹⁰ GIUFFRIDA et al. 2021.

használatuk miatt. Az elektromos kerékpárok a hagyományos kerékpárokhoz hasonlóan pedállal is működtethetők, de elektromos rásegítéssel is rendelkeznek, így hosszabb távok megtételére is alkalmasak. Az e-uniciklik, bár kevésbé elterjedtek, egyedi dizájnjuk és innovatív technológiájuk révén különleges szerepet töltenek be az e-mikromobilitási eszközök palettáján.

A forgalomszervezés fogalma és jelentősége

A forgalomszervezés fogalmát a szakirodalom a következőképpen határozza meg:

„A forgalomszervezés, más néven forgalomszabályozás vagy forgalomtechnika a közúti forgalom lebonyolódását elősegítő eszközök, eljárások és létesítmények tervezésével, szervezésével, illetve fenntartásával foglalkozó szakterület.”¹¹

Tehát a forgalomszervezés olyan multidiszciplináris tevékenység, amely a közúti közlekedési rendszerek hatékony és fenntartható működését célozza. Célja, hogy optimalizálja a különböző közúti közlekedési módok, például a gyalogos közlekedés, a tömegközlekedés, az autóhasználat vagy akár a mikromobilitási eszközök közötti interakciókat, minimalizálva a közlekedési torlódásokat és a környezeti terhelést.

A forgalomszervezés jelentősége különösen a nagyvárosokban válik nyilvánvalóvá, ahol a lakosság növekvő mobilitási igényei és a közlekedési infrastruktúra korlátozott kapacitása folyamatos feszültséget generálnak. Az innovatív forgalomszervezési megoldások, mint például az intelligens közlekedési rendszerek,¹² a valós idejű forgalmi adatok elemzése¹³ lehetővé teszik a közlekedési hálózat hatékonyabb kihasználását.¹⁴

A mikromobilitási eszközök integrálása a forgalomszervezésbe különösen fontos, mivel ezek az eszközök új közlekedési mintákat hoznak létre. Az e-rollerek és elektromos kerékpárok használata például jelentős hatással van a forgalmi dinamikára. Az ilyen eszközök hatékony integrációja azonban speciális szabályozási és infrastruktúra-fejlesztési intézkedéseket igényel, amelyek biztosítják a biztonságos és fenntartható használatot.

Történeti áttekintés

A mikromobilitási eszközök fejlődése

A mikromobilitási eszközök fejlődése az elmúlt évtizedek technológiai és társadalmi változásainak eredményeként jelentős mértékben átalakította a városi közlekedés dinamikáját. A kerékpárok és majd később az egyéb kisebb méretű, emberi erő által hajtott járművek megjelenése az 1990-es évek végén, illetve a 2000-es évek elején a mobilitási igények új formáira adott válaszként értelmezhető.¹⁵ Az ilyen eszközök kezdetben elsősorban szabadidős célokat szolgáltak, azonban a technológia fejlődésével párhuzamosan ezen

¹¹ MAJOR 2019.

¹² GÁBOR 2022.

¹³ TÓTH–SZALAI–TETTAMANTI 2020.

¹⁴ BAKONYI–HANÁK–SALLAI 2021.

¹⁵ BANISTER–HICKMAN 2013.

eszközök elektromos változatainak a megjelenésével és a városi közlekedési problémák súlyosbodásával egyre inkább a mindennapi közlekedés részévé váltak.

Az elektromos meghajtású járművek fejlesztésének elsődleges mozgatórugója a fenntarthatóság iránti igény volt. Az 1970-es és 1980-as évek energiaválságai rámutattak az alternatív energiaforrások szükségességére, míg az 1990-es években a klímaváltozással kapcsolatos tudatosság növekedése előtérbe helyezte az alacsony szén-dioxid-kibocsátású közlekedési megoldásokat.¹⁶ Az első elektromos kerékpárok és rollerek prototípusai ezekre a társadalmi és technológiai kihívásokra válaszul születtek meg.¹⁷

A 2010-es évek elején a megosztott mikromobilitási rendszerek (például a dokkoló nélküli e-roller-hálózatok) bevezetése alapjaiban változtatta meg a városi mobilitási lehetőségeket.¹⁸ Az olyan cégek, mint például a Lime és a Bird forradalmasították az elektromos járművek elérhetőségét, és jelentős hatást gyakoroltak a városi közlekedési kultúrára. Ezek a rendszerek lehetővé tették a lakosok számára, hogy gyorsan és kényelmesen mozogjanak a város különböző pontjai között anélkül, hogy saját járművet kellene birtokolniuk.¹⁹

Az EY klíma- és fenntarthatósági szolgáltatásokkal foglalkozó piacutató cég a Voi elektromosroller-szolgáltató által rendelkezésre bocsátott párizsi adatok alapján megállapította, hogy az e-rollerek népszerűsége közel négyszer gyorsabban nő, mint az elektromos kerékpároké, és ennek eredményeként Európában már körülbelül 20 millió ember használ elektromos rollert.²⁰ Az e-rollerek és az elektromos kerékpárok népszerűsége különösen az olyan nagyvárosokban nőtt meg, ahol a közlekedési dugók és a parkolási problémák komoly gondot okoznak.²¹

A technológiai fejlődés mellett a szabályozási környezet is fontos szerepet játszott a mikromobilitási eszközök elterjedésében. Számos ország és város, köztük Magyarország is, kihívásokkal szembesült a megfelelő jogi keretek kialakítása terén, azonban az elmúlt években számos európai országban jelentős előrelépések történtek a biztonságos és fenntartható mikromobilitás érdekében. Egyes EU-tagállamokban az e-rollereket külön járműkategóriának tekintik, míg más országokban ugyanazok a szabályok vonatkoznak az elektromos rollert használókra, mint a kerékpárosokra.²² Magyarországon az elektromos rollerek jelenleg egyéb szabályozás hiányában segédmotoros kerékpárnak minősülnek, azonban a Magyar Igazságügyi és Szakértői Kamara szerint a KRESZ felülvizsgálata során az új jogszabályban már helyet kap az elektromos roller is.²³

¹⁶ GIVONI–BANISTER 2013.

¹⁷ DESMOND 2018.

¹⁸ SHAHEEN et al. 2015.

¹⁹ SZEMERE–NEMESLAKI 2024.

²⁰ LATINOPOULOS–PATRIER–SIVAKUMAR 2021.

²¹ SCHELLONG et al. 2019.

²² SOKOŁOWSKI 2020.

²³ Magyar Igazságügyi és Szakértői Kamara 2023.

A hagyományos közlekedési eszközök szerepe

A hagyományos közlekedési eszközök, mint például a kerékpárok, évtizedeken keresztül alapvető szerepet játszottak a városi mobilitásban. A kerékpár mint egyszerű, olcsó és környezetbarát közlekedési eszköz a 19. század végétől kezdve széles körben elterjedt, különösen Európában. Az 1860-as évektől már léteztek európai mintájú kerékpárok is, azonban a biztonsági kerékpárok az 1890-es éveket követően jelentek meg, a Nemzetközi Kerékpáros Szövetség (Union Cycliste Internationale) 1900-ban alakult meg.²⁴ A kerékpározás népszerűsége a 20. század közepéig töretlen volt, azonban az autók elterjedésével és a városi közlekedési infrastruktúra autóközpontúvá válásával a kerékpáros közlekedés enyhén háttérbe szorult. A 21. század elején a fenntarthatóság iránti növekvő igény újra előtérbe helyezte a hagyományos kerékpárok szerepét, majd a kerékpározás népszerűsége a Covid-19-járvány okozta korlátozások pozitív mellékhatásaként ismét világszerte megnőtt.²⁵

Számos európai nagyváros, például Amszterdam és Koppenhága úttörő szerepet vállalt a kerékpárbarát infrastruktúra fejlesztésében, amely példaként szolgálhat más városok számára is.²⁶ Ezek a városok bebizonyították, hogy a kerékpáros közlekedés integrálása a városi közlekedési rendszerbe nemcsak fenntartható, hanem gazdaságilag is előnyös lehet.

Magyarországon az elmúlt években Budapest és más nagyvárosok jelentős lépéseket tettek a kerékpáros infrastruktúra fejlesztése érdekében, például kerékpársávok kiépítésével és a Bubi közösségi kerékpárrendszer bevezetésével. Budapest mellett más városok is igyekeztek hasonló fejlesztéseket megvalósítani. Pécs például a városi közlekedési rendszer átalakításával párhuzamosan kerékpárutak kiépítésére és a közösségi kerékpárhasználat népszerűsítésére koncentrált.²⁷ A PécsiKe, Pécs első elektromos közösségi kerékpármegosztó rendszere, 2019. június 19-én indult el.²⁸ Debrecenben az elmúlt években számos kerékpársávot és kerékpárutat alakítottak ki, és létrehozták például az UniBike Egyetemi Bérkerékpár Rendszert. A rendszer a közösségi közlekedés egyik új formája, amelynek célja, hogy segítse az egyetemi polgárok közlekedését az egyetem campusai közötti távon.²⁹

A hagyományos értelemben vett kerékpárok mellett más közlekedési eszközök, például a tömegközlekedés is fontos szerepet játszik a városi mobilitásban. A közlekedési eszközök használatának kombinációja az alappillére a multimodális közlekedésnek.³⁰ A mikromobilitási eszközök megjelenése lehetőséget kínál e hagyományos közlekedési módok kiegészítésére és integrálására, ezáltal egy összetettebb és fenntarthatóbb városi közlekedési rendszer kialakítására.³¹

²⁴ FELFÖLDI 2024.

²⁵ MOLNÁR–MUNKÁCSY–JÁSZBERÉNYI 2023.

²⁶ KELLER 2021.

²⁷ Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata [é. n.].

²⁸ Profitline 2019.

²⁹ Debreceni Egyetem [é. n.].

³⁰ SZALMÁNÉ CSETE – BIRÓ 2022.

³¹ SHAHEEN et al. 2015.

Forgalomszervezési megoldások Magyarországon

Budapest: e-roller-parkolási szabályok, kerékpársávok fejlesztése

Budapest, mint Magyarország fővárosa, központi szerepet játszik a mikromobilitási megoldások hazai adaptációjában. Az elmúlt években a főváros jelentős lépéseket tett annak érdekében, hogy támogassa a mikromobilitási eszközök, különösen az e-rollerek és a megosztott kerékpárok használatát. Az infrastruktúra fejlesztése kulcsszerepet játszott ebben a folyamatban, beleértve az új kerékpársávok létesítését és a meglévő hálózatok összekapcsolását.

Az e-roller parkolási szabályok kidolgozása különös figyelmet kapott, mivel a rosszul parkoló eszközök gyakran akadályozták a gyalogos forgalmat és negatív társadalmi reakciókat váltottak ki. A városvezetés és a Budapesti Közlekedési Központ (továbbiakban: BKK) együttműködött a szolgáltatókkal annak érdekében, hogy kijelölt parkolóhelyeket, úgynevezett Mobi-pontokat hozzanak létre és digitális megoldásokat alkalmazzanak az eszközök helymeghatározására.³²

A Mobi-pontok célja, hogy rendezett és biztonságos parkolási lehetőséget biztosítsanak a megosztott elektromos rollerek és kerékpárok számára, ezzel csökkentve a közterületeken kialakuló rendetlenséget és biztosítva a gyalogosok szabad mozgását. A rendszer részeként a szolgáltatók közterület-használati díjat fizetnek, és a kijelölt területeken meghatározott számú eszközt helyezhetnek el. A Mobi-pontok helyigénye átlagosan egy egységjármű parkoló nagyságú. A szabályozás 2022. június 1-jén lépett hatályba.

A digitális megoldások, például a GPS-alapú helymeghatározás és a mobilalkalmazások integrációja lehetővé teszi az eszközök pontos nyomon követését és a felhasználók számára a megfelelő parkolási helyek könnyű megtalálását. Ezek az intézkedések hozzájárulnak a biztonságos és fenntartható mikromobilitási szolgáltatások működéséhez a városban.

A Mobi-pontok bevezetését követően az e-Mobilitási pontok jelentik a következő jelentős lépést a BKK megosztott mobilitási stratégiájában. Az e-Mobilitási pontokat egy kék alapon megjelenő zöld és fehér kör szimbólum jelöli. A kör alatt piktogramok formájában feltüntetik az adott helyszínen elérhető szolgáltatásokat (1. ábra).³³

Az e-Mobilitási pontokon a Mobi-pontoktól eltérően a megosztott használatú rollerek számára dedikált parkolóhelyek mellett már a megosztott gépjárművek (*carsharing*) részére is van lehetőség a parkolásra, és további funkciója, hogy a saját tulajdonú vagy a megosztott elektromos autók számára töltőoszlopok is rendelkezésre állnak.

³² Budapesti Közlekedési Központ [é. n. b].

³³ Budapesti Közlekedési Központ [é. n. a].

1. ábra: E-mobilitási pont

Forrás: Budapesti Közlekedési Központ [é. n. a]

A kerékpársávok fejlesztésének szintén kiemelt jelentősége van Budapesten. A fejlesztések célja, hogy 2030-ig egyre többen válasszák a közösségi közlekedést és a fenntartható közlekedési formákat, mint például a kerékpározást vagy gyaloglást. A Budapesti Mobilitási Terv célkitűzései között szerepel, hogy 2030-ra a kerékpáros közlekedés aránya elérje a 10%-ot, míg a gyalogos közlekedésé a 20%-ot.³⁴ A tervezett növekedés elsősorban az egyéni motorizált közlekedés kiváltásával valósulna meg, miközben a közösségi közlekedés kiegészítő szerepet töltené be.³⁵

Tehát a város célja, hogy növelje a kerékpáros közlekedés arányát, csökkentve ezzel az autóhasználatot és a forgalmi torlódásokat. Ilyen intézkedések révén például 2023-ban oszlopsorral védett kerékpársávokat hoztak létre az Üllői úton és a Váci úton, növelve ezzel a kerékpáros közlekedés biztonságát.³⁶ Az új sávok kialakítása és a meglévők felújítása során a biztonságra és a kényelmes használatra helyezték a hangsúlyt.

Debrecen, Szeged példái

A vidéki nagyvárosok, mint Debrecen és Szeged, szintén aktívan részt vesznek a mikro-mobilitási megoldások adaptálásában, bár ezek a városok kisebb méretükből adódóan

³⁴ Budapest Főváros Önkormányzata [é. n.].

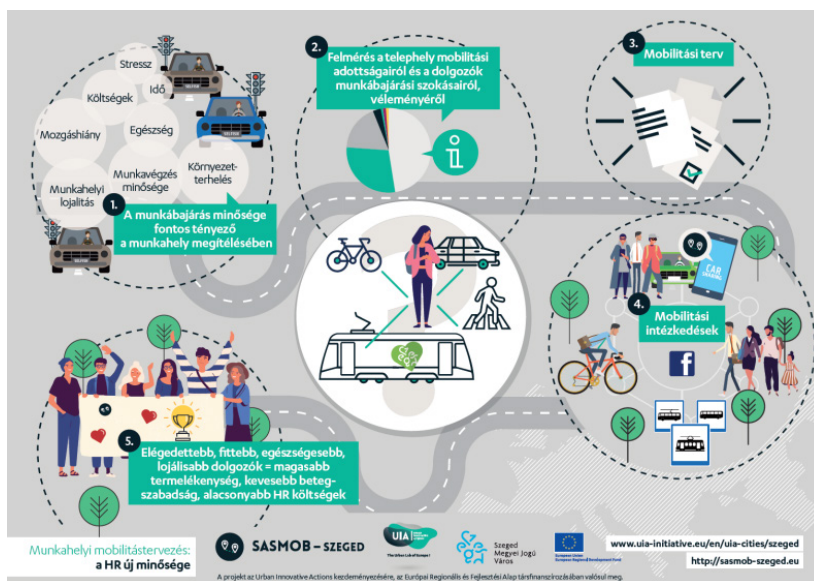
³⁵ HAJNAL et al. 2019.

³⁶ Magyar Kerékpárosklub 2023.

eltérő kihívásokkal és lehetőségekkel rendelkeznek. Debrecen például elkötelezett a fenntartható közlekedési megoldások fejlesztése mellett, amelyet a város Fenntartható Városi Mobilitási Terve is tükröz. A terv keretében kiemelt figyelmet fordítanak a kerékpáros közlekedés feltételeinek javítására, az elektromos járművek használatának elősegítésére, valamint a közösségi közlekedés hatékonyságának növelésére.³⁷

A Fenntartható Városi Mobilitási Terv részeként Debrecen egy intelligens városirányítási központot hoz létre, amely magában foglalja a város legforgalmasabb útvonalain a közlekedésszervezés digitalizálását. Ennek részeként kialakítják a Digitális Debrecen forgalomirányító központot, amely valós idejű beavatkozásokkal képes irányítani a közlekedési áramlásokat a városon belül. Ezen túlmenően, pilotprojektek keretében Debrecen felkészül a jövő közlekedési technológiáinak, például az önvezető járművek személyszállítási alkalmazásának bevezetésére.

Szeged, amely híres kerékpárbarát városként ismert, a hagyományos és elektromos kerékpárok számára is kiterjedt infrastruktúrát alakított ki. Az önkormányzat célzott kampányokat indított a mikromobilitási eszközök népszerűsítésére, valamint támogatást nyújtott a helyi vállalkozásoknak az elektromos eszközök használatának ösztönzésére. Ilyen volt például a Smart Alliance for Sustainable Mobility – Szeged projekt, amely során a helyi vállalatok munkaadói együttműködésekkel támogatták a munkahelyi mobilitás-tervezést. A projekt nagyjából 5000 embert ért el.³⁸

2. ábra: SASMOB – Szeged

Forrás: NAGY 2022

³⁷ Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata [é. n.].

³⁸ NAGY 2022.

Nemzetközi kitekintés

Párizs: e-roller-szabályozás és -parkolás

Párizs élen jár a mikromobilitási eszközök szabályozásában és integrációjában, különösen az e-rollerek terén. 2019 októberétől Franciaországban a közlekedési szabályok részévé váltak az elektromos rollerek használatára vonatkozó előírások. Ezek között szerepel a 25 km/h sebességhatár, a 14 éves alsó korhatár, valamint a járdán való közlekedés és parkolás tilalma.³⁹ Az elmúlt években a város vezetése átfogó szabályozási keretet alakított ki az elektromos rollerek használatára vonatkozóan, hogy minimalizálja az eszközök túlzott terjedéséből adódó problémákat. Az e-rollerek szabadon hagyott parkolása gyakran okozott akadályokat a gyalogos közlekedésben és a közterületek használatában. E kihívások kezelésére a város kötelezővé tette az e-rollerek számára kijelölt parkolóhelyek használatát. Ezeket a parkolóhelyeket stratégiaileg helyezték el a város különböző pontjain, figyelembe véve a forgalmi csomópontokat és a tömegközlekedési csatlakozási lehetőségeket.

A fenti intézkedéseket követően azonban Párizs lakossága mégis a bérelhető e-rollerek betiltása mellett döntött. A párizsi lakosság 2023 áprilisában egy népszavazáson döntött a bérelhető e-rollerek betiltásáról. Az 1,3 millió választásra jogosult közül 103 ezren szavaztak, amely 75%-os részvételi arány, azonban a résztvevők 89,03%-a a betiltás mellett döntött.⁴⁰ Ennek eredményeképpen a francia főváros lett az első európai főváros, ahol nem lehet ezeket a bérelhető elektromos járműveket használni.

Párizs döntése jelentős változást hozott a város mikromobilitási politikájában. A betiltás mögött álló döntés jól tükrözi a közlekedési módok fenntarthatóságával kapcsolatos társadalmi aggályokat is. Összegezve megállapítható, hogy a mikromobilitási eszközök integrációja nem csupán az infrastruktúra és szabályozás kérdése, hanem szoros kapcsolatban áll a városlakók igényeivel, biztonsági és környezeti elvárásaival is.

Koppenhága és Barcelona

A koppenhágai és barcelonai intelligens mobilitási kezdeményezések összehasonlítása egyedi városi összefüggéseik és irányítási kereteik miatt különböző megközelítéseket mutat fel. Mindkét város célja a közlekedés fenntarthatóságának és hatékonyságának fokozása, mégis különbözik a megvalósítási stratégiákban és a technológiai integrációkban.

Az egyes városok várostervezése jelentősen befolyásolja az intelligens mobilitási kezdeményezéseiket, amit jól szemléltet a két város példája is. Koppenhága sík terepe és a meglévő kerékpáros kultúra elősegíti a kerékpárhasználat előmozdítását, míg Barcelona összetettebb topográfiája és történelmi elrendezése innovatívabb megoldásokat igényelt a mobilitás hatékony kezeléséhez.⁴¹ Mindkét város használ technológiát a mobilitás javítására, de módszereik különböznek egymástól. Barcelona fejlett adatelemzést és

³⁹ Circulation à trottinette électrique, rollers ou skateboard 2024.

⁴⁰ Le Monde 2023.

⁴¹ WOLNIAK 2023.

mobilitáskalkulációkat használ, hogy valós idejű információkat nyújtson a felhasználók számára. Ezzel szemben Koppenhága elsősorban a meglévő közlekedési rendszerek támogatására integrálja a technológiát, nem pedig önálló megoldásként.

Koppenhága a világ egyik leginkább kerékpárosbarát városaként ismert. Kiemelkedő forgalomszervezési megoldása a „Cycle Superhighways” hálózata, amely biztonságos, gyors és jól karbantartott útvonalakat kínál a kerékpárosok számára.⁴² Ezek az utak a városközpontot kötik össze a külvárosokkal, csökkentve az autóhasználatot és támogatva a fenntartható közlekedési módokat. A város célja, hogy 2025-re karbonsemleges legyen, amit többek között a közlekedés elektrifikálásával és a tömegközlekedés fejlesztésével kívánt elérni, azonban a jelenlegi adatok alapján a célkitűzés már nem reális.⁴³

Barcelona közlekedési stratégiája integrált megközelítést alkalmaz, amelyben a közösségi közlekedés, a mikromobilitási eszközök és a gyalogos közlekedés harmonikus egységet alkot. E stratégia középpontjában a „superblock” koncepció áll, amelyet a város vezetése a forgalom csökkentése és a közterek visszanyerése érdekében fejlesztett ki a Barcelonai Közegészségügyi Ügynökséggel együtt.

A „superblock” modell lényege, hogy kisebb városi területeket zárnak le az autós forgalom elől, így teret adva a gyalogosoknak, kerékpárosoknak és mikromobilitási eszközök használoinak. Ezek az autómentes zónák elősegítik a fenntartható közlekedési módok térnyerését, miközben csökkentik a zaj- és légszennyezést. A város „superblock” kezdeményezései révén több területet alakítottak át gyalogosbaráttá, csökkentve a gépjárműforgalmat és javítva a levegő minőségét.⁴⁴ Például Sant Antoni környékén 25%-kal csökkent a nitrogén-dioxid (NO₂) szintje, a Horta környéki „superblock” területén a megkérdezettek több mint 60%-a kényelmesebben sétált a belső terekben, a keskenyebb utcákon, és úgy gondolta, hogy a babakocsik és a csökkent mozgásképességű emberek hozzáférhetősége is javult az Egészségügyi Világszervezet adatai alapján.⁴⁵ Becslések szerint a Barcelonában található szuperblokkok egészségügyi előnyei évente közel 700 halálesetet előzhetnek meg.⁴⁶

Barcelona egy másik kiemelkedő sikertörténete a városlakók aktív bevonása a mobilitás fejlesztésébe, amely nemcsak lehetőséget biztosított a lakosság számára, hogy részt vegyenek a városi fejlesztésekben, hanem egy együttműködési ökoszisztémát is létrehozott.⁴⁷ 2016-ban indult a Decidim nevű platform, amely lehetőséget ad a lakosoknak arra, hogy saját fejlesztési ötleteiket megosszák, és nyomon kövessék a különböző kezdeményezések előrehaladását.⁴⁸ A platform hatékonyságát jól mutatja, hogy nemcsak más spanyol városokban terjedt el, hanem Finnország és Franciaország egyes települései is átvették.⁴⁹

Összességében megállapítható, hogy Koppenhága és Barcelona forgalomszervezési megoldásai a fenntarthatóságra, a közlekedés hatékonyságára és a lakók életminőségének javítására összpontosítanak, bár különböző stratégiákat alkalmaznak az eltérő városi adottságoknak

⁴² CHESHMEHZANGI et al. 2024.

⁴³ SZUMSKI 2022.

⁴⁴ Agència de Salut Pública [é. n.].

⁴⁵ WHO 2021.

⁴⁶ MUELLER et al. 2020.

⁴⁷ KOCSIS–GERE 2021.

⁴⁸ ARAGÓN et al. 2017.

⁴⁹ MOSCO 2019.

megfelelően. Mindkét város a smart city koncepció keretében integrálta az innovatív technológiákat, és jelentős eredményeket ért el a közlekedési rendszer átalakításában. Összességében mindkét város modellként szolgálhat más városok számára, hiszen innovatív megoldásaik fenntarthatóbbá, élhetőbbé és hatékonyabbá teszik a városi közlekedést.

Következtetések és jövőbeli lehetőségek

A technológiai fejlődés, a változó közlekedési igények, az elektromos eszközök elterjedése nemcsak a lakossági közlekedésben hozott változásokat, hanem jelentős hatást gyakorolt a városi infrastruktúra tervezésére és a közlekedéspolitikára is. A jövőben a mikromobilitás továbbra is központi szerepet játszik majd a fenntartható közlekedési stratégiákban.

Az egyik legnagyobb kihívás Magyarországon a szabályozási keretek kialakítása és a mikromobilitási eszközök forgalomba való integrációja. Budapest példáján keresztül látható, hogy az e-rollerek parkolásának szabályozása, a kerékpársávok bővítése és az infrastrukturális fejlesztések mind elengedhetetlenek a rendszer sikeréhez. A vidéki nagyvárosok egyre nagyobb hangsúlyt fektetnek a mikromobilitás támogatására, például kerékpárutak építésével és megosztott járműszolgáltatások bevezetésével.

Az IoT-technológiák,⁵⁰ például a GPS-nyomkövetés és a valós idejű adatgyűjtés lehetővé teszik a mikromobilitási eszközök hatékony kezelését és karbantartását. Az adatelemzési eszközök segítségével a városok jobban megérthetik a közlekedési mintákat, és ennek megfelelően alakíthatják a forgalomszervezési stratégiákat.

A társadalmi hatások különösen jelentősek a mobilitási egyenlőség szempontjából. A megosztott mikromobilitási szolgáltatások lehetőséget teremtenek a közlekedési módok bővítésére, különösen olyan területeken, ahol a tömegközlekedés nem elérhető vagy nem megfelelő. Ezáltal a mikromobilitás hozzájárulhat a társadalmi kohézió erősítéséhez és a gazdasági lehetőségek növeléséhez.

Összegezve megállapítható, hogy a jövőben elengedhetetlen lesz a mikromobilitási eszközök tömegközlekedési rendszerekkel való integrálása, amely lehetővé teszi a zökkenőmentes átszállást és a multimodális közlekedést. A lakossági szemléletformálás és a biztonságos használat népszerűsítése is kulcsfontosságú, amit jól mutatnak a nemzetközi példák is. Magyarország számára a már bevált nemzetközi példák tanulmányozása és adaptálása jelentős előnyt jelenthet a mikromobilitás sikeres bevezetésében, a fenntartható fejlődésében és a hatékony forgalomszervezésben.

Felhasznált irodalom

Agència de Salut Pública [é. n.]: *Salut als Carrers. Infografia*. Online: <https://www.aspb.cat/documents/salut-carrers-avaluacio-superilles-infografia/>

⁵⁰ Az IoT (Internet of Things, vagyis a dolgok internete) olyan eszközök hálózata, amelyek az internethez csatlakozva adatokat gyűjtenek, küldenek és fogadnak, valamint képesek egymással kommunikálni.

- ARAGÓN, Pablo – KALTENBRUNNER, Andreas – CALLEJA-LÓPEZ, Antonio – PEREIRA, Andrés – MONTERDE, Arnau – BARANDIARAN, Xabier E. – GÓMEZ, Vicenç (2017): Deliberative Platform Design: The Case Study of the Online Discussions in Decidim Barcelona. In CIAMPAGLIA, Giovanni Luca – MASHHADI, Afra – YASSERI, Taha (szerk.): *Social Informatics. 9th International Conference, SocInfo 2017*, Oxford, UK, September 13–15, 2017, Proceedings, Part II. Cham: Springer, 277–287. Online: https://doi.org/10.1007/978-3-319-67256-4_22
- BAKONYI Péter – HANÁK Gyula – SALLAI Gyula (2021): *Okosváros-fejlesztés útja öt ország összefogásával*. Budapest: Hírközlési és Informatikai Tudományos Egyesület (HTE).
- BANISTER, David (2008): The Sustainable Mobility Paradigm. *Transport Policy*, 15(2), 73–80. Online: <https://doi.org/10.1016/j.tranpol.2007.10.005>
- BANISTER, David – HICKMAN, Robin (2013): Transport Futures: Thinking the Unthinkable. *Transport Policy*, 29, 283–293. Online: <https://doi.org/10.1016/j.tranpol.2012.07.005>
- Budapest Főváros Önkormányzata [é. n.]: *Budapesti Mobilitási Terv*. Online: <https://budapest.hu/kozlekedes/kozlekedesfejlesztes/budapesti-mobilitasi-terv>
- Budapesti Közlekedési Központ [é. n. a]: *E-Mobilitási pontok Budapesten*. Online: <https://bkk.hu/utazasi-informaciok/aktiv-kozlekedes/megosztott-roller-es-kerekpar/e-mobilitasi-pontok/>
- Budapesti Közlekedési Központ [é. n. b]: *Mobi-pontok*. Online: <https://bkk.hu/utazasi-informaciok/aktiv-kozlekedes/megosztott-roller-es-kerekpar/mobi-pontok>
- Circulation à trottinette électrique, rollers ou skateboard. *Service-Public.fr*, 2024. november 30. Online: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F308>
- CHESHMEHZANGI, Ali – YOU, Nicholas – SIRI, José – BIRCH, Eugénie (2024): Regional Sustainability and Coordination with Cycle Superhighways Initiative in the Capital Region of Denmark. In *Harnessing Urban Innovation to Unlock the Sustainable Development Goals*. Singapore: Springer, 33–39. Online: https://doi.org/10.1007/978-981-99-9971-2_3
- Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata [é. n.]: *Megújult Debrecen Város Fenntartható Mobilitási Terve (SUMP)*. Online: <https://www.debrecen.hu/hu/debreceni/hireink/megujult-debrecen-varos-fenntarthato-mobilitasi-terve-sump>
- Debreceni Egyetem [é. n.]: *Egyetemi Bérkerékpár Rendszer*. Online: <https://unipass.hu/oldal/UniBike>
- DESMOND, Kevin (2018): *Electric Motorcycles and Bicycles: A History Including Scooters, Tricycles, Segways and Monocycles*. [h. n.]: McFarland.
- ESZTERGÁR-KISS Domonkos – LIZARRAGA, Julio C. Lopez (2021): az e-mikromobilitás és az utazási szokások vizsgálata különböző európai városokban. In PÉTER Tamás (szerk.): *XV. IFFK 2021: Innováció és fenntartható felszíni közlekedés*. Budapest: Magyar Mérnökakadémia, Paper 5.
- Európai Parlament (2019): *Tények és adatok az autók szén-dioxid-kibocsátásáról (infografika)*. 2019. március 22. Online: <https://www.europarl.europa.eu/topics/hu/article/20190313STO31218/tenyek-es-adatok-az-autok-szen-dioxid-kibocsatasrol-infografika>
- FELFÖLDI Péter – HARANGOZÓ Valentin (2021): az alternatív közlekedési eszközök budapesti helyzetképe, különös tekintettel az e-rollerekre. *Közbiztonsági Szemle*, 2(1), 9–38.
- FELFÖLDI Péter (2024): Recenzió Hans-Erhard Lessing A bicikli kultúrtörténete című könyvéről. *Magyar Rendészet*, 24(3), 247–259. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2024.3.15>
- GÁBOR Brigitta (2022): az intelligens közlekedési rendszerek szerepe az okos városok fejlesztésében. *Észak-Magyarországi Stratégiai Füzetek*, 19(3), 100–116. Online: <https://doi.org/10.32976/strat-fuz.2022.38>

- GIUFFRIDA, Nadia – LE PIRA, Michela – INTURRI, Giuseppe – IGNACCOLO, Matteo (2021): Addressing the Public Transport Ridership/Coverage Dilemma in Small Cities: A Spatial Approach. *Case Studies on Transport Policy*, 9(1), 12–21. Online: <https://doi.org/10.1016/j.cstp.2020.06.008>
- GIVONI, Moshe – BANISTER, David (2013): *Moving Towards Low Carbon Mobility*. [h. n.]: Edward Elgar Publishing. Online: <https://doi.org/10.4337/9781781007235>
- HAJNAL Tünde – KERÉNYI László Sándor – FLEISCHER Tamás – JUHÁSZ Mattias (2019): Budapest új mobilitási terve: A mobilitástervezés folyamata, előzmények, eredmények és további teendők. *Városi Közlekedés*, 55(3), 25–38.
- Jövő Mobilitása Szövetség [é. n.]: *Mikromobilitás*. Online: <https://www.jovomobilitasa.hu/mikromobilitas>
- KELLER Krisztina szerk. (2021): *A kerékpáros turizmus és ökoturizmus fejlesztési stratégiája a Rákospatak mentén az ökoszisztéma szolgáltatások keretrendszerében*. Ktatási jelentés. Budapest: Corvinus Egyetem. Online: <https://doi.org/10.14267/978-963-503-895-4>
- KOCSIS János Balázs – GERE László (2021): Okos város globális nézőpontból. *Századvég*, 1(1), 101–129.
- LATINOPOULOS, Charilaos – PATRIER, Agathe – SIVAKUMAR, Aruna (2021): Planning for e-Scooter Use in Metropolitan Cities: A Case Study for Paris. *Transportation Research Part D: Transport and Environment*, 100. Online: <https://doi.org/10.1016/j.trd.2021.103037>
- Le Monde (2023): *Trottinettes électriques les parisiens ont vote contre le maintien en libre-service dans la capitale*. 2023. április 2. Online: https://www.lemonde.fr/politique/article/2023/04/02/trottinettes-electriques-les-parisiens-ont-vote-contre-le-maintien-en-libre-service-dans-la-capitale_6168001_823448.html
- Magyar Igazságügyi és Szakértői Kamara (2023): *Az új KRESZ-ben várhatóan az elektromos roller is szerepel*. 2023. július 31. Online: <https://miszk.hu/index.php/967-az-uj-kresz-ben-varhatoan-az-elektromos-roller-is-szerepet-kap>
- Magyar Kerékpárosklub (2023): *Felavattuk Budapest első védett bringasávjait az Üllői- és a Váci úton!* Online: <https://kerekparosklub.hu/hirek/cikk/felavattuk-budapest-első-vedett-bringasavjait-az-üllői-es-a-váci-úton>
- MAJOR Róbert szerk. (2019): *Forgalomszervezés és -irányítás*. Budapest: Dialog Campus.
- MOLNÁR Bálint – MUNKÁCSY András – JÁSZBERÉNYI Melinda (2023): Budapest vizsgálata belföldi kerékpáros turisztikai desztinációként. *Turizmus Bulletin*, 23(4), 5–14. Online: <https://doi.org/10.14267/TURBULL.2023v23n4.1>
- MOSCO, Vincent (2019): *Okosvárosok a digitális világban*. Ford. Lukács Tibor. Budapest: Pallas Athéné.
- MUELLER, Natalie – ROJAS-RUEDA, David – KHREIS, Haneen – CIRACH, Marta – ANDRÉS, David – BALLESTER, Joan – BARTOLL, Xavier – DAHER, Carolyn – DELUCA, Anna – ECHAVE, Cynthia – MILÀ, Carles – MÁRQUEZ, Sandra – PALOU, Joan – PÉREZ, Katherine – TONNE, Cathryn – STEVENSON, Mark – RUEDA, Salvador – NIEUWENHUIJSEN, Mark (2020): Changing the Urban Design of Cities for Health: The Superblock Model. *Environment International*, 134. Online: <https://doi.org/10.1016/j.envint.2019.105132>
- NAGY Sándor (2022): *Mikromobilitás Szegeden*. Előadás. Online: <https://csmkik.hu/storage/documents/November2022/UAAwudWuP2kNggae06VA.pdf>
- OLABI, A. G. – WILBERFORCE, Tabbi – OBAIDEEN, Khaled – SAYED, Enas Taha – SHEHATA, Nabila – ALAMI, Abdul Hai – ABDELKAREEM, Mohammad Ali (2023): Micromobility: Progress, Benefits, Challenges, Policy and Regulations, Energy Sources and Storage, and Its Role in Achieving Sustainable Development Goals. *International Journal of Thermo fluids*, 17. Online: <https://doi.org/10.1016/j.ijft.2023.100292>

- Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata [é. n.]: *Közlekedésfejlesztés*. Online: <https://pecs.hu/kozlekedes-fejlesztas/>
- Profitline (2019): *Átadták a pécsi közösségi kerékpármegosztó rendszert, a PécsiKét*. Online: <https://profitline.hu/Atadtak-a-pecsi-kozossegi-kerekparmegosztó-rendszert-a-PecsiKet-394495>
- PUKLER GÁBOR (2021): *Jövő Mobilitása Szövetség – MVÜK*, Online: <https://mvuk.hu/pukler-gabor-el-nok-jovo-mobilitasa-szovetseg>
- SCHELLONG, Daniel – SADEK, Philipp – SCHAEZTBERGER, Carsten – BARRACK, Tyler (2019): The Promise and Pitfalls of e-Scooter Sharing. *Europe*, 12(15).
- SHAHEEN, Susan – CHAN, Nelson – BANSAL, Apaar – COHEN, Adam (2015): *Shared Mobility: A Sustainability & Technologies Workshop: Definitions, Industry Developments, and Early Understanding*. Berkeley: Transportation Sustainability Research Centre. Online: <https://escholarship.org/uc/item/2f61q30s>
- SOKOŁOWSKI, Maciej M. (2020): Laws and Policies on Electric Scooters in the European Union: A Ride to the Micromobility Directive? *European Energy and Environmental Law Review*, 29(4), 127–140. Online: <https://doi.org/10.54648/EELR2020036>
- SZALMÁNÉ CSETE Mária – BÍRÓ Kinga (2022): A fenntartható közlekedés klímainnovációs vonatkozásai. In *Logisztikai Évkönyv*. Budapest: MLE, 273–285. Online: <https://doi.org/10.23717%2FLOG-EVK.2022.25>
- SZEMERE Dorottya – NEMESLAKI András (2024): A bérelhető elektromos rollerek megjelenésének hatása a városi közlekedésre. *Marketing & Menedzsment*, 58(2), 16–28. Online: <https://doi.org/10.15170/MM.2024.58.02.02>
- SZUMSKI, Charles (2022): Copenhagen’s Dream of Being Carbon Neutral by 2025 Goes up in Smoke. *Euractiv*, 2022. augusztus 23. Online: <https://www.euractiv.com/section/energy-environment/news/copenhagens-dream-of-being-carbon-neutral-by-2025-go-up-in-smoke/>
- TÓTH Róbert Péter – SZALAI Mátyás – TETTAMANTI Tamás (2020): A HU-GO elektronikus útdíjrendszerből származó adatok forgalombecslési és forgalomirányítási célú felhasználási lehetőségei. *Közlekedéstudományi Szemle*, 70(6), 4–20. Online: <https://doi.org/10.24228/KTSZ.2020.6.1>
- WHO (2021): *Barcelona: Using Urban Design to Improve Urban Health*. 2021. október 26. Online: <https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/barcelona-using-urban-design-to-improve-urban-health>
- WOLNIAK, Radosław (2023): Smart Mobility in Smart City – Copenhagen and Barcelona Comparison. *Scientific Papers of Silesian University of Technology Organization and Management Series*, (172), 679–697. Online: <https://doi.org/10.29119/1641-3466.2023.172.41>

Tengerjáró hajók célkeresztben

Cruise Ships in the Crosshairs

LUKÁCS Roxána,¹ LIPPAI Zsolt²

A szerzők gyakorló biztonsági szakemberként kívánnak átfogó képet adni a tengerjáró hajók iparát érintő egyes biztonsági kérdésekről és kihívásokról. Betekintést kívánnak nyújtani a sokak által csak kevésbé vagy egyáltalán nem ismert, luxustól csillogó világ árnyakkal telített kulisszái mögé, rámutatva arra is, hogy egy hihetetlen dinamikával fejlődő ágazatról van szó, ahol évről évre egyre nagyobb és növekvő számú utastömeget kiszolgáló hajók kerülnek a világ vizeire. A hajótársaságok pedig a maximális profit érdekében számos különféle tematikájú és eltérő hosszúságú utat kínálnak, legyen szó akár egy több hónapon át tartó világkörüli útról vagy pár hetes mediterrán hajókázásról. Az utasok számának gyarapodásával azonban a fedélzeten elkövetett bűncselekmények száma is növekszik. Írásunkban a hajózásbiztonság megteremtése és megőrzése érdekében tehető intézkedések körét vizsgáltuk meg egy olyan területen, amelynek alapelvei a nyitottság, a szívélyes fogadtatás és a vendégszeretet, górcső alá véve a tengerjáró hajózás általános jellemzőit, a terrorizmus és a kalózkodás hajózásbiztonságra gyakorolt hatását.

Kulcsszavak: turizmus, hajózásbiztonság, úszó szállodakomplexumok, terrorizmus, kalózkodás, biztonsági személyzet

The authors, as practising safety professionals, aim to provide a comprehensive overview of some of the safety issues and challenges facing the cruise ship industry. They wish to provide a glimpse behind the scenes of a world of luxury and shadows, little or not known to many. It will also highlight an industry that is growing at an incredible pace, with ships serving a growing and increasing

¹ Hallgató, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék, e-mail: lukacs.roxi@gmail.com

² Rendőr alezredes, adjunktus, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék, e-mail: lippai.zsolt@uni-nke.hu

number of passengers being launched every year. In order to maximise profits, cruise lines are offering a wide variety of different themes and different lengths of voyages, whether it's a round-the-world cruise lasting several months or a few weeks in the Mediterranean. But as the number of passengers increases, so does the number of crimes on board. In this paper, we have looked at the range of measures that can be taken to create and maintain shipping safety in an area where openness and hospitality are fundamental principles. We look at the general characteristics of maritime shipping and the impact of terrorism and piracy on shipping safety.

Keywords: tourism, shipping security, floating hotel complexes, terrorism, piracy, security staff

Bevezetés

Tanulmányunk célja, hogy betekintést adjunk az úszó szállodakomplexumok biztonságos működését megteremtő, sokak által csak kevésbé ismert biztonságipar világába. Írásunkban a tengerjáró hajózás általános jellemzőit és a terrorizmus, a kalózkodás hajózásbiztonságra gyakorolt hatását vizsgáljuk meg.

A vizsgált téma jelentőségét mutatja, hogy a tengeri körutazás a turizmus egyik leggyorsabban növekvő jelenkori ágazata (2022-ben 20,4 millió, 2023-ban 31,5 millió utassal), a tengeri hajózási iparág 2021-ben 155 milliárd dollárt ért a globális gazdaságban, és már 2019-ben 1,2 millió teljes munkaidős munkahelyet teremtett (közel 50 milliárd dolláros bérjellegű kiadással).³ Évente több millió ember vesz részt tengerjáró hajóúton, az úszó szállodakomplexumok fedélzetén több ezer utassal és legénységgel.⁴ Az úszó városoknak is nevezhető hajókon – ugyanúgy, mint a szárazföldön – különféle balesetek, bűncselekmények és a hajózásra jellemző speciális vonások miatt olyan incidensek (például kalóztámadás, a különféle kultúrákból érkező személyzet együttélésének nehézségeiből fakadó problémák, a zárt helyen összetömörülő nagy embertömeg vírusos megfertőződése stb.) is bekövetkezhetnek, amelyekkel a szárazföldön csak elvétve találkozunk. A körutazásokon részt vevő utasok többsége pedig még csak bele sem gondol abba, hogy milyen kockázatokat rejt(het) az általuk választott vakációs forma; pusztán nyaralni, pihenni vágnak, szabadulni akarnak a hétköznapi élet aggodalmaitól.

A Confederation of European Security Services (Európai Biztonsági Szolgálatok Szövetsége, CoESS) 2019-ben Fehér könyvet (White Paper on Passenger Ship Security⁵) adott ki az utasszállító hajók biztonságáról, amelyben javaslatokat fogalmazott meg – tengeri marsall, biztonsági személyzet szükségessége, létszáma, kompetenciái stb. – az utasszállító hajók (kompok, folyami, tengerjáró hajók) és a kikötők, terminálok terrorista csoportok elleni védelme érdekében, rámutatva arra, hogy a közlekedés és a szabadidős tevékenységek

³ Lásd: <https://cruising.org/en-gb>

⁴ MÁTYÁS 2020a: 401–414.

⁵ COUDRE–FALLENTHÉYN–TOUSSAINT 2019.

a harmadik generációs terrrorszervezetek elsődleges célpontjainak számítanak, amely leírásnak az utasszállító hajók – mint puha célpontok (angolul *soft targets*)⁶ – tökéletesen megfelelnek.⁷ Kijelenthető az is, hogy az úszó szállodakomplexumok biztonságos működésének megteremtése, a hajók biztonsági szolgálata – saját biztonsági csapat vagy a hajótársaság által, a magas biztonsági kockázatú vizeken való áthaladás kockázatának csökkentése érdekében felbért őréség – a magánbiztonsági szektor, a biztonságipar speciális tudást és felkészültséget igénylő területéhez tartozik.

Az úszó szállodakomplexumokról

Az óceánjáró és a tengerjáró hajók között a mozgékonyaság, a hajótest szilárdsága és a sebesség a legfőbb különbség. A hosszabb orr, a vastagabb hajótest és az akár 30 csomós sebesség – hogy a kedvezőtlen tengeri körülmények között is tartani tudják a menetrendet – az óceánjárók néhány jellemzője. Ezzel szemben a tengerjárókat vendégközpontúan építik, és kiemelt hangsúlyt fektetnek a szállodai kényelemre. Az üdülőhajók (angolul *cruise ships*) elsősorban magát a turizmust, az utazás élményét és a szórakoztatást helyezik előtérbe, többször megállnak különféle kikötőkben, hiszen több úti céljuk is van, és a céljuk a kapcsolódás biztosítása. Az óceánjáró hajók (angolul *ocean liners*) célja viszont az utasok és áruk kontinensek közötti, egyik helyről a másikra szállítása. A 19. században és a 20. század elején az óceánjárók a brit kormány Királyi Postaszolgálatának részeként postai küldeményeket is szállítottak. Emiatt számos ikonikus óceánjáró neve elé RMS-t (Royal Mail Service) illesztettek (például RMS Titanic), ellentétben a tengerjáró hajókkal, ahol az emberek pihennek és szórakoznak heteken keresztül, az óceánjárók a sebességre épültek. A modern tengerjáró hajókat inkább úszó szállodáknak tervezték, mintsem gyors szállítóhajóknak. Érdekes módon viszont az egész körutazási iparág a hajdani óceánjárókon alapul. A mai vezető hajózási társaságok némelyikének korai hajói is óceánjárók voltak, amelyeket üdülőhajókká alakítottak át, ugyanis a légi közlekedés olcsóbbá és elterjedtebbé válásával az óceánjárók fokozatosan háttérbe szorultak.

A tengerjáró hajózási ipar általános jellemzői

A tengerjáró ágazat remek példa egy jól megtervezett és sikeres iparágra. A Covid-világjárvány előtt minden, a hajókra vonatkozó információ három évre előre rendelkezésre állt, magába foglalva a hajók jövőbeli tartózkodási helyét, útvonalait, árait, sőt még a fedélzeti menüket is előre megtervezték.⁸ A tengerjáró hajózási iparának legfrissebb adatai az 1975-ben alapított Cruise Lines International Association (Nemzetközi Hajózási Társaságok

⁶ A puha célpont kifejezésnek nincs tudományosan elfogadott meghatározása, az először a katonai terminológiában használt kifejezés, amely páncélozatlan és könnyen támadható célpontot jelent. Biztonsági szempontból puha célpontként definiálható minden olyan célpont, amely sebezhető és jellege miatt könnyen kihasználható, így magában a támadás sikerének a lehetősége.

⁷ COUDRE-FALLENTHYEN-TOUSSAINT 2019.

⁸ RODRIGUES DA SILVA 2021: 2.

Szövetsége, CLIA) legújabb jelentéséből (State of the Cruise Industry – A hajózási ágazat helyzete) olvashatók ki. A CLIA, amely az Egyesült Államok tengerjáró társaságainak több mint 98%-át képviseli, a világ legnagyobb tengerjáró ipari kereskedelmi szövetsége, amely egységes hangot és vezető tekintélyt képvisel a globális tengerjáró hajózási közösség számára. Támogatja azokat a szabályzatokat és gyakorlatokat, amelyek elősegítik a biztonságos, megbízható, egészséges és fenntartható élményhajózási környezetet, és természetesen elkötelezett az utazás élményének előmozdítása mellett.⁹ A jelentés szerint Észak-Amerika a legnagyobb turisztikai küldőpiac, de más piacok, különösen Nyugat-Európa is egyre növekednek. A Karib-térség 2019–2022 között továbbra is a legnépszerűbb célpont maradt a tengeri körutazásokon részt vevők számára.¹⁰

A körutazásos hajózás világszerte egyre népszerűbb „szabadidős választási lehetőség” vált.¹¹ Számos hajótársaság hirdetését lehet látni, amelyek többsége három vállalat tulajdonában/kezelésében van. Ma a három legnagyobb, legjelentősebb piacvezető hajózási anyavállalat a Carnival Corporation & PLC (piaci részesedése 37,3%), a Royal Caribbean Cruises Ltd. (piaci részesedése 23,9%) és a Norwegian Cruise Line Holdings Ltd. (piaci részesedése 14,1%).¹² E hajótársaságok, nyereségük növelése érdekében folyamatosan növelik hajóik méretét, hogy egyre több utas szállhasson fel azok fedélzetére.¹³

Jelenleg az Icon of the Seas nevet viselő hajó a világ legnagyobb tengerjáró hajója. Összehasonlításként, több mint ötször akkora tonnatartalommal rendelkezik, mint a kora csúcstechnológiáját jelentő RMS Titanic. Hossza 364 méter, szélessége 48 méter és akár 5610 utast és 2350 fős személyzetet is képes a fedélzetén fogadni (a Titanic hossza 269 méter, szélessége 28 méter volt és összesen körülbelül 3500 utas és személyzet szállítására volt alkalmas). 2021-ben kezdték el építeni a finnországi Meyer Turkuban, és 2024. január 27-én tette meg első útját; építési költsége kétmilliárd dollár volt, utazósebessége eléri a 24 csomót (44,4 km/óra). A húszemeletes hajón nyolc speciálisan kialakított negyed található, és hét medence van a fedélzetén. Az AquaDomeSM nevű helyszíne hatalmas képernyőkkel, robottechnikával és dinamikus vízeséssel van felszerelve, az Absolute ZeroSM pedig a flotta legnagyobb korcsolyaarénya.¹⁴

A hajózásbiztonságot befolyásoló egyes kockázati tényezőkről

A tengerjáró hajókkal kapcsolatos potenciális kockázatokat különféleképpen lehet felosztani. A CLIA (Cruise Industry Regulation – A tengeri hajózási ágazat szabályozása) alapján például három lehetséges kockázatot állapítottak meg a tengerjáró hajókkal kapcsolatban. Ezek a:

- külső/belső fenyegetések, (például a fedélzeten történő nemi erőszak, lopás, gyilkosság vagy a kalóz- és terrortámadás);

⁹ Lásd: <https://cruising.org/en-gb/about-the-industry/about-clia>

¹⁰ Cruise Line International Association 2023: 28–29.

¹¹ BAKER 2016: 142.

¹² Cruise Market Watch [é. n.].

¹³ RODRIGUES DA SILVA 2021: 2.

¹⁴ Lásd: <https://www.royalcaribbeanpresscenter.com/ship/35/icon-of-the-seas/>

- üzemzavarok/balesetek (például a Titanic vagy a Costa Concordia navigálási hibája); valamint
- fedélzeti orvosi/egészségügyi problémák az utasok és a legénység körében (mint a Covid-19).

A tengerjáró hajók elleni külső támadások (angolul *external attacks*) azok az elemek, amelyek a hajó külseje felől érkeznek. Kiemelve a terror- és kalóztámadásokat, amelyek olyan külső helyzetnek tekinthetők, amelyek hatással vannak az utasok biztonságérzetére, valamint magára a társaság(ok) működésére is. Természetesen, ha van kockázat, akkor megoldás is létezik, ez esetben a kockázat kezelőjének személyében. Biztonsági intézkedésként gondolva a hajók elleni külső támadások esetén a magasan képzett biztonsági őrök alkalmazására, a térfigyelő kamerák használatára, az érzékeny területekhez való hozzáférés biztosítására és ellenőrzésére, valamint az FBI-jal (Federal Bureau of Investigation, Szövetségi Nyomozóiroda), a belbiztonsággal és az amerikai parti őrséggel való szoros kapcsolattartásra.

A hajóutak belső támadásai (angolul *internal attacks*) azok az elemek, amelyek a hajó belső területéből származnak. A biztonsági intézkedések, amelyek a tengerjáró hajók elleni belső támadások megelőzése érdekében végrehajthatók, a következők:

- utasok háttérellenőrzése;
- utasbűncselekmény-bejelentő rendszerek használata;
- átfogó átvizsgálási folyamat az utasok fedélzetre szállására vonatkozóan; valamint
- csúcstechnológiás átvizsgáló és megfigyelő berendezések a tiltott tárgyak, fegyverek és robbanóeszközök megtalálásához.

Alapvető fontosságú tehát egy átfogó biztonsági terv megléte már az indulás előtt és magán a tengeren is. A vészhelyzeti eljárásokat és gyakorlatokat alaposan át kell tekinteni az utasokkal, amikor felszállnak a fedélzetre, hogy egy esetleges későbbi reakció során ők is tudják, mi a teendőjük.¹⁵

Balesetek és műszaki problémák egy tengerjárón akkor fordulnak elő, ha mechanikai hibák vagy meghibásodások vannak a hajón, ugyanakkor más egyéb baleset is történhet a fedélzeten, miközben a hajó kiköt vagy a vízen hajózik (például, ha menet közben egy objektumnak ütközik). A hajózás során előforduló technikai hibák két fő típusának pedig az elektromos áram elvesztése/működésének ideiglenes megszakadása és a tűz tekinthető. A technikai hibák esetén végrehajtható biztonsági intézkedések közé soroljuk a hajtóművek, általános létesítmények, áramfejlesztők és életmentő szerkezetek rutin karbantartásának elvégzését, valamint olyan csúcstechnológiás navigációs rendszerek használatát, amelyek segítenek a hajóforgalommal, akadályokkal, víz alatti objektumokkal – például a szárazföld és a sziklák – való ütközések elkerülésében.

Míg az esetlegesen bekövetkező eseményeket igen hosszan sorolhatnánk, tanulmányunk terjedelmi korlátaira tekintettel a továbbiakban a terrorizmus és a kalóztámadások hajózásbiztonságra gyakorolt hatásaival foglalkozunk.

¹⁵ BAHATTAB–MCCAIN–LOLLI 2023: 192–193.

Mi a különbség a kalóztámadás, a fegyveres rablás és a terrorizmus közt?

A kalózkodás és a tengeri fegyveres rablás közötti különbségtétel technikai jellegű, és attól függ, hogy a cselekményt földrajzilag hol követték el. A cselekményt kalózkodásnak nevezik, ha az nemzetközi vizeken vagy bármely állam joghatóságán kívül történt, míg fegyveres rablásnak akkor nevezik, ha az a felségvizeken vagy az ország belsejében történt.

A Nemzetközi Tengerészeti Szervezet (International Maritime Organization, IMO) és a Nemzetközi Tengerészeti Iroda (International Maritime Bureau, IMB) jelenleg a kalózkodásnak az Egyesült Nemzetek Tengerjogi Egyezményében (United Nations Convention on the Law of the Sea, UNCLOS) leírt definícióját használja. Az Egyesült Nemzetek 1982. évi Tengerjogi Egyezményének 101. cikke szerint a kalózkodás az alábbi cselekmények bármelyikét magában foglalhatja:

- a) „bármely olyan jogellenes erőszakos cselekmény vagy fogva tartás, vagy bármely olyan fosztogatás, amelyet magáncélból követ el egy magánhajó vagy magánrepülőgép legénysége, vagy utasai
 - i. és amely a nyílt tengeren egy másik hajó vagy repülőgép, vagy az ilyen hajó vagy repülőgép fedélzetén lévő személyek vagy vagyontárgyak ellen irányul,
 - ii. és amely bármely állam joghatóságán kívül eső helyen lévő hajó, repülőgép, személy vagy tulajdon ellen irányul,
- b) egy hajó vagy légi jármű üzemeltetésében való önkéntes részvétel annak a ténynek a tudatában, hogy az kalózhajóvá vagy kalózrepülőgéppé van minősítve,
- c) az a) vagy b) pontban foglalt cselekményre való felbujtás vagy annak szándékos elősegítése.”¹⁶

A hajók elleni fegyveres rablás az IMO *A hajók elleni kalózkodás és fegyveres rablás bűncselekményeinek kivizsgálására vonatkozó gyakorlati kódex* (angolul Code of Practice for the Investigation of Crimes of Piracy and Armed Robbery against Ships Resolution) A.1025(26) számú határozata szerint:

- „minden olyan jogellenes erőszakos cselekmény vagy fogva tartás, vagy bármilyen, a kalózkodáson kívüli fosztogatás vagy azzal való fenyegetés, amelyet magáncélból követnek el egy hajó vagy a hajó fedélzetén lévő személyek vagy vagyontárgyak ellen egy állam belsejében, szigetvizei és felségvizei területén,
- a fent leírt cselekményre való felbujtás vagy annak szándékos elősegítése.”¹⁷

Amíg a nemzetközi jog még nem ad egyértelmű meghatározást a terrorizmus fogalmára, írásunkban az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsa 2004. októberi 1566. számú határozatában foglalt meghatározást fogadjuk el a terrorizmus kapcsán, amely így szól:

„Halál vagy súlyos testi sértés okozásának szándékával vagy túszejtéssel elkövetett bűncselekmények, beleértve a polgári személyek ellen elkövetett bűncselekményeket is, azzal

¹⁶ IMO [é. n.].

¹⁷ Piracy and Armed Robbery against Ships Definitions and Actions.

a céllal, hogy rémületet keltsenek a közvéleményben vagy személyek egy csoportjában vagy meghatározott személyekben, megfélemlítsenek egy lakosságot vagy kényszerítsenek egy kormányt vagy egy nemzetközi szervezetet, hogy az megtegyen vagy tartózkodjon valamilyen cselekmény megtevésétől.”¹⁸

Mivel a tengeri terrorizmusnak sincs nemzetközileg elfogadott meghatározása, ezért a tengeri hajózás biztonsága elleni jogellenes cselekmények visszaszorításáról szóló 1988. évi egyezmény (Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Maritime Navigation, SUA) 3. és 4. cikkét idézzük, amely szerint tengeri terrorizmus:

„Minden olyan kísérlet vagy fenyegetés, amely egy hajó feletti ellenőrzés erőszakos átvételére irányul:

- egy hajó vagy annak rakományának megrongálása vagy megsemmisítése,
- a hajó fedélzetén tartózkodó személy megsebesítése vagy megölése; vagy
- az egyik állam felségvizeiről egy másik állam felségvizeire vagy nemzetközi vizekre közlekedő hajó biztonságos hajózását bármilyen módon veszélyeztető cselekmény.”¹⁹

Tehát kalóztámadásnak az minősül, ha a cselekményt nemzetközi vizeken követik el, ami így az adott nemzet területi joghatóságán kívül esik; terrortámadásnak pedig azt, amikor egy állam felségvizein követik el a hajó biztonságát veszélyeztető cselekményt. A másik különbség pedig az, hogy kalózkodásról akkor van szó, ha az indíték maga szigorúan az anyagi haszonszerzés. A kalózok azzal a szándékkal próbálnak a hajókra jutni, hogy kirabolják azokat, vagy váltságdíj fejében túszul ejtsék a legénységet vagy az utasokat. Amikor viszont a támadás vallási vagy politikai célzatú, akkor a terrorizmus kifejezést használják.

Vannak bizonyos működési jellemzők is, amelyek lehetőséget nyithatnak meg a terroristák számára. Gyakorlatilag minden luxushajó pontos menetrend és előre megtervezett útvonal szerint közlekedik, amelyek könnyen elérhetők az interneten, a hirdetési brosrákban vagy az utazási irodákban. Ezek az információk rendkívül értékes hírszerzési forrást jelentenek a terroristák számára, lehetővé téve az elkövetői csoport részére, hogy kiválasszák azt az időpontot és a helyet, amikor a legkönnyebben juttathat titokban robbanóanyagokat és operatív személyeket a célba vett hajóra, vagy amikor a hajó a legérzékenyebb egy tengeri támadásra. A hajók gyakran hosszabb időre (néha akár 24 órára is) lehorgonyoznak, hogy a fedélzetén tartózkodóknak lehetőséget adjanak a városnézésre és egynapos kirándulásokra. E hosszabb megállások során egy utasszállító hajó fokozottan ki van téve egy ütközéses támadásnak; akár egy gyorsan közeledő és robbanóanyaggal megrakott öngyilkos hajónak, akár egy nagyobb méretű (több mint 2000 tonnás) hajónak, amely szándékosan nekicsapódhat az oldalának. Az a hagyományos gyakorlat, amely szerint az utasok a felső fedélzeteken gyülekeznek és integetnek a bábáskodóknak, barátoknak és rokonoknak az indulási kikötőben, ugyancsak problematikus lehet a támadások ösztönzése szempontjából, különösen a szárazföldi támadások terén, amelyek során olyan lapos röppályájú fegyvereket használnak, mint a rakétagránátok (Ручной

¹⁸ S/RES/1566 ENSZ határozat 2004.

¹⁹ JOUBERT 2013: 114.

Противотанковый Гранатомёт, RPG, magyarul kézi páncéltörő gránátvető), vállról indítható rakéták és mesterlövészpuskák.²⁰

Ami további vonzó célponttá teszi ezeket a hajókat, az a lehetséges pusztítás mértéke, ugyanis egy 8000 embert szállító tengerjáró hajó elleni tengeri támadás akár pusztítóbb hatású is lehet, mint amilyen a Világkereskedelmi Központ elleni szeptember 11-ei terrortámadás volt. A 9/11-es terrortámadásokban 2977 ember vesztette életét, és több ezren sérültek meg a World Trade Centerben, a Pentagonban és a pennsylvaniai Somerset megyében, egy sikeres tengeri akció viszont még ennél is több áldozattal járhatna. Ami még rosszabb, hogy a tengeren vagy akár egy folyón az utasok nem tudnának elmenekülni, és a rendőrség reakciója sokkal több időt venne igénybe, a halálos áldozatok száma ezért sokkal magasabb lenne. Egy ilyen jellegű támadás nagy nemzetközi médiafigyelmet és érdeklődést is képes lenne kiváltani; egy turisztikai hajótársaság elleni támadás szinte biztosan globális CNN-hatást²¹ eredményezne. Az ilyen típusú nyilvánosság megteremtése kritikus fontosságú bármely terrorista szervezet dinamikája szempontjából, nem utolsósorban azért is, mert könnyen ki lehet használni az operatív tevékenység életképességének demonstrálásához, ami létfontosságú az újoncok vonzásához és a meglévő tagok moráljának növeléséhez.²²

A luxusorientált és rendkívül népszerű tengerjáró iparágnak számos olyan aspektusa van, amely különösen vonzó célponttá teszi, és amely közvetlenül egyezik az al-Káida és a tágabb értelemben vett nemzetközi dzsihádisták mozgalom ideológiai és operatív logikájával. A tengerjáró hajók egyrészt nagyszámú, egyetlen földrajzi területre korlátozott tömegeket szolgálnak ki, ami ideális helyszínné teszi őket a polgári áldozatok maximalizálására irányuló támadások végrehajtásához (ami a szeptember 11. utáni dzsihádisták terrorizmus egyik jellemzője). Ugyanakkor ikonikus jellegük is van, mivel azt a fajta explicit nyugati materializmust, jólétet és diszkrecionális költsékezést tükrözik, amellyel a bin Ládén által inspirált szélsőségesek szembehelyezkednek. Ráadásul az a tény, hogy a hajójáratok utasainak túlnyomó többsége zsidó-keresztény származású azt jelenti, hogy válogatás nélküli támadásokat lehet végrehajtani anélkül, hogy a szélesebb értelemben vett muszlim érdekeket negatívan befolyásolnák. Ez nem feltétlenül igaz a szárazföldi incidensekre, amint azt a kenyai és tanzániai nyugati nagykövetségek (1998), a bali turistaközpontok (2002), valamint a jakartai és ammani szállodák (2003 és 2005) elleni merényletek világosan bizonyították.²³

A kalózfenygetés elhárításában a biztonsági zónákon (angolul *security zones*) alapuló védelem az, amely megakadályozza, hogy a támadó ellenőrzése alá vonja a hajót. Viszonylag hatékony módszer, azonban teljesen alkalmatlan egy olyan terrortámadás elhárítására, amelynek célja, hogy minél több áldozatot szedjen az utasszállító hajók fedélzetén. Az utasok védelmét a hajók vezérlőberendezéseihez (híd és gépház) való hozzáférés védelme mellett a fedélzeten az utasok számára kialakított védett zónákkal (angolul *safe zones*) lehet elérni.

²⁰ GREENBERG et al. 2006: 76.

²¹ CNN-hatás (angolul CNN effect): az amerikai CNN volt az első, valóban globális műholdas televízióadó, amely jelen időben és folyamatosan tájékoztatott a világ bármely pontján bekövetkezett eseményekről. A CNN rákényszerítette ezzel a kormányokat, hogy foglaljanak állást a köztudatba ily módon bekerült témákkal kapcsolatban.

²² GREENBERG et al. 2006: 74.

²³ GREENBERG et al. 2006: 75.

Terrorizmus

A tengerjáró hajók sajátos biztonsági kihívásokkal szembesülnek, ahol maguk az iparág jellemzői alakítják a kockázati profilt. Miben különböznek ezek a speciális kihívások például egyéb, a terrortámadások kedvelt célpontjainak nevezhető színhelyek – például hotelek, szórakozóhelyek, koncerttermek, a légi közlekedés felől tekintve, vagy a repülőterek – kihívásaitól? Egyik lényegi különbség, hogy míg az előbbieken felsoroltak olyan hagyományos zsúfolt helyeknek tekinthetők, amelyek egy helyhez kötődnek, addig a tengerjáróhajó-iparág résztvevői több helyszínt is meglátogatnak; magukra utaltan (rendőrség, katasztrófavédelem stb. segítségével nélkül) töltenek hosszú időt egyedül – ez esetben a nyílt tengeren – miközben nagyszámú utast fogadnak a fedélzetükön, kijelentve azt is, míg a fenyegető veszélyek dinamikusak, számos oldalról érkehetnek és rendkívül összetettek, addig a terrorizmus és kalózkodás csak bizonyos térségekben fordul elő.

A tengerjáró hajók több okból is felkerülhetnek a terroristák célpontjai közé. Ezek egyike a hajók sebezhetősége, ugyanis nagyszámú utas egyidejű és koncentrált jelenlétével, a tengerjáró hajók – a tömeges szárazföldi közlekedési hálózatokhoz hasonlóan (lásd 2004-es madridi terrortámadások) – sebezhető célpontot jelentenek a terrorista csoportok számára. A támadások eszközei lehetnek lőfegyverek, tömegpusztító fegyverek, robbanószerkezetek vagy akár – mint legújabb támadási mód – vegyi, biológiai, radiológiai és nukleáris anyagok. Egy ilyen incidens ráadásul azonnal nagyszámú embert érintene, nagy médiafigyelmet keltene és súlyos következményekkel járna az idegenforgalomra, a mobilitásra és a kereskedelemre nézve.

Ahogy azt a CoESS már említett Fehér könyve kiemeli, a nyugati területeken – az elmúlt évek során – elkövetett, puha célpontokat célzó terrortámadások számának növekedése azt mutatja, hogy csak idő kérdése, mikor veszik célba a terrorista csoportok az utasszállító hajókat. A második generációs terrorizmus csúcspontjai óta tapasztalt támadások a nagy értékű kemény célpontokról (mint például a USS Cole, a Pentagon vagy a World Trade Center) áttértek a kevésbé értékes, de puhább célpontokra, úgymint a madridi vonatok, a londoni tömegközlekedés, a manchesteri és párizsi koncerttermek stb. A harmadik generációs terrorszervezetek elsődleges célpontjainak a közlekedési és szabadidős tevékenységeket tekintik, így a személyhajók tökéletesen megfelelnek ennek a leírásnak, mind közlekedési módként (kompok), mind szabadidős tevékenységként (körutazások).²⁴ A hajózásbiztonsághoz visszatérve, a terroristák kis motorcsónakokat tudnak bérelni, embereik kis csoportjait küldve az utasforgalmi vonalakkal rendelkező kikötők közelébe, így megpróbálva felszállni a hajóra, ahogyan a somáliai vagy guineai helyi kalózok rendszeresen megtették ezt.

A CoESS Fehér könyve – kockázati szempontból – három lehetséges módot említ a fegyverek fedélzetre hozatalára:²⁵

- be lehet hozni a terminálon keresztül, ez az utasok vagy a személyzet által elrejtett fegyverek kockázata (ám ez a veszély elhárítható az utasok, a személyzet és a poggyászok alapos átvizsgálásával);

²⁴ COUDRE–FALLENTHÉY–TOUSSAINT 2019: 7.

²⁵ COUDRE–FALLENTHÉY–TOUSSAINT 2019: 12.

- vízi úton is lehet próbálkozni, hisz a terminálokon végzett fokozott átvizsgálások, ellenőrzések visszatárhadják a bűnelkövetőket attól, hogy a hajókra való felszállásnak ezt a módját használják. Egy kisebb fegyveres csapat gyors csónakkal való szállítása a hajó mozgása vagy a kikötőben állomásozása közben technikailag lehetséges, kivitelezhető;
- levegőből is érkezhet támadás, tekintve, hogy mára a drónok új veszélyforrást jelentenek a hajók biztonságára nézve. Az elmúlt évek fejlődésének köszönhetően az akár tíz kilogramm teherbírású drónok irányítása a partvontól néhány kilométeres távolságban nem jelent sem nagy anyagi befektetést, sem magas technikai tudást igénylő feladatot. A drónok alkalmazhatók fegyverek, gránátok vagy más robbanóanyagok fedélzetre szállítására, hogy azokat a terroristák átvehessék és felhasználhassák. Ezenkívül akár robbanó- vagy vegyi bombák hordozójaként is alkalmazhatják őket a hajók és az utasok elleni közvetlen támadásokhoz.

Ezek alapján azt láthatjuk, hogy az utasok elleni fegyveres támadások kockázatának csökkentéséhez nem elegendő önmagában a kikötői létesítmények biztonsági intézkedéseinek megerősítése, mivel a kikötőből való elindulás után a tengeren vagy a levegőből juttathatók fegyverek a hajóra. Mindezeket túl a tengeri terrortámadás legvalószínűbb módszerei:

- az utasokat megtámadják, miközben a szárazföldön felkeresnek látnivalókat, nevezetességeket;
- egy másik tengerjáró hajóval való ütközés;
- rakétahajtású gránát (RPG) használata;
- öngyilkos merénylő a tengerjáró hajó fedélzetén;
- élelmiszer-ellátás megfertőzése (élelmiszer-terrorizmus);
- gyújtószerkezetek elhelyezése a tengerjáró hajón.

Kalóztámadások

A kalózkodás világszerte veszélyezteti a nemzetközi tengeri kereskedelmet, és kockázatot jelent a legénység, valamint az utasok számára is. A probléma nagyrészt Szomália partjaira, Nyugat-Afrikára, Dél-Amerikára és Délkelet-Ázsiára korlátozódik.²⁶ A célpontok a kereskedelmi hajók, a körutazó jachtok, a több ezer embert szállító utasszállító hajók. Illetőleg a terrortámadások is reális veszélyfaktort jelentenek a hajó nagyságától és úti céljától függetlenül. A kalózkodás és fegyveres rablások közismerten szeretik kis és gyors vízi járművekről és csónakokról végrehajtani támadásaikat (az ilyen típusokat viszonylag nyugodt tengeri körülmények között könnyebb működtetni), ezek a támadások néha anyahajókról vannak indítva. Megjegyezzük, hogy minél nyugodtabb a tenger állapota, annál nagyobb egy támadás kockázata is.²⁷

²⁶ MÁTYÁS 2020b. 414-428.

²⁷ BMP 5 2018: 4.

A Szomáliában jelenleg uralkodó körülmények termékeny táptalajt biztosítottak a modern kori kalózkodás kialakulásához. 1991-ben Szomália káoszba és törvénytelen-ségbe süllyedt, miközben a munkanélküliségi ráta 90% fölé emelkedett. Köztudott, hogy a modern szomáliai kalózkodás a halászok védekező taktikájából indult ki a fejlett nemzetek túlhalászásával szemben. A szomáliai halászok megállították a külföldi halászhajókat, és jóvátételt követeltek; a két évtizeddel ezelőtti okok mára azonban eltűntek, és manapság a kalózkodás egyetlen oka a váltságdíj, amely lehetővé teszi a kalózok számára, hogy 33 és 79 ezer USD/év közötti összeget keressenek, szemben a következő legjobb legális alternatívával (halászat), amely 500 USD/év. Ugyanez a cél a nyugat-afrikai kalózkodásban is megtalálható, ahol a rakományt, általában gázolajat is el lehet lopni. A világ más részein a cél lehet a pénz vagy a legénység vagy a rakomány, vagy akár az egész hajó, amelyet új névvel és hamis papírokkal el lehet adni a fekete piacon.²⁸

A kalózok kalóz-akciócsoportokban (Pirate Action Groups, PAG) tevékenykednek, amelyek több különböző hajóformát üzemeltetnek, jellemzően kis méretű és nagy (akár 25 csomós) sebességű nyitott hajókat vagy szkifeket használnak. Ahol anyahajókat, ott a legénységet gyakran túszként tartják a fedélzeten; az anyahajókat a kalózok, a készletek, az üzemanyag és a támadó szkifek szállítására használják, hogy a kalózok sokkal nagyobb területen tevékenykedhessenek és az időjárás lényegesen kevésbé befolyásolja őket. A támadó szkifeket gyakran az anyahajók mögött vontatják, és amennyiben az anyahajó mérete lehetővé teszi, a szkifeket a fedélzeten szállítják és álcázzák. A kalózok kézfegyverekkel és rakétagránátokkal megfélemlíthetik a hajók parancsnokait, hogy csökkentsék a sebességüket vagy megálljanak és lehetővé tegyék számukra a fedélzetre lépést. E fegyverek fő célpontjai általában a híd (más néven pilótafülke vagy kormányállás) és a lakófülkék. A kalózok hosszú könnyű létrákat, csomózott mászóköteleket vagy hosszú kampós rudakat használnak a hajó oldalára való felmáshoz. A fedélzetre érve a hídra törnek, hogy megpróbálják átvenni az irányítást a hajó felett; a hídon követelik, hogy a hajó lelassuljon/megálljon, hogy más kalózok is fel tudjanak szállni. A támadásra bármikor sor kerülhet – nappal vagy éjszaka –, de a tapasztalatok szerint hajnalban és szürkületkor nagyobb ezek valószínűsége.²⁹ A tengerjáró hajók esetében szerencsére alacsony a kalózok általi eltérítés kockázata. A rakományszállító teherhajók a kalózok elsődleges célpontjai, tekintettel értékes rakományukra és minimális legénységükre, de a hajózás helye is befolyásolja a hajóeltérítés vagy az eltérítési kísérlet kockázatát. Északkelet-Afrika, amelyet a terület alakja miatt Afrika szarvának is neveznek (angolul Horn of Africa), az Ádeni-öböl (más néven a kalózok útja, angolul Pirate Alley) a kalózkodás szempontjából a legveszélyesebb vízterület.

Amíg a biztonsági aggodalmak többsége jelenleg az Ádeni-öbölre irányul, addig a kalózok szinte bárhol és bármikor lecsaphatnak. További forró zónák közé tartozik Ázsia (különösen a Malajzia és Szingapúr közötti Malakkai-szoros) és a szomáliai partvidék. A Vörös-tenger egyes részein, valamint Afrika keleti és északkeleti partjai mentén is figyelmeztetnek a kalózkodásra. Fontos azonban tudni, hogy a hajótársaságok fel vannak készülve számos kihívást jelentő forgatókönyvre, és a hajók jól fel vannak szerelve

²⁸ NIKOLIĆ–MISSONI 2013: 314.

²⁹ BMP 5 2018: 4.

ahhoz, hogy kezelni tudják azokat a helyzeteket, amikor kalózok próbálják megtámadni őket. A kalózok támadása ellen a hajóknak számos kidolgozott védelmi technikája van, legfontosabb céljuk, hogy megakadályozzák a kalózokat a fedélzetre jutásban, ha ugyanis nem tudnak feljutni a hajóra, akkor – remélhetően – eltéríteni sem tudják azt.

Bár nincsenek olyan jogszabályi előírások, amelyek a hajózási társaságokat köteleznék a megfelelésre, a kalózoktól való elriasztás és a tengeri biztonság fokozása érdekében a Vörös-tengeren, az Ádeni-öbölben, az Indiai-óceánon és az Arab-tengeren közlekedő hajók az úgynevezett Legjobb Irányítási Gyakorlatok (Best Management Practices, BMP) 5 szerint járnak el. Ez az útmutató olyan Hajóvédelmi intézkedéseknek (Ship Protection Measures, SMP) elnevezett taktikákat, technikákat és technológiákat javasol, amelyek hasznos tippeket adnak a kalóztámadások elkerülésére, kivédésére.

- LRAD technológia (Long-Range Acoustic Device – nagy hatótávolságú akusztikus eszköz): ez a haditengerészeti csapatok által használt eszköz olyan erős hanghullámokat bocsát ki, amelyek 300 méteres távolságból is maradandó halláskárosodást okozhatnak.
- Őrszolgálat és fokozott éberség: a hatékony őrszem a leghatásosabb módszer a hajók védelmére. Segíthet a gyanús közeledés vagy támadás korai felismerésében, ami lehetővé teszi a védekezés bevetését.
- Fokozott hídvédelem: a híd általában a támadás fókuszpontja. Bizonyos helyzetekben a támadók a hídra irányítják fegyvereik tüzét, hogy megfélemlítsék a hajó legénységét, hogy lelassítsák vagy megállítsák a hajót. Ha a kalózok a hajó fedélzetére jutnak, általában a híd felé tartanak, hogy átvehessék az irányítást. A legénységnek ajánlott lövedékálló mellényt és sisakot viselni, a nyitott hídszárnyakat pedig acéllemezekkel vagy homokzsákokkal védeni.
- A hídhoz, a lakófülkékhez és a gépterekhez való hozzáférés ellenőrzése: fontos, hogy az ide való bejutási útvonalakat ellenőrizni kell a behatolás meggátolása vagy késleltetése érdekében. Törekedni kell arra, hogy megakadályozzák a bejutást ezekbe a terekbe.
- Fizikai akadályok: a fizikai akadályok célja, hogy a támadók számára a lehető legnehezebbé tegyék a hajókhoz való hozzáférést azáltal, hogy megnehezítik az illegális beszállással próbálkozóak számára a feljutást. Például a pengésdrót, más néven szögesdrót megfelelő felszerelés és rögzítés esetén hatékony akadályt képez, de rácsokat is fel lehet szerelni az ablaknyílásokra.
- Vízpermet- és habszóró készülékek: használata hatékonyan elriasztja vagy késlelteti az illegális beszállási kísérleteket. A víz használata megnehezítheti, hogy egy jogosulatlan hajó a hajó mellett maradjon, és jelentősen megnehezíti a fedélzetre való felmászás kísérletét. A víztömlők eláztatják a támadókat, és esetleg el is tudják süllyeszteni a támadók kis csónakjait. A hab dezorientáló és nagyon csúszós.
- Riasztók: a hajó riasztóberendezései tájékoztatják a legénységet, hogy támadás készül a hajó ellen, és figyelmeztetik a támadót, hogy a hajó tud a támadásról és reagálni fog rá. Ezenkívül a hajó sípjának folyamatos hangjelzése megzavarhatja a támadókat.
- Manőverezési gyakorlat: a kapitánynak és a tiszteknek gyakorolniuk kell a hajó manőverezését, hogy megismerjék a hajó kezelési jellemzőit. A hajó

- kapitányának a lehető legnagyobb sebesség fenntartása mellett a kikerülési manővereket is gyakorolnia kell. A tapasztalatok azt mutatják, hogy egy ilyen akció még egy hosszadalmas és elszánt támadást is legyőzhet, mivel a hidrosztatikus nyomás létrehozásának jobb védekező hatása van, mint a sebességnek.
- Zárt láncú megfigyelőrendszer (*closed-circuit television*, CCTV): ha a támadás már folyamatban van, nehéz lehet felmérni, hogy a támadók bejutottak-e a hajóra. A CCTV-felvételek használata lehetővé teszi a támadás előrehaladásának bizonyos fokú nyomon követését egy kevésbé védtelen pozícióból.
 - Világítás: ha van, a keresőfényeket azonnali használatra készenlétben kell tartani. A támadók azonosítása vagy a támadás megkezdése után az oldalsó világítást – ha van – be kell kapcsolni. Ez elvakítja a támadókat, és segít a hajó legénységének észrevenni őket. Éjszaka csak a navigációs lámpákat kell felkapcsolni. Horgonyzáskor a fedélzeti világítást bekapcsolva kell hagyni, mivel a jól megvilágított hajók kevésbé sérülékenyek a támadással szemben.
 - A hajószerszámok és berendezések biztonságos tárolása: a támadók számára esetleg hasznos eszközöket és felszereléseket biztonságos helyen kell tárolni. A gázpalackok vagy gyúlékony folyadékokat tartalmazó tartályok ballisztikai védelmét meg kell fontolni. A homokzsákok nem ajánlottak, mivel gyorsan lebomlanak, ha nem tartják őket rendszeresen karban. A felesleges gázpalackokat a tranzit előtt le kell rakodni.
 - Biztonságos gyülekezőhelyek és citadellák: a biztonságos gyűjtőpont olyan kijelölt terület, amelyet úgy választanak ki, hogy a legénység számára a lehető legnagyobb fizikai védelmet nyújtssa, és amelyet a tervezési folyamat során határoznak meg. A citadella olyan kijelölt terület, ahol fenyegető behatolás esetén a legénység védelmet kereshet. A citadellát úgy tervezik és építik, hogy ellenálljon az erőszakos behatolásnak. A megbízható kommunikációval (ideális esetben műholdas telefon és VHF) rendelkező, jól megépített citadellákat el kell látni élelemmel, vízzel és higiéniai eszközökkel.
 - Hajóról hajóra (ship to ship, STS) való támadás és egyéb statikus műveletek megakadályozása: a támadók az STS-műveletek során a fendereken keresztül jutnak fel a hajókra. A hajók oldalsó korlátjaihoz rögzített, különösen pengésdróttal ellátott láncos kerítés, amelyet a fenderek közelében támpillérekkel egészítenek ki, hatékony elrettentő eszközt jelent a potenciális támadók számára. A rácsok használata nyitott panamai vagy görgős csörlőkkel biztosítható, ami még inkább elriasztja az esetleges behatolókat.
 - Magán fegyvertelen tengerészeti biztonsági társaságok: a fegyvertelen tengeri szerződéses biztonsági őrök alkalmazását a kockázatértékelés eredménye határozza meg. Figyelembe kell venni mind a lobogó szerinti országok, mind a partmenti államok vonatkozó jogszabályait. A tapasztalt és hozzáértő, fegyvertelen őrök alkalmazása értékes védelmi intézkedés lehet, különösen akkor, ha a helyi bűnüldöző szervekkel, a haditengerészeti erőkkel és a parti őrséggel való együttműködésre és koordinációra lehet szükség.
 - Magán tengerészeti biztonsági cégek (*private maritime security companies*, PMSC) és magán fegyveres biztonsági személyzet (*privately contracted armed*

- security personnel*, PCASP): az útmutatók nem ajánlják vagy támogatják a PMSC/PCASP-k általános alkalmazását a kereskedelmi hajók fedélzetén; ezt a döntést az egyes hajóüzemeltetők hozzák meg, amennyiben a hajó lobogó szerinti országa és a part menti államok ezt engedélyezik. Ajánlott, hogy a hajózási társaságok csak olyan személyzetet alkalmazzanak, akik az aktuális ISO 28007 1:2015 Irányelvek a tengeri biztonsági magánvállalkozásokra (PMSC) vonatkozó, a hajók fedélzetén fegyveres biztonsági személyzetet (PCASP) biztosító magánvállalkozókra vonatkozó iránymutatások szerint akkreditáltak.
- Hajóvédelmi különítmény, osztagok (*vessel protection detachments*, VPD): a hajók fedélzetén néha fegyveres hajóvédelmi különítményeket is bevetnek. A VPD-k az állam által kinevezett fegyveres személyzetből állnak. Céljuk a támadók elriasztása és szükség esetén a hajó védelme. A VPD-k fedélzetén való jelenléte összetett jogi kérdéseket vet fel, és a lobogó szerinti államtól, valamint a parti és kikötő szerinti államok hatóságaitól engedélyt kell kérni.

Sok vállalatnak van – kockázatértékelésükön nyugvó – saját részletes útmutatója a hajók ellenálló képességének növelésére vonatkozó eljárásokról. A kockázatértékelési ajánlásoknak és iránymutatásoknak a „mélyreható védelem” és a „többszintű védelem” koncepcióján kell alapulniuk. Ennek a koncepciónak az a feltevése, hogy minden robusztus biztonsági rendszernek ellenállónak kell lennie a részleges hibákkal szemben, és hogy a védelem több rétege kevésbé kiszámíthatóvá teszi a rendszert a leendő támadók számára, így a rendszer megkerülése is nehezebbé válik.³⁰

Védelmi intézkedések és protokollok

A megelőzés a védelem alapja, hiszen a hajóknak bonyolult és veszélyekkel járó fizikai környezetben kell navigálniuk, amely jellegzetesen a nagy kiterjedésű vízterületen történő tevékenységhez társul. A tengerjáró hajókon az utasok biztonsága és védelme kellene hogy legyen a legfontosabb prioritás. A hajótársaságoknak szigorú protokollokat és intézkedéseket kell kidolgozniuk és végrehajtaniuk ennek bizonyítása érdekében, mindezt úgy, hogy ezek a biztonsági eszközök ne befolyásolják a hajóút élményének élvezetét. Mindemellett, ha a hajótársaság kommunikálja és bizonyítja elkötelezettségét a biztonságos környezet megteremtése iránt, ha az utasoknak magas szintű a biztonságérzetük a fedélzetén, védettnek érzik magukat, az a hajó jóhírért öregbíti, ezzel növelve a potenciális vendégek vásárlási szándékát és a korábbi utasok elkötelezettségét a társaság mellett.

A tengerjáró hajókon elkövetett bűncselekményeket általában először a hajó belső biztonsági csapata vizsgálja ki. A bűncselekmény súlyosságától és a joghatóságtól függően helyi vagy nemzetközi hatóságok is részt vehetnek a nyomozásban és a büntetőeljárásban. Ha az incidens a „nyílt tengeren” történik, akkor az a nemzetközi jogszabályok és végrehajtási stratégiák hatálya alá tartozik.

³⁰ BMP 5 2018: 32.

Egy, a neve elhallgatását kérő hajózási szakemberrel készített interjúnkból kiderült, hogy a hajóknak minden esetben van megfelelően elzárt helyen biztonsági protokollja, amely minden súlyos helyzetre megírja a pontos lépéseket. Az ilyen helyzetekre általában havi szinten gyakorlatoztatják a legénységet és azon belül is külön hangsúllyal a biztonsági személyzetet (többnyire más-más szcenárióval). Ezenfelül rendszeresen átnézik és frissítik a protokollt. A hajóknak vannak vészjelző, segélyhívó berendezései is, amelyeket az igazán súlyos helyzetekben kell alkalmazni, ezek működését is rendszeresen ellenőrizni kell. A biztonsági személyzet heti rendszerességgel kap tudásfrissítő és tudásbővítő képzést, valamint havonta van számukra gyakorlat tartva. Továbbá, véletlenszerűen lehet további készenlét- és reakcióidő-tesztelő gyakorlatokat tartani velük, ha a biztonsági részleg vezetője úgy ítéli meg, hogy szükség van erre.

Ha esetleg tűz üt ki a hajón, ami utas- vagy legénységi kabinokat veszélyeztet, akkor fontos azoknak a gyors és hatékony átvizsgálása, amennyiben arra lehetőség van. Ilyenkor hangos felszólítást követően ki kell nyitni a kabinok ajtajait és átnézni a helyiségeket, pánik miatt megbénult vagy megsérült személyek, hátrahagyott gyerekek után kutatva. A kabinok ajtajain belül egy sötétben fluoreszkáló mágneses jel van elhelyezve, amelyet ilyen esetekben levesznek és a kabin ajtajára, kívülről felhelyeznek. Mindezt azért teszik, hogy az utánuk érkező mentőalakulatok akár erős füstben is lássák a jelet, és tudják, a kabint már átnézték, ott túlélő után már nem kell kutatni, hiszen nincsen bent senki.³¹

Egy országnak/régióknak sem tesz jót, ha a tehetős, óceánjáró hajóval érkezett vendégek erőszakos rablások áldozatai lesznek. Sok országban pontosan emiatt fegyveres biztonsági őrök, rendőrök és néhol még katonák is vigyáznak a turistahajós látogatók körében jellemzően megcsodált látványosságoknál. Az utasok a hajóra szálláskor kapnak átfogó tájékoztatást a személyzet delegált tagjaitól, valamint egy hajókiürítési gyakorlaton is részt vesznek. Továbbá minden egyes kikötést megelőzően kabinonként kézbesített, frissen nyomtatott napilapban/brosúrában tájékoztatva vannak az éppen aktuálisan látogatott országgal kapcsolatos biztonsági tanácsokról. Ugyanez a tanács a kabinokban elhelyezett TV-ben és a közösségi tereken található kivetítőkön is meg szokott jelenni (sőt ezeket a tanácsokat a legénység is el tudja olvasni a hajó legénységi fő folyosóján). Ha pedig az adott országban kifejezetten fokozott óvatosság szükséges, akkor a jótanácsokat akár a kapitány is belefoglalhatja reggeli köszöntő beszédébe.³²

Az STCW-egyezmény (International Convention on Standards of Training, Certification and Watch keeping for Seafarers, STCW Convention – A tengerészek képzésének, képesítésének és őrszolgáltatának normáiról szóló 1978. évi nemzetközi egyezmény) előírásai szerint a hajó fedélzetén dolgozni jogosult személyzet minden tagja köteles részt venni alapképzésen és betanításon (STCW VI/1. szabály). Ezzel együtt a SOLAS (International Convention for the Safety of Life at Sea – Nemzetközi egyezmény az életbiztonságról a tengeren) 3. fejezetének 19.3. szabályzata előírja, hogy a személyhajókon legalább hetente egyszer legalább egy hajóelhagyási gyakorlatot kell tartani, hogy a legénység felkészült legyen a vészhelyzetekre.³³ Utóbbi szabályozással összhangban áll a fentebb

³¹ Ez az információ az interjúalanytól származik.

³² Ez az információ az interjúalanytól származik.

³³ ANDREADAKIS–DALAKLIS–NIKITAKOS 2024: 222.

említett, interjúalanyunktól kapott gyakorlat leírása, ami arra enged következtetni, hogy a hajótársaságok komolyan veszik az iparági egyezményeknek és szabályozásoknak való megfelelést.

Itt jön elő a kikötőkben való felszállás és a felszállók ellenőrzésének fontossága. A kikötők különösen érzékeny pontok. A különböző kikötőkben még egy országon belül is óriási különbségek tapasztalhatók a biztonsági szintek között. Probléma, hogy nem minden kikötőben azonosak a megfelelő biztonsági intézkedések megteremtéséhez szükséges feltételek. Egyes szegényebb országok anyagi okokból kifolyólag csupán gyengébb szintű védelem biztosítására képesek. Habár az utasok és kézipoggyászuk 100%-át kell vizsgálni még a MARSEC (Maritime security – Tengerészeti biztonság) 1. fenyegetettségi szintje³⁴ esetén is.

Egy terrortámadási kísérlet, amely magán a tengeren történik és nem a kikötőben vagy a part mentén, további nehézségeket okozna a reagáló erőknek. A CoESS szerint a tengeren lévő hajók fedélzetén elkövetett terrorcselekmény esetén még készenléti állapotban lévő egységek mellett is legalább két óra késedelem telne el az első riasztás és a különleges erők fedélzetre szállítása között. A tengeren az utasok nem tudnának elmenekülni, és a halálos áldozatok száma nagyon magas lenne.³⁵ Ebben a forgatókönyvben – tömeges lövöldözés egy zárt területen, ahol nincs máshova menekülési lehetőség – a korai beavatkozás az esemény kezdetét követő másodpercekben vagy percekben bizonyul a legjobb módszernek a tömeges áldozatok elkerülésére, amit a személyzet tud kezelni mint elsődleges beavatkozó (angolul *first responder*). A kezdeti eseményt követő kritikus percekben és órákban a hajó biztonsági személyzete az egyetlen rendelkezésre álló erő, amelyet ki kell képezni és fel kell szerelni arra, hogy bármilyen elképzelhető támadóval vagy eseménnyel megbirkózzon. A fedélzeti biztonsági szolgálat célja nem a teljes kialakult helyzet kezelése és megoldása, hanem a kockázat mérséklése és az életre gyakorolt hatás minimalizálása, amíg a különleges erők el nem érik a hajót.³⁶

Néhány szóban a biztonsági személyzetről

Interjúalanyunk szerint a biztonsági személyzet létszáma a hajótársaságtól és a hajó méretétől függően némileg ugyan változhat, de általánosan két bevált modellje van a tengerjáró hajók biztonsági csapata rangsorolásának.

Kisebb létszámú „security department” (biztonsági osztály) esetén a „Security Officer” azaz biztonsági tiszt a vezető, három csíkkal a váll-lapon (= tengerész elsőtishti rang), akinek beosztottja a „Deputy Security Officer”, azaz helyettes biztonsági tiszt, aki általában egy csíkot visel a váll-lapján (= tengerész harmadtishti rang). A „Security Guard” (biztonsági őr) pozíciót kapják az őrök, akiket mind a két fentebb említett rang közvetlenül irányít, noha a „Deputy” (helyettes) az, aki ténylegesen napi szinten részt

³⁴ Lásd: <https://www.cisc.gov.au/information-for-your-industry/transport/maritime/legislation-regulation-and-compliance/maritime-security-levels>

³⁵ COUDRE–FALLENTHÉYN–TOUSSAINT 2019: 11.

³⁶ COUDRE–FALLENTHÉYN–TOUSSAINT 2019: 13–14.

vesz a fizikai munkában az örökkel. Fontos feladata még a „Deputy Security Officer”-nek ezenfelül az adminisztráció egy részének ellátása, ami főleg az örök napi munkabeosztásának megszervezését és irányítását jelenti, valamint a készülékkarbantartások naplózását. A „Security Officer” inkább menedzserfeladatokat lát el, mindent ellenőriz és aláírásával jóváhagy, meetingeket és továbbképzéseket tart az öröknek és a „designated security duties” feladatokkal rendelkező legénységnek, valamint ezenfelül még egy bevezető oktatást is tart minden egyes frissen hajóra szállt legénységi tagnak, legyen az első vagy 20. hajós útját kezdő dolgozó. A „Security Officer” egyben vezetője is a fegyveres támadás/felfegyverkezett rendbontó esetén alkalmazandó gyorsreagálású csapatnak, valamint ő vezeti a különböző biztonsági jellegű válságkezelési gyakorlatokat. Tűz vagy például hajókiürítés, helikopteres mentés, egészségügyi vészhelyzet stb. esetén is fontos feladatot kap, hiszen ilyenkor nemcsak saját embereit, de sokszor a legénység más tagjait is irányítani kell mint helyszíni biztosító parancsnok. Ez a rendszer általában az 5–20-ig terjedő létszámú „Security Department”-ek esetében jellemző. A „Security Officer” itt jellemzően nem kapja meg a „Ship Security Officer” (SSO – hajóbiztonsági tiszt) kinevezést (de persze vannak egyes cégek, ahol igen). Az SSO itt jellemzően a „Staff Captain” (személyzeti kapitány), aki a kapitány közvetlen helyettese a „Deck Department”-en belül, azaz a hajónavigáció és klasszikus tengerész feladatok területén. Az ISPS-szabályzat szerint a „Ship Security Officer” viseli a teljes felelősséget a hajó biztonságáért. Kimondja, hogy a különleges hajóbiztonsági intézkedések az SSO körébe tartoznak.

Egy másik rendszer van még azokban az esetekben, ahol jellemzően nagyon nagy hajókkal (6000+ fő utas) és nagy létszámú (20+) „Security Department”-tel kell dolgozni. Itt a vezető a „Chief Security Officer” általánosan három és fél csíkkal ellátott váll-lappal rendelkezik, ami kapitányhelyettesi pozíciót jelent, az ezzel járó összes felelősséggel. A „Deputy Security Officer” itt általában három csíkot visel és a „Chief” (vezető) munkáját segíti mint közvetlen beosztott. Az ő közvetlen beosztottja a „Security Officer”, aki alá tartoznak a „Supervisor”-ok (felügyelő), akik a gyakorlottabb, sok évet megélt biztonsági örök. A „Guest Security”-nak (vendégbiztonság) van egy, csakis az utasokra fókuszáló beosztásuk, amit jellemzően éjszakai, „balhésabb” órákban aktív, éjszakai beosztású örként végeznek. A „Guest Security Supervisor” az, aki munkája során a legtöbb kellemetlen helyzettel szembesül. Ezután van még a „Security Guard” pozíció. Egyes cégek esetében van még „Senior Guard” (vezető őr) pozíció, amely nagyjából ugyanaz, mint a Supervisor. Az ilyen felállásban a biztonsági csapathoz szokott tartozni többé-kevésbé a tűzoltó részleg is.

A „Public Safety Officer” (közbiztonságért felelős tiszt) nem minden cégnél létezik. Ez egy olyan beosztás, amely célirányosan a hajón bekövetkezett, személyi sérüléssel járó balesetek dokumentálását, kivizsgálását és a tanulságok levonása után megelőző intézkedések véghez vitelét hivatott elvégezni. Ez általában a hajó felületeinek biztonságosabbá tétele, a védőeszközök hatékonyabbra cserélése vagy a munkabiztonsági tananyag frissítése. Van, ahol ezt az egyik kijelölt navigációs tiszt csinálja, van, ahol a biztonsági tisztek egyike, de van olyan is, ahol külön pozíciót hoznak létre csakis erre a feladatra, ami indokolt, hiszen rengeteg kisebb baleset történik, főleg munkavégzés közben.

Ellátandó feladatok és főbb tevékenységek

A biztonsági csapat vezetőjének főbb tevékenysége a csapat vezetése és a biztonsági munka felügyelete. A fedélzeten elkövetett bűncselekmények, biztonsági incidensek és személyi sérüléssel járó balesetek kivizsgálása. Változatos problémák megoldása szállodai környezetben. Bűnügyi helyszínek biztosítása és nyomrögzítés. Kihallgatások vezetése. Szakmai együttműködés a helyi kikötőbiztonsági szervekkel és rendészeti hatóságokkal. Rendszeres tanácskozás és információcsere a cég vezetésével és a hajómenedzsmenttel az aktuális, hajót érintő biztonsági kérdésekben. A hajóra szálló új legénységi tagok számára bevezető biztonsági és munkavédelmi alapoktatás rendszeres megtartása. A biztonsági csapat számára szakmai továbbképzés hetente. Vészhelyzeti gyakorlatokon (tűzoltás, hajókiürítés, tömegkezelés stb.) részvétel, mint helyszíni parancsnoki tag hetente. Hajóátkutató, bombakereső és vészhelyzetkezelési gyakorlatok szervezése a legénységnek havonta. A kikötőbiztonság rendszeres ellenőrzése minden egyes kikötőbe érkezéskor még mielőtt az utasok a partra léphetnek. Hajóra történő be- és kiléptetés menetének szakmai felügyelete. Kábítószer, alkohol és robbanóanyag kimutatására alkalmas eszközök, fémdetektorok, fémkereső kapuk, röntgenberendezések használatának és karbantartásának felügyelete. Gyors reagálású csapat vezetése fegyveres támadó esetén. A biztonsági képzések, gyakorlatok, a karbantartások, a nyomozati munkákhoz kapcsolódó adminisztrációs munka felügyelete. Amennyiben megkapja az SSO kinevezést, akkor számos adminisztrációs dokumentumot, jelentést, kikötőbiztonsági szervek felé megküldött hivatalos iratot saját aláírásával hitelesít.

A vezetőhelyettesnek képesnek kell lennie ezeket a feladatokat átvenni, amennyiben a vezetővel bármi történne, vagy éppen a hajón kívül tartózkodik. Feladatai alapvetően a fentebb leírtak támogatása, valamint a biztonsági örök napi feladatainak közvetlen irányítása.

A biztonsági örök az utasok ellenőrzéséért és a hajóra való beléptetéséért, valamint az utasok átvizsgálásáért felelősek. Napi tevékenységükhöz tartozik a járőrözés végrehajtása, a hajón lévő beengedő pontoknál elvégzendő feladatok. A biztonsági örök napi szinten a CCTV helyiségben látnak el szolgálatot, járőröznek a hajón, ellenőrzik az érzékeny pontokat, az informatikus csapat segítségével karbantartják a kamerákat, karbantartják a felszereléseket, takarítják a biztonsági csapat helyiségeit, a hajóra történő be és kiengedést felügyelik, valamint a hajóra érkező és onnan távozó áruforgalmat is szemmel tartják, az áruátvizsgálást, amennyiben szükséges, elvégzik vagy segítik. A kábítószer, alkohol és robbanóanyag kimutatására alkalmas eszközöket, fémdetektorokat, fémkereső kapukat, röntgenberendezéseket elsősorban ők használják; veszélyhelyzetek esetén azonnal reagálnak. A gyakorlatokon és továbbképzéseken részt vesznek, továbbá az erőnléti edzések rendszeres elvégzése is munkaköri leírásukban szerepel.

Felkészítés és képzés

A luxushajók biztonsági személyzetének az utasok és a saját személyzet biztonságáról is gondoskodnia kell. A biztonsági személyzet fenntartja a nyugalmat. A tenger-/óceánjáró hajók biztonságának alapköve a kellően képzett biztonsági személyzet, akiknek együtt

kell működnie a parti őrsegekkel, az Egyesült Államok felségterületén például az FBI-jal (javaslatként az is felemerült, hogy rendfenntartó szervek legyenek a fedélzetre vezényelve). A realitás az, hogy a rendvédelmi szervek személyi állományának szükségessége sokszor még a belbiztonsági feladatok ellátásához is elégtelen.

STCW alap biztonsági tréning annak a tanfolyamnak a neve, amelyet minden 24 métert meghaladó hajón dolgozni kívánó crew membernek (legénységi tag) el kell végeznie. Az STCW 2010 az az új szabvány, amelyet minden kereskedelmi hajós tengerésznek teljesítenie kell. Az STCW biztonsági alapképzés (STCW Basic Training) öt képzési kurzust foglal magában. Ez a tanfolyam körülbelül egy hétig tart, és a következő témakörökre kell kiterjednie:

- túlélés a tengeren/személyi túlélési technikák;
- elsősegély alapismeretek;
- tüzesetek megelőzése és tűzoltás;
- egyéni és közösségi biztonság és felelősség;
- tengerbiztonsági tudatossággal kapcsolatos jártasság.³⁷

Befejezés

Tanulmányunkban gyakorló biztonsági szakemberként – a tanulmány terjedelmi korlátaira tekintettel, a teljesség igénye nélkül – kívántunk átfogó képet adni a tengerjáró hajók iparát érintő egyes biztonsági kérdésekről és kihívásokról. Betekintettünk a sokak által csak kevéssé, vagy egyáltalán nem ismert, luxustól csillogó világ árnyakkal telített kulisszái mögé. A hajótársaságok a maximális profit érdekében számos különféle tematikájú és eltérő hosszúságú utat kínálnak, a több hónapon át tartó világkörüli utaktól a pár hetes mediterrán hajókázásig. Az utasok számának gyarapodásával a fedélzeten elkövetett bűncselekmények, balesetek száma is növekedni látszik.

Írásunkban a hajózásbiztonság megteremtése és megőrzése érdekében tehető intézkedések és egyes fenyegetések körét vizsgáltuk meg egy olyan területen, amelynek alapelvei a nyitottság, a szívélyes fogadtatás és a vendégszeretet. Górcső alá vettük, hogy milyen változatos veszélyekkel nézhet szembe egy tengerjáró hajó utasa, és melyekre számíthat a fedélzeten eltöltött ideje alatt. Mindezekkel természetesen senki kedvét sem kívántuk elvenni egy karib-tengeri hajóút tervezésétől, pusztán fel kívántuk hívni a figyelmet egy, a hazánkban kisebb súllyal jelen lévő turisztikai különlegesség biztonságával kapcsolatos problémakör egyes elemeire.

³⁷ PAREDES 2023.

Felhasznált irodalom

- ANDREADAKIS, Antonios – DALAKLIS, Dimitrios – NIKITAKOS, Nikitas (2024): Investigating Abandonment Errors in Cruise/Passenger Ships: Researching the Reasons Leading to Life-Losses During an Evacuation. *TransNav, International Journal on Marine Navigation and Safety of Sea Transportation*, 18(1), 221–228. Online: <https://doi.org/10.12716/1001.18.01.23>
- BAHATTAB, Shadi – MCCAIN, Shiang-Lih Chen – LOLLI, Jeffrey (2023): Cruise Ship Safety Measures and Their Influence on Passenger Sense of Security and Purchase Intention. *Consumer Behavior in Tourism and Hospitality*, 18(2), 191–199. Online: <https://doi.org/10.1108/CBTH-08-2022-0163>
- BAKER, David Mc.A (2016): The Cruise Industry: Past, Present And Future. *Journal of Tourism Research*, 14(1), 141–153.
- BMP 5: *Best Management Practices to Deter Piracy and Enhance Maritime Security in the Red Sea, Gulf of Aden, Indian Ocean and Arabian Sea* (2018). Version 5. Livingston, Edinburgh: Witherby Publishing Group Ltd.
- COUDRE, Antoine – FALLENTHEYN, Guido – TOUSSAINT, Cornelius (2019): *White Paper on Passenger Ship Security*. CoESS.
- Cruise Market Watch [é. n.]: *Market Share*. Online: <https://cruisemarketwatch.com/market-share/>
- ENSZ Biztonsági Tanácsának S/RES/1566 (2004) számú határozata. Online: <https://www.un.org/en/sc/1540/1540-fact-sheet.shtml>
- GREENBERG, Michael D. – CHALK, Peter – WILLIS, Henry H. – KHILKO, Ivan – ORTIZ, David S. (2006): Risks of Maritime Terrorism Attacks Against Cruise Ships in Maritime Terrorism. In *Maritime Terrorism: Risk and Liability*. RAND Corporation, 73–92. Online: <https://doi.org/10.7249/MG520>
- IMO [é. n.]: *Piracy and Armed Robbery against Ships*. Online: <https://www.imo.org/en/OurWork/Security/Pages/PiracyArmedRobberydefault.aspx>
- JOUBERT, Lydelle (2013): The Extent of Maritime Terrorism and Piracy: A Comparative Analysis. *South African Journal of Military Studies*, 41(1), 111–137. Online: <https://doi.org/10.5787/41-1-1055>
- MÁTYÁS Szabolcs (2020a): A turizmusbiztonság amerikai helyzete és sajátosságai. In MICHALKÓ Gábor – NÉMETH József – RITECZ György (szerk.): *Turizmusbiztonság*. Budapest: Dialóg Campus, 401–414.
- MÁTYÁS Szabolcs (2020b): A turizmusbiztonság afrikai helyzete és sajátosságai. In MICHALKÓ Gábor – NÉMETH JÓZSEF – RITECZ György (szerk.): *Turizmusbiztonság*. Budapest: Dialóg Campus, 415–428.
- NIKOLIĆ, Nebojša – MISSONI, Eduard (2013): Piracy on the High Seas: Threats to Travelers' Health. *Journal of Travel Medicine*, 20(5), 313–321. Online: <https://doi.org/10.1111/jtm.12051>
- PARDES, Rob (2023): STCW for Seafarers: What You Need to Know. *Safety Culture*, 2023. december 13. Online: <https://safetyculture.com/topics/stcw/>
- RODRIGUES DA SILVA, Ana Lucia (2021): An Overview of the Impact of COVID-19 on the Cruise Industry with Considerations for Florida. *Transportation Research Interdisciplinary Perspectives*, 10. Online: <https://doi.org/10.1016/j.trip.2021.100391>

Közbiztonság és magánbiztonság Németországban

A biztonság szintjének mérése a WISIND indikátorrendszerrel

Public Safety and Private Security in Germany

Measuring the Level of Safety with the WISIND Indicator System

NÉMETH Ágota,¹ ROTTLER Violetta²

A tanulmány a németországi magánbiztonság rendszerének bemutatását követően azt vizsgálja, hogy a biztonság mérhető-e, és a mérésben a WISIND módszer mennyire hatékony. Kutatásunk során a nemzetközi, valamint a német szakirodalmat vettük górcső alá, és arra kerestük a választ, hogy a WISIND mint gazdaságbiztonsági indikátor hogyan alkalmazható a biztonság mérésében, valamint azt, hogy a biztonság mérése bünygyi területen miképpen lehetséges. A téma aktualitása megkérdőjelezhetetlen, hiszen a társadalomban bekövetkező különféle események hatására egyre inkább felerősödik az állampolgárokból a biztonság utáni vágy, amelynek garntálása ma már a rendvédelmi szervezeteknél a magánbiztonsági iparral való szoros együttműködése nélkül nem lehetséges. A WISIND mint indikátor a társadalmi-gazdasági élet számos helyén, bünygyi területen is alkalmazható módszer a biztonság mérésére.

Kulcsszavak: globalizáció, kockázatok, biztonság, bünyözés, védelem, magánbiztonság

¹ Dr. iuris, tanársegéd, Nemzeti Közszoigálati Egyetem Rendészettudományi Kar Bünygyi és Gazdaságvédelmi Tanszék, e-mail: Nemeth.Agota@uni-nke.hu

² PhD, adjunktus, Nemzeti Közszoigálati Egyetem Rendészettudományi Kar Önkormányzati és Magánbiztonsági Tanszék, e-mail: Rottler.Violetta@uni-nke.hu

The study examines the system of private security in Germany and investigates whether security can be measured, as well as the effectiveness of the WISIND method in this measurement. In our research, we scrutinised both international and German literature, seeking to answer how WISIND, as an economic security indicator, can be applied to measure security, and how security measurement is possible in the field of crime.

The relevance of the topic is undeniable, as various events occurring in society increasingly amplify citizens' desire for security, which can no longer be guaranteed without the close cooperation of law enforcement agencies with the private security industry. WISIND, as an indicator, is a method applicable in many areas of socio-economic life, including the field of crime, for measuring security.

Keywords: globalisation, risks, security, crime, protection, private security

Bevezetés

2001. szeptember 11. óta a politikai döntéshozóknak az egész világon meg kell küzdeniük az új fenyegetésekkel és sebezhetőségekkel. Az Egyesült Államok számára ez azt jelentette, hogy a terrorizmus elleni fellépés révén a hangsúly eltolódott az ország hazai és külföldi fenyegetésekkel szembeni védelmére. Az évek során a belbiztonság, mint a politikai döntéshozatal külön területe, kiterjedt a katasztrófákra, a kritikus infrastruktúrák védelmére, a közlekedés biztonságára, valamint a bio- és radiológiai védelemre is.

Az új biztonsági környezet kihívásaira Németországban a politikai döntéshozók különböző intézkedésekkel igyekeznek megfelelni, gyakran a „polgári biztonság” (*zivile Sicherheit*) kifejezéssel írják le azt, ami az Egyesült Államokban a hagyományos belbiztonságot jelenti.

A német magánbiztonsági ipar olyan termékekből és szolgáltatásokból áll, amelyek szerepe egyrészt az emberek okozta, másrészt a környezeti és természeti katasztrófáktól való védelmet szolgálja. A többdimenziós megközelítés a kereslet-kínálat alakította piactól függ. A keresleti oldalon az állami szereplőket, a magáncégeket és az állampolgárokat értjük, míg a kínálati oldalon a fizikai védelmi szolgáltatást nyújtó cégeket, a biztonságtechnikai cégeket és a klasszikus védelmi ipart, valamint a kibervédelmi vállalkozásokat.

A Brandenburgi Társadalmi és Biztonsági Intézet (Brandenburgisches Institut für Gesellschaft und Sicherheit, BIGS) tipológiája a német magánbiztonsági ipart három elemre bontja: a biztonsági szolgáltatást nyújtók, a biztonsági termékeket árusítók és az IT-biztonsági ipar. E három természetesen gyakran összekapcsolódik. A teljes magánbiztonsági piac 2017-es adat szerint körülbelül 35 milliárd eurót tesz ki éves szinten Németországban.³

A címben jelölt WISIND-projekt olyan kutatási módszer, amely ötvözi a régít és újat, mert klasszikus és innovatív kutatási módszerek sokaságát használja, és a célja, hogy egy

³ STUCHTEY-SHADE 2017.

megbízható indikátort nyújtson a mindennapi bűnügyi fenyegetettség és annak a lakosság körében való észlelése vonatkozásában, Németországban. Emellett szélesebb társadalmi kontextusba helyezi magát a biztonságot. Mind az indikátor, mind az elemzés nemcsak egy jövőbeli empirikus kutatás központi eleme lehet, hanem átfogó, átlátható mérési koncepciókat hoz létre, amelyek támogatják a politika, a közigazgatás és az üzleti élet hosszú távú biztonságpolitikai döntéseit. A projekt partnerei a BIGS és a Német Gazdaságkutatási Intézet (Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung, DIW).

A magánbiztonság térnyerése

A belső és külső biztonság garantálása a modern államok központi feladata, amelynek központi intézményei a rendőrségi, igazságügyi, katonai, szociális, környezetvédelmi és közrendi igazgatás területén jelennek meg.⁴ A biztonság garantálásában azonban nem állami szereplők is sokféle módon részt vesznek. A nem állami biztonsági szolgáltatások változatossága óriási, és bizonyos helyeken még az államiságot is megkérdőjelezi, különösen ahol ezeket nem lehet törvényileg szabályozni. A nem állami szereplők tehát különböző területeken vannak jelen a biztonság garantálásában, mert a biztonságot nem kizárólag az állami biztonsági szervezetek (különösen a katonaság és a rendőrség) nyújtják.

A magánbiztonsági ágazat fellendülése az 1990-es években figyelhető meg, amikor is a globalizáció az államokat számos új kihívás elé állította, ami egyaránt érvényes a nyugati típusú jóléti államokra és a poszt szocialista országokra.⁵

Napjainkban, ahogy szerte a világon, Németországban is egyre jobban látható a magánbiztonság térnyerése. Ezt több tényező indukálja, a teljesség igénye nélkül ezek közül néhányat vizsgálunk meg közelebbről.

Terrorcselekmények

Ilyen többek között a véres terrortámadások sorozata, amely támadások a közelmúltban, néhány éve történtek. Egy bevásárlóközpontban kialakult lövöldözés során például kilenc ártatlan áldozat vesztette életét a fegyveres átokfutó mellett.

A Német Magánbiztonsági Szövetség (Bundesverband der Sicherheitwirtschaft, BDSW) 900 magánbiztonsági cég körében végzett felmérést. Ennek konklúziója az volt, hogy meg kell erősíteni a közösségi eseményeken a biztonságot.

Bajorországban történt, hogy egy tinédzser egy vonaton fejszével támadt az utasokra.

Ansbachban egy 27 éves férfi öngyilkos bombamerényletet követett el. A detonáció egy kocsmá előtt történt. Az iszlamista motivációjú merénylet során 15 ember sebesült meg. Münchenben egy 18 éves férfi egy Glock maroklőfegyverrel követett el terrorcselekményt, megölt kilenc embert, végül önmagával is végzett. Ez az eset egy emberekkel zsúfolt bevásárlóközpontban történt.

⁴ SOFSKY 2005.

⁵ HURRELMANN et al. 2007.

Egy fiatal szíriai férfi késsel halálosan megsebesítette munkatársát egy gíroszüzletben, majd ezután a járókelőkre támadt. Egy bajor magánbiztonsági cég vezetője úgy nyilatkozott, hogy fegyveres örökre van igénye a megrendelői oldalnak, és ez az igény egyre nő a felsorolt véres merényletek következtében. Az emberek félelemérzetének növekedésével nyilvánvalóan a szubjektív biztonságérzet gyengül.

Azonban nem csak a nagyvárosokban ez a helyzet. Vidéken még a kisebb falusi rendezvényeket is igyekeznek erősebben biztosítani.

Németországban egyes rendezvényeknél speciális engedélyhez kötötte lehet a fegyveres őrköt alkalmazni, állami hatósági engedély birtokában, ezt az engedélyt azonban nagyon ritkán adják ki, mert az ilyen jellegű kérelmek nagy részét elutasítják.

A BDSW felmérése szerint több magánbiztonsági cég alkalmaz úgynevezett spottercsoportokat. A spotterek elvegyülnek a tömegben és figyelik azt. Az az elgondolásuk, hogy egy olyan merénylet esetén, mint az ansbachi, ki lehetett volna szűrni a merénylet gyanús viselkedéséről, ha a tömeget megfelelően tanulmányozzák, ugyanis a bombamerénylet elkövetője a visszaemlékezések szerint rendkívül furcsán viselkedett és fel-alá járkált a bűncselekmény elkövetése előtt.

Bevándorlók

A következő fontos tényező, amely elősegíti a magánbiztonság iránti fokozódó igényt, az a menekültekkel kapcsolatos. Fontos a lakóhelyük biztosítása, mert egyre növekvő mértékben potenciális célpontjai egy esetleges szélsőjobboldali terrortámadásnak, amióta a több százezer menedékkérő beáramlott az országba. Ezen a véleményen van Jochen Frank is, a BDSW vezetője.

A német Munkaügyi Hivatal hivatalos statisztikai adatai szerint 2015. év végén 247 ezer főt foglalkoztatott a magánbiztonsági szektor, ami 15 %-os növekedés az előző napi tári évhez képest. Néhány régióban komoly gondot jelent az élőerő hiánya. Például Szászországban 1000 fős hiánnyal küzdenek. Az állami szektorban a rendőrségnél is hiány mutatkozik. A magánbiztonsági cégek pedig azzal küszködnek, hogy nem találnak megfelelően képzett élőerőt.

Annak ellenére, hogy csökken a menekültek száma, ez nem hat a szektorra szignifikánsan. Jochen Frank szerint itt már régen nem a redundanciáról van szó, hanem a cégeknek egyszerűen nincs elég alkalmazottjuk, hogy megfelelően működjenek.

Biztonságmérés Németországban, avagy a WISIND-projekt

Vajon mérhető-e a biztonság? Erre a kérdésre először a fogalom meghatározásából kell kiindulnunk.

A biztonság egyrészt a veszély és a fenyegetések hiányát, másrészt a veszély és a fenyegetések elhárításának képességét jelenti. E képességek (intézmények, eszközök, eljárások) többsége a politika bevett intézményrendszeréhez, a politika szokványos menetéhez tartozik. Ugyanakkor a biztonság nem egy elérhető állapot, mindig relatív,

hiszen a fenyegetések sosem küszöbölhetők ki teljesen. A biztonság sokkal inkább tekinthető egy döntően perцепcionális kérdésnek, vagyis azt, hogy az egyén és közösség mit gondol a biztonságról, az objektív biztonság (biztonsági helyzet) és a szubjektív biztonság (biztonságérzet, perцепció) együttesen határozza meg, s korántsem biztos, hogy ez a két megközelítés mindig egybeesik. Ezzel együtt a biztonságoknak sokféle értelmezése létezik. Napjainkban az egyik leggyakrabban elterjedt az úgynevezett koppenhágai iskola szektorális biztonság értelmezése, amely különbséget tesz a biztonság katonai, politikai, társadalmi, gazdasági, környezeti, információs stb. vetületei közt.⁶

A BIGS és a Német Közgazdasági Kutatóintézet (German Institute for Economic Research, DIW) közös projektje során a német magánbiztonsági ipart elemezték 2012 januárjától kezdve. A kutatás célja a biztonság mérése volt közgazdasági analízis segítségével. A biztonságot gazdasági javak közé sorolták, vizsgálták a biztonság vonatkozásában a különböző fenyegetések hatásait és azt, hogyan lehet azokat kompenzálni. A Német Kutatási és Oktatási Szövetségi Minisztérium által támogatott projekt címe: Egy gazdaságbiztonsági indikátor a biztonság mérésére és a magánbiztonsági ipar Németországban, a rövidítése WISIND volt.⁷ Célja volt a magánbiztonsági ipar működésének jobb megértése és a társadalom védelmében való közreműködésének megismerése, az állami tevékenységeket támogatva. Sajnos kevés empirikus kutatás áll rendelkezésre a szektorról, és nincs konszenzusos definíció a magánbiztonsági iparra, illetve értelmezési tartományára vonatkozóan. Ez utóbbi két tényező igencsak nehezítette a kutatók munkáját. A tanulmány angol nyelvű verzióját kiegészítették német sajátosságokkal, a kutatók által kreált „civilbiztonság” fogalommal, mivel a fogalmak nem egységesek a magánbiztonságban.

A *biztonság mérése bűnügyi területen* is elengedhetetlen. Egyik alapvető módszere ennek a bűnügyi adatok számbavétele. A rendőrségi bűnözési statisztikákat (Polizeiliche Kriminalstatistik) általában a bűnözés helyzetének és fejlődésének bemutatására használják. Az adathalmaz csak azon bűncselekmények számát tartalmazza, amelyek bejelentések vagy saját nyomozás útján jutottak a rendőrség tudomására.

Az adatok értékelése-elemzése során a WISIND különféle súlyozási módszerekkel figyelembe veszi a súlyossági fokokat, és a látencia integrálásával megbecsüli a „valódi” bűnözési arányt. A rendszer egyrészt a tárgyiasult helyzetet, másrészt a lakosság szubjektív biztonságérzését ábrázolja, és térbeli – kerületi, regionális és állami szinten – és időbeli különbségeket is mutat.

A bejelentett bűncselekményekről, a közösségi hálózatokból és a médiából származó kommunikációs adatokból, valamint a bűnözés által az emberekre gyakorolt határról és a bűnözéssel kapcsolatos aggodalmakról szóló egyéni felmérésekből származó adatokat gyűjtötték össze és összesítették időbeli és regionális szinten, hogy analitikusan leíró képet alkossanak a bűnözés helyzetéről és a bűnözéssel kapcsolatos szubjektív megítélésről.

A WISIND-projekt keretében két mutatót hoztak létre. A mutatók két ága, a bűnözési teher és a bűnözéstől való félelem, a rendőrségi bűnügyi statisztikából (PKS) származó adatokat, valamint az objektív (áldozattá válás) és a szubjektív fenyegetettség (áldozattá válástól való félelem) vonatkozó felmérést használja. Különösen azokon a területeken, ahol

⁶ Lásd: <https://lexikon.uni-nke.hu/szocikk/biztonsag-2/>

⁷ GUMMER–STUCHTEY 2014.

egyrészt a PKS, másrészt a korábbi bűnözéstől való félelemmel kapcsolatos kutatások nem túlságosan sokatmondóak (például számítógépes bűnözés), a felmérés adatai értékes információkat szolgáltatnak, amelyeket mindkét indikátortípusba beépítettek. A magánbiztonsági megközelítésben a szubjektív elemnek van kiemelt jelentősége, ahogy azt a későbbiekben látni fogjuk.

Az egyik kiemelt szegmens, amely a gyorsan növekvő jelentősége miatt különös figyelmet kapott, a kiberbűnözés. Más bűncselekménytípusokhoz képest, amelyek gyakran nyilvánosan és tanúk előtt történnek (például testi sértés), vagy amelyeknek a kára gyakran biztosított (például betörés), az internetes bűncselekmények esetei gyakran észrevétlenül maradnak a bűnüldöző hatóságok előtt, és így láthatatlan marad a statisztikában is. A teljes lakosság egészét ért kár is homályban marad, amelyek számbavételét a reprezentatív felmérések, a látenciára irányuló terepvizsgálatok segíthetik.

A WISIND-projekt részeként országsszerte több mint 12 ezer magánháztartást kérdeztek meg telefonon a 2012 és 2014 közötti időszakban a fenyegetések észleléséről, valamint az elszenvedett anyagi károkról. Példaként az internetes bűnözés négy típusa, az állampolgárokat érintő területét választották ki. Konkrétan ezek a személyazonosság-lopás, az adathalászat, a rosszindulatú programokkal való támadások (amelyek nem háríthatók el következmények nélkül), valamint az árukkal és szolgáltatásokkal kapcsolatos internetes csalások voltak. Az áldozatokra vonatkozó információk és az egyes esetek által okozott károk alapján megbecsülték a teljes kárt. Csak az adathalászat területén a WISIND-projekt becslései olyan károkat jeleznek, amelyek 50-szeresen haladják meg a Szövetségi Bűnügyi Hivatal (Bundeskriminalamt) (bűnügyi statisztika alapú) által rögzített összegeket. Nagy-Britanniából hasonló nagyságrendű becslések állnak rendelkezésre, míg más tanulmányok – amelyek egy része a biztonsági iparból is megjelent – kétszámjegyű többszörösével haladják meg ezeket.⁸

A német tanulmány konklúziója

A magánbiztonsági szervezetek fontos szerepet játszanak Németországban az őrzéstől a nyomozási szolgáltatásokon át a riasztóberendezések monitorozásáig, a fegyveres értékszállításig, biztonsági tanácsadásig és kiberbiztonságig. A magánbiztonsági ipar növekedésének három fő ösztönzője volt:

- a biztonsági funkciók növekvő mértékű kiszervezése a kereskedelem-biztonságban;
- bizonyos rendészeti funkciók erősítésének igénye; valamint
- az infrastruktúra-védelem.

A biztonsági ipar területén a cégek összetétele heterogén képet mutat: szakértelmet, tőkeigényes (például telekommunikáció) és munkaerő-igényes termékeket és szolgáltatásokat kínálnak. 2011-ben olyan nagy volt a biztonsági ipar növekedése, hogy kicsivel meghaladta a németországi általános gazdasági növekedést, ezt több tanulmány

⁸ BUG 2015.

alátámasztja. A fenti kutatás túlnyomórészt a magánbiztonsági vállalkozásokon alapult, és az első holisztikus elemzést adta a német biztonsági szektorról. Alapját a széles és keresztasszociatív biztonságfogalom adja, ezért voltak képesek extrapolálni a kulcsadatokat erre a növekvő iparra vonatkozóan.

A kutatás célja egy jobb empirikus alap és egy párbeszéd előmozdítása az állam, az ipar és a társadalom tagjai között a biztonság szerepéről Németországban, továbbá egy eszköz létrehozása, amely segíti a biztonsági ipart magát, hogy felgyorsítsák a jövőbeli döntéshozatali folyamatot.

Szintén célkitűzés volt az adatok további gyűjtése és rendszeres időközönként a felmérés megismétlése az elkövetkező években és a hasonló európai piacok összehasonlítása, hogy nemzetközi szinten lássák a tendenciákat. Különös hangsúlyt kívántak helyezni az impaktfaktorra a jogszabályok tekintetében, hogy a különböző szabályozási kereteknek milyen hatása van. Ezáltal a projektben részt vevők csoportja fontos közreműködője lehet a biztonsági rendelkezések kialakításának és magának a biztonsági iparnak Németországban.

Mit értünk „magánbiztonsági ipar” alatt Németországban?

Először általánosságban és távolról megközelítve a fogalom tartalmát kell tisztázni, hogy mit címkézünk fel „magánbiztonság” elnevezéssel. Nincs általánosan elfogadott, standard formula vagy megegyezés arról, hogy mi alkotja a magánbiztonsági ipart, és számos definíció volt használatos az évek során, amióta az amerikai RAND (Research and Development Corporation) társaság kiadta ötkötetes jelentését, amely egyaránt vizsgálta a szabályozást, az engedélyezést és a magánbiztonsági vállalkozások felelősségét. A RAND-definíció a következőképp hangzott: „A magánbiztonsági ipar a magánszervezetek összes fajtáját jelenti, a biztonsági szolgáltatásokkal kapcsolatosan, beleértve a nyomozást, őrzést, járőrözést, hazugságvizsgálatot, riasztókat, páncélozott gépjárművel történő értékszállítást.”⁹

A legtöbb szolgáltatás egyetlen közös funkciója a tanulmány szerint a bűnmegelőzés és a nyomozás.

Egy 1985-ben megjelent tanulmány tágabb definíció mellett érvelt, eszerint a magánbiztonsági ipar magában foglalja a fizikai, az információs és az alkalmazotti biztonságot, és ezek sokkal hangsúlyosabb szerepek és felelősségek a RAND magánrendészet-címkéjével szembeállítva.¹⁰ Bottom és Kostanoski megállapítja, hogy a magánbiztonság védelmet nyújt nemcsak a bűncselekményekkel, hanem négy további fenyegetéssel szemben is: veszteség, baleset, tévedés és etikátlan gyakorlat.

A Private Security Task Force (PSTF) nevű szervezet az Amerikai Rendészeti Szövetséggel (Law Enforcement Alliance of America, LEAA) együtt alkotott szintén egy fogalmat: azok az önfoglalkoztató egyének és magánalapítású vállalkozások és szervezetek, amelyek biztonsággal kapcsolatos szolgáltatásokat nyújtanak speciális ügyfélkör számára

⁹ STORM et al. 2010: 13.

¹⁰ STORM et al. 2010: 10.

díjazás ellenében. Természetes személyek vagy cégek alkalmazzák őket annak érdekében, hogy személyzetüket, magánvagyonukat vagy érdekeiket megóvják különféle veszélyektől. E szervezet szintén leszűkíti definícióját a profitorientált szervezetekre, és kizárja a félállami rendészeti szerveződéseket, hacsak nem magánalapú a finanszírozásuk.¹¹

Green amellettt érvel, hogy a profit forrásán alapuló distinkció nem használható, mert a nonprofit cégek, például a kórházak és iskolák gyakran alkalmaznak magánbiztonsági vállalkozásokat. Green így definiálja a magánbiztonságot: „azon egyének, szervezetek és szolgáltatások, amelyek különböznek az állami rendszertől, elsősorban bűnmegelőzéssel, veszteségmegelőzéssel, speciális egyének védelmével, valamint létesítmények védelmével foglalkoznak.”¹²

Míg ezeket a definíciókat gyakran hivatkozzák, mindkét Hallcrest-jelentés kritizálta, azért, mert le vannak szűkítve személyekre és szervezetekre, és kizárják a biztonságtechnikai berendezések és technológiai rendszerek gyártásának és értékesítésének gyorsan növekvő területét.

Napjainkban a magánbiztonsági ipar szélesebb körű, tágabb definíciója a domináns. Például az Amerikai Iparbiztonsági Társaság (American Society for Industrial Security International, ASIS), amely a legnagyobb, magánbiztonsági szakembereket tömörítő nemzetközi szervezet az Amerikai Egyesült Államokban, így definiálta a magánbiztonságot: „nem kormányzati jellegű, az embereket, vagyont és információt védő magánszektor, amely nyomozások végzésével és más egyéb módon védelmezi a szervezetek vagyonát.”¹³

Az ASIS továbbá amellettt érvelt, hogy a magánbiztonságnak szerepe van abban, hogy a magánszektor biztonságban tudja üzletét és a kritikus infrastruktúrákat, akár természeti katasztrófa, baleset vagy tervezett (szándékolt) cselekmények, úgymint egy terrorista támadás, vandalizmus stb. esetén.¹⁴

Németországban és egész Európában szintén csekély szintű a konszenzus a magánbiztonsági iparra vonatkozó egységes, közös definíciót illetően. Az eltérő fogalommeghatározásoknak, a különféle piaci felosztásoknak és eltérő megközelítéseknek köszönhetően homlokegyenest eltérő eredmények születnek.

2004-ben az OECD tag értelmezéssel írta körül a biztonsági ipart, úgymint védelem, hírszerzés, állami rendészeti erők, magánbiztonsági erők és a biztonsági technológiák szolgáltatói.

Más tanulmányok a konceptuális szegmenst emelik ki, ennek megfelelően strukturalják a biztonsági ipart. Ez olyan alkalmazási területeken alapul, mint határellenőrzés, repülésbiztonság és kritikusinfrastruktúra-védelem.

Azonban ez a séma ahhoz vezet, hogy egybeesik a termék és szolgáltatás, és mindhárom szegmens hasonló inputokat vár el (képzés, berendezések és más technológiák) a különböző alkalmazásokban. Más európai biztonsági iparról szóló tanulmányoknak szintén ez a hiányossága.

¹¹ STORM et al. 2010: 14.

¹² STORM et al. 2010: 14.

¹³ STORM et al. 2010: 15.

¹⁴ OECD 2007: 213.

Német magánbiztonság-fogalom

A német kutatók olyan definíciót alkottak a magánbiztonsági iparra, amely szintén tágra értelmezi a biztonságot: összefoglalása minden terméknek és szolgáltatásnak, amely védelmet nyújt mind az ember okozta kockázatok és fenyegetések, mind a környezeti és természeti katasztrófák ellen. Hét különböző kategóriába sorolták a védelmet a kockázatok és fenyegetések szerint:

1. államhatárok védelme a vízi utakon, szárazföldön és levegőben;
2. az ellátási lánc biztonsága;
3. védelem járványok ellen és más biológiai kockázatok ellen;
4. kémiai és radioaktív anyagok elleni védelem;
5. nemzeti és nemzetközi hírszerzés;
6. szervezett bűnözés és terrorizmus elleni védelem;
7. új technológiák kutatása és azok társadalmi hatása.

Ezenkívül a Brandenburgi Társadalmi és Biztonsági Kutatóintézet (Brandenburgisches Institut für Gesellschaft und Sicherheit, BIGS) is felállított egy tipológiát a WISIND-projekt alapján a német civil biztonsági ipar megértése érdekében. Megnézték a keresleti és a kínálati oldalt, és a német magánbiztonsági ipar statisztikai adataival támasztották alá.

A Brandenburgi Társadalmi és Biztonsági Kutatóintézet által kialakított típusok

Megrendelői oldal

A tipológia szerint a megrendelői oldalon – amit közgazdasági kifejezéssel keresleti oldalnak aposztrofálunk – vannak a biztonsági termékek és szolgáltatások „fogyasztói”. Ők felelősek a közbiztonságért, vagy gazdasági érdekük függődik ahhoz, hogy biztosítsák a saját védelmüket, vagy jogi kötelezettség, amikor védenek egy kritikus infrastruktúrát. Ez a keresleti oldal három csoportra bontható:

Állami szereplők

Az állami szereplők elsődleges feladata a lakosság biztonságának megteremtése, ezért a hatóságok és szervezetek, amelyek biztonsági feladatot látnak el, fontos sarokkövet jelentik Németország belső biztonságának. Ide tartoznak a rendészeti hatóságok és katasztrófavédelmi mentőalakulatok, amelyek krízisek esetén az első reagáló csoportok. „BOS” gyűjtőnéven belül megtalálható a rendőrség, vámhatóság, technikai segítség ügynöksége (Technisches Hilfswerk, THW), a tűzoltóság és más szükséghelyzetben szolgáltatást nyújtók, valamint a polgári védelem. A BOS megrendelője a privát szektorból különféle termékeknek, úgymint fegyvereknek, speciális gépjárműveknek, egyenruhának és kommunikációs rendszereknek.

Magánvállalkozások

Az állami ügynökségekhez kiegészítőként kapcsolódnak a mentőszolgálatok, magáncégek és más magánintézmények, amelyek szintén szolgáltatók, például az egészségügyben mentőgépkocsikat üzemeltetnek. A kritikus infrastruktúra működtetői felelősséget vállalnak egy széles skálájú fenyegetéspalettával szemben, ebben a küldetésben magas minőségű biztonsági termékek, szolgáltatások és rendszermegoldások segítik őket, hogy az optimális biztonságot megteremtsék. Sok esetben megbíznak egy harmadik felet a feladattal. A cégeknek szintén meg kell védeni vagyontárgyaikat a lopásoktól, erőszakos behatolástól, illetve termékeiket és szellemi tulajdonukat az ipari kémkedéstől és hamisítástól.

Állampolgárok

Végül a harmadik a magánszemélyek csoportja. Az egyének felelősséget vállalnak saját biztonságukért. Az állam nem tud abszolút biztonságot garantálni minden polgárának minden időben. Ha nő a hajlandóság a biztonsági szint emelésére a magánszemélyek körében, akkor ezáltal egy magasabb szintű védelem érvényesül a biztonsági termékek és szolgáltatások mellett. Valakinek a saját viselkedése szintén jelentős hatást gyakorol az esetleges bekövetkezésre és a nem várt rendkívüli eseményből adódó kár eszkalálódására. A megelőző intézkedések, például elsősegély-tanfolyamok vagy egy antivírus szoftver telepítése segítenek enyhíteni a mindennapi élet kockázatait.

A magánbiztonsági ipar szolgáltatói oldala

A szolgáltatói oldalon – vagy közgazdasági kifejezéssel a kínálati oldalon – találhatók azok a magánvállalkozások, amelyek olyan biztonsági termékeket és szolgáltatásokat kínálnak, amelyek elvártak az állami szervektől vagy más kötelezettektől. Az oktatás-kutatást szintén magába foglaló kínálati oldal szerkezete öt csoportra osztható.

A német magánbiztonsági ipar öt szegmense:

1. fizikai védelmet szolgáltató cégek;
2. oktatási-kutatási intézmények;
3. klasszikus védelmi ipar;
4. technológiai szolgáltató cégek;
5. kiberbiztonsági cégek.

A fentiek közül kettőt emelek ki, a fizikai védelmet szolgáltató cégeket és a technológiai szolgáltató cégeket.

A fizikai védelmet szolgáltató cégeknél az elsődleges szempont a bűncselekmények megelőzése és megfelelő kezelése. Ez a szegmens úgy jellemezhető, hogy transzferábilis biztonsági gyakorlatok és technológiák alkalmazása különféle piaci szegmensekben. A szolgáltatások relatíve magas sztenderdizációjának köszönhetően csak kis piaci belépőhatárok vannak. Ennek ellenére azonban ennek a piacnak a kínálati oldala általában magasan koncentrált.

A technológiai szolgáltató cégeket egyre inkább a biztonsági ipar részének tekintjük napjainkban, mert a szofisztikált biztonságtechnológia esszenciális részét képezi a fizikai biztonságnak. E cégek mind az új, mind a tradicionális fenyegetésekre, kihívásokra válaszmegoldásokat adnak. A kis- és középvállalkozásoktól jövő termékek általában részmegoldásokat kínálnak, a nagy cégek pedig integrált megoldásokat (felszerelést, tanácsadást stb. is magában foglalja). A keresleti oldalon gyakran koncentrált és korlátozott számú fogyasztók/megrendelők vannak, amelyek rendszerint részletes specifikációt és szabályozást kívánnak. Sok esetben az állami intézmények és a BOS végfogyasztók, például a kritikusinfrastruktúra-védelemben, határelenőrzésben, a biztonságos kommunikációs rendszerek és biometrikus azonosítók területén.

Rendőrség kontra magánbiztonság

A rendőrség feladata a közbiztonságot vagy közrendet fenyegető veszély elhárítása (fenyegetésmegelőzés). Feladata keretében meg kell előznie és le kell küzdenie a bűncselekményeket, meg kell tennie a szükséges előkészületeket a veszélyhelyzetben való segítségnyújtáshoz és intézkedéshez. Ha a rendőrségen kívül más hatóságok is felelősek a veszély elhárításáért, a rendőrségnek saját hatáskörében kell eljárnia, ha a többi hatóság intézkedése nem lehetséges vagy nem lehetséges időben.¹⁵

Ahogy a WISIND-projekt eredményei is igazolták, a belső biztonság fontos a lakosság számára. A biztonság megítélésében azonban kiemelt szerepet játszik a szubjektív elem. Ebben jelentős hatása van a médiának is, hiszen az egyes tudósítások jelentősen befolyásolják a polgárok bűnügyi helyzetről alkotott véleményét. Ez azt is jelenti, hogy az emberek szubjektív biztonságérzete egyre inkább a belbiztonsági politika előterébe és középpontjába kerül.

Így a biztonságnak csak egyik garanciája a rendőrség, itt kiemelten fontos a magánbiztonság is. Ez természetesen nem eredményezheti azt, hogy a magánbiztonsági szolgálatok felelősek legyenek a veszély elhárításáért.¹⁶

Ki kell emelni, hogy a rendőrség továbbra is monopóliuma az erőszaknak, és ennek így is kell maradnia. A rendőrség jelenleg nyolc szövetségi állam magánbiztonsági szolgálataival dolgozik együtt. Az egyik rendőrszakszervezet (Gewerkschaft der Polizei, GdP) becslései szerint jelenleg több mint 200 ezer embert foglalkoztatnak ezek a cégek. Összehasonlításképpen: országszerte körülbelül 260 ezer rendőr teljesít szolgálatot.¹⁷ Ez oda vezet, hogy a magánbiztonsági cégeket egyre inkább a belső biztonság fontos komponenseként írják le.

Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a rendőrség a köz érdekében jár el. Másrészt a magánszemélyek a saját érdekeiket védik, képviselik. Ez elvezethet ahhoz,

¹⁵ MöSTL–KUGELMANN 2018.

¹⁶ NBS 2022.

¹⁷ Lásd: <https://www.polizei-dein-partner.de/themen/gewalt/gesellschaft/detailansicht-gesellschaft/artikel/kla-re-unterscheidung-qualifizierteres-personal.html>

hogy a közéletet egyre inkább privatizálják. Előtérbe kerül a magánbiztonság, amely ma már az alábbi területeket fedi le:

- a biztonsági ipar teljes területe (vagyon- és személyvédelem);
- nyomozói tevékenységek (nyomozók);
- technológia előállítása és alkalmazása (lehallgatás, megfigyelés, riasztórendszerek);
- szuverén feladatok ellátása (börtönőrzés, végrehajtás, utasellenőrzés).¹⁸

Összegzés

A WISIND indikátorrendszer és a biztonsági iparág elemzése nemcsak a jövőbeli empirikus biztonságkutatások központi elemét jelenthetik. Inkább kiterjedt, átlátható és robusztus mérési koncepciók születtek, amelyek támogatják a politika, a közigazgatás és az üzleti élet hosszú távú biztonságpolitikai döntéshozatalát.

Az említett kutatások is igazolják, hogy a magánbiztonsági szektor rugalmassága lehetővé teszi, hogy alkalmazkodni tudjon a mindenkori aktuális társadalmi-gazdasági kihívásokhoz. Mivel a biztonságot végső soron nem lehet elérni, csak törekedni tudunk arra, hogy az emberek számára egy gond nélküli, félelmektől mentes állapotot garantáljunk, így gyakorlatilag a magánbiztonsági ipar számára ez határtalan potenciális területként jelenik meg. A tevékenység korlátait az állam szabja meg, és egyben korlátozza azzal, hogy az erőszak alkalmazásának állami monopóliumát védi.

Az, hogy a magánbiztonsági ipar milyen szerepet fog betölteni a jövőben a belső biztonság területén, és hogyan alakul majd a rendőrséggel való együttműködés, a magánbiztonsági ágazat minőségének növekedésétől és a fokozott állami felügyelethől függ.

Felhasznált irodalom

- BUG, Mathias (2015): Ansätze und Datenquellen in der Kriminalitätsmessung – Ein Überblick zu den offen zugänglichen WISIND-Daten. *Vierteljahrshefte zur Wirtschaftsforschung*, 84(2), 69–101. Online: <https://doi.org/10.3790/vjh.84.2.69>
- CUNNINGHAM, W. C. – STRAUCHS, J. J. – VAN METER, C. W. (1990): *Private Security Trends 1970–2000: The Hallcrest Report II*. Washington, D.C.: U.S. Department of Justice. Online: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/private-security-trends-1970-2000-hallcrest-report-ii>
- GUMMER, Steven Chase – STUCHTEY, Tim (2014): „Civil Security” and the Private Security Industry in Germany. *BIGS Policy Paper*. Online: https://www.researchgate.net/publication/265123435_Civil_Security_and_the_Private_Security_Industry_in_Germany
- HURRELMANN, Achim – LEIBFRIED, Stephan – MARTENS, Kerstin – MAYER, Peter (2007): The Golden-Age Nation State and its Transformation: A Framework for Analysis. In *Transforming the Golden-Age Nation State*. London: Palgrave-Macmillan, 1–23. Online: https://doi.org/10.1057/9780230590861_1

¹⁸ KOLLARITSCH 2010.

- KOLLARITSCH, Alexander (2010): *Ist es notwendig, die Ausbildung von Mitarbeitern im Sicherheitsgewerbe gesetzlich vorzuschreiben?* Diplomarbeit. Wien: Wirtschaftsuniversität. Online: <https://www.bildungszentrumsicherheit.at/images/beitraege/Diplomarbeit-Kollaritsch.pdf>
- MÖSTL, Markus – KUGELMANN, Dieter (2018): *Polizeigesetz des Landes Nordrhein-Westfalen*, 9. Edition. Online: https://beck-online.beck.de/Print/CurrentDoc?vpath=bibdata/komm/beckokpolnrnw_9/nrwpolg/cont/beckokpolnrnw.nrwpolg.p1.htm&printdialogmode=CurrentDoc&hlword=
- NBS (2022): Studie „Sicherheit und Kriminalität in Deutschland“ konkretisiert Anforderungen an Akteure der Inneren Sicherheit. 2022. november 15. Online: <https://nachrichten.idw-online.de/2022/11/15/studie-sicherheit-und-kriminalitaet-in-deutschland-konkretisiert-anforderungen-an-akteure-der-inneren-sicherheit>
- OECD (2007): OECD DAC Handbook on Security System Reform. Supporting Security and Justice. Online: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2008/02/the-oecd-dac-handbook-on-security-system-reform_g1gh8153/9789264027862-en.pdf
- PDP: Klare Unterscheidung, qualifizierteres Personal, 2019. Online: <https://www.polizei-dein-partner.de/themen/gewalt/gesellschaft/detailansicht-gesellschaft/artikel/klare-unterscheidung-qualifizierteres-personal.html>
- SOFSKY, Wolfgang (2005): *Das Prinzip Sicherheit*. Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag.
- STORM, Kevin – BERZOFKY, Marcus – SHOOK, Bonnie – BARRICK, Kelle – DAYE, Cristal – HORSTMANN, Nicole – KINSEY, Susan (2010): *The Private Security Industry: A Review of the Definitions, Available Data Sources, and Paths Moving Forward*. Online: <https://www.ojp.gov/pdffiles1/bjs/grants/232781.pdf>
- STUCHTEY, Tim – SHADE, Hannah (2017): Civil Security Lessons from Germany. *Gateway House*, 2017. szeptember 29. Online: <https://www.gatewayhouse.in/india-germany-civil-security-technology/>

The Theoretical Background of the Relations Between Police Presence and Public Safety

Dávid PAPP¹

Based on the lessons of the Kansas City experiment in the early 1970s and the Minneapolis experiment in 1998, it can be said that organising public presence on the basis of professional skills and local characteristics significantly reduces crime and improves public safety.

The aim of the study is to examine and present the theoretical background of the research topic by integrating and systematising the theories and conceptual definitions related to the two major areas. Understanding the theoretical foundations and previous scientific findings is essential for measuring the relationships, changes, and correlations between the factors.

The descriptive work is based on the method of document analysis. In presenting the theoretical framework and the results of certain previous, significant empirical researches, it is important to clarify the concepts, functions and individual characteristics of the various factors and phenomena, followed by an examination of their interrelations.

As a result of the study, it can be concluded that public safety is an extremely complex phenomenon influenced by numerous factors beyond police activities. Furthermore, due to the availability of the necessary data, it is worth examining the relationship and potential co-variation between police presence and public safety, through empirical research. The previous empirical research findings, theoretical foundations on this topic can undoubtedly contribute to advancing the effectiveness and efficiency of practical service planning, organisation, and delivery.

The most important conclusion can be drawn based on the results is that the improving public safety is not only the result of the police presence. The current trends in crime and the impression of people are also determined by other factors. In connection with future research, it may be interesting to examine the issue at the local (police station) level, as well as the changes of number of specific police measures and certain crimes in public areas.

Keywords: public safety, public presence, public spaces, police effectiveness

¹ Police Major, Assistant Lecturer, Ludovika University of Public Service Faculty of Law Enforcement, Department of Public Safety, e-mail: papp.david@uni-nke.hu

Public safety

Before reflecting on public safety, it is useful to start from the concept and phenomenon of security. The term reflects a fundamental human need, which evolves and changes depending on the social structure of different historical periods. “From the perspective of my topic, it is important to emphasise that public safety is one segment of security. The demand for security emerges as a reaction to some form of threat. There is no doubt about the importance of security, as it is one of the most basic human needs.”² According to Szabolcs Mátyás and János Sallai, security is a complex concept. Its main components being political security, economic security, environmental security, public safety, defence security, and sustainable development.³ The law enforcement perspective on security is notably found in the *Rendészettudományi szaklexikon* [Lexicon of Law Enforcement]. According to this, “security is a multi-faceted, complex concept that expresses the state of being free from external and internal dangers and threats to the interests, values, territory, and population of the state and society”.⁴

According to the Fundamental Law,⁵ one of the primary tasks of the police is to protect public safety and public order. So far, neither phenomenon has a widely accepted definition based on scientific consensus, but when it comes to public safety, in practical life, both explicitly and implicitly, the objective-subjective distinction is applied. Therefore, I will refrain from further discussing the other concepts of public safety.

Among the definitions of public order, we find a purely moral standpoint, according to which it is composed of unwritten rules of coexistence and ethical norms outside the law (German Federal Constitutional Court⁶). The maintenance of these by the police is highly questionable, and according to Géza Finszter, it is even untenable but in any case, it creates uncertainty.⁷ In addition to the purely moral approach to public order, there are also mixed (natural/moral and legal) approaches (Győző Concha), as well as purely legal perspectives. Public order is a more abstract and less tangible concept than public safety, not to mention that it is harder, or even impossible, to measure; it is more of a perceptible phenomenon. For this reason, it is a subjective category that encompasses the rules of coexistence within a given community. This is why I focus on public safety rather than public order when dealing with these two concepts.

László Salgó distinguishes two dimensions of public safety: objective and subjective public safety. According to Salgó, “From an objective perspective, public safety represents a state free from dangers and harm, a condition of uninterrupted peace. From a subjective perspective, it is the conscious feeling that our biological existence, physical integrity, property, and freedom are respected by others (by everyone) and are neither harmed, infringed upon, nor endangered.” In his view, safety is a societal product, primarily created by state bodies, institutions, and occasionally by individuals and organisations. Its

² REMEK 2015.

³ MÁTYÁS–SALLAI 2015.

⁴ BODA 2019.

⁵ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.).

⁶ Quoted by IRK 2007.

⁷ FINSZTER 2014.

highest level is public safety, which essentially means a state of existence free from disturbances with natural persons being its beneficiaries (or consumers). From a subjective perspective, public safety is the conscious feeling that an individual's physical existence, bodily integrity, property, and freedom are respected values acknowledged by others.⁸

Objective public safety, therefore, is the state in which individuals, their organisations, and state institutions can exercise their rights and fulfill their obligations undisturbed and free from external interference. Subjective public safety on the other hand is the perception of this state.⁹

It is important to note that according to some views, subjective perceptions of public safety do not exist. We can speak of individuals' subjective sense of security, which collectively expresses subjective public safety. In my view, this is the reason why "in law enforcement literature, the subjective sense of public safety is often simplified and presented merely as subjective sense of security".¹⁰ According to Miklós Tihanyi, "These two concepts are worth distinguishing from each other, as security is the broader category, one area of which is public safety. Nevertheless, the subject of law enforcement research clearly refers to the sense of public safety, and therefore, the results will be used accordingly from this point onward."¹¹ On the other hand there is complete agreement that subjective security is nothing more than the individual's impression, feeling, image, vision, belief, or conviction about the outside world, its dangers, and their level of comfort. In other words, it is the individual's opinion about their general exposure to crime. The personal experience of security can be influenced by numerous factors, which may vary from person to person. Subjective public safety can be described as the totality of individual feelings and impressions.

Measurement of public safety

Both objective and subjective public safety can be measured, but neither has an exact metric. Objective public safety can be measured using crime statistics, while subjective public safety can be assessed through surveys, public opinion researches and interviews. There isn't detectable correlation between them, therefore we can't say that the better the objective public safety, the better the sense of security. In fact, there is a phenomenon called the paradox of fear. The essence of this is that the better the objective safety of an area, the greater the fear of crime. One of the fundamental paradoxes of security is that the greater the level of security, the greater the demand for it. In fact, "the strongest fear of crime is observed precisely in countries with the lowest victimization rates".¹² The paradox of fear also implies that those who are least likely to be affected by crime (women, the elderly) are the most fearful of it, while those who are most at risk of becoming victims of crime (young adult men) tend to feel more confident. Furthermore, people are inclined

⁸ TIHANYI 2022.

⁹ SALGÓ 1994.

¹⁰ TIHANYI 2020: 296.

¹¹ TIHANYI 2020: 296.

¹² ALBRECHT 2011: 26.

to perceive their immediate surroundings as safer than they actually are, while judging larger regions and the country as less safe than they are in reality. They also tend to overestimate the prevalence of violent crime, a perception significantly influenced by media reporting.¹³ Research conducted in Debrecen also confirms that there isn't direct causal relationship between objective public safety and the development of subjective perceptions of public safety. For the majority, even a significant improvement in objective public safety does not enhance their subjective sense of security.¹⁴ The vast majority of the population doesn't come into direct or indirect contact with crimes, meaning neither they nor members of their immediate environment become victims. Therefore, the changes in objective public safety are not subjectively perceived by the majority of society. The subjective sense of security is thus shaped by other factors, such as the media, built environment, surveillance camera systems, and the visible presence of the police and other public bodies in public spaces.¹⁵

There isn't exact methodology or metric for measuring objective public safety. However, there is a consensus – at least among those who accept that the state of public safety can be measured and expressed – that objective public safety is related to the number of committed offenses. There isn't agreement, however, on which level of offenses or which legally protected interests should serve as the basis for measurement. Similarly, there isn't consensus on what should be the foundation for comparing different statistical indicators. During scientific and professional investigations, it is advisable to consider the results of at least five consecutive years.¹⁶ János Sallai expresses his views on measuring objective security as follows: “Objective security can be expressed using various metrics (e.g. police statistical data) and indicators, which makes it possible to compare the public safety of two or more cities or to measure it.”¹⁷ This perspective is reinforced by the definition provided by the *Lexicon of Law Enforcement*, which states succinctly that objective security can only be discussed when data collected on crimes, misdemeanours, etc., are classified and analysed using statistical methods.¹⁸

There was a time when the general perception regarding public safety held the belief that objective public safety was measurable and quantifiable, while the subjective aspect was not. Today, we know that the subjective dimension of public safety is also measurable. However, the challenge – just as with the objective dimension – lies in comparing the various measurements and their results.

Subjective public safety is measured by the Central Statistical Office in Hungary with only one question in a public opinion poll. The question sounds like this: “How safe do you feel when walking alone in your neighborhood after dark?”. It has been in operation since 2013. It is broken down by age, gender, educational attainment and

¹³ KORINEK 1995.

¹⁴ MÁTYÁS–CSEGE 2019.

¹⁵ TIHANYI 2022.

¹⁶ TIHANYI 2022.

¹⁷ MÁTYÁS–SALLAI 2015.

¹⁸ BODA 2019.

type of settlement on a regional basis. Respondents can choose from four categories. These are the following:

1. "I feel very safe."
2. "I feel fairly safe."
3. "I feel a little unsafe."
4. "I feel very unsafe."

In the absence of a better option, we must settle for this single question and its four possible answers. On the one hand, it ensures continuity in measuring subjective public safety, and on the other hand, it makes different years comparable, thus providing a basis for drawing certain conclusions. Taking advantage of the opportunity, the investigation of the relationship between the sense of safety and police presence will be interesting in the future.

Police presence in public areas

Visible police presence in public places – one of the most commonly (though by no means the most effective) used tools for maintaining both objective and subjective public safety – has historically formed the backbone of the proper functioning of armed law enforcement agencies responsible for maintaining internal order in states, including Hungary. Public service duty has not lost its crucial role in the operation of modern police forces either.¹⁹

In the context of public space service, it primarily refers to the time spent visibly by the police in public areas in a manner clearly associated with police activity. This understanding is logical and would likely be the first thought of most laypersons. However, the situation is somewhat more complex. Firstly, this complexity arises from the definition of "public space" within the context of police service. Public space includes not only state or municipal properties intended for public use, like roads, but also private areas designated by their owners for public access. It also includes parts of private property opened and designated by the owner (or user) for public access, as well as private areas that can be used by anyone under the same conditions (open places). Secondly, the time spent in public spaces is calculated based on the unified statistical system (HIIKK) for general police duties, including border policing, administrative policing, immigration policing, public order policing, and traffic policing. As such, time spent in public spaces encompasses activities such as the neighbourhood police officer's school crime prevention lectures or the time spent by a security guard at a guard post. This is logical because in these cases visible police presence undeniably impacts subjective public safety and, in some cases, may even influence objective public safety through its crime prevention effects.

¹⁹ PAPP 2022a.

At this point, it is essential to address the purpose of public space service delivery. Within professional circles patrolling public areas has two or – according to some views (I also share those views) – three main functions:

1. Crime prevention with police presence (guarding function)
2. Reaction to occurred infringing acts (intervening function)
3. Crime detection function

Guarding can be understood as an element of law enforcement functions, but it can also be identified as an independent authority service aligned with the work of public safety services. The guarding presence presupposes a state before danger. Its main mission is to prevent abstract threats from turning into harm. Guarding is not a monopoly of law enforcement; in fact, the private sector sets limits on official actions. However, official guarding assumes true professional knowledge, which is based on the forecasting of dangers and the efficient allocation of available forces.²⁰ In my opinion the keyword is danger prediction. As a responding police, we focus on past actions, instead of the forecast of the future trends of crime. The so called “hot spot method” works, but with the help of the risk analysis maybe we could be more efficient. But this requires a change in strategy.

Based on the strategic direction of law enforcement operations, we can distinguish between reactive and proactive police forces. This classification is quite uncertain, as it is more evident in operations than in organisational structure. However, it is a fact that centralised state police models are more suited for implementing a reactive strategy, while decentralised, municipal-type law enforcement can achieve greater success in prevention.²¹

The first step in hazard prevention is police presence (guarding), which is essential for timely recognition of the threat and the prevention of harm resulting from the threat. If this does not yield results, the second step follows: the suppression of unfolding unlawful acts with legitimate force. It is the intervening function.²²

An interesting question is the significance of the guarding function on its own, without intervention. It has a deterrent function against unlawful acts because the presence carries the possibility of sanctions, the prospect of enforcement. If the police officer, upon noticing an offense, were not to intervene, the deterrent effect of the presence in this regard would likely diminish or disappear, as people would realise that although the officers notice the offense, they do not intervene. The same applies to the intervening function, which would be less effective and efficient if the officers were not present in public areas, but instead waited for an alert at their service location. This would exclude the possibility of the officer's own observations, and on the other hand, in many cases, it could delay their arrival. Therefore, these two functions of public service provision should not always be treated separately. That's why the first two functions are undoubtedly closely interconnected, as adequate presence can make responses more effective and faster, while intervention (actions or sanctions) reinforces the deterrent effect of presence.

²⁰ FINSZTER 2018.

²¹ FINSZTER 2018.

²² FINSZTER 2018.

The third function (crime detection) follows from the intervening function. If there is an infringing act where the police have to take action, the activities on the field (searching for witnesses and cameras, location protection, etc) can advance or hinder the detection.

My focus is on the guarding function. To understand the essence of the function, we need to consider the findings of two experiments. These are the Kansas City and the Minneapolis experiments.

In the year-long Kansas City experiment (1972–1973) the city was divided into two, or more precisely, three equal parts. “Police patrol strategies have always been based on two unproven but widely accepted hypotheses: first, that visible police presence prevents crime by deterring potential offenders; second, that the public’s fear of crime is diminished by such police presence. Thus, routine preventive police patrol was thought both to prevent crime and reassure the public.” The first (reactive) area received no preventive patrol. “Officers entered the area only in response to citizen calls for assistance. This in effect substantially reduced police visibility in that area. In the second area, called ‘proactive’, police visibility was increased two to three times its usual level. In the third area, termed ‘control’, the normal level of patrol was maintained.” The development of public safety was monitored for a year. “Analysis of the data gathered revealed that the three areas experienced no significant differences in the level of crime, citizens’ attitudes toward police services, citizens’ fear of crime, police response time, or citizens’ satisfaction with police response time.”²³

As for the impact of police presence on public safety, this result was widely accepted for a long time and served as the basis for planning and organising police services overseas. Especially since several smaller subsequent studies reinforced these findings.²⁴ In the Eastern Bloc, including Hungary – if the research findings even reached them – every capitalist achievement was questioned.

In Minneapolis, the Kansas City experiment was repeated in 1998, but with a completely different preparation. Law enforcement professionals identified the city’s hot spots. In these areas, the police presence was doubled, while it was halved elsewhere. In the hot spots, the number of offenses significantly decreased over the course of a year, while in other places, it didn’t increase.²⁵

As the results of the Kansas City and the Minneapolis experiments show, the expertly planned and organised police presence has a positive effect on the objective dimension of public safety.

As I have already mentioned, it is important to note that police presence in public areas refers to all time spent in visible spaces doing police-related duties. Moreover, when considering neighbourhood policing, it should be noted that the time spent in public spaces includes, for example:

- the time calculated by the unified police statistical system for border policing, divison of administration, immigration policing, public order protection, and traffic policing that is actually served in public areas

²³ KELLING et al. 1974.

²⁴ ERICSON 1982.

²⁵ FINSZTER 2018.

- time spent in public areas that doesn't fall under the concept of actual public service (especially for site security, team service activities, event, accommodation, route, or program site security, and escorting)
- the time spent on residence investigations and determinations, open police information, environmental studies related to the fulfillment of law enforcement duties, as well as on-site inspections and measures related to investigations and criminal inquiries
- the time spent monitoring enforced individuals under residential criminal supervision
- the time used for on-site community engagement
- the time spent on crime and accident prevention presentations²⁶

Crimes in public spaces

One possible measure of the effectiveness of the duty in public spaces is the efficiency of crime prevention function, which, as mentioned earlier, can be achieved solely through police presence. In this context, it is advisable to consider the number of crimes committed in public spaces, as police presence on public streets offers little benefit in relation to crimes committed on private property (such as domestic violence within a private home). The number of police officers on public streets and the time they spend in public areas are measurable and, in fact, measured, just like public crime rates. Changes can thus be tracked, and different periods can be compared. Moreover, the two factors can be compared to each other.

At the same time, it is important to note that when examining the objective side of public safety, we must necessarily rely on reported incidents. In cases of typically high-latency crimes (e.g., those related to prostitution), which are concentrated in public spaces, police presence plays a small but significant role in reducing their latency.²⁷ This also means that in some cases, objective indicators may worsen as a direct result of increased police presence.

Summary

The study specifically focuses on public safety, its objective and subjective aspects, and the crime-prevention function of the visible police service in public spaces provided through only physical presence. To this end, it is essential to place the issue in a certain context. Given that local characteristics significantly influence both objective and subjective public safety, it is advisable to examine the phenomenon at the local (police station) or, at most,

²⁶ PAPP 2022b.

²⁷ PAPP-KOVÁCS 2023.

county level. It is not worthwhile to speak in general terms about the country's public safety, as it is built from the smaller circles of local public safety.²⁸

Undoubtedly, the system of factors influencing public safety is extremely complex, and alongside public service provision, it is determined by numerous other factors (population size, composition, urban structure, architectural solutions, surveillance camera systems, media, etc.).

According to our current knowledge regarding police presence, it only has a positive impact on objective public safety if its planning and organisation is based on professional expertise, built upon analytical and evaluative work and risk analysis results. However, this requires the application of tools from other policing models (focal point, community, problem-oriented), in addition to those from the traditional policing model, in a way that aligns with the specific public safety deficit, challenge, and the related goals set for it. There have been quite a few attempts in this regard. It is important to note, however, that

“in general, patrol duty most fully fulfills the police's role in danger prevention and maintaining order. The expectation of maintaining contact with the public is less prominent in the definitions. Their tasks mostly consist of repressing measures in response to offenses. The general belief is that through their visible police presence, they can generate a crime-preventive effect of considerable value. However, it is worth exercising sufficient criticism of this assumption, as we often overestimate the crime-preventive role of patrol duty.”²⁹

On the other hand, according to the current state of science, police presence generally has a positive impact on people's sense of security. However, excessive police presence concentrated in a specific place and time without justification can have the opposite effect and induce fear. In this regard, police presence is a double-edged sword. We suspect that excessive police presence is harmful to subjective public safety, but we do not know where the line is drawn. The development of subjective public safety is undoubtedly significantly influenced by the level of trust in the police. Many excellent foreign and domestic writings deal with the police's ability to meet public expectations. In connection with this issue, I will also address this aspect in the future.

All in all, we can see how many assumptions and contradictions are present in this complex issue. For this reason, it is important to address it.

References

- ALBRECHT, Hans-Jörg (2010): *Biztonság és bűnmegelőzés*. In VIRÁG György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok* 47. Budapest: OKRI, 17–35.
- BODA, József főszerk. (2019): *Rendészettudományi szaklexikon*. Budapest: Dialóg Campus.
- ERICSON, Richard V. (1982): *Reproducing Order: A Study of Police Patrol Work*. Toronto: University of Toronto Press. Online: <https://doi.org/10.3138/9781442679245>
- FINSZTER, Géza (2014): *A rendőrség joga*. Budapest: Nemzeti Közszerzői Egyetem.

²⁸ FINSZTER 2018.

²⁹ TIHANYI 2014.

- FINSZTER, Géza (2018): *Rendészettan*. Budapest: Dialóg Campus.
- IRK, Ferenc (2007): *Közbiztonságtan*. Budapest: RTF.
- KELLING, George – PATE, Tony – DIECKMAN, Duane – BROWN, Charles (1974): *The Kansas City Preventive Patrol Experiment*. Washington, D.C.: Police Foundation.
- KORINEK, László (1995): *Félelem a bűnözéstől*. Budapest: KJK.
- MÁTYÁS, Szabolcs – CSEGE, Gyula (2019): Térfigyelő rendszerek empirikus kutatási eredményei a szubjektív biztonságérzet fényében. *Belügyi Szemle*, 67(10), 71–84. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2019.10.5>
- MÁTYÁS, Szabolcs – SALLAI, János (2015): Objektív és szubjektív biztonság néhány magyar nagyvárosban. In HERVAINÉ SZABÓ Gyöngyvér (szerk.): *A 21. század eleji államiság kérdőjelei*. Székesfehérvár: Kodolányi János Főiskola, 335–407.
- PAPP, Dávid (2022a): Közterületi és őrszolgálat. In TIHANYI Miklós (szerk.): *Közrendvédelem*. Budapest: Ludovika, 63–94.
- PAPP, Dávid (2022b): Körzeti megbízotti szolgálat. In TIHANYI Miklós (szerk.): *Közrendvédelem*. Budapest: Ludovika, 95–118.
- PAPP, Dávid – KOVÁCS, István (2023): Turizmus és prostitúció: statisztikai elemzés a közterületi szolgálat tükrében 2018–2021 között Magyarországon. In KOVÁCS István (szerk.): *A kor szellemében: tudományos válaszok a világban jelentkező különböző veszélyforrásokra*. Budapest: Magyar Rendésettudományi Társaság, 36–44.
- REMEK, Éva (2015): A nagyvárosok közbiztonsági és szubjektív biztonsági helyzete – Különös tekintettel a válság és a jól-lét fogalmára. In HERVAINÉ SZABÓ Gyöngyvér – FOLMEG Márta (szerk.): *Társadalmi válságok, konfliktusok a jól-lét kontextusában*. Székesfehérvár: Kodolányi János Főiskola, 59–79.
- SALGÓ, László (1994): *Új típusú biztonság*. Budapest: KJK.
- TIHANYI, Miklós (2014): A városok problémái. In KORINEK László (szerk.): *Értekezések a rendészetről*. Budapest: Nemzeti Közszerológiai Egyetem, 151–173.
- TIHANYI, Miklós (2020): Közrend, közbiztonság. In RUZSONYI Péter (szerk.) *Közbiztonság: Fenntartható biztonság és társadalmi környezet tanulmányok III*. Budapest: Ludovika, 291–307.
- TIHANYI, Miklós (2022): Közrend, közbiztonság. In TIHANYI Miklós: *Közrendvédelem*. Budapest: Ludovika, 29–42.

Review of Scientific Publications on Money Laundering and Terrorist Financing in Major Hungarian Law Enforcement Journals over the Last 20 Years

Csaba ZSIGMOND¹

International and nation-state action against money laundering is of paramount importance, as this activity poses a major threat to the economic stability and public security of certain countries. The danger of money laundering is demonstrated by the fact that it is closely linked to organised crime, as organised crime groups seek to legalise their illicit proceeds through various methods of money laundering. The effective prevention, detection and proof of money laundering offences is therefore the basis for effective action against organised crime. The main objective of my literature research is to provide a comprehensive picture of the scientific results published in the last twenty years in the most prestigious law enforcement journals in Hungary. The research method was an online database search between 2004 and 2024, which contains articles from three Hungarian journals (*Belügyi Szemle*, *Magyar Rendészet*, and *Rendészeti Szemle*). As a result of the search and filtering, 13 relevant articles were found in the period under study. The published articles point out the harmful economic effects of money laundering, its history in Hungary, the changing Hungarian and European Union legal background, the various legal interpretations and dogmatic issues related to money laundering, the methods and trends of money laundering in practice, and some articles also discuss the crime of terrorist financing related to money laundering. It provides an excellent summary for both researchers and practitioners.

Keywords: money laundering, terrorist financing, organised crime, metrics of science

¹ PhD, Police Lieutenant Colonel, Assistant Lecturer, Ludovika University of Public Service Faculty of Law Enforcement Department of Criminal Intelligence, Economic and Cybercrime, e-mail: zsigmond.csaba@uni-nke.hu

Introduction

According to some theories, money laundering as a term dates back to the infamous mafia boss Al Capone, who ran self-service laundromats throughout Chicago.² He laundered the proceeds of illegal activities (bootlegging, prostitution, drug trafficking) through laundromats.³ This theory has not been confirmed, but it is a fact that in the 1920s it was common for criminals to run large cash-flow businesses such as laundries and car washes, which mixed legal revenues with illegal income to legalise the wealth generated by crime.

According to the economics of money laundering, “money laundering is a financial service in the economic sphere that converts dirty money into money from an apparently legitimate source”.⁴ The danger of money laundering lies in the fact that the operations are not aimed at realising profit but at disguising the illegal origin of the money, which almost always results in significant losses, i.e. they do not operate according to normal market rules, thus distorting market competition.⁵

In criminological terms, money laundering is “an illegal economic service carried out under the guise of legal economic operations, aimed at justifying the origin of the criminal wealth by getting rid of its perceived illegality”.⁶

From a criminal law point of view, money laundering is an offence covered by a special part of the Criminal Code, the protected legal object of which is the social interest in the effectiveness of the fight against organised crime and the confidence placed in the financial system of the State.⁷

International and nation-state action against money laundering is of the utmost importance, as this activity poses a major threat to the economic stability and public security of certain countries. Reports by international organisations and academic writings by some experts unanimously point to the fact that the money laundered annually from illicit sources accounts for around 2–5% of global GDP.

The Council of the European Union considers money laundering and terrorist financing to be a major threat to the security of the Union, and therefore the so-called EMPACT (European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats) includes combating it among its priorities.

Methodology

My research method was an online database search between 2004 and 2024, which contains articles from three Hungarian journals (*Belügyi Szemle*, *Magyar Rendészet*, and *Rendészeti Szemle*).

² UNGER 2013.

³ GÁL 2008.

⁴ GÁL 2008.

⁵ FERWERDA 2013.

⁶ HORVÁTH et al. 1999.

⁷ HORVÁTH et al. 1999.

Results

Over a twenty-year period, I found and processed 13 publications on this topic. The published papers point out the harmful economic effects of money laundering,⁸ its history in Hungary,⁹ the changing EU and national legal background, and various legal interpretation and dogmatic issues,¹⁰ the methods and trends of money laundering in practice¹¹ and finally, some papers discuss the crime of terrorist financing linked to money laundering.

According to published academic literature, money laundering accounts for around 2–5% of the GDP of all countries in the world. Because it is illegally sourced and recycled into the legal economy for the sole purpose of concealment, even at a high loss, it can pose a serious threat to the economies of countries.¹²

Already a 2005 literature source¹³ highlights the global, cross-border nature of the crime of money laundering, since it is not only the rapid transfer of funds online that enables the transfer of criminal proceeds today, but also the transfer of criminal proceeds almost twenty years ago. It therefore highlights the importance and role of international organisations such as the Financial Action Task Force (FATF) on money laundering, founded in 1989, which has developed 40 recommendations to prevent money laundering. It also mentions the APG (Asia/Pacific Group of Money Laundering), which includes the Asia/Pacific countries, the CFATF (Caribbean Financial Action Task Force), which is the financial action group for the Caribbean, the ESAAMLG (Eastern and Southern African Anti Money Laundering Group), and finally the GAFILAT (Financial Action Task Force of Latin America), which includes the Latin American countries.

The article also looks in depth at the conceptual approach to money laundering. According to the author's definition, "an illegal service in the economic sphere that converts dirty money from a previous criminal activity into money from a legal source". The article makes the interesting observation that money laundering can be seen as a complementary operation to tax evasion. While tax fraud involves concealing part of the income and making the expenses appear larger, money laundering involves the opposite: making the income appear larger and the expenses smaller, thus proving that the dirty money is from a legitimate source.

Since 1991, the European Union has adopted a total of six directives to ensure a coherent and effective fight against money laundering. These directives have been the subject of a number of papers.¹⁴ The first paper, published in 2009, dealt with Directive III,¹⁵ which introduced, among other things, a risk-based approach, enhanced customer due diligence and a mandatory prohibition on the transfer, concealment and acquisition of criminal assets. The subsequent Directive IV and its impact on the economic background

⁸ GÁL 2005.

⁹ DÁNOS 2023.

¹⁰ BÁLINT 2016; CZINE 2005; GÁL 2023; JACSÓ 2009; NAGY 2020; POLT 2023; SZENDREI 2018.

¹¹ LUDÁNYI 2023; NAGY 2022; SZENDREI 2008.

¹² GÁL 2005; CZINE 2005.

¹³ GÁL 2005.

¹⁴ JACSÓ 2009; JACSÓ 2023; NAGY 2020.

¹⁵ JACSÓ 2009.

of organised crime was examined in another publication.¹⁶ According to the paper, Directive IV allowed, inter alia, that all assets derived from dirty money should be brought to the attention of reporting agents, who are obliged to investigate such reports and to forward the results to the competent authorities.

A later paper from 2023¹⁷ already examines the then Directive VI, which, among other things, extended the offence of money laundering to include property and provided that the definition of the predicate offence should be uniformly regulated by the Member States and that it was not necessary to establish criminal liability for the predicate offence, but still provided for double incrimination.

According to the source on the emergence and history of organised crime and related money laundering as closely related phenomena in Hungary,¹⁸ both appeared in Hungary in the 1980s. On the one hand, certain crimes against property (burglaries) were committed by organised groups, and on the other hand, international smugglers appeared in Hungary. The former laundered the proceeds of their crimes by buying and operating small commercial and catering establishments. The source refers to the author's 1990 dissertation on *The Emergence of Elements of Organised Crime in Domestic Crime* in which he pointed out that organised crime could have been reduced if the legislator had regulated the financial and economic legal situation of money laundering and emphasised the role of 'nonpenal private law', i.e. instruments other than criminal law. He also drew attention to the fact that the key to effective action would not only be increased penalties, but also the confiscation of the assets of criminal organisations.

As regards the doctrinal issues raised by money laundering, the first issue to be highlighted is the dilemma of the predicate offences. Although the wording of the offence of money laundering has undergone numerous amendments in recent years, it has always been a so-called "ancillary offence", i.e. the commission of another offence is necessary to establish the offence. Accordingly, a source¹⁹ raises dogmatic questions in relation to the predicate offence. On the one hand, he questions whether an offence committed abroad can be a predicate offence, and on the other hand, at what stage must the predicate offence be? The answer to the first question, according to the author, is yes, while in his answer to the second question he explains that even an offence that has reached a pilot stage can be a predicate offence.

Before answering the first question, it analyses in detail the double incrimination requirement and the doctrinal issues involved: whether the predicate offence is a criminal offence in the country where it was committed, whether there is a bar to criminal liability in that country (e.g. statute of limitations), or whether a final conviction for the predicate offence is required. He explains in detail that some views hold that the absence of criminal liability on the grounds of statute of limitations may be a barrier to double incrimination, while others disagree, but there is a consensus that childhood or mental illness should not be a barrier. It also states that a final judgment is not required in a case of a predicate offence.

¹⁶ SZENDREI 2008.

¹⁷ JACSÓ 2023.

¹⁸ DÁNOS 2023.

¹⁹ BÁLINT 2016.

In a 2005 article analysing the judicial practice of money laundering,²⁰ the author analyses through final court judgments which basic crimes are most commonly associated with money laundering: human trafficking, extortion, tax evasion, illegal waste trafficking, smuggling of tobacco and alcohol, corruption. It also explains how the three phases of money laundering (placement, layering, integration) are put into practice and the two main models of anti-money laundering: the American and the Continental model, whereby in the American model, financial institutions are required to identify their customers above a certain threshold, while in the Continental model, certain professions are also required to identify themselves in the event of suspicious transactions. It can be said that the anti-money laundering law in force today applies elements of both models.

The latest amendment to the wording of the offence of money laundering in the Criminal Code has been adapted to the sixth Money Laundering Directive 2018/1673,²¹ which also criminalises the laundering of own money. In this context, some sources²² mention that the criminalisation of laundering one's own money is dogmatically questionable, since the perpetrator of a crime against property, e.g. theft, can be prosecuted for money laundering by concealing the stolen property and not reporting it.

Other sources²³ also mention that the prohibition of double counting in connection with the laundering of own money is in conflict with the punishment of the offender who covers it up, which was the requirement of the already cited sixth Directive.

Also problematic in the case of money laundering in the form of offences is that the penalty is up to five years' imprisonment, and someone who commits a petty theft offence may face this penalty, while the perpetrator of the basic theft offence faces up to two years' imprisonment.²⁴

In the last twenty years, the major law enforcement journals we have examined have published a few papers on money laundering techniques. One such publication from 2008²⁵ lists a total of 14 money laundering techniques: jewellery purchases, gambling, lawyer's deposits, life and property insurance, false invoices, the so-called "money laundering", and the use of "money laundering". "Dutch sandwiches", fake arbitration, use of underground banking systems (hawala), gold market, use of high-value euro banknotes (€500), e-cash, real estate, sponsorship of certain sports, athletes and the purchase of works of art. An article from 2023 already mentions the dangers of money laundering in cyberspace, highlighting cryptocurrencies.²⁶

Another paper²⁷ draws attention to the growing number of so-called BEC (business e-mail compromise) scams and related money laundering in cyberspace, and discusses the money laundering activities of a specific and uncovered criminal organisation. The so-called BEC scams (also known as account switching scams) are based on the hacking

²⁰ CZINE 2005.

²¹ Directive (EU) 2018/1673 of the European Parliament and of the Council.

²² POLT 2023.

²³ GÁL 2023.

²⁴ GÁL 2023.

²⁵ SZENDREI 2008.

²⁶ ZÉMAN–HEGEDŰS 2023.

²⁷ LUDÁNYI 2023.

of a financial manager's e-mail address and sending an e-mail in his name to a member of a company who is executing transfers, with the aim of sending the amount of the next payment due to the target account specified in the e-mail, which is in the name of a stooge linked to the perpetrator. The international criminal organisation uncovered was laundering the sums obtained by the fraudulent method described above through a vast network of companies using stooges.

Also, another paper²⁸ mentions money laundering through the so-called Revolut system as a new money laundering technique of our time. The Revolut system is a cheaper banking service, legal, but it has no regional offices, no branches, no ATM machines, and the investigating authority cannot obtain any information because it has no official communication channel to send a request. This publication also draws attention to a specific case of money laundering linked to a series of frauds committed during the Covid-19 pandemic, where FFP masks were fraudulently offered for sale but not sent to the victims and the proceeds of the fraud were disposed of using cryptocurrencies.

In the period under review, two papers on terrorist financing linked to money laundering were published in mainstream journals.²⁹ The 2009 source provided a detailed analysis of international terrorism and analysed international terrorist financing methods. In particular, the paper explains that while terrorist financing is similar to money laundering in many elements, there are differences. The main motive for money laundering is to hide the illegal source of the money and thus incur greater losses, in the case of terrorist financing, the money can come from both illegal and legal sources, but the main aim is to get the money to the terrorist organisation, and of course there are also significant losses in the course of operations. Another difference between these two types of crime is that typically the main motive of organised crime groups is to make a high profit from an illegal source, whereas the motive of terrorist organisations is to create fear in order to promote an idea or ideology.

In the case of terrorist financing, significant amounts come from legal sources: membership fees paid by members, donations, money provided by various "foundations", NGOs.

The illegal source of terrorism can be any crime linked to organised crime: trafficking in illegal goods (drugs, arms, etc.), smuggling of human beings, human trafficking, other financial and economic crimes, etc. This is where organised crime and terrorism are closely intertwined or even completely merged.

Finally, it is worth mentioning a 2015 source,³⁰ which analyses in detail the specific legal elements of the crime of terrorist financing. The article first provides a legal-historical overview of when the act of terrorism and the related financing of terrorism became a punishable offence in Hungary and how the wording of the offence was modified. Terrorist financing was first introduced as an independent offence in Hungarian criminal law in the new Criminal Code adopted in 2012.

The factual analysis describes that the offence can be committed by anyone. It can only be committed with direct intent, as the perpetrator collects and provides support in

²⁸ NAGY 2022.

²⁹ GÁL-DÁVID 2015; SZENDREI 2009.

³⁰ GÁL-DÁVID 2015.

order to create the conditions for committing the terrorist act. The object of the offence is the material means, which the Hungarian Criminal Code defines with reference to Council Regulation (EC) No 2580/2001 as follows: funds, other property and economic resources, any tangible or intangible, movable or immovable, assets by whatever means acquired and any legal documents or instruments in any form, whether electronic or digital, evidencing title to or interest in such assets, including, but not limited to, bank loans, travellers' cheques, bank cheques, money orders, shares, securities, bonds, promissory notes and letters of credit. The Criminal Code defines the offence of providing, collecting or supporting other material means. The analytical article explains that an attempt to commit the offence can be established as long as the support reaches the recipient.

Conclusion

As can be seen from the publications of the last 20 years, money laundering has not been present in international, EU and Hungarian legislation for very long. Its definition and relevant rules have been amended several times in the EU directives and in the domestic legislation that intends to follow them, in view of the changes in the world. As it is a crime closely linked to serious and organised crime, and one that crosses borders and continents, effective action against it would be crucial. However, organised criminals have developed a myriad of methods to conceal the illegal source of their wealth from the authorities, as explained by the sources cited above. In addition, the opportunities offered by the daily expanding online space have recently provided criminals with more and more space and made the terrain increasingly difficult for the authorities to navigate.

References

- BÁLINT, Péter (2016): A pénzmosást megelőző alaphűncselekmény dilemmái. *Belügyi Szemle*, 64(9), 65–75. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2016.9.4>
- CZINE, Ágnes (2005): A pénzmosás és a bírói gyakorlat. *Belügyi Szemle*, 53(10), 73–84.
- DÁNOS, Valér (2023): A pénzmosás megjelenésének feltételei a hazai szervezett bűnözés elemei között az 1980-as évek elején. *Belügyi Szemle*, 71(5), 779–795. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.5.3>
- FERWERDA, Joras (2013): The Effects of Money Laundering. In UNGER, Brigitte – LINDE, Daan van der (eds.): *Research Handbook on Money Laundering*. New York: Edward Elgar Publishing, 35–46. Online: <https://doi.org/10.4337/9780857934000.00011>
- HORVÁTH, Tibor – KERESZTY, Béla – MARÁZ, Vilmosné – VIDA, Mihály (1999): *A magyar büntetőjog különös része*. Budapest: Korona.
- GÁL, István László (2005): A pénzmosás mint globális gazdasági és büntetőjogi kihívás. *Belügyi Szemle*, 53(6), 89–108.
- GÁL, István László (2008): A gazdasági bűnözés a bűnügyi statisztika tükrében. *Rendészeti Szemle*, 56(3), 29–44.
- GÁL, István László (2009): Régi és új kísérletek a gazdasági bűnözés fogalmának meghatározására. *Belügyi Szemle*, 57(7–8), 24–38.

- GÁL, István László (2023): Dogmatikai problémák a pénzmosás hatályos magyar szabályozásával kapcsolatban. *Belügyi Szemle*, 71(5), 741–763. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.5.1>
- GÁL, István László – DÁVID, Ferenc (2015): A terrorizmus büntetőjogi oldala: A terrorcselekmény és terrorizmus finanszírozása. *Belügyi Szemle*, 63(7–8), 72–87. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2015.7-8.4>
- JACSÓ, Judit (2009): Az Európai Unió III. pénzmosási irányelve és magyarországi gyakorlati tapasztalatai. *Rendészeti Szemle*, 57(7–8), 221–239.
- JACSÓ, Judit (2023): A pénzmosás elleni fellépés uniós dimenziói – a büntetőjogi szabályozás reformja Németországban. *Belügyi Szemle*, 71(5), 905–920. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.5.9>
- LUDÁNYI, Csaba (2023): Egy pénzmosást folytató bűnszervezet felszámolása. *Belügyi Szemle*, 71(9), 1549–1559. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.9.2>
- NAGY, Henriett (2020): A pénzmosás magyarországi jogi szabályozásának vázlata. *Magyar Rendészet*, 20(1), 93–105. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2020.1.6>
- NAGY, Ivett (2022): A szervezett bűnözői csoportok vagyonelejtési technikái a Covid–19-világjárvány előtt és alatt. *Magyar Rendészet*, 22(2), 93–106. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2022.2.6>
- POLT, Péter (2023): A saját pénzmosás dogmatikai kérdései. *Belügyi Szemle*, 71(5), 765–778. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.5.2>
- SZENDREI, Ferenc (2008): Néhány gondolat pénzmosási technikáról és a pénzmosás méréséről. *Magyar Rendészet*, 8(3), 104–110.
- SZENDREI, Ferenc (2009): A terrorizmus és a terrorizmus finanszírozás néhány jellemzője. *Magyar Rendészet*, 9(1–2), 22–37.
- SZENDREI, Ferenc (2018): A szervezett bűnözés gazdasági háttere és a pénzmosás. *Magyar Rendészet*, 18(5), 77–91. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2018.5.5>
- UNGER, Brigitte (2013): Money Laundering Regulation: From Al Capone to Al Qaeda. In UNGER, Brigitte – LINDE, Daan van der (eds.): *Research Handbook on Money Laundering*. New York: Edward Elgar Publishing, 19–32. Online: <https://doi.org/10.4337/9780857934000.00009>
- ZÉMAN, Zoltán – HEGEDŰS, Mihály (2023): Pénzmosás mint negatív gazdasági tényező az Európai Unióban. *Belügyi Szemle*, 71(5), 885–904. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.5.8>

Legal source

Directive (EU) 2018/1673 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2018 on combating money laundering by criminal law means

Új oktatóterem a katasztrófavédelem műveletirányításának szolgálatában

New Training Room in the Service of Disaster Management Operation Control Service

BALOGH Mónika,¹ HIS Imre,² IGAZ-DANSZKY Tamás³

A tanulmány egy olyan újonnan létrehozott innovatív oktatótermet mutat be, amely a katasztrófavédelem műveletirányítói számára biztosít korszerű képzési lehetőséget több egyéb más funkció mellett. A modernebb technológiával felszerelt létesítményben a szakemberek valósághű szimulációk segítségével gyakorolhatják a katasztrófa-helyzetek kezelését. Az oktatóteremben található szoftverek és hardveres eszközök lehetővé teszik a résztvevők számára, hogy a riasztások kezelésétől a döntéshozatalon át az együttműködésig számos feladatot gyakoroljanak. A tanulmány bemutatja, hogy az új oktatóterem hogyan járul hozzá a katasztrófavédelem hatékonyabb működéséhez, és miként segíti a szakemberek felkészülését a jövő kihívásaira.

Kulcsszavak: katasztrófavédelem, oktatás, képzésfejlesztés, műveletirányítás, tűzoltóság

This study presents a new, innovative training facility designed to provide advanced training opportunities for disaster management professionals. Equipped with state-of-the-art technology, the facility offers realistic simulations for practicing disaster response. Participants can practice various tasks from handling alarms to decision-making and collaboration. The study shows

¹ Doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Katonai Műszaki Doktori Iskola, e-mail: balogh.monika@matrixcbs.hu

² Tűzoltó alezredes, megbízott főosztályvezető, Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság, Térinformatikai és Fejlesztési Osztály, e-mail: Imre.His@katved.gov.hu

³ Tűzoltó őrnagy, doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Katonai Műszaki Doktori Iskola; ügyeletvezető, Fővárosi Katasztrófavédelmi Igazgatóság, Főügyeleti Osztály, e-mail: tamas455@gmail.com

how this new facility enhances disaster management efficiency and prepares professionals for future challenges.

Keywords: disaster management, education, training development, operation control, fire service

Előszó

Manapság a társadalom egyik legalapvetőbb igénye a biztonság. Baj esetén legtöbbször a telefonjáért nyúl elsőként, hogy azon keresztül segítséget kérjen az arra hivatott szervezettől vagy szervezetektől. Ahhoz, hogy a katasztrófavédelem oldaláról ezt a fajta segítségnyújtást minél hatékonyabban és hozzáértőbben tudjuk biztosítani, szükséges az itt dolgozó állomány magas szintű képzése, amihez elengedhetetlen a megfelelő oktatástechnikai háttér. Az új oktatóterem ezt a célt hivatott szolgálni, hogy a segítséget nyújtók jó minőségű képzésben részesüljenek, amely nagyban segíti munkájukat és a segítségre szorulókat. Ugyanakkor mindemelett több más lehetséges funkcióval is felruházták ezt az új oktatási környezetet.

Bevezetés

A 21. század minden téren jelentős infokommunikációs fejlődést hozott, amit természetesen a katasztrófavédelemnek is le kell követnie. IP-alapú telefonokon kommunikálunk, a beavatkozó szervezetek (katasztrófavédelem, rendőrség, mentőszolgálat) informatikai rendszerei összekapcsolódnak. A GPS-alapú nyomkövetés segítségével valós időben látjuk a beavatkozó szerek mozgását. Az élő videós kapcsolat segítségével biztosítunk valós idejű információkat a döntéshozatalhoz, a közlekedési események, akadályok figyelembe vételével határozzuk meg az optimális vonulási útvonalat, távolról vezéreljük a szerelvényeket, és akár a későbbiek folyamán BIM-alapú (Building Information Modelling and Management, vagyis Épületinformációs Modellezés és Menedzsment) épületinformációkat használhatunk fel az események kezelése során.⁴

A műveletirányítás egy csapatmunka, amely katonai jellegű szervezetekhez hasonlóan fegyelmet és elkötelezettséget igényel. A képzés során kiemelt figyelmet kell fordítani a csapatmunka fejlesztésére és a katonai jellegű szervezetekben elvárt fegyelem és elkötelezettség kialakítására.⁵ Ezek folyamatos informatikai fejlesztéseket és képzéseket igényelnek, hogy az állomány készségszinten tudja használni az alkalmazásokat, a rendelkezésre álló technológiákat, amivel biztosítható a magas színvonalú munkavégzés. Kizárólag a szoftver és hardver fejlesztése nem elegendő, biztosítani kell, hogy azokat hozzáértő szakemberek kezeljék. Megfelelő oktatási környezet kialakításával a folyamatosan fejlődő informatikai rendszer használatához szükséges naprakész tudást lehet

⁴ HESZ-ÉRCES-NAGY 2021.

⁵ BERKI-VARGA 2024.

biztosítani mind az újonnan betanuló, mind pedig a rendszert aktívan használó műveletirányítók számára.

A siker kulcsa a releváns ismeretek és készségek birtokában rejlik. Az oktatásba való befektetés egy hosszú távon megtérülő, a hatékony munkavégzést elősegítő érték, amely mind a szervezet, mind pedig az egyén számára előnyöket biztosít.⁶

A műveletirányítás és a képzés helyzete

Az első kérdés, ami felmerül, hogy valójában mit is csinál a katasztrófavédelmi műveletirányítás. A vármegyei műveletirányítás a jelenlegi értelmében 2012 óta létező terület a főváros kivételével, ahol már az 1970-es évek környéke óta létezik központi irányítás, és az 1998-as év óta számítógéppel támogatott műveletirányítás.⁷ A műveletirányítás feladata, hogy fogadja a 112 hívásfogadó központból érkező – a katasztrófavédelem tevékenységét érintő – adatlapokat, kommunikáljon a bejelentővel, minősítse az adatlapot (a riasztási rendszer rögzített kategóriáiból kiválassza azt, ami legközelebb áll az esemény jellegéhez), kijelölje, mely szereket (a tűzoltó járművek összefoglaló neve) szükséges az eseményre riasztani, végrehajtsa a riasztást, információkat gyűjtsön, rádióforgalmazást bonyolítson a kint lévő egységekkel, számukra háttértámogatást nyújtson, felvegye a kapcsolatot a szükséges társszervekkel és a vezetőség felé jelentsen. Első hallásra ez egy viszonylag egyszerű feladatnak tűnik, ugyanakkor adott események kapcsán akár bonyolult, többlépcsős folyamat is lehet, amely nagyban igényli a kezelő szakmai ismereteit, tudását, rálátását az eseményekre és azok lehetséges kimenetelére, szakmai rutinját és nem utolsósorban a rendelkezésére álló technikai eszközök és szoftverek megfelelő kezelését. Az eddigi idevonatkozó képzések, habár hasznosak voltak, a gyakorlati tapasztalatot nem tudták pótolni. Konkrét műveletirányítói képzés kizárólag a Katasztrófavédelmi Oktatási Központban (KOK) van, de ott is mind ez ideig meg kellett elégedjenek a rendelkezésre álló informatikai háttérrel az oktatás során. Nem volt lehetőség bemutatni a riasztási rendszert (PAJZS program), a döntéstámogató térképet (DÖMI térképi felület) vagy az adatszolgáltató program (Katasztrófavédelmi Adatszolgáltató Program, KAP) működését a gyakorlatban. Egy számítógépes dián bemutatott anyag alapján volt lehetséges megismerni a rendszert és elsajátítani használatát. A kezelési rutin megszerzésére pedig végképp nem volt mód. Az oktatást követően az ügyeltesek a program gyakorlottabb kezelését már „élesben”, a vármegyei (vagy fővárosi) ügyelteseken sajátították el.

Összességében elmondható, hogy az oktatás minősége jó volt, ugyanakkor nem voltak adottak az ideális technikai feltételek.

⁶ VASS et al. 2024.

⁷ VARGA 2020; HESZ 2020.

Az új kezdet

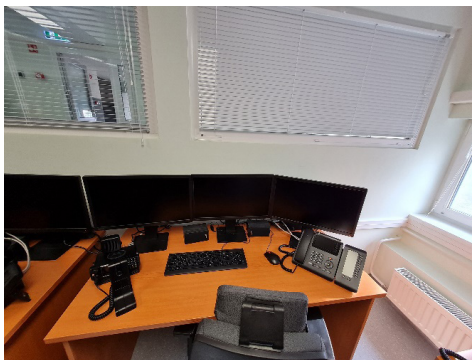
2023 novemberében jelentős mérföldkőhöz ért a katasztrófavédelem műveletirányítása. Egy régi elképzelés öltött testet a KOK területén, amely új perspektívát nyitott a műveletirányítók képzésében. Kialakítottak egy, a kor követelményeinek teljes mértékben megfelelő új oktatótermet, amely – többek között – az ügyleteken dolgozók képzését igyekszik segíteni. Mindez egy KEHOP⁸ pályázatnak köszönhetően valósulhatott meg.

Az oktatótermet az oktatási központ egyik épületének 2. emeleti helyiségében helyezték el. A terem 2 fő részből áll. Az egyik egy nagyobb helyiség, amely nagyobb kezelői létszámot tud kiszolgálni, a másik egy úgynevezett főügyeleti helyiség, ahol 6 fő számára van munkahely, ugyanakkor ezek jobban felszereltek IP-telefonnal, EDR rádióval, pontosan úgy, mint egy vármegyei ügyelet. A két helyiséget üvegfal választja el egymástól, amelyen egy nyitható üvegajtó található.

1. ábra: Az oktatóterem nagy helyisége
Forrás: a szerző felvétele

⁸ KEHOP 1.6.0-15-2022-00029, Hivatásos és önkormányzati tűzoltóságok műveletirányítási tevékenységének hatékonyságnövelése.

2. és 3. ábra: Az oktatóterem főügyeleti helyisége

Forrás: a szerző felvételei

Az érintett helyiségbe funkcionális bútorokat (íróasztalok, székek stb.), a terem informatikai működéséhez szükséges erős- és gyengeáramú hálózatot, valamint kapcsoló- és „rack” szekrényeket alakítottak ki. Az infokommunikációs rendszer megteremtéséhez aktív hálózati eszközöket, valamint az esetleges operatív törzsi működés zavartalan, folyamatos biztosításához 2 darab központi szünetmentes áramforrást telepítettek, amely akár 2-3 órán keresztül képes ellátni a helyiséget árammal.

Az informatikai oktatásokhoz, alkalmazások, szimulációk futtatásához kialakítottak:

- 28 db munkaállomást (6 db a főügyeleti helyiségben);
- 58 db monitort (14 db a főügyeleti helyiségben), munkaállomásonként 2 db + 2 db továbbit;
- 28 db hangfalat;
- 28 db irodai programcsomagot;
- 6 db speciális IP-telefont (a főügyeleti helyiségben);
- 5 db EDR rádiót (a főügyeleti helyiségben);
- 1 db DWS számítógépet (a főügyeleti helyiségben a TETRA rendszer menedzseléséhez);
- 3 db nagy méretű kijelzőt (a nagy helyiségben);
- 1 db Tűzoltó laktanya automatika szimulációs egységet, más néven Gépészeti Vezérlő Rendszert (röviden: GVR, a nagy helyiségben).

4. ábra: Az oktatóterem monitorfala

Forrás: a szerző felvétele

5. és 6. ábra: A GVR rendszer működés közben

Forrás: a szerző felvételei

A rendszer a központi szerverhez kapcsolódik, amelyen az „éles” szoftverek (például PAJZS, DÖMI, KAP) is futnak. Ugyanakkor innen elérhetők a szükséges oktató alkalmazások (PAJZS-KOK, DÖMI-KOK, KAP-KOK). Az oktató alkalmazások kialakítása megegyezik az „éles” környezettel, de vannak plusz funkciói is, mint például a „tömeges események felvétele”, amely egy gyakorlat során képes demonstrálni a minimális időeltéréssel érkező, rendkívül nagy számú beérkező eseményt.

Az oktatóterem funkciói

Napjainkban nagy hangsúlyt kell hogy fektessünk a többfunkciósá tétel elvének (idegen szóval multifunkcionalitásnak). Ennek lényege, hogy egy eszközt, eszközüket, helyiséget,

informatikát nem csak és kizárólag egy célra használunk, különösen olyan esetben, amikor nincs szükség az adott dologra folyamatosan, hanem megkeressük, hogy a lehetséges felhasználására több mód is legyen, így a kihasználtsága, előnyei, lehetőségei több területen is tudnak kamatozni. Az oktatóterem is egy ilyen terület.

Oktatóteremként

A terem első és legfontosabb használati célja – amiért is elsődlegesen létrejött – az oktatóteremként való használat. Itt lehetőség van elsősorban a vármegyei műveletirányítás ügyeleteinek képzésére, de a katasztrófavédelem más területéről a szervezet informatikai hálózatát használók oktatására is van lehetőség. Az új helyszín egyik nagy előnye, hogy a képzést vizuálisabbá, gyakorlatorientáltabbá teszi, ami a kutatások szerint jelentősen javítja a memorizálás és alkalmazás folyamatát.

Az informatikai rendszer felépítése lehetőséget biztosít a betanuló kollégák számára, hogy a valós eseményekhez teljes mértékben hasonlóan, lépésről lépésre végigköltszenek egy káreseményt. Az oktatói felületről előre rögzített bejelentések indíthatók, amelyek a számítógépek előtt ülő tanulók előtt megjelennek mint újonnan beérkező bejelentés. Az adatlap átvételét követően, ha szükséges – és a gyakorlat egy „valódi” bejelentővel lett tervezve – visszahívhatják a jelző személyt, hozzá kérdéseket intézhetnek, amivel pontosíthatják a bejelentést. Ezen információk alapján, ha szükséges, módosítják a káresemény címét, kategóriáját és az egyéb tájékoztató információkat. Ezt követően a szimulációs rendszerben kijelölik a riasztandó egységeket, szükség esetén hozzátesznek, illetve elvesznek a számítógép által javasolt erőkből, és végrehajtják a riasztást. A laktnyába érkező riasztást a Gépészeti Vezérlő Rendszer (továbbiakban: GVR) szimulálja, amelyen látható és hallható a riasztás beérkezése, a hangosbeszélő által elmondott szöveg és az említett szertárkapu nyitása a szimulációs ledfények által. Ezt követően a leendő ügyeletes információkat rögzít az adatlapon, a szimulációnak megfelelően visszajelzéseket ír, amelyeket a kint lévő egységek forgalmaznak az irányítás felé. Az adatlapot kezelő műveletirányító az adatlap vezetésével végigköveti a képzeletbeli eseményt, amelyhez szükség esetén a gyakorló rendszer ehhez párosított térképes felülete is rendelkezésére áll. A térképes felületről további információk nyerhetők ki, mint a közelben elhelyezkedő tűzcsapok, Tűzoltási és Műszaki Mentési Tervvel (TMMT-vel) rendelkező létesítmények, és az érintett, esetlegesen kitelepítendő lakosság száma. Az esemény befejezését követően a kezelő lezárja az adatlapot.

Az adatlap lezárásával a műveletirányítói munka java része véget ér, ugyanakkor a más területeken dolgozó – szintén az itteni oktatásban részt vevő – munkatársak munkája csak itt kezdődik. Számukra szintén biztosított – a rendszer részeként – a teljes körű gyakorló interaktív környezet. Ezen a területen a katasztrófavédelem dolgozói az események utómunkáját hajtják végre, és statisztikai célú adatfelvitelt végeznek. A megfelelően kitöltött adatlapok fontos elemei a különböző szempontú statisztikai tevékenységnek és a későbbi esemény vizsgálatának, így igen hangsúlyos, hogy ezek az adatlapok megfelelően legyenek rögzítve.

Szimulációs környezet

A terem egy másik funkciója, hogy lehetőség van szimulációk futtatására. Ez lehet akár egy esemény lehetséges kezeléseinek felmérése vagy az ügyeletesek tesztelése adott körülmények, helyzetek között, az erre való reagálás és döntési képességek elemzése, új helyzetekhez való hozzáállás, avagy kooperációs képességek vizsgálata. Van lehetőség akár egy vármegyei ügyeletet szimulálni, az alá tartozó tűzoltósági ügyeletekkel, de lehetséges akár a Központi Főügyelet szimulálása is.

Tesztkörnyezet

Az említett lehetőségeken túl a helyszín kiváló lehetőséget ad, hogy a PAJZS rendszer új funkcióinak bevezetése során valóság-hű, kontrollált és ellenőrzött környezetet biztosítson, amelynek keretei között tesztelni lehet az új elemek hatékonyságát. Egy műveletirányítókból összeállított csapat képes lepróbálni a helyszín teljes körű funkcionalitását, felhasználói visszajelzést adhatnak, mérhetővé válik a fejlesztések hatékonysága, terheléses teszt végrehajtására nyílik lehetőség, valamint a kockázatok is csökkenthetők azáltal, hogy az esetlegesen előforduló problémák még az éles rendszerbe való bevezetés előtt azonosíthatók.

Tartalék ügyeleti helyiség

A legjobban kiépített rendszereknél is előfordulhat hiba, vagy karbantartási időszak, amikor a rendszer az adott helyszínről ideiglenesen nem elérhető. Erre az eshetőségre szükséges egy tartalék ügyeleti helyiséget fenntartani az ügyeleti munka jellegéből adódóan. Az oktatóterem főügyeleti helyisége alkalmas a feladatok ellátására, és tartalék ügyeleti helyiségként tud szolgálni – elsősorban, értelemszerűen a budapesti helyszín miatt – a BM OKF Központi Főügyelet, a Pest Vármegyei Főügyelet és a Fővárosi Főügyelet számára, de természetesen szükség esetén akármelyik másik főügyelet számára is.

Operatív törzsi irányítási pont

Az oktatótermet informatikai kiépítettsége alkalmassá teszi arra, hogy szükség esetén operatív törzs működjön a helyiségekben. A megfelelő számú munkaállomáson akár több egy időben működő munkacsoport is helyet kaphat a szükséges számítástechnikai eszközökkel, a falon elhelyezett 3 db nagy méretű kijelző pedig mindenki számára követhetővé teszi az eseményeket. A Főügyelet helyiségben pedig az operatív törzs vezetői tudnak akár elkülönítetten is dolgozni. Ez a rugalmas és skálázható megoldás megfelel az ipari vagy a természeti katasztrófák elleni védekezés irányítása nemzetközi elvárásainak, lehetővé téve a különböző méretű és komplexitású eseményekre való hatékony reagálást.⁹

⁹ MUHORAY 2022.

A szimulációs környezet adta előnyök a képzésben

A katasztrófavédelem ügyeleti szolgálati feladatokat ellátó szakemberei magas szintű képzése kiemelt fontosságú, hiszen a segítséget kérő állampolgár segélyhívására minden esetben a legmegfelelőbb döntést kell hoznia, mérlegelve a bejelentett esemény emberi életre való kihatását, döntve a beavatkozáshoz szükséges további szakemberekről és eszközökről egyaránt. Ebből adódóan nem elég az elméleti tudás elsajátítása, annak gyakorlatban való alkalmazása is elengedhetetlen a képzés eredményeként. A felnőttek képzése során a megfelelő pedagógiai módszer és képzési körülmény megválasztása legalább ugyanolyan fontos és meghatározó, mint a gyermekkori tanulás folyamatában az életkori sajátosságokat¹⁰ figyelembe vevő didaktikai módszerek alkalmazása. Molnár Marietta tanulmányában összefoglalóan ír arról, hogy a digitális tanulási környezetben a pedagógiai tényezőknek kiemelt hatása van, amely változásoknak az oktatás folyamatában, módszertanában is le kell tükröződniük, figyelembe véve az egyes generációk tanulási sajátosságait is. Ugyanakkor azt is fontos szem előtt tartani, hogy a különböző technológiák oktatásba való bevonása csak „akkor járul hozzá hatékonyan az oktatás fejlesztéséhez, ha nem a megjelenő technikákhoz keressük a felhasználás lehetőségeit, azaz nem a technológia léte a cél, hanem hogy az oktatásban jelentkező problémák hatékony megoldására alkalmazzuk azokat”.¹¹

Az ügyeleti állomány képzése szempontjából kiemelt jelentősége van a Katasztrófavédelmi Oktatási Központban kialakított oktatóteremnek, amely szimulációs környezetet teremtve viszi közelebb az ügyeleten dolgozókat olyan valós élethelyzetekhez, amelyekkel a munkájuk során találkozni fognak. A szimulációt lehetővé tevő oktatóterem használata a felnőttek képzésében számos előnnyel jár, amelyek jelentősen hozzájárulnak a tanulás eredményességéhez és a különböző készségek fejlesztéséhez. A képzés végén a képzésen részt vevő állománnyal szemben elvárás, hogy a tanult készségeket, úgymint kommunikációs, konfliktuskezelési, döntéshozatali vagy akár a szervezésre irányuló készségeket magabiztosan el tudják sajátítani, amelyek a mindennapi munkájukhoz nélkülözhetetlenek. Hogy milyen előnyöket nyújt az állomány képzésének ez az oktatóterem?

Gyakorlati tapasztalatot biztosít: a szimulációs helyzetek előállítása lehetővé teszi az állomány számára, hogy gyakorlati tapasztalatokat szerezzenek anélkül, hogy emberi életek múltának egy esetlegesen rosszul meghozott döntésen. A „védett” környezetben való tanulás azért is különösen hasznos, mert a tanulás folyamatában meghozott döntések hatását védett körülmények között tudják meg tapasztalni, annak pozitív és negatív kihatásait egyaránt észelve a szakmai vezetés és irányítás alatt.

Interaktív tanulási környezet: a szimulációk interaktív környezetet teremtenek, ami fokozza a tanulók érdeklődését és motivációját. A felnőttek gyakran jobban reagálnak a „tesztelésre” és „kísérletezésre” épülő tanulási módszerekre, mint a passzív tanulási formákra.

¹⁰ MOLNÁR 2020.

¹¹ MOLNÁR – TURCSÁNYI-SZABÓ – KÁRPÁTI 2019: 67.

Azonnali visszajelzés: a szimulációs környezet azonnali visszajelzés nyújtására ad lehetőséget a beavatkozás egyes részfolyamataira és végeredményére nézve egyaránt. Minden egyes döntésnek, feladatszabásnak sokszor emberi életet érintő kihatása van, ezért nagyon fontos, hogy a képzés során, a szimulációs helyzetek megoldásakor felismert hibát azonosítani tudják, majd rögtön javíthassák, hogy a későbbiekben a helyes cselekedet rögzüljön a szakemberben.

Biztonságos környezet a hibázásra: az azonnali visszajelzés lehetősége biztosítja a hibázás lehetőségét a képzés során, hiszen a szimulációk biztonságos környezetet is nyújtanak a hibák elkövetéséhez, ahol kockázat nélkül próbálhatják ki a beavatkozás folyamatlépéseit. Nagyon fontos, hogy ez nemcsak elősegíti a tanulási folyamatot, hanem csökkenti a valós helyzetekben való hibázás félelmét is.

Valóságos körülmények imitálása: az oktatóteremben kialakított technikai és szoftveres feltételek egy teljesen valóságos riasztást képesek szimulálni, ami segít a műveletirányító ügyelteseknek felkészülni a valós életben előforduló helyzetekre. Ez a valósághű tapasztalat növeli a képzés relevanciáját és hatékonyságát.

Személyre szabott tanulás: a szimulációs technológiák lehetővé teszik a tanulási tapasztalat személyre szabását, figyelembe véve a képzésen részt vevő szakemberek különböző képességeit és előzetes tudását. Ez segíteni tudja az egyén saját tempója szerinti haladását, ugyanakkor lehetőséget biztosít a gyakorlásra, a hiányzó készségek képességszintre emelésére is.

Kollaboratív tanulási lehetőségek: előnyként említendő meg a szimulációs környezetben zajló tanulás azon előnye is, hogy a képzésen részt vevők már itt meg tudják tapasztalni a csoportmunkát, az egy csapatként való tevékenységet, az együttműködést, amely ebben a hivatásban kiemelten fontos és meghatározó az egyes beavatkozások eredményességében. A közös feladatok és célok elérése kollaboratív készségeket fejleszt, úgymint például a kommunikációt, a problémamegoldást és a konfliktuskezelést.

Az ügyeleten dolgozókkal szemben a problémamegoldó képesség (a transzverzális képességek egyike) kialakulása komoly elvárás a képzés során. A problémamegoldó képesség teszi lehetővé, hogy a cselekvés előtt végiggondoljuk a lehetőségeket és a körülmények adta legjobb döntést hozzuk meg az adott problémaszituációban.¹² A szimulációt lehetővé tevő oktatóterem új távlatokat nyit a katasztrófavédelem ügyeleti állományának képzésében. Egyfajta hidat tölt be az elméleti tudás és a valóságos, gyakorlati alkalmazás között, elősegítve a gyakorlati készségek fejlesztését kontrollált körülmények között. E fejlesztés eredményeként lehetővé válik a képzésben részt vevők számára, hogy biztonságos, ellenőrzött körülmények között tanuljanak, és felkészüljenek a rájuk váró komplex kihívásokra. A szimulációs technológiák folyamatos fejlődése és integrációja az oktatásban tovább növeli a tanulási folyamat hatékonyságát és relevanciáját, biztosítva ezzel, hogy a felnőtt tanulók számára nyújtott képzés valóban megfeleljen a 21. századi elvárásoknak.

¹² MOLNÁR 2019.

Összegzés

A tanulmány az oktatóterem kialakításának, működtetésének és alkalmazhatóságának elemzésére összpontosított. Áttekintette a terem technikai hátterét, a benne elérhető oktatási módszereket, valamint a szimuláció alapú képzések gyakorlati hasznát. Az eredmények alapján megállapítható, hogy a szimulációs környezet kiemelkedő lehetőséget nyújt a valósághű helyzetek biztonságos modellezésére, hozzájárulva a résztvevők döntéshozatali képességének és problémamegoldó készségeinek fejlesztéséhez. A hibázás lehetősége tanulási eszközként szolgál, miközben minimalizálja a valós helyzetekben fellépő kockázatokat. Az interaktív, együttműködésen alapuló tanulási formák pedig erősítik a csapatmunkát és kommunikációs készségeket. A vizsgálat eredményei rámutattak arra is, hogy a korszerű szimulációs oktatóterem hozzájárul a képzések hatékonyságának növeléséhez, és hosszú távon elősegíti a katasztrófavédelmi szervek felkészültségének javítását. Tanka László és Dr. Hesz József tűzoltó ezredesek, a BM OKF főosztályvezetőinek elmondott gondolataiból idézve: Az oktatóterem egy komplex gondolkodás és program része, amellyel a műveletirányítási rendszer teljessé válik.¹³

Következő lépésként elengedhetetlen a terem folyamatos technológiai fejlesztése, valamint a módszertani tapasztalatok visszacsatolása az oktatási programok további finomhangolása érdekében. A képzések hosszú távú sikeressége az eszközpark korszerűsítésén túl a felhasználói visszajelzések szisztematikus gyűjtését és a képzési modellek folyamatos aktualizálását is megköveteli.

Felhasznált irodalom

- BERKI Imre – VARGA Ferenc (2024): A hivatásos tűzoltóság katonai karakterű szervezetté alakulásának folyamata, főbb állomásai. *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*, 12(2), 5–37.
- HESZ József (2020): A harangtól a számítógépig, avagy a tűzjelzés és riasztás története. *Belügyi Szemle*, 68(8), 51–66. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.8.3>
- HESZ József – ÉRCES Gergő – NAGY Balázs (2021): Evaluation of BIM-based Workflows in Fire Safety Engineering. In BODNÁR László – HEIZLER György (szerk.): *Proceedings of the Fire Engineering & Disaster Management Prerecorded International Scientific Conference*. Budapest: University of Public Service, 48–54. Online: <https://kvi.uni-nke.hu/document/kvi-uni-nke-hu/440-konferencia.pdf#page=50>
- MOLNÁR Gyöngyvér (2019): Nőtt az egyetemi tanulmányaikat kezdő diákok tanulási potenciálja és problémamegoldó képessége: években mérhető különbségek a diákok között. *Iskolakultúra*, 29(1), 3–16. Online: <https://doi.org/10.14232/ISKKULT.2019.1.3>
- MOLNÁR Gyöngyvér – TURCSÁNYI-SZABÓ Márta – KÁRPÁTI Andrea (2019): Az interaktív tanulási környezetektől a módszertani megújuláson át a kreatív önkifejezésig. *Új Pedagógiai Szemle*, 69(11–12), 53–70.
- MOLNÁR Marietta (2020): A digitális tanulási környezet pedagógiai tényezői. In VARRÓ Bernadett – SEBESTYÉNNÉ KERESZTHIDI Ágnes (szerk.): *Partnerstädte Überlegungen über die Pädagogie Vechta – Jászberény*. Eger: Eszterházy Károly Egyetem Líceum Kiadó, 39–50.

¹³ SZÖKE 2023.

- MUHORAY Árpád (2022): A katasztrófavédelem irányítási modelljének vizsgálata. In *Studia Doctorandorum Alumnae: Válogatás a DOSz Alumni Osztály tagjainak doktori munkáiból I.* Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége, 359–458. Online: <https://doi.org/10.23715/SDA.2022.1.3>
- SZŐKE Gergely (2023): Új oktatóteremmel bővült a Katasztrófavédelmi Oktatási Központ. *Katasztrófavedelem.hu*, 2023. november 27. Online: <https://www.katasztrofavedelem.hu/29/hirek/279969/uj-oktatoteremmel-bovult-a-katasztrofavedelmi-oktatasi-kozpont>
- VARGA Ferenc (2020): A budapesti hivatásos tűzoltóság története 1870–2020. *Belügyi Szemle*, 68(8), 31–50. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.8.2>
- VASS Gyula – AMBRUSZ József – RESTÁS Ágoston – VARGA Ferenc – KÁTAI-URBÁN Lajos (2024): Results and Future of Disaster Management Research in the System of Law Enforcement Sciences. *Belügyi Szemle*, 72(5), 909–927. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i5.pp909-927>

„MI mentor, coach, support...”

A ChatGPT és más nyelvi modellek a rendőri hivatás közvetlen támogatásában

“AI Mentor, Coach, Support...”

ChatGPT and Other Language Models in the Direct Support of the Policing Profession

BEZERÉDI Imre¹

A jogszerű és szakszerű rendőri fellépés erősíti a társadalmi stabilitást és a jogállamiságot. A kezdő rendőrök fejlődését a mentorálás mint egyre népszerűbb szakmai támogató módszer jelentősen elősegítheti. Ez kölcsönös előnyökkel jár a mentorok és a mentoráltak számára, ugyanakkor a programok sikeressége rugalmasságukon és a résztvevők egyéni igényeihez való alkalmazkodásukon múlik. A mesterséges intelligencia, mint például a ChatGPT új lehetőségeket kínál a szakmai tudás és mentorálás támogatásában. Mint nyelvi modell gyors és releváns válaszokat biztosíthat, kiegészítve a hagyományos mentorálást. Ugyanakkor a mesterséges intelligencia nem helyettesítheti az emberi mentorokat, különösen a rendészeti területen, ahol az emberi tapasztalat és érzelmi intelligencia alapvető. A mesterséges intelligencia alkalmazása több kihívást is felvet, azonban az ember-gép interakció új perspektívákat nyújthat a mentorálási gyakorlat fejlesztésében. E tanulmány célja a ChatGPT rendőrségi mentorálásban betöltött szerepének vizsgálata, kiemelve annak lehetőségeit és korlátait, valamint az emberi és MI-alapú mentorálás közötti szinergiákat.

Kulcsszavak: rendőrség, mentorálás, mesterséges intelligencia, nyelvi modellek, ChatGPT

¹ Alezredes, tagozatparancsnok-helyettes, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészeti Kiképzési és Nevelési Intézet Rendvédelmi Tagozat, e-mail: bezeredi.imre@uni-nke.hu

Lawful and professional police actions enhance societal stability and the rule of law. The development of novice police officers can be significantly supported by mentoring, an increasingly popular professional support method. Mentoring offers mutual benefits for mentors and mentees; however, the success of these programs depends on their flexibility and ability to adapt to the individual needs of participants. Artificial intelligence (AI), such as ChatGPT, offers new opportunities for supporting professional knowledge and mentoring. As a language model, it can provide quick and relevant responses, complementing traditional mentoring approaches. However, AI cannot replace human mentors, especially in law enforcement, where human experience and emotional intelligence are fundamental. The application of AI also raises several challenges, but human-machine interaction can offer new perspectives for developing mentoring practices. This study aims to examine the role of ChatGPT in police mentoring, highlighting its potential and limitations, as well as the synergies between human and AI-based mentoring.

Keywords: police, mentoring, artificial intelligence, language models, ChatGPT

Bevezetés

„Az elmúlt körülbelül száz évben a világ mezőgazdaságából előbb ipari, majd szolgáltató társadalommá alakult át, az oktatási rendszernek elég ideje volt alkalmazkodni és átalakítani a módszereit. A mostani változások pár évtized alatt borítják a feje tetejére a munkaerőpiacot, és az oktatás reakcióideje igen lassú.”² A mesterséges intelligencia (MI) az egyik meghatározása szerint a gépek emberhez hasonló kognitív képességeit jelenti, mint például a tanulás, a tervezés, az érvelés és a kreativitás. Ezek a képességek lehetővé teszik a gép számára, hogy érzékelje környezetét, problémákat oldjon meg és konkrét cél elérése érdekében tervezze meg lépéseit. A számítógép nemcsak adatokat fogad, hanem fel is dolgozza azokat és reagál rájuk.³ Az MI hozzájárulhat a rendészeti területen meglévő tudás fejlesztéséhez, és érdekes lehet a technológiával támogatott tanulás területén dolgozó szakemberek, oktatók, diákok és az oktatás állapotával foglalkozó emberek számára is.⁴ Az MI segíthet az interaktív és testreszabott oktatási anyagok létrehozásában, amelyek segítenek az állománynak megérteni az MI és a gépi tanulási (ML) technológiák működését és alkalmazását.⁵ A chatbotok vagy az emberi felhasználókkal folytatott beszélgetés szimulálására tervezett számítógépes programok ötlete az 1950-es évek óta létezik. A korai chatbotok képességei korlátozottak voltak, és elsősorban olyan egyszerű feladatokra használták őket, mint az időjárás-jelentések vagy az alapvető kérdések megválaszolása. Idővel

² SEGAL 2018: 132.

³ KISS 2023.

⁴ CHASSIGNOL et al. 2018.

⁵ DEMETER-MEZŐ 2023.

azonban a chatbotok mögött álló technológia jelentősen fejlődött, lehetővé téve számukra, hogy megértsék és reagáljanak a bemenetek szélesebb körére.⁶

A tanulmány az alábbi kutatási kérdésekre keresi a választ:

1. Hogyan használhatók a nyelvi modellek az állomány napi munkájának támogatására és oktatására?
2. Milyen mértékben és milyen konkrét feladatokban képesek a chatbotok hozzájárulni a rendőrségi feladatellátás hatékonyságához?
3. Milyen korlátai vannak az MI-alapú rendszerek rendészeti környezetben való alkalmazásának?

A vizsgálat során kvalitatív kutatási módszertant alkalmazok, amely magában foglalja a szakirodalom szisztematikus áttekintését, valamint a témához kapcsolódó hazai és nemzetközi kutatási eredmények elemzését, különös tekintettel a rendészeti területen már alkalmazott és fejlesztés alatt álló mesterséges intelligencia alapú rendszerek tapasztalataira. A nyelvi modellek – kiemelten a ChatGPT – rendőrségi felhasználhatóságát, azon belül a közvetlen segítő, támogató, avagy mentori, coaching, illetve support képességeit célozom e tanulmányban bemutatni.

A mesterséges intelligencia rendészeti potenciálja

Az MI-t tekinthetjük az egyik legújabb tudományterületnek is, amely mindenki számára mást jelent. Az intelligens eszközök, érzékelők és az emberek közötti folyamatos interakció eredményeként egyre több adatot állítunk elő, dolgozunk fel és tárolunk.⁷ „A chatbotok olyan digitális rendszerek, amelyekkel teljes mértékben természetes nyelven lehet kommunikálni szöveges vagy hangfelületeken keresztül. Az emberi beszélgetőpartner szimulálásával automatizálni kívánják a beszélgetéseket, és be lehet integrálni szoftverekbe, például online platformokba, digitális asszisztensekbe, vagy üzenetküldési szolgáltatásokon keresztül lehet velük kommunikálni.”⁸ „Az MI-rendszer legfőbb előnye, hogy míg az emberhez képest nagyságrendileg több adatot tud beszerezni és összevetni, addig a digitális nyomozószoftver esetén már nem az adatok nagy mennyiségű előállítása, hanem éppen azok csökkentése, szűkítése jelenti a nagy előnyt.”⁹ Ezáltal az MI nemcsak az adatgyűjtésben, hanem az információk rendszerezésében és célzott felhasználásában is kulcsszerepet játszik. Az MI-technológiák alkalmazása egyre inkább megjelenik a rendvédelmi eszközök és alkalmazások területén is. Például drónok segítségével a rendőrség hatékonyabban végezheti tevékenységét távoli vagy nehezen megközelíthető területeken. Az ilyen eszközök segítenek a távoli területeken a sokkal hatékonyabb észlelésben és az azonnali reagálás biztosításában.¹⁰ Az MI-alapú technológiák bevezetése a nyomozási folyamatba biztosítaná, hogy a rendőrség biztonságosabban és nagyobb

⁶ PERLMAN 2022.

⁷ MAZSU 2019.

⁸ WOLLNY et al. 2021: 2.

⁹ HERKE 2021: 1720.

¹⁰ DÉRI 2022.

hatékonysággal lépjen fel a jogsértőkkel szemben. „A digitális tér csupán lehetőséget nyújt a nyomozó hatóság számára. A siker záloga a digitális adatoknak a kriminalisztikai látásmódon alapuló, a kiforrott nyomozási módszertannal (»kriminalisztikai ajánlásokkal«) kombinált, ebből fakadóan értő és hatékony feldolgozása.”¹¹ Az MI-rendszerek lehetővé teszik, hogy a rendőrség a bűncselekményeket és más jogsértő vagy egyéb okból veszélyes helyzeteket időben azonosítsa az online térben, például a közösségi médiában és más online kommunikációs platformokon. Az ilyen technológiák képesek nagy mennyiségű adatot feldolgozni, azonosítani a releváns mintázatokat és figyelmeztetni a hatóságokat a potenciális veszélyhelyzetekre. Ez a képesség nemcsak a bűnmegelőzésben és a közbiztonság javításában nyújt kiemelkedő segítséget, hanem a gyors reakciót is támogatja, amely elengedhetetlen a kritikus helyzetek hatékony kezeléséhez. Az MI-alapú megoldások így integrálhatók a kriminalisztikai látásmódba, erősítve a hagyományos nyomozási módszereket, és hozzájárulva a bűnüldözési folyamatok hatékonyságának növeléséhez. Egy dubai egyetemista már 2019-ben javaslatot tett a rendőrautók olyan chatbotokkal való ellátására, amelyek valós információkkal látnák el a rendőröket.¹² A chatbot biztosítaná a rendőr járőrök számára a legjobb útvonalakat, forgalmi információkat és egyéb fontos adatokat, amelyek segíthetik a rendőrség hatékonyabb működését és a közrend, közbiztonság fenntartását. Az MI és a ChatGPT alkalmazása a rendészeti szöveg leiratozásában, szövegfelolvasásban és nyelvtechnológiai funkcionalitás biztosításában jelentős előnyöket hozhat a rendőrségi munka hatékonyságának növelésében. Az MI-technológiák automatizálása és gépi tanulása hozzájárulhatnak a rendőrségi jelentések hatékonyabb és pontosabb elkészítéséhez. Az MI-alapú eszközök segítségével a rendőrök gyorsabban és hatékonyabban írhatnak jelentéseket. Például az NLP (Natural Language Processing) technológiája lehetővé teszi a gépi tanulási algoritmusoknak, hogy megértsék a természetes nyelven írt szövegeket és automatikusan feldolgozzák azokat.¹³ Az MI-rendszerek képesek megtanulni az adott rendőri szervezet jelentéseinek mintáit és stílusát, így képesek javaslatokat tenni a rendőröknek a szövegek szerkesztése során. A ChatGPT alkalmazása a rendészeti területen a kompetenciafejlesztés, képzések és továbbképzések terén is fontos lehet. Az MI- és az ML-technológiák folyamatosan fejlődnek¹⁴ és a rendőrségi állománynak képesnek kell lennie azok hatékony alkalmazására és kezelésére.

A rendőrségi mentorálás

A mentor egy tapasztalt személy, aki huzamosabb időn keresztül tanácsokkal és segítséggel látja el azokat, akik kevesebb tapasztalattal rendelkeznek. A *mentor* szó Homérosz regényéből származtatható. Egy ithakai személyhez vezethető vissza, akit Odüsszeusz, Ithaka királya fia, Télemakhosz felügyeletére bízott. Amikor Odüsszeusz elment a trójai háborúba, fiát a nemes Mentor nevű férfit bízta. Mentor a bölcsességet kellett képviselje, és szolgálnia

¹¹ BOGDÁNY 2018: 180.

¹² MOHASSES 2019: 443.

¹³ NÉMETH-VIRÁGH 2023.

¹⁴ KOLLÁR 2018.

kellett mint tanító, védelmező és tanácsadó. Később a görög istennő, Athéné Mentor alakját vette fel, hogy tanácsokkal lássa el és védje Télemakhoszt a felnőtté válása során.¹⁵

A mentorálás alapjai

Az a gondolat, hogy valaki mástól tanulja meg a szakmát, nem új keletű. Az utóbbi időben a viselkedéstudományokban megnőtt az érdeklődés a mentorálási kapcsolatok tanulmányozása iránt. Campbellék több évre visszamenőleg megvizsgálták a PsycINFO adatbázist, és megállapították, hogy a *mentor* szó ritkán szerepelt az összefoglalókban 1975 előtt. Az 1980-as évek végére a „mentor” szó mintegy 15 cikkben szerepelt évente, 1995-re 45 cikkben szerepelt és 2005-re már 120 cikkben volt jelen.¹⁶ Gyakran a mentorálást az alábbiakhoz kapcsolják: a) a munkahelyen való tanuláshoz, b) a karriersegítéshez és c) a fejlődési és pszichoszociális támogatáshoz.¹⁷ A mentorálás a mentor által nyújtott támogatás folyamata annak érdekében, hogy a tanulási élmény hatékonyabb és eredményesebb legyen. A mentorálási kapcsolat középpontjában a pszichológiai és érzelmi támogatás áll, amit az empátia és a bizalom erősít.¹⁸ Egy másik kutatás során egy ausztráliai gyár telephelyén végeztek felmérést, amely a mentorálásban való kompetencia lehetőségére összpontosított. A kutatás megállapította, hogy a mentorok többnyire hatékonyan végezték a mentorálást, ugyanakkor a tanulmányban részt vevő mentorok azt vették észre, hogy a mentorálási feladatok nehezebbé és intenzívebbé teszik alapfeladataikat. A mentorok kifogásolták továbbá, hogy az újonnan megjelenő munkatársak betanítási sikerét a vezetőség többször a magáénak tudta és nem a mentorok erőfeszítésének.¹⁹ A mentorálás egyre népszerűbb módszer a szakmai fejlődés támogatására. A mentori rendszer működtetése történhet *formális* és *informális* módon is. A formális mentorálás olyan mentorálási kapcsolat, amelyet rendszerint a szervezet rendel el. Általában egy „strukturált programként” definiálják, amelyet a szervezet készít és fejleszt ki, ahol egy tapasztalt szervezeti tag karrierfejlesztést és pszichoszociális támogatást nyújt a mentoráltnak, aki kevésbé tapasztalt tagja a szervezetnek. A formális mentorálásra jellemző a formális adminisztráció és a meghatározott követelmények, mint a találkozás gyakorisága és a mentor-mentorált kapcsolat értékelésének eljárásai, valamint a mentor képességének minősítése, értékelése. Az informális mentorálás ezzel szemben egy spontán mentorálási kapcsolat, amelyet általában hagyományos mentorálásként definiálnak.²⁰ Ezenfelül létezik a *felügyeleti mentorálás*, amely elsősorban egy kapcsolat a senior és junior alkalmazottak között.²¹ Említést érdemel a coaching is, amelynek során a coach (edző) olyan módon vezet valakit át a tapasztalati megismerés szakaszán, hogy szisztematikusan fejleszti a konkrét készségek alkalmazásának képességét, illetve megoldja a problémás

¹⁵ JOHNSON 2007: 18.

¹⁶ CAMPBELL–CAMPBELL 2007.

¹⁷ MERRIAM–CUNNINGHAM 1989.

¹⁸ RISQUEZ–SANCHEZ–GARCIA 2012.

¹⁹ BILLET 2003.

²⁰ HAINES 2003.

²¹ WATKINS 1997.

helyzeteket.²² A coaching folyamata inkább az információ előhívásáról, kérdések feltevéséről és részletek vizsgálatáról szól, nem pedig arról, hogy az embereknek megmondják, hogy mit tegyenek. A mentorálás valójában magába foglalja a coachingot, ráadásul az egyénre és annak teljesítményére összpontosít a célok érdekében.²³ A mentorálás folyamatosan jelen volt az ókortól egészen a kapitalizmus kezdetéig, és az állami szféra, a kereskedelem, kézművesség és művészet alapjává vált. A coaching viszont csak az utóbbi évtizedekben vált széles körben ismertté, és csak az 1990-es évektől kapott nagy figyelmet.²⁴ A mentorok általában olyan személyek, akik ugyanazon szervezetben dolgoznak, mint a mentoráltjaik, míg a coachok gyakrabban jönnek kívülről.²⁵ A mentorok betölthetik a coach szerepét is. A hagyományos mentorálási kapcsolatok gyakran viszonylag intimek, és ezért nem könnyű megfigyelni őket.²⁶ Az ilyen mentorálási kapcsolatokat negatívan érintő diszfunkciók és problémák például a zaklatás, bántalmazás, kirekesztés, inkompetencia, megfélemlítés, mikromenedzsment, kiváltságolás, vagy a hatalom és hierarchia megerősítését is azonosították. Moberg és Velazquez kidolgoztak egy mentoretikai felelősségfelfogást, és arra az álláspontra jutottak, hogy a mentoroknak több felelősségük van a mentorálási kapcsolatban, mint a mentoráltaknak. Egy olyan modellt javasolnak, amely a hasznosság elvén (a jó maximalizálása és a negatívumok minimalizálása), az egyének jogai elvén, az igazságosság további elvein és az emberség elvein alapul.²⁷

A rendőrség mentori rendszerének alapjai

A Rendészettudományi szaklexikon szerint a mentori rendszer

„a mentorok és az általuk a munkahelyi környezetben folytatott mentori tevékenységek összessége. A mentori rendszer a stratégiai alapú integrált emberierőforrás-gazdálkodás és szervezetfejlesztés hatékony eszköze. Általános ismérvei közé tartozik, hogy az érintett szervezet keretei között folyó formális tevékenységről van szó, előre megszabott ideig tart, célcsoportját a szervezet személyi állományának tagjai alkotják. A mentori rendszer általában projektjelleggel működtetett tevékenység, vagyis írott szabályok alapján, pontosan kijelölt célok mentén, garanciákat, felelősségi köröket meghatározva folyik. A munkáltató támogatásával a mentor és a mentorált együttműködési megállapodást (szerződést) kötnek egymással. A mentori rendszer működtetésével a tudatos karrierépítést, a feladat-végrehajtás hatékonyságának növelését, valamint a munkahelyre, munkakörbe történő beillesztést/beilleszkedést, továbbá a személyi állomány fejlesztését/fejlődését szolgálják. A mentori rendszer keretén belül különböző megoldásokat alkalmazhatnak, mint pl. a tradicionális, a kortárs (peer-mentoring), a fordított (reserve-mentoring) vagy a keresztmentorálást (Cross-Mentoring). A mentori rendszer működtetésében kiemelt szerepet játszó mentorok az egyéni

²² TRUELOVE 1992: 279.

²³ ALLEN et al. 2004.

²⁴ NORTH 1997: 206.

²⁵ JUDGE–COWELL 1997: 72.

²⁶ WEIL 2001.

²⁷ MOBERG–VELASQUEZ 2004.

mentorálás mellett végezhetnek csoportos, valamint e-mentorálást is, különböző időtartamok felhasználásával.²⁸

A *Rendészettudományi szaklexikon* ezenfelül több ízben tesz említést a mentori tevékenységről a távoktatás és tehetséggondozás, valamint a szakmai gyakorlat definíciója során, ugyanakkor jómagam a mentori rendszer fogalma útján kívánom tovább vizsgálni a mentorálás lehetőségeit. A mentorálás célját tekintve a rendőri szakmában megállapítható, hogy a mentor feladata az, hogy segítséget nyújtson a még tapasztalatlan rendőrnek, közreműködjön a fejlődésében és a jobb a teljesítmény elérésében. A tanulmányaikat folytató, avagy azokat nemrégiben befejezett rendőrök gyakran bizonytalanok lehetnek abban, hogy kinek tegyenek fel kérdéseket, vagy ami rosszabb, fel sem merik tenni azokat. Az Egyesült Államok rendőrségeiben a mentorálás témakörében végzett specifikus kutatás előmozdította azt az álláspontot, hogy a rendőrök képzése Kentuckyban, Texasban és Pennsylvaniában „nem teljes, amíg egy tapasztalt veterán segítségével nem dolgoznak az utcákon”. Fagan és Ayers rendőri mentor és mentorált közötti kapcsolatot kutató felmérésére 70 fő rendőr mentor válaszolt. A megállapítások között szerepelt a mentorok azon megjegyzése, amely a szükséges emberi tulajdonságokat taglalta. Ezek a következők: elkötelezettség a munka iránt, tapintatosság, türelem, függetlenség és őszinteség.²⁹

Tyler és McKenzie rendőrségi mentorálással kapcsolatos kutatásukban az alábbiakat állapítják meg:

- a rendőrségi mentorok büszkeséggel vállalják a mentor szerepét, és komolyan veszik az operatív tudás és készség átadását. A mentoráló szerepet olyan pozícióban helyezik el a szervezeten belül, amelyet ideális esetben tapasztalt személyzetnek kell ellátnia;
- jelentős mentális energiát fordítanak arra, hogy előre gondolkodjanak, tervezzenek, és olyan módon cselekedjenek, amely növeli mentoráltjaik tudását;
- gondoskodnak mentoráltjaikról, különösen a biztonságukról és a képességükről, hogy megértsék és alkalmazzák a legfőbb biztonsági készségeket;
- kiemelik és építik azon identitásukat, amely alkalmassá teszi őket a mentor szerep betöltésére;
- értékeli a támogatást, amit a mentorálás vállalása ellenében extra juttatás formájában kapnak, de hangsúlyozzák, hogy gyakran időszűkösek, mert a két fő helyetti gondolkodás és tervezés extra időt igényel;
- óvatosak tudásuk és készségük szintjét illetően, kiemelve azt az osztott álláspontot, hogy „soha nem fognak mindent tudni”, és hangsúlyozzák a folyamatos tanulás szükségességét;
- különböző feszültséget élnek meg értékelő szerepben.³⁰

²⁸ BODA 2019: 389.

²⁹ FAGAN–AYERS 1985: 13.

³⁰ TYLER–MCKENZIE 2011: 11.

A gépi oktatás

Az oktatás nemcsak arról szól, hogy tudást szerezzünk. Az oktatás összetett folyamat, amely során nemcsak különböző fogalmak ismeretét szerezzük meg, hanem megtanuljuk őket alkalmazni mindennapi életünkben a társadalmi készségeinkkel együtt. A gépek nem tudják megtanítani az empátiát, a szimpátiát és más érzelmeket, amelyek fontos részét képezik személyiségfejlődésünknek. Ez azt jelenti, hogy bármilyen fejlett az MI, bármennyi tapasztalattal is rendelkezik, ez a technológia nem lesz képes helyettesíteni a tanárok vagy oktatók szerepét. Az MI szerepe arra korlátozódik, hogy segítse és felhatalmazza a tanárokat, hogy a tanulási folyamatot szórakoztató élménnyé tegyék a diákok számára. Az információs technológia is gyakran használatos az oktatás támogatásában, az iskolákban vagy önálló tanulás közben egyaránt. A jövőben a tanulási tevékenységek nagyobb mértékben alkalmazzák majd a mesterséges intelligenciát. Az MI-t felhasználhatják tananyagok bemutatására, értékelésekre és tanulási visszajelzések nyújtására. A mesterséges intelligenciát széles körben alkalmazzák különböző oktatási technológiai platformokon. Az alábbiakban néhány példa található az MI alkalmazására az oktatás támogatására:

- Virtuális mentor, például a Blackboard, amely lehetővé teszi a jegyzetek, házi feladatok, kvízek és tesztek közzétételét, amelyek biztosítják a diákoknak a kérdések és feladatok feltevését az értékelési folyamatban. Az alkalmazást széles körben használják professzorok/oktatók jegyzetek, házi feladatok, kvízek és tesztek közzétételére, amelyek lehetővé teszik a diákoknak a kérdések és feladatok feltevését. Az alkalmazások használhatók értékelés céljából is.
- Hangasszisztens, például a Google Asszisztens (Google), Siri (Apple), Cortana (Microsoft) és mások. A hangasszisztens lehetővé teszi a diákoknak, hogy egyszerűen beszélve vagy kulcsszavakat említve keressenek anyagokat, hivatkozási kérdéseket, cikkeket és könyveket. A hangasszisztensek lehetővé teszik a különböző tananyagokkal való interakciót anélkül, hogy a tanárral kellene kommunikálni.
- Okostartalom, amely könnyebbé és gyorsabbá teszi a digitális könyvek és anyagok tartalmának megosztását és megtalálását. Az ilyen technológia alkalmazásának általános példái ma megtalálhatók a különböző digitális könyvtárakban, mind iskolákban, egyetemeken, mind közönséges könyvtárakban. Például a Cram101 gyorsan és strukturált módon talál és kategorizál digitális könyveket. Ezenkívül a Netex Learning személyre szabott felhőplatformot kínál virtuális oktatáshoz, konferenciákhoz. Amikor anyagot vagy témát keres, ez a platform különféle multimédiát, például könyveket, videókat és különféle virtuális képzetéseket javasol.
- Prezentációs fordító. Ennek a technológiának fontos szerepe van azok számára, akik korlátozottak a nyelv és a látás terén, így ez a technológia széles körben alkalmazható különféle igényekhez.
- Globális kurzusok, például MOOCs, Udemy, Google AI, Alison, Khan Academy, edX, Udacity, Coursera és mások. Van egy személyreszabási funkció, amely lehetővé teszi, hogy értesüljünk a kurzus előrehaladásáról, azokról az anyagokról, amelyeket tanulni kell, tesztszösszeállításról, teljes pontszámokról,

releváns kurzusajánlásokról és különféle egyéb funkciókról. Az MI-alapú megoldások segítik azokat az iskolákat és egyetemeket, amelyeknek nemzetközi programjaik vannak, hogy kurzusokat hozzanak létre a tanterv alapján, és személyre szabott tanulási élményeket készítsenek.

- Automatikus értékelés, például a Kejarcita platform az online automatikus értékelés és kérdésjavítás céljaira. Az ilyen jellegű funkciók használatával könnyebbé teszi a tanároknak és tutoroknak, hogy könnyedén és gyakorlatilag készítsék elő és hajtsák végre a kvízeket és teszteket. A tanároknak és tutoroknak már nem kell kérdéseket készíteniük és kérdéseket kézzel javítaniuk.
- Személyre szabott tanulás, például a Ruanguru és mások. Ez lehetővé teszi a diákok vagy felhasználók számára, hogy személyi asszisztensekhez hasonló szolgáltatásokat kapjanak. Az MI-technológia jelentős hatással van az oktatás minőségének javítására és a gyakorlatiasabb és hatékonyabb tanulási mintázatokra. Az oktatásban az MI lehetővé teszi az iskolák vagy oktatási intézmények számára, hogy személyre szabott tanulási élményeket hozzanak létre.
- Intelligens tanítórendszer, amelyet Intelligens Számítógépes Segédoktatásnak is neveznek, olyan rendszer, amely alkalmazkodik a diákok képességeihez.³¹

A rendőrségi mentorálás megvalósítása MI-közegben és a ChatGPT alkalmazása

A rendvédelem és a mesterséges intelligencia kapcsolatának fejlődésében jelentős mérföldkövet jelentett, amikor az 1960-as évek közepén St. Louisban (USA) először alkalmaztak számítógépes elemzést a bűncselekmények vizsgálatában, amely bár kezdetben nehézkesen, de megalapozta a modern bűnmegelőzési és felderítési módszereket. Ahogy a szerző a címben utal rá, az út a „gombostűtől a számítógépig” tartott.³² Ez a fejlődési folyamat napjainkra olyan fejlett technológiák integrációjához vezetett, mint a ChatGPT és más MI-alapú chatbotok, amelyek jelentősen növelhetik a rendőri munka hatékonyságát és az erőforrások optimális felhasználását.³³ Az MI-nek számos jelentős előnye és hátránya van összehasonlítva az emberrel a mentorálás terén. Az előnyök között szerepel, hogy:

- „Észleli a rövid ideig tartó mikrokifejezéseket, amelyeket általában egy ember nem vesz észre;
- pontosabban észleli a stressz másodpercek alatt jelentkező kis fizikai jeleit;
- folytatja a beszélgetést, miközben mintázatokat elemez;
- pontos feljegyzést vezet az előző beszélgetésekről;
- nem kell foglalkoznia a »párhuzamos feldolgozás« zavaró tényezőivel – amikor a coach saját »problémái« beavatkoznak.”³⁴

³¹ FITRIA 2021: 143.

³² HARRIES 1999: 6.

³³ HALEEM–JAVAIID–SINGH 2022.

³⁴ WEGENER et al. 2020: 22.

A mentor személyével kapcsolatos elvárások közé tartozik az ismeretek átadása, a személyes fejlődés elősegítése, az okos döntések ösztönzése és a mentorált segítése a változásokban. A mentort barátként, karriertanácsadóként, információforrásként és életvezetési tanácsadóként írják le. A mentoráláskutatások Nagy-Britanniában azt mutatják, hogy a mentori kritériumok három területre oszthatók: jó példaképnek lenni, iránymutatást és tanácsadást nyújtani, valamint jelentős ismeretekkel és tapasztalattal rendelkezni a saját szakmájában. Példaképként a mentornak alkalmazkodónak, megértőnek, megbízhatónak, lelkiismeretesnek és közlékenynek kell lennie. Iránymutatást és tanácsadást nyújtva a mentornak támogató magatartással kell rendelkeznie, jó kapcsolatteremtő képességekkel és hozzáértéssel.³⁵

A mentorálási folyamat strukturális vizsgálata során Birmingham részletesen kifejti a mentor feladatát:

„Ezt szem előtt tartva a mentornak az alábbi feladatokat kell ellátnia:

- felismerni a mentorált karriercéljait,
- karriertanácsadást és iránymutatást nyújtani, ösztönözni a karrier- és a személyes fejlődésüket a legteljesebb mértékben, megosztani saját betekintésüket a szervezetbe,
- javaslatokat tenni olyan tevékenységekre és információkra, amelyek elősegíthetik a mentorált fejlődését,
- ajánlásokat tenni olyan törekvésekre, amelyek fejleszthetik a mentorált szakmai előrelépésének bizonyos területeit és egyfajta referenciatámogatóként segíteni őt.

A mentorról végzett összes kutatás alapján továbbá elfogadott tény, hogy a mentor tanácsadónak megbízhatónak, támogatónak, buzdítóknak és figyelmesnek kell lennie.”³⁶

A ChatGPT kiválóan alkalmas információ és tanácsadás nyújtására számos területen. MI-alapú nyelvi modellként a ChatGPT széles körű tudással és információs bázissal rendelkezik, így képes válaszokat generálni különböző kérdésekre és problémákra. Az információ és tanácsadás területén számos módon segíthet.

„A ChatGPT számos kiemelkedő sikerrel szolgált 2022. novemberi bemutatása óta. Képes esszéket, fiktív történeteket, haikukat és akár állaspályázati motivációs leveleket is generálni. A ChatGPT megoldásokat kínál az élet legfontosabb és legapróbb problémáira egyaránt. Ezt emberi szakértők gondos felügyelete és az interneten elérhető hatalmas mennyiségű anyagból begyűjtött információ segítségével teszi. A ChatGPT képes emberi beszélgetéseket folytatni természetes nyelven számos témán belül. A ChatGPT felhasználói pedig használhatják a platformot, hogy segítséget nyújtsanak e-mail-írásnál, programozási kód készítésnél, valamint különféle témájú kérdések megválaszolásánál, beleértve a befektetésekkel kapcsolatosakat is.”³⁷

³⁵ WILLIAMS 2000.

³⁶ BIRMINGHAM 2013: 4.

³⁷ HALEEM–JAVAI–SINGH 2022: 7.

A rendőrségi környezetben való alkalmazás során különös jelentősége van az autodidaktikus tanulás támogatásának, amelynek módszertanát Firat részletesen kifejti:

1. „Személyre szabott támogatás: A ChatGPT a tanulók választásai és céljai alapján módosítva nyújthat személyre szabott és interaktív segítséget az önállóan tanulóknak. Azoknak a diákoknak, akiknek nincs hozzáférésük a hagyományos támogató hálózatokhoz, mint például egy tanár vagy mentor, ez nagyon hasznos lehet.
2. Valós idejű visszajelzés és irányítás: Az önállóan tanulók valós idejű visszajelzést és irányítást kaphatnak a ChatGPT-től, ahogy haladnak a tananyagokkal és forrásokkal. Ez segíthet a diákoknak a feladatok végrehajtásában és a felmerülő problémák kezelésében.
3. Nagyobb hozzáférhetőség: azok a tanulók, akiknek nincs hozzáférésük a hagyományos oktatási anyagokhoz, könnyebben elérhetik a ChatGPT-t, mivel több platformon keresztül elérhető, beleértve a webhelyet, a mobilalkalmazást vagy az üzenetküldő szolgáltatást.
4. Kényelmes és rugalmas tanulás: Az önállóan tanulók saját tempójukban és saját feltételeik szerint tanulhatnak a ChatGPT segítségével, mivel bármikor beszélhetnek a chatbottal, amikor nekik megfelelő.
5. Nyitott oktatási források felhasználásának fokozása: Mivel képes egyéni javaslatokat és tanácsokat nyújtani arra vonatkozóan, hogyan lehet ezeket a forrásokat sikeresen használni, a ChatGPT segíthet az önállóan tanulóknak abban, hogy megtalálják és használják a nyitott oktatási anyagokat. Ez segíthet a diákoknak a különböző online tanulási eszközök és anyagok használatában.
6. Önértékelés és reflexió: A tanulók használhatják a ChatGPT-t arra, hogy reflektáljanak a saját haladásukra és tanulásukra, és azonosítsák azokat a területeket, ahol további segítségre vagy irányításra van szükségük.”³⁸

A rendőrségi szervezetekben megvalósuló MI-alapú mentorálás további jelentős előnye, hogy az alapvető képzési és oktatási tevékenységek terén tehermentesítheti a humán erőforrásokat,³⁹ miközben biztosítja a folyamatos szakmai fejlődés lehetőségét és a beosztással járó elvárásoknak való optimális megfelelést. Ez a rendszer szervesen illeszkedik a meglévő rendőrségi struktúrákba és folyamatokba, ezáltal egy olyan hibrid mentorálási modellt teremtve, amely egyesíti a tradicionális mentorálás személyes aspektusait az MI által nyújtott technológiai előnyökkel.⁴⁰ A korszerű rendőrségi mentorálási gyakorlatban tehát olyan szinergikus együttműködés valósulhat meg az emberi és gépi komponensek között, amely maximalizálja mindkét megközelítés előnyeit, miközben minimalizálja azok korlátait. Ez a kombinált módszertan különösen hatékony lehet a modern rendvédelmi kihívások kezelésében és a rendőri állomány folyamatos szakmai fejlődésének biztosításában.

³⁸ FIRAT 2023: 3.

³⁹ MENG–DAI 2021.

⁴⁰ MAGEIRA 2022.

Jogi szabályozás és adatvédelem

„A legfontosabb előrelépés az MI átfogó szabályozása terén, hogy 2021 áprilisában a Bizottság közzétette az MI-ről szóló rendelettervezetére (Artificial Intelligence Act) tett javaslatát, amely fontos korlátozásokat tartalmaz az EU-ban vagy azzal összefüggésben használt MI-rendszerekre vonatkozóan.”⁴¹ Az Európai Unió mesterséges intelligenciáról szóló rendeletének (EU AI Act) tervezete, amelyet a Bizottság 2021 áprilisában tett közzé, forradalmi változást jelent az MI szabályozásában, különösen mivel ez az első olyan átfogó jogi keretrendszer, amely kockázatalapú megközelítést alkalmaz, és konkrét követelményeket támaszt az MI-rendszerek fejlesztőivel és felhasználóival szemben. Az EU AI Act-et 2023 decemberében fogadta el az Európai Parlament és a Tanács. A jogszabály 2024. augusztus 1-jén lépett hatályba, és rendelkezéseit fokozatosan kell alkalmazni, teljeskörűen pedig 2026. augusztus 2-től válik kötelezővé az Európai Unió tagállamaiban. Az EU AI Act négy kockázati kategóriába sorolja az MI-rendszereket: minimális, korlátozott, magas és elfogadhatatlan kockázatú alkalmazások, amelyek közül az utóbbit teljes mértékben tiltanak, míg a magas kockázatú rendszerek szigorú megfelelési követelmények alá esnek. E magas kockázatú kategóriába sorolják például a bűnüldözési célra használt MI-rendszereket, amelyek alapvető fontosságú döntésekre vannak hatással, például gyanúsítottak azonosítására vagy prediktív bűnüldözési feladatok ellátására.⁴² Az EU AI Act rendelkezései szerint az ilyen rendszerek működtetése megköveteli a magas szintű adatminőséget, amely minimalizálja a diszkriminációt, valamint biztosítja az adatok reprezentativitását és tisztaságát, különösen olyan rendszerek esetében, amelyek etnikai, nemi vagy társadalmi-gazdasági tényezők alapján hoznak döntéseket. Emellett az emberi felügyelet is kulcsfontosságú elem, mivel az MI-alapú döntéshozatal nem történhet automatikusan, különösen olyan érzékeny területeken, mint a rendészeti gyakorlat, ahol az emberi megítélés elengedhetetlen az igazságos és arányos döntések meghozatalához. Az adatvédelem és a jogi szabályozás kulcsfontosságú szempontok, amikor a ChatGPT-t vagy bármilyen MI-rendszert rendőrségi vagy egyéb rendészeti, bünyügyi programokban alkalmazunk. A rendőrségi alkalmazásoknak gondoskodniuk kell a felhasználók személyes adatainak biztonságáról és védelméről. Tiszteletben kell tartani az egyének adatvédelmi jogait, beleértve a hozzáféréshez, módosításhoz és törléshez való jogot. Ez magában foglalja a szigorú adatvédelmi intézkedések alkalmazását, például titkosítást és hozzáférési ellenőrzéseket. A rendőrségi alkalmazásoknak tisztázniuk kell, hogy milyen adatokat gyűjtenek, mennyi ideig tárolják, és milyen célból használják fel azokat. Az adatgyűjtésnek és -tárolásnak összhangban kell lennie az adatvédelmi jogszabályokkal, amire az Országos Rendőr-főkapitányság jelenleg hatályos normatív szabályzói jelentenek garanciát.⁴³ Fontos, hogy az alkalmazások átláthatók legyenek az adatok felhasználását illetően. A felhasználóknak tudniuk kell, hogy milyen adatokat gyűjtenek róluk és hogyan használják fel azokat. Az alkalmazásoknak kerülniük kell továbbá a diszkriminációt és az előítéleteket. Az MI-rendszereknek objektíveknek és tisztességeseknek kell lenniük, és nem szabad előnyben részesíteni

⁴¹ MEZEI 2023: 56.

⁴² VEALE – ZUIDERVEEN BORGESJUS 2021.

⁴³ Lásd 13/2023. (V. 31.) ORFK utasítás és 14/2022. (IV. 7.) ORFK utasítás.

vagy hátrányos megkülönböztetést tenni az alapján, hogy valaki például milyen etnikai csoportba tartozik. Minden rendőrségi alkalmazásnak be kell tartania az adatvédelmi és az emberi jogokat védő jogszabályokat. Az adatvédelmi és etikai kérdések kapcsán célszerű független szervezeteket vagy szakértőket is bevonni a felügyeletbe és az ellenőrzésbe, hogy biztosítsák az alkalmazások törvényességét és etikáját.⁴⁴ Az Európai Parlament kutatócsoportja szerint az EU Általános Adatvédelmi Rendelete (GDPR) és az MI közötti kapcsolatot vizsgáló tanulmányban megállapították, hogy a GDPR és az MI között nem teljes a jogi szabályozottság, különösen a célkorlátozás és az adat-minimalizálás terén. A tanulmány részletesen elemezte az automatizált döntéshozatalt, figyelembe véve, hogy milyen mértékben megengedett, milyen védelmi intézkedéseket kell hozni, és hogy a személyeknek joguk van-e egyéni magyarázatokhoz. A tanulmány szerint a GDPR jelentős és céltudatos útmutatást nyújt az adatvédelemhez az MI-alkalmazások kontextusában, azonban számos olyan MI-vel kapcsolatos adatvédelmi kérdés van, amelyekre a GDPR nem ad egyértelmű választ. Ez bizonytalanságokhoz és költségekhez vezethet, és feleslegesen akadályozhatja az MI-alkalmazások fejlesztését.⁴⁵ Az ilyen rendszerek tervezése és alkalmazása során a technológiai fejlesztőknek és a jogalkotóknak szorosan együtt kell dolgozniuk a megfelelő etikai és jogi irányelvek kialakítása és betartása érdekében. A chatbotok felhasználóinak az adatai gyakran nagyon érzékenyek lehetnek, mivel a rendőrség speciális hatósági jogosítványokkal rendelkezik, amelyek lehetővé teszik, hogy adatokat gyűjtsenek és használjanak fel. Fontos, hogy a rendőrségi chatbot használata során a felhasználók tudják, milyen jogokkal rendelkeznek az adataik védelme érdekében. A chatbotok használata előtt figyelmeztetni kell a felhasználókat, hogy az adatok biztonsága és a védelem érdekében a rendőrség milyen adatokat fog gyűjteni, milyen okból, valamint hogy ezeket az adatokat milyen módszerekkel kezeli, tárolja. A rendőrségi chatbot használata során fontos a felhasználói adatvédelemhez kapcsolódó irányelvek előzetes deklarálása.⁴⁶ Az adatvédelmi irányelvek tartalmazhatnak részletes információkat az adatok gyűjtéséről, felhasználásáról és szabályszerű kezeléséről. Fontos, hogy a rendőrség tájékoztassa az ügyfeleit annak biztosításához, hogy azok tisztában legyenek ezekkel az irányelvekkel. A rendőrségi chatbot használata során lényeges a személyes adatok védelme. Ha a chatbot személyes adatokat kér, akkor biztosítani kell, hogy azokat csak a törvényben meghatározott célból⁴⁷ használja fel a rendőrség. Az adatvédelmi elveket a legjobb gyakorlatokkal összhangban biztosítsa a rendőrség, amelyek a hatósági irányelvek betartásával együtt alkalmazhatók. A chatbot alkalmazásával lehetőség van a biztonság fejlesztésére a felhasználók védelme érdekében. Az adatok károsításának elkerülése végett a rendőrségnek biztosítania kell az ellenőrzést

⁴⁴ NÉGYESI 2023.

⁴⁵ SARTOR-LAGIOIA 2020.

⁴⁶ BICSKEI 2023: 106.

⁴⁷ A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 77. §. alapján: „(1) A rendőrség feladatai ellátása során a) bűnmegelőzési és bűnüldözési (a továbbiakban együtt: bűnüldözési) feladatai ellátásához szükséges személyes adatokat, b) rendészeti és határrendészeti feladatainak ellátásához szükséges személyes adatokat, c) az általa lefolytatott közigazgatási eljárásban részt vevők személyes adatait, d) a segélyhívások fogadása keretében megismert személyes adatokat, e) a körözési eljárás lefolytatásához szükséges adatokat, f) a személyvédelmi és létesítménybiztosítási feladatai ellátásához szükséges adatokat kezeli.”

és az optimalizálást azáltal, hogy a chatbot rendelkezik a korszerű biztonsági intézkedésekkel és a folyamatos felügyeletet is biztosítja. A rendőrségnek előzetesen ki kell dolgoznia egy olyan biztonsági stratégiát is, amely minimális kockázattal rendelkezik és hosszabb távon biztosítani tudja az adatok védelmét.⁴⁸

A szükséges infrastrukturális környezet biztosítása

Az integráció technikai kivitelezése

Az alkalmazás programozási interfésze, azaz Application Programming Interface (API) integrációja ChatGPT vagy más MI-rendszerekkel egy rendőrségi programban azért lehet hasznos, mert lehetővé teszi a rendőrök és a bűnüldöző hatóságok számára, hogy gyorsan és hatékonyan kérjenek információt, vagy alkalmazzanak MI-alapú eszközöket a munkájuk során. Ehhez ki kell alakítani egy felhasználói interfészt, amely lehetővé teszi a szerverek számára az MI-rendszerrel való kommunikációt. Ez lehet egy webes felület, egy mobilalkalmazás vagy egy parancssori felület, attól függően, hogyan tervezték az alkalmazást. A jelenlegi webrendszerű Robotzsaru Nova felületek erre alkalmasabbnak látszanak, mint a telepítést igénylő RobotZsaru Neo Integrált Ügyviteli és Ügyfeldolgozó rendszer (RobotZsaru Neo) alkalmazás. Természetesen a Robotzsaru Neo jelenleg is tartalmaz több olyan hivatkozást, ahol gyakorlatilag a webböngészőn keresztül nyit meg alkalmazásokat, például a Nova Vezetői Modul, a Nova Tir egységkezelő vagy akár fegyverzeti modul. Az integrációt alaposan ki kell próbálni, és folyamatosan tesztelni kell, hogy biztosított legyen annak megfelelő működése és stabilitása. Az API-integrációval a rendőrségi programok hatékonyabban és gyorsabban szerezhetnek hozzáférést az MI-szolgáltatásokhoz, amelyek segíthetik a rendőrség munkáját. Mint azt korábban bemutattam, jelenleg a webes felület a legelterjedtebb és könnyen elérhető platform a felhasználók számára. Ezen keresztül a rendőrök és a lakosság egyaránt hozzáférhetnének a chatbot szolgáltatásaihoz a böngészőjük segítségével. Egy mobilalkalmazás kényelmes lehetőséget kínál a rendőröknek és a lakosoknak a chatbot elérésére a mobiltelefonjaikon. Ez különösen hasznos lehet a közterületen dolgozó rendőröknek. Ilyen mobilalkalmazás a már létező Robotzsaru TIR Mobil, amely Android alapú rendőrségi ügykezelő, ügyfeldolgozó és főként prioritáló, valamint intézkedést kezelő applikáció. Ez alkalmas lehet arra, hogy a ChatGPT integrálását követően számos, az előző alcímben felsorolt funkciót működtesse. Mivel mobilapplikációról van szó, az alkalmazó rendőr néhány adat rögzítését követően képes lenne jelentést, jegyzőkönyvet készíteni, egy-egy deliktum helyszínén az ok-okozati összefüggéseket alaposabban felmérni, az elkövetőt kézre keríteni. Kalmár egy 2018-ban készített tanulmányában már rámutatott a TIR Mobil applikáció automatizált jelentéskészítő funkciójának lehetőségére, amelynek megvalósításához a ChatGPT hiánypótló volt ez idáig.⁴⁹ Fontos, hogy a rendőrség biztosítsa az infrastruktúrát a biztonságos és megbízható internetkapcsolatok létrehozására a chatbotok és a virtuális asszisztensek

⁴⁸ NECZ 2022.

⁴⁹ KALMÁR 2018.

számára. A rendőrségnek biztosítani kell a megfelelő tűzfalakat, vírusirtó programokat és malware védelmet is a chatbotok és virtuális asszisztensek komplex rendszereinek védelme érdekében. Különös figyelmet kell szentelnie továbbá az adatvédelemnek, és a tárolási szabványoknak megfelelően kell kezelnie az adatvédelmi kérdéseket. Biztosítani kell a megfelelő adatvédelmi politikákat, biztonsági szabványokat és eljárásokat a ChatGPT-k és virtuális asszisztensek számára. Az infrastruktúrának képesnek kell lenni a chatbotok és virtuális asszisztensek kiegészítéseinek fogadására, újraprogramozására és karbantartására, hogy azok a rendőrség által kezelt adatokkal és rendszerekkel való kölcsönhatás során hatékonyan működjenek.

Szerverek és számítógépek

Az MI-rendszerek futtatása komoly számítási erőforrásokat igényel, ezért erős szerverek és számítógépek szükségesek, amelyek képesek a komplex számítási feladatok végrehajtására és a modell tréningjére. Az MI-modellek kifejlesztése olyan mennyiségű számítást igényel, amelyet a hagyományos számítógépek nem képesek hatékonyan kezelni. Ezért szükség van olyan szerverekre és számítógépekre, amelyek erős processzorokkal és nagy mennyiségű memóriával rendelkeznek, hogy a számításokat gyorsan és hatékonyan lehessen elvégezni. Az adattárolás is kulcsfontosságú szempont az MI-rendszerek számára. Ezek jelentős mennyiségű adattal dolgoznak, beleértve a tanító adatokat, a tréning során generált adatokat és az alkalmazás során keletkező adatokat is. Az adatok nagy tárolási kapacitást igényelnek, és olyan infrastruktúrára van szükség, amely képes ezt a mennyiséget kezelni. A skálázható adattároló rendszerek, például a felhőalapú adattárolók vagy a nagy kapacitású adattároló szerverek lehetővé teszik az adatok hatékony kezelését és skálázhatóságát. A megfelelő hardver és infrastruktúra biztosítja, hogy az MI-rendszer optimálisan működjön és a feladatait megbízhatóan hajtsa végre. A rendőrségi chatbot használata jelentős hálózati kapacitást igényelhet. A chatbot működéséhez szükséges internetkapcsolat és a szükséges hardver- és szoftverinfrastruktúra költséges lehet, továbbá a hálózati kapacitás is jelentős szerepet játszik a rendőrségi chatbotok működésében. A fenti szempontok figyelembevétele biztosítja a felhasználóknak a kellemes és hatékony chatbotélményt.⁵⁰

Monitorozás és karbantartás

A rendőrségi chatbotok hatékony működése és hosszú távú fenntarthatósága érdekében elengedhetetlen a rendszeres monitorozás és karbantartás. A chatbotok karbantartása magában foglalja a hibajavítást és új funkciók bevezetését, míg a monitorozás a chatbotok teljesítményének elemzésére és a felhasználói interakciók értékelésére irányul. A chatbotok karbantartása során rendszeresen figyelni kell a botok működését, és azonnal reagálni kell az esetleges hibákra és problémákra. A karbantartás részeként fontos a tesztek végrehajtása, az automatizált teszt-rendszerek felülvizsgálata és emberi tesztek elvégzése annak érdekében, hogy a chatbotok zökkenőmentesen működjenek. A chatbotok monitorozása segít az azonnali válaszadásban

⁵⁰ FARKAS 2023.

és a hibák gyors javításában. Az alkalmazás működésének és a felhasználói interakcióknak az elemzése segíti a rendőrséget a felhasználói igények jobb megértésében és az azokra való megfelelő reagálásban. Az ilyen elemzések alapján lehet javaslatokat tenni az alkalmazás további fejlesztéseire és a problémák megoldására. A chatbotok biztonsága is kiemelt fontosságú a karbantartás során. A rendőrségi chatbotokat rendszeresen auditálni kell annak érdekében, hogy adataik biztonságban és védve legyenek az esetleges támadásoktól.

Képzés és szakértelem

A rendőrségi chatbotok fejlesztése és működtetése komoly erőforrásokat és szakértelmet igényel. Ez a fejlesztés és karbantartás terén széles körű technikai ismereteket kíván a programozási nyelveket és adatbázisokat illetően. A programozási készségek folyamatos fejlesztése is létfontosságú a karbantartási folyamatok során. A rendőrségi chatbotoknak képesnek kell lenniük válaszolni a felhasználók kérdéseire, ezért elengedhetetlen, hogy a fejlesztők teljes mértékben megértsék a felhasználói igényeket, és hogy a chatbotok tartalma még jobban illeszkedjen ezekhez az igényekhez. A fejlesztőknek naprakésznek kell lenniük az adatvédelmi törvények és előírások terén, és gondoskodniuk kell a felhasználók személyes adatainak biztonságáról. A chatbotok fejlesztésekor a fejlesztőcsapatoknak figyelemmel kell kísérniük az aktuális trendeket és technológiákat is. Ezek az ismeretek lehetővé teszik az alkalmazások hatékonyabbá tételét a felhasználók számára, valamint új funkciók bevezetését az alkalmazásokba.⁵¹ A rendőrségi chatbotok fejlesztéséhez szükséges szakértelem kiterjed a nyelvtechnológiára, az adatelemzésre, a programozásra, a felhasználói interakciókra, az adatbiztonságra, valamint az új trendek és technológiák ismeretére. A rendőrségi szervezeteknek különösen fontos, hogy olyan szakemberekkel dolgozzanak együtt, akik képesek az alkalmazásokat a felhasználói igényeknek megfelelően kialakítani és üzemeltetni.

Rendszeres értékelés és visszajelzés

Fontos, hogy a beépített MI-rendszereket rendszeresen értékeljék és finomítsák a hatékonyság és az eredmények javítása érdekében. A rendszeres visszajelzések segíthetnek az MI-rendszerek fejlesztésében és optimalizálásában. A ChatGPT és a rendőrség együttes rendszerének értékelése és visszajelzése rendkívül fontos ahhoz, hogy folyamatosan javítsák annak működését és hatékonyságát. Az értékelésnek és a visszajelzésnek egyaránt tartalmaznia kell a rendszer teljesítményét, a felhasználói élményt és a hasznosított adatok minőségét. A felhasználói visszajelzések és a rendszer teljesítményét értékelő adatok segítenek azonosítani a hiányosságokat és az ígéretes területeket, valamint javaslatokat adnak azokra a fejlesztésekre, amelyek növelhetik a rendszer értékét.

⁵¹ FØLSTAD et al. 2021.

Összegzés

Azért, hogy a rendőrség professzionálisan végezze feladatát, mindenképpen szükséges a magas szintű képzés és szakmai fejlődés és folyamatos támogatás biztosítása a rendőrök számára. Amikor a rendőrség jogszerűen és szakszerűen jár el, hozzájárul a társadalom stabilitásához és a jogállamiság erősítéséhez. A professzionalizmus és a magas szintű rendőrségi munka elérése érdekében fontos, hogy minden, a területükön még tapasztalatlan, avagy fiatal rendőr számára legyen kijelölve egy olyan mentor, aki segít neki a tanulásban és a fejlődésben. A rendőrségi mentorálás segít a fiatal vagy a szakterületén még tapasztalatlan rendőröknek abban, hogy jobban megértsék a rendőrségi munka összetettségét és az ehhez kapcsolódó kihívásokat. A nyelvi modellek, mint például a ChatGPT és a mentorálás együtt érdekes kombinációt alkotnak, amely segíthet az érintett mentoráltaknak tanulni, fejlődni és problémáikat megoldani. Mind a személyes mentorálás, mind az MI-támogatott mentorálás előnyökkel és hátrányokkal is jár, és számos kihívást vet fel. Amíg az MI nem képes érzelmekre és empátiára, addig továbbra is nagy szükség van emberi tanárookra⁵² és mentorokra. Az MI-technológia bevezetése lehetőségeket teremt ugyanakkor tömeges online tanfolyamok fejlesztéséhez, nagy mennyiségű feladat értékeléséhez, de a tanulási hiányosságok feltérképezése sem jelent már problémát az intelligens rendszerek bevezetésével. Az MI-alapú értékelő rendszerek nem lehetnek teljesen pontosak minden lehetséges helyzetben egy emberi mentor nélkül.⁵³ A nyelvi modellek hasznosak lehetnek információk keresésére vagy általános tanácsadásra, de nem képesek helyettesíteni az emberi mentort a rendőrségi kontextusban. Az emberi mentori kapcsolatok az érzelmekre és az emberi interakciókra épülnek, amelyeket egy nyelvi modell nem tud helyettesíteni. Az MI által irányított chatbotok nem képesek teljes mértékben helyettesíteni az emberi mentort a rendőri hivatásban, azonban az ilyen informatikai rendszerek alkalmazása a rendőrség területén hozzájárulhat a szervezet hatékonyságának növeléséhez és további modernizációjához.

Felhasznált irodalom

- ALLEN, Tammy D. – EBY, Lillian T. – POTEET, Mark L. – LENTZ, Elizabeth – LIMA, Lizzette (2004): Career Benefits Associated with Mentoring for Protégés: A Meta-Analysis. *Journal of Applied Psychology*, 89(1), 127–136. Online: <https://doi.org/10.1037/0021-9010.89.1.127>
- BICSKEI Tamás (2023): A mesterséges intelligencia közigazgatásban való felhasználásával okozott kár. *KözigazgatásTudomány*, 3(1), 99–114. Online: <https://doi.org/10.54200/kt.v3i1.51>
- BILLETT, Stephen (2003): Workplace Mentors: Demands and Benefits. *Journal of Workplace Learning*, 15(3), 105–113. Online: <https://doi.org/10.1108/13665620310468441>
- BIRMINGHAM, Aaron (2013): *Mentor vs. Supervisor In Law Enforcement*. University of Arkansas at Little Rock Police Department. Online: <https://www.cji.edu/wp-content/uploads/2019/04/mentor-vs-supervisor-in-law-enforcement.pdf>

⁵² HORVÁTH 2023: 8.

⁵³ CHASSIGNOL et al. 2018: 22.

- BODA József főszerk. (2019): *Rendészettudományi szakklexikon*. Budapest: Dialóg Campus.
- BOGDÁNY Gyula (2018): Bűncselekmény-sorozatok megszakítása, bűnözői csoportok bomlasztása. *Belügyi Szemle*, 66(7–8), 168–180. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2018.7-8.12>
- CAMPBELL, Tony A. – CAMPBELL, David E. (2007): Outcomes of Mentoring At-Risk College Students: Gender and Ethnic Matching Effects. *Mentoring & Tutoring*, 15(2), 135–148. Online: <https://doi.org/10.1080/13611260601086287>
- CHASSIGNOL, Maud – KHORSHAVIN, Aleksandr – KLIMOVA, Alexandra – BILYATDINOVA, Anna (2018): Artificial Intelligence Trends in Education: A Narrative Overview. *Procedia Computer Science*, 136, 16–24. Online: <https://doi.org/10.1016/j.procs.2018.08.233>
- DEMETER Zsuzsa – MEZŐ Katalin (2023): Tanító szakos hallgatók és a mesterséges intelligencia. *Mesterséges Intelligencia*, 5(1), 73–87. Online: <https://doi.org/10.35406/MI.2023.1.73>
- DÉRI Arnold (2022): Drónok alkalmazhatóságának lehetőségei a rendőrségen. *Rendvédelem: A Belügyi Tudományos Tanács Online Folyóirata*, 11(2), 18–32. Online: <https://doi.org/10.53793/RV.2022.2.2>
- FARKAS Károly (2023): Mesterséges intelligencián alapuló eljárások alkalmazása infokommunikációs hálózatokban. *Híradástechnika*, 78(1), 32–39.
- FAGAN, M. Michael – AYERS, Jr. Kenneth (1985): Professors of the Street: Police Mentors. *Law Enforcement Bulletin*, 54(8), 8–13.
- FIRAT, Mehmet (2023): *How ChatGPT Can Transform Autodidactic Experiences and Open Education*. Department of Distance Education, Open Education Faculty, Anadolu University. Online: <https://doi.org/10.31219/osf.io/9ge8m>
- FITRIA, Tira Nur (2021): Artificial Intelligence (AI) in Education: Using AI Tools for Teaching and Learning Process. *Prosiding Seminar Nasional & Call for Paper STIE AAS*, 4(1), 134–147.
- FØLSTAD, Asbjørn et al. (2021): Future Directions for Chatbot Research: An Interdisciplinary Research Agenda. *Computing*, 103(12), 2915–2942. Online: <https://doi.org/10.1007/s00607-021-01016-7>
- HAINES, Stuart T. (2003): The Mentor-Protégé Relationship. *American Journal of Pharmaceutical Education*, 67(3). Online: [https://doi.org/10.1016/S0002-9459\(24\)00670-3](https://doi.org/10.1016/S0002-9459(24)00670-3)
- HALEEM, Abid – JAVAID, Mohd – SINGH, Ravi Pratap (2022): An Era of ChatGPT As a Significant Futuristic Support Tool: A Study on Features, Abilities, and Challenges. *BenchCouncil Transactions on Benchmarks, Standards and Evaluations*, 2(4). Online: <https://doi.org/10.1016/j.bench.2023.100089>
- HARRIES, Keith D. (1999): *Mapping Crime. Principle and Practice*. Washington: CMRC, National Institute of Justice.
- HERKE Csongor (2021): A mesterséges intelligencia kriminalisztikai aspektusai. *Belügyi Szemle*, 69(10), 1709–1724. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.10.2>
- HORVÁTH László (2023): Feltáró szakirodalmi áttekintés a mesterséges intelligencia oktatási használatáról. *Pannon Digitális Pedagógia (E-Tanulás–Távoktatás–Oktatás-informatika)*, 3(1), 5–17. Online: <https://doi.org/10.56665/PADIPE.2023.1.1>
- JOHNSON, W. Brad (2007): *On Being a Mentor*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- JUDGE, William Q. – COWELL, Jeffrey (1997): The Brave New World of Executive Coaching. *Business Horizons*, 40(4), 71–77. Online: [https://doi.org/10.1016/S0007-6813\(97\)90042-2](https://doi.org/10.1016/S0007-6813(97)90042-2)
- KALMÁR Ádám (2018): Innovációs javaslatok a határrendészeti szolgálati ág részére a tömeges méretű migráció kezelésében. *Rendőrségi Tanulmányok*, 1(1), 75–100.
- KISS Csaba (2023): Világuralmi verseny az elsőbbségért a mesterséges intelligenciában. *Hadtudományi Szemle*, 16(2), 211–220. Online: <https://doi.org/10.32563/hsz.2023.2.15>

- KOLLÁR Csaba (2018): A mesterséges intelligencia kapcsolata a humán biztonsággal. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 6(1), 5–23.
- KÜNZLI, Hansjörg – RYTER, Annamarie szerk. (2020): *Coaching in digitalen Wandel*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- MAGEIRA, Kleopatra – PITTOU, Dimitru – PAPASALOUBOS, Andreas – KOTIS, Konstantinos – ZANGO-
GIANNI, Paraskevi – DARADOUMIS, Athanasios (2022): Educational AI Chatbots for Content and
Language Integrated Learning. *Applied Sciences*, 12(7). Online: <https://doi.org/10.3390/app12073239>
- MAZSU Dániel (2019): Jog és a mesterséges intelligencia: Új szereplő, régi alakzatok? (Gondolatok Jacob
Turner könyve kapcsán). *Pro Futuro*, 9(1), 137–145. Online: [https://doi.org/10.26521/Profu-
turo/2019/1/5447](https://doi.org/10.26521/Profu-
turo/2019/1/5447)
- MENG, Jingbo – DAI, Yue (2021): Emotional Support from AI Chatbots: Should a Supportive Partner
Self-Disclose or Not? *Journal of Computer-Mediated Communication*, 26(4), 207–222. Online: [https://
doi.org/10.1093/jcmc/zmab005](https://
doi.org/10.1093/jcmc/zmab005)
- MERRIAM, Sharan B. – CUNNINGHAM, Phyllis M. (1989): *Handbook of Adult and Continuing Education*.
The Jossey-Bass Higher Education Series. San Francisco: Jossey-Bass Inc.
- MEZEI Kitti (2023): A mesterséges intelligencia jogi szabályozásának aktuális kérdései az Európai Unióban.
In Medias Res, 70(1), 53–70. Online: <https://doi.org/10.59851/imr.12.1.4>
- MOBERG, Dennis J. – VELASQUEZ, Manuel (2004): The Ethics of Mentoring. *Business Ethics Quarterly*,
14(1), 95–122. Online: <https://doi.org/10.5840/beq20041418>
- MOHASSES, Mehrdad (2019): *How AI-Chatbots Can Make Dubai Smarter?* 2019 Amity International
Conference on Artificial Intelligence (AICAI), Dubai, United Arab Emirates, 2019, 439–446. Online:
<https://doi.org/10.1109/AICAI.2019.8701413>
- NECZ Dániel (2022): A mesterséges intelligencia felhasználásával történő adatkezelések egyes sajátos
szempontjai. *Acta Humana – Emberi Jogi Közlemények*, 10(3), 95–123. Online: [https://doi.org/10.32566/
ah.2022.3.4](https://doi.org/10.32566/
ah.2022.3.4)
- NÉGYESI Imre (2023): A mesterséges intelligencia társadalmi és etikai kérdései. *Honvédségi Szemle*, 151(4),
6–18. Online: <https://doi.org/10.35926/HSZ.2023.4.1>
- NÉMETH András – VIRÁGH Krisztián (2023): Mesterséges intelligencia és haderő – Katonai alkalmazási
lehetőségek VII. rész. *Haditechnika*, 57(1), 2–6. Online: <https://doi.org/10.23713/HT.57.1.01>
- NORTH, David (1997): Have Your Coach Call My Coach. *Canadian Business*, 1997. június, 205.
- PERLMAN, Andrew (2022): The Implications of ChatGPT for Legal Services and Society. *Suffolk Univer-
sity Law School Research Paper*, (22-14). Online: <https://doi.org/10.2139/ssrn.4294197>
- RISQUEZ, Angelica – SANCHEZ-GARCIA, Marife (2012): The Jury Is Still Out: Psychoemotional Support
in Peer e-Mentoring for Transition to University. *The Internet and Higher Education*, 15(3), 213–221.
Online: <https://doi.org/10.1016/j.iheduc.2011.11.003>
- SARTOR, Giovanni – LAGIOIA, Francesca (2020): *The Impact of the General Data Protection Regulation
(GDPR) on Artificial Intelligence*. European Parliamentary Research Service. Online: [https://doi.
org/10.2861/293](https://doi.
org/10.2861/293)
- SEGAL, Michael (2018): How Automation is Changing Work. *Nature*, 563(7733), 132–135. Online: [https://
doi.org/10.1038/d41586-018-07501-y](https://
doi.org/10.1038/d41586-018-07501-y)
- TRUELOVE, Steve (1992): *Handbook of Training and Development*. Oxford: Blackwell Business.
- TYLER, Mark A. – MCKENZIE, William E. (2011): Mentoring First Year Police Constables: Police Mentors’
Perspectives. *Journal of Workplace Learning*, 23(8), 518–530. Online: [https://doi.
org/10.1108/13665621111174870](https://doi.
org/10.1108/13665621111174870)

- VEALE, Michael – ZUIDERVEEN BORGESIU, Frederik (2021): Demystifying the Draft EU Artificial Intelligence Act. Analysing the Good, the Bad, and the Unclear Elements of the Proposed Approach. *Computer Law Review International*, 22(4), 97–112. Online: <https://doi.org/10.9785/crl-2021-220402>
- WATKINS, C. Edward szerk. (1997): *Handbook of Psychotherapy Supervision*. New York: Wiley.
- WEGENER, Robert – ACKERMANN, Silvano – AMSTUTZ, Jeremias – DEPLAZES, Silvia – WEIL, Vivian (2001): Mentoring: Some Ethical Considerations. *Science and Engineering Ethics*, 7, 471–482. Online: <https://doi.org/10.1007/s11948-001-0004-z>
- WILLIAMS, Julie (2000): Mentoring for Law Enforcement. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 69(3), 19–25.
- WOLLNY, Sebastian – SCHNEIDER, Jan – DI MITRI, Daniele – WEIDLICH, Joshua – RITTBERGER, Marc – DRACHSLER, Hendrik (2021): Are We There Yet? – A Systematic Literature Review on Chatbots in Education. *Frontiers in Artificial Intelligence*, 4. Online: <https://doi.org/10.3389/frai.2021.654924>

Jogi források

1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről

14/2022. (IV. 7.) ORFK utasítás az informatikai alkalmazásfejlesztési folyamatok szabályozásáról

13/2023. (V. 31.) ORFK utasítás a Robotzsaru rendszer alkalmazás-támogatásáról, fejlesztéséről és a használatához szükséges képzésről

Az alapkiképzés, különösen a lökiképzés oktatásának fejlesztési lehetőségei a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Karon

Development Opportunities for Basic Training, Especially Firearm Training, at the Faculty of Law Enforcement of Ludovika University of Public Service

MÁTÉS Gábor¹

A Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Karra felvételt nyert első évfolyamos hallgatók hathetes alapkiképzésen vesznek részt, amelynek része többek között a lökiképzés is. Dolgozatomban ennek fejlesztési lehetőségeit keresem. Bemutatom a hallgatói kiképzők kiválasztásának és felkészítésének folyamatát, a lökiképzés-foglalkozások végrehajtását. A pedagógia, a nevelésselmélet és az edzéstudomány eredményei által javaslatokat teszek a fenti folyamatok hatékonyabbá tételére. Bemutatok helytelennek és helyesnek vélt oktatói módszereket, ezáltal igyekszem elősegíteni az elsős hallgatók fizikumának fejlődését, valamint rámutatok a hallgatói kiképzők felelősségének bővítési lehetőségeire. Hangsúlyozom, hogy az alapkiképzés hatékonysága néhány egyszerű módszer segítségével a többszörösére növelhető, amire a hallgatók hosszú távú fejlődése érdekében feltétlenül szükség van.

Kulcsszavak: alapkiképzés, lökiképzés, hallgatói kiképző, didaktika, fizikai képességek

First-year students admitted to the Faculty of Law Enforcement of the Ludovika University of Public Service take part in a five-week basic training course, which includes firearm training. In my thesis, I am looking for its development

¹ Mesteroktató, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészeti Kiképzési és Nevelési Intézet; doktori hallgató, Rendészettudományi Doktori Iskola, e-mail: mates.gabor@uni-nke.hu

opportunities. I present the process of selecting and preparing student trainers, and the implementation of firearm trainings. Based on the results of pedagogy, educational theory and training science, I make suggestions to make the above processes more efficient. I present incorrect and correct teaching methods; I try to promote the development of first-year students' physical fitness and I point out the possibilities of expanding the responsibility of student trainers. I emphasise that the effectiveness of the basic training can be increased several times with the help of a few simple methods, which is absolutely necessary for the long-term development of the students.

Keywords: basic training, firearm training, student trainer, didactics, physical abilities

Az alapkiképzés bemutatása

A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karon (RTK) a nappali munkarendre felvett első évfolyamos hallgatók hathetes intenzív rendészeti alapkiképzésen vesznek részt. Ennek során mind a fizikális, mind a mentális terhelésük fokozottabb, mint későbbi tanulmányaik során. Szoros napirend szerint élnek kora reggeltől késő estig, szabadidő csak korlátozottan áll rendelkezésükre.² Az alapkiképzés tananyaga 45% elmélet és 55% gyakorlat arányban oszlik el, amelynek során tanulnak általános szolgálati ismereteket, lökiképzést, jogi ismereteket, rendőri testnevelést és önvédelmet, illetve közrendvédelmi ismereteket (rendőr, tűzoltó), vagy pénzügyi rendészetet (pénzügyőr), attól függően, hogy ki milyen szakirányra nyert felvételt.³

Dolgozatomban elsősorban az alapkiképzésen belül a lökiképzés oktatásával foglalkozom behatóbban. Ennek során a hallgatók elméleti ismeretekre tesznek szert a taktikai alapelvekről, a Cooper-féle tudatossági skáláról, a fegyverek rendszer-tanáról, a CZ P07-es, a CZ P09-es, a HK P30-as és a Glock 17-es maroklőfegyverekről, valamint az AMD 65-ös gépkarabélyról. Ezt követően gyakorolják a fenti eszközök szét- és összeszerelését, majd megkezdik a fegyverekkel a szárazgyakorlást.⁴ A pénzügyőr hallgatók Glock 17-es, minden más hallgató CZ P09-es maroklőfegyverrel, illetve egységesen minden hallgató AMD 65-ös gépkarabéllyal dolgozik. A szárazgyakorlás célja, hogy a hallgatók elsajátítsák a stabil fegyverkezeléshez szükséges ismereteket, úgymint a töltetlen-ség-ellenőrzés végrehajtása, a lőszernek tárba helyezése, a lövő alapállás, a fegyver elővétele, fogása, tartása, a fegyver töltése, a célzás, a normál és a revolverező elsütés, a lövést követő utómunkálatok, a fegyver biztosítása, fesztelenítése, akadályok elhárítása, lövés közben és után alkalmazható légzéstechnikák elsajátítása. Az alapkiképzés összes óraszama 236 óra. Ebből a gyakorlati órák száma 130, amiből a lökiképzés (csak a gyakorlati rész) 32 óra.⁵

² NAGY-TÓTH 2021.

³ NAGY-TÓTH 2021.

⁴ NAGY-TÓTH 2021.

⁵ Tanórend.

2024-ben az alapkiképzés lökiképzés-foglalkozásain (mivel a teljes állomány két csoportra volt bontva) egyszerre átlagosan 149 fő hallgató vett részt. (Összesen tehát ebben az évben 298 fő kezdte meg az alapkiképzést. Összehasonlításképpen a 2021/2022-es tanévben az alapkiképzésen az elsős hallgatók létszáma csupán 188 fő volt.⁶ A létszám az évek során egyre növekedett.) Az alapkiképzés végén az elsősök – képzésük során először – éleslövészetben vesznek részt pisztollyal és gépkarabéllyal egyaránt.

Az alapkiképzés lökiképzés-foglalkozásaival kapcsolatban felmerülnek nehézségek, amelyek csökkentik annak hatékonyságát. Ezek között akadnak olyanok, amelyekre az oktatóknak, kiképzőknek nincs hatásuk. Ilyen például a hallgatók magas létszáma, az oktatók kis létszáma a hallgatók számához képest, vagy az egyetem lóterének befogadóképessége és ehhez hasonlók. Ezekkel a tényezőkkel dolgozatomban nem foglalkozom. Ugyanakkor rávilágítok néhány tényre, amelyek képesek negatívan befolyásolni az alapkiképzés folyamatát, és amelyekre az oktatóknak, kiképzőknek lehet hatásuk. Továbbá javaslatokat fogalmazok meg, amelyekkel növelhető az alapkiképzésen való oktatás hatékonysága.

A hallgatói kiképzők kiválasztása, felkészítése

Az RTK másod-, harmad- és negyedéves hallgatói közül minden évben kiválasztanak megközelítőleg 25–30 főt, akik az alapkiképzésen az oktatók, kiképzők munkáját, illetve az elsősöket hivatottak segíteni. Őket hívják hallgatói kiképzőknek. Feladataik közé tartozik, hogy kísérik az elsősöket a foglalkozási helyeikre, foglalkoztassák őket a délutáni, sőt esti órákban is, megkövetelik tőlük a szervezeti kultúra diktálta szabályokat és fegyelmet, és nem utolsósorban részt vesznek a lökiképzés-foglalkozásokon. Utóbbinak azért van hangsúlyos jelentősége, mert a lőfegyverkezelés elsajátítása veszélyes, bonyolult és hosszadalmas folyamat, ezért az elsősöknek minél több segítséget meg kell adni ehhez. A hallgatói kiképzők pontos feladata nincs írásos formában rögzítve. Azokat általában a Rendvédelmi Tagozat hivatásos állománya határozza meg eligazítások alkalmával, illetve a hallgatói kiképzők bizonyos kérdésekben rendelkeznek döntési szabadsággal is, így vannak helyzetek, amikor a saját elgondolásuk alapján is cselekedhetnek, de olyankor is betartva a parancsnokaik által korábban meghatározott irányelveket.

Fentiekből kiderül, hogy a hallgatói kiképzőknek illik jó példát mutatni az elsős állomány felé. Ez szempont kell hogy legyen a kiválasztásukkor, amelyet az évfolyam-parancsnokok végeznek az osztályfőnökök véleményét is kikérve, hiszen ők ismerik leginkább az évfolyamukba tartozó állományt. Nem célszerű tehát olyan hallgatói kiképzőket választani, akik testalkatukkal, fegyelmetlenségükkel, felkészületlenségükkel, képességbeli hiányosságaikkal nem tudnak jó példát mutatni. Fontosnak tartanám a jövőben az intézkedéstaktika-oktatókat is bevonni a kiválasztási folyamatba, ugyanis ők az állomány fegyverkezelési képességeivel vannak tisztában. Ennek jelentősége abban rejlik, hogy lehetőség szerint csak olyan hallgatókat válasszanak ki, akik a lökiképzés-foglalkozásokon az átlagtól kiemelkedőbb képességeiknél fogva segítséget tudnak

⁶ NAGY-TÓTH 2021.

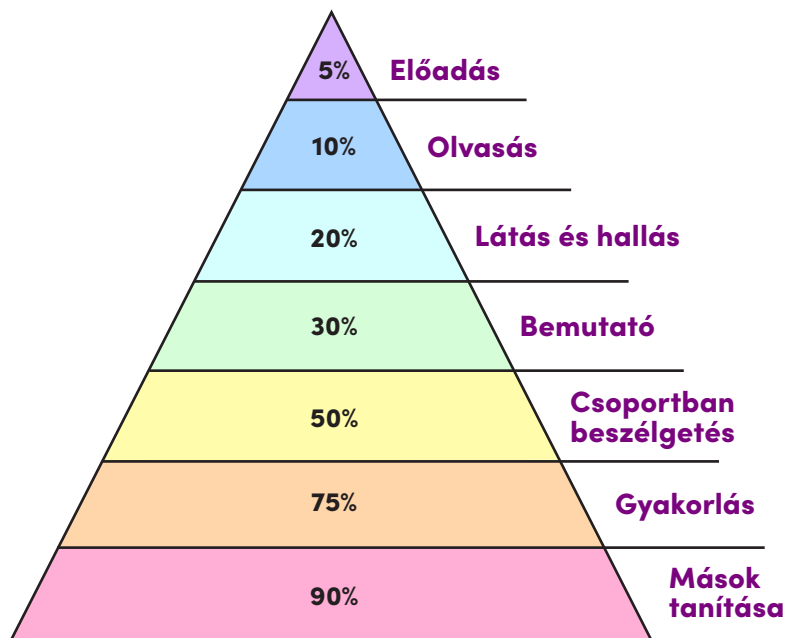
nyújtani az elsősöknek a lőfegyver megfelelő kezelésében. Ennek hiányában a hallgatói kiképző nem hiteles az elsős szemében, és az oktatóknak sem tud a segítségére lenni.

A hallgatói kiképzők az alapkiképzést megelőzően öt napon át felkészítéssel vesznek részt. Itt hangoznak el a – fentebb már említett – munkájukkal szemben támasztott követelmények, irányelvek, célmeghatározások, részt vesznek kommunikációs, pszichológiai, pedagógiai felkészítésen, alaki foglalkozáson, sport- és akadálypálya-felkészítésen és lökiképzés-felkészítésen.

Fontosnak tartom pontosan meghatározni a lökiképzés-felkészítés célját, ugyanis csak ezáltal lehet utólag eldönteni, hogy a foglalkozás sikeres volt-e, vagy sem. A foglalkozás célja egyrészt az, hogy a hallgatói kiképzőket felkészítse a meghatározott lőfegyverek helyes, szakszerű kezelésére, szét- és összeszerelésére, megtanítsa (illetve átismételje, hiszen ezek a hallgatók korábban ezt már tanulták) az egyes alkatrészek neveit, ezáltal mind az elméleti, mind a gyakorlati tudásukat elmélyítse. Másrészt célja az is, hogy ezek a hallgatói kiképzők képesek legyenek az elsősöknek megfelelő segítséget nyújtani azáltal, hogy elmagyarázzák nekik a fegyver működését, annak helyes használatát. Ehhez didaktikai ismeretekre is szükség van.

A lőtér biztonsági rendszabályait nem elég felsorolni és számonkérni a hallgatói kiképzőktől. Szituációkon keresztül gyakoroltatni kell velük, hogyan ismerjék fel a gyakorlatban a biztonsági rendszabályok megsértését, és tanuljanak meg arra megfelelő módon reagálni. A lőfegyver alkatrészeit nem elég az oktatónak egyszer felsorolni a hallgatói kiképzők részére, illetve amikor az oktató kérdez, nem elégedhet meg azzal, hogy a 26 főből 3-4 fő válaszol minden kérdésre. Két-háromfős csoportokban dolgozva kell tőlük megkövetelni, hogy egymásnak mondják vissza az alkatrészek neveit úgy, mintha egy elsősnek magyaráznák azokat. A lőfegyverkezelés gyakorlása nem érhet véget azzal, hogy a lökiképző elmondja a fegyverek helyes kezelését, a hallgatói kiképzők pedig gyakorolnak. Szintén kis csoportokban dolgozva meg kell próbálniuk egymásnak megtanítani (szavakkal és bemutatva egyaránt) a fegyver helyes kezelését. A lökiképzőknek érdemes lenne mutatniuk szándékosan elkövetett, az elsősök körében gyakran előforduló fegyverkezelési hibákat, a hallgatói kiképzőknek pedig gyakorolni azok felismerését és kijavítását. Nem hatékony módszer az, amikor a lökiképző kiállít 1 fő hallgatói kiképzőt a többi 25 elé azzal a céllal, hogy magyarázza el a fegyverkezelés egyik mozzanatát, ugyanis idő hiányában ezt maximum 3-4 hallgatóval lehet megismételni. Így csupán 4-5 fő gyakorolja 1-1 mozzanat megtanítását, míg ezzel szemben a kiscsoportos foglalkozásokkal mind a 26 fő gyakorolná mind a 6-8 mozzanat megtanítását. A tanulási piramisból (1. ábra)⁷ kiolvasható, hogy amit a hallgatói kiképzők látnak és hallanak, annak csupán 20%-a marad meg, amit viszont másoknak próbálnak tanítani, annak a 90%-a. Ha tehát mindannyian megpróbálják a fegyverkezelés összes mozzanatát megtanítani legalább a társuknak, akkor a foglalkozás hatékonysága a több tízszeresére nőhet, a hallgatói kiképzők pedig annál nagyobb segítséget jelentenek majd az oktatóknak és az elsősöknek a foglalkozásokon.

⁷ Rapid e-Learning módszertan v.2 2017: 19.

1. ábra: Tanulási piramis

Forrás: Rapid e-Learning módszertan v.2 2017

A hallgatói kiképzők felkészítésének nem kell hogy kötelezően része legyen a lövészet, ugyanis a feladataik ellátásához a lökészségük fejlesztésére nincs szükség. Természetesen jutalomképpen kaphatnak lehetőséget arra, hogy lőjenek a fegyverekkel, amikkel gyakorolnak, de a felkészítés ne erre helyezze a hangsúlyt, mert ezzel eltereli a figyelmet a valódi céljáról.

A hallgatói kiképzők több alkalommal említették, hogy az alapkiképzésen a legnagyobb félelmeik között szerepel az, hogy egy elsős hallgató ellenszegül az általuk adott utasításnak, és ők erre nem tudnak megfelelően reagálni. A pedagógiai felkészítésük kihagyhatatlan elemének tartom annak átbeszélését, hogyan kezeljék az elsősök fegyelmetlen megnyilvánulásait, milyen eszközöket, módszereket érdemes, javasolt és szabad alkalmazniuk. Ezzel nemcsak a magabiztosságuk növelhető, de elkerülhetővé válnak a nevelési módszerekben ejtett bizonyos túlkapások is, amelyekre a Z generáció tagjai igen érzékenyek.⁸

⁸ Kovács 2019: 122.

A lökiképzés-oktatás hatékonyságának növelése

Egységes gyakorlati tapasztalat az oktatók és lökiképzők részéről, hogy a fegyverekkel való szárazgyakorlásra rendelkezésre álló idő nem elegendő az elsős hallgatók maradéktalan felkészítésére az éleslövészetre. Az állomány egy részének fizikai hiányosságai megnehezítik a fegyver megfelelő és biztonságos működtetését, úgymint a fegyver tartós ideig történő löirányba tartását, tűzkésszé tételét (csőre töltését), illetve a lőszerek tárba helyezését (tárazást). Fentiekre tehát a biztonságos végrehajtás elsajátításához több gyakorlásra lenne szükség. Ahogy korábban említettem, egy foglalkozáson egyszerre megközelítőleg 150 fő első évfolyamos hallgató vesz részt, és mindössze (szintén megközelítőleg) 6 fő oktató van jelen. Ezt a nagy létszámú csoportot nem érdemes további kisebb csoportokra bontani, ugyanis akkor az oktatók száma is csökkenni fog, tehát a csoport és az oktatók számának aránya mindenképpen változatlan marad. Amikor az elsősök megkapják a feladatot, amelyet gyakorolniuk kell, az oktatók egyenként odalépnek hozzájuk, és ha szükséges, javítják a fegyverkezelési hibáikat. Egy feladat alkalmával (gyakorlati tapasztalatok alapján) 1 fő oktató legfeljebb 5-6 elsősnek tud közvetlen személyes segítséget nyújtani, mielőtt a következő feladatot elkezdik gyakorolni, vagyis 6 fő oktató legfeljebb 30–40 elsőshöz tud odalépni. Ez azt jelenti, hogy az elsősök több mint háromnegyede nem kap közvetlen személyes segítséget, és talán hibásan fogja végrehajtani a gyakorlást. Ennek kiküszöbölésében van kiemelkedően fontos szerepe a hallgatói kiképzőknek. Ha közülük legalább 8–12 fő részt vesz a lökiképzés-foglalkozáson, és a korábbi fejezetben leírtak szerint kellően hatékonyan fel vannak készítve a fegyverkezelés oktatására és a hibajavításokra, akkor az oktatókkal együtt ők is segítséget tudnak nyújtani az elsősöknek, ezáltal a gyakorlat elsajátításának hatékonysága akár a négyszeresére is nőhet.

A lökiképzés-foglalkozásokat a rendészeti szempontjából szakmailag felkészült szakemberek tartják, azonban – ahogy korábban említettem – a hatékony oktatáshoz didaktikai, pedagógiai ismeretekre is szükség van. Kovács Gábor írásában szintén szorgalmazza, hogy ne csak a hallgatói kiképzők, hanem az oktatók is kapjanak az alapkiképzés megkezdése előtt módszertani felkészítést.⁹ Az alábbiakban megfogalmazok az oktatással kapcsolatban néhány egyszerű javaslatot. Gyakorlati foglalkozásokon magyarázás, bemutatás alkalmával javaslom, hogy a hallgatók ne kör alakban álljanak az oktató körül, hanem félkör alakban álljanak az oktatóval szemben. Amikor körbe állnak, elkerülhetetlen az, hogy az oktató háta mögé kerüljön a csoport egy része, akik így nem hallják, amit az oktató mond és nem is látják azt, amit szemléltet. Még ha az oktató gyakran el is fordul minden irányba, akkor is csak az információ egy része jut el a hallgatókhoz. A fegyverrel végrehajtott kisebb mozdulatokat (például elsütő billentyű elhúzása) nem látják azok, akik távol állnak az oktatótól, márpedig 150 fő nagy területet foglal el. Gyakorlás közben a hallgatók állhatnak körben, vagy szétszóródhatnak a rendelkezésre álló területen, azonban amikor az oktató magyarázni kezd, érdemes a hallgatókat magához közelebb hívni és félkör alakzatba állítani. Oda lehet figyelni arra is, hogy az alacsonyabbak álljanak előre, ugyanis előfordul, hogy néhány nagyobb termetű elsős jobban érdeklődik a fegyverek iránt, ezáltal ők előre állnak, a kisebbek pedig már nem férnek oda, és ismét nem

⁹ Kovács 2020: 176.

látnak, nem hallanak rendesen. Amikor az oktató befejezte a magyarázást vagy bemutatót, utasítást ad, hogy mindenki foglalja el az eredeti helyét, és megkezdhetik a gyakorlást. Ilyen nagy létszámú gyakorlati órákon a láthatóságnak és a hallhatóságnak is nagy szerepe van. Az oktatóknak nemcsak úgy kell helyezkedniük, illetve a csoportot mozgatniuk, hogy látható legyen, amit mutatnak, hanem muszáj felemelniük a hangjukat is akkor, amikor magyaráznak. A normál hangerő ebben az esetben nem elegendő. Ha az első hallgató nem látja vagy nem hallja az instrukciókat, akkor a mellette álló társát fogja utánozni, aki lehet, hogy hibásan hajtja végre a feladatot. Mivel az alapkiképzésen igen kis óraszám áll rendelkezésre a fegyverkezelés megtanítására, az oktatók törekedjenek minél kevesebbet az előadást, és minél többet a gyakoroltatást mint didaktikai módszert alkalmazni. Minden oktató igyekszik a benne rejlő tudást részletesen és maradéktalanul szóban átadni, ennek köszönhetően gyakran elvesznek az információk sűrűjében, ám az alapkiképzésen ennek kevésbé van helye. Szerencsésebb az, ha a hallgató minél többet gyakorol, még akkor is, ha az egyes mozdulatok okát, vagy a fegyver működési elvét nem is teljesen érti. Az elméletet utólag is lesz alkalma bepótolni, ám az alapkiképzés vége felé, az első éleslövészetén elsősorban az ügyességére lesz szükség.

A fent leírt didaktikai módszereknek hosszú távon van igazán jelentőségük. Az RTK nappali tagozatos képzésén a kettős jogállású hallgatók hároméves, a tisztjelöltek négyéves képzésben vesznek részt. A három, illetve négy év alatt a hallgatóknak minél többször be kell gyakorolniuk a munkájukhoz szükséges mozdulatokat, méghozzá helyesen, jelen esetben a löfegyver kezelésével kapcsolatos mozdulatokat, hogy azok ne csak ismeret vagy jártasság szinten maradjanak meg, hanem készség szintűvé váljanak. Lehoczki Ágnes munkájában rámutat Schneider és Schiffirin 1977-ben végzett munkásságára,¹⁰ amely szerint körülbelül 2100 ismétlés után látható az automatizmusok kialakulása és rögzülése, „legyen szó akár egy bilincselésről, egy elvezető fogásról, egy légzőgyakorlatról vagy gyors relaxációról”.¹¹ Ahhoz, hogy ezt a számot minél jobban megközelítsük az egyetemi képzés ideje alatt, már az alapkiképzésen el kell kezdeni a helyes mozdulatok gyakorlását. A felületes, elnagyolt képzéssel, amellyel a hallgatók hibás és pontatlan mozdulatok sorát hajtják végre, szintén eredményesen el lehet végezni az alapkiképzést, de hosszú távon akadályozza a végső cél elérését.

Fizikai képességek növelése az alapkiképzés lökiképzés-foglalkozásain

Az elsők fizikai képességeinek növelése elsősorban az RTK Testnevelési és Küzdősportok Tanszékének feladatai közé tartozik, ám a lökiképzés-foglalkozások (mint a testnevelés mellett a másik gyakorlati tantárgy) is remek lehetőséget biztosítanak a fizikum javítására. Ezen túl úgy vélem, hogy a lökiképzés-foglalkozásoknak kimondott feladata is a fizikum célzott növelése, hiszen olyan feladatok, mozdulatok végrehajtását várja el a hallgatóktól, amelyekhez erre szükség van, gondolok elsősorban a fegyverek akár

¹⁰ SCHNEIDER–SCHIFFRIN 1977.

¹¹ LEHOCZKI 2023: 35.

huzamosabb ideig történő stabil megtartására, működtetésére. A 2015 és 2018 közötti időszakban kiugróan megnőtt azon elsősök száma, akik úgy nyilatkoztak, hogy az alapkiképzésnek köszönhetően fejlődött a fizikai állóképességük.¹² Ez jelentős részben annak köszönhető, hogy a lökiképzés-foglalkozások a maitól nagyobb fizikai megterheléssel jártak. Akkorával, ami helyenként már túlzónak is számított, és néhol a fokozatosságot is nélkülözte. Ennek oka elsősorban abban keresendő, hogy mind az oktatók, mind a hallgatói kiképzők fizikai terheléssel szankcionálták a hallgatók által fegyverkezelésben elkövetett hibákat, az elméleti tudásban jelentkező hiányosságokat, vagy az esetleges fegyverkezeltelenségeket. Megfigyeléseim szerint ez a kiképzési módszer az elsősök körében gyakran (testi és lelki) sérülésekhez vezetett, de tagadhatatlan, hogy a fizikumuk is fejlődött tőle. Úgy is lehet fogalmazni, hogy ezek a foglalkozások nem feleltek meg az edzéstudomány „egészség és személyiség megóvás elvének”.¹³ Nem célravezető a hallgatókat minden elkövetett hibájukért 50 db fekvőtámaszban karhajlítás-nyújtással jutalmazni. Kevés olyan hallgató van, aki ennyi ismétlést meg tud csinálni, de még nekik is túlterhelést okoz, ha naponta többször kell végrehajtaniuk. A gyengébb, de elszánt hallgatóknál, akik bár nem rendelkeznek ehhez megfelelő erővel, de büszkeségből mindenáron teljesíteni akarják a feladatot, ekkora ismétlésszám izomgyulladásához, sérülésekhez vezet. Aki pedig kevésbé elszánt és igyekszik szabálytalan végrehajtással minél hamarabb túljutni a feladaton, annál vagy semmi haszna nincs a gyakorlatnak, vagy a derék, a váll és a könyök sérüléséhez vezethet. Szintén nem célravezető túrérhatarig végeztetni olyan mozgásformát, amelyet azelőtt még soha nem csinált az illető. Ennek megfelelően nem várható el az elsős hallgatóktól, hogy az alapkiképzés elején 5 percre meg tudják tartani az AMD-65 típusú gépkarabélyt, amelynek tár nélkül 2,92 kg a súlya. Azokat az izomrostjait, amelyek ebbe a mozgásformába (a fegyver szakszerű célra tartása) bekapcsolódnak, ilyen formában még nem használta. Ez a fajta túlterhelés szintén izomgyulladásához vezethet főleg a vállak vagy a derék tájékán. Az egy fő hibája miatt alkalmazott kollektív büntetés megalázó és bántó tud lenni a hallgatóknak, ha az nem a megfelelő módon történik. Különösen kerülendő az a módszer, amikor minden egyes büntetésből végzett fekvőtámasz (vagy más mozgásforma) alkalmával a csoport hangosan köszönetet mond annak a társának, aki miatt a büntetőfeladatot csinálják. Ez a módszer kirekesztő lehet az illetőnek, és maradandó személyiségsérülést is okozhat. Ahogy Makarenkó, egykori szovjet pedagógus fogalmazott: a büntetés bizonyos körülmények között lehet káros, más körülmények között pedig kitűnő, célravezető eszköz.¹⁴ Egy oktatónak tudnia kell különbséget tenni a kettő között. Kovács Gábor munkájában rámutat, hogy az alapkiképzés során az elsős hallgatóknak fejlődnek bizonyos képességei, és a felelősségvállalás, a csapatjátékosként viselkedés és az alkalmazkodókészség minden évben a legtöbbet fejlődő képességek közé tartoznak. A szerző megemlíti, hogy a legkiemelkedőbb adatokat ebből a szempontból a 2017-es év produkálta, ami alapján valószínűsíthető, hogy „abban az évben a kiképzők is és a hallgatók is kiválóak voltak”. Szintén említi a szerző, hogy az alapkiképzés alatt nő a hallgatók önbecsülése,

¹² KOVÁCS 2020: 170, 6. ábra.

¹³ HARSÁNYI 2016: 45.

¹⁴ ÁGOSTON 1973: 25.

amelyben szintén a 2017-es év hozta a legnagyobb eredményt.¹⁵ Véleményem szerint a fenti adatokból nem feltétlenül lehet következtetéseket levonni a kiképzők munkájának minőségére vonatkozóan, és nem javallott ezek alapján követendőnek tekinteni a módszereiket. Az említett három kiemelkedő képesség (a felelősségvállalás, a csapatjátékosként viselkedés és az alkalmazkodókészség) fejlődése elérhető akár egyes hallgatók személyiségére hátrányosan ható oktatói módszerekkel, többek között olyannal, amelyet pár sorral feljebb említettem. Továbbá a hallgatók többsége önbecsülésének növekedése megvalósulhat néhány hallgató önbecsülésének a csökkentése által is, ami oktatói szempontból etikátlan. Az oktatók munkáját csupán közvetlen közléről és pedagógiai szemmel nézve érdemes minősíteni, statisztikai adatok alapján semmiképpen.

Tehát a fizikai képességek fenti módszerek általi növelésén 2018 után változtatni kellett, ami azonban azt eredményezte, hogy a lökiképzés oktatói túl óvatossá váltak a hallgatók fizikai terhelését tekintve. Ez gyakorlatilag abban realizálódott, hogy az oktatók szinte egyáltalán nem alkalmaztak se fekvőtámaszban karhajlítás-nyújtást, se egyéb fizikumnövelő gyakorlatokat. Kovács Gábor munkájában¹⁶ szorgalmazza az alapkiképzésen a fizikai követelmények lépésről lépésre való fokozását. A fizikai teljesítmény fokozása, vagyis a terhelésadagolás az edzésmélet szakirodalmá szerint a következő lépésekből tevődik össze:

1. edzések számának növelése;
2. edzések időtartamának növelése;
3. egy edzésen belül a mozdulatok, mozgások ismétlésszámának növelése;
4. intenzitás fokozása (megvalósulhat például a súlyok növelésével, a szériák számának növelésével vagy a szériák közti pihenőidők csökkentésével);
5. fokozatos áttérés a napi több edzésre.¹⁷

Az edzés jelen esetben megfeleltethető bármely olyan foglalkozásnak az RTK-n, ahol fizikai terhelést kapnak a hallgatók. A fenti felsorolásból figyelmen kívül hagyhatjuk az 1., 2. és 5. pontokat, hiszen a foglalkozások száma és ideje előre meg van határozva, ezen az oktatók változtatni nem tudnak. Amire azonban hatásuk lehet, az a 3. és 4. pont. Példának veszem a maroklófegyver kétkezes fogását. A CZ P09-es pisztoly súlya üres tárral 776 gramm. Felteszem, hogy az elsős hallgatóknak az alapkiképzés végére ezt a súlyt kell tudniuk megtartani nyújtott könyökkel 2 percen keresztül, az oktatóknak erre kell őket fokozatosan felkészíteni. Javaslom, hogy az első foglalkozásokon gyakorolják a fegyver tartását 3 × 30 másodpercig, az ismétlések között pedig teljen el hosszabb, akár 15–20 perces szünet. A következő foglalkozáson 3 × 45 másodpercig, azt követően 5 × 45 másodpercig, majd 5 × 1 percig és így tovább, az ismétlések közti szünetek pedig egyre csökkenjenek, míg végül csak 1-2 perc szünetet tartanak. Ezt a fokozatosságot alkalmazni lehet akár a fekvőtámaszban karhajlítás-nyújtásnál, akár a gépkarabély tartásánál, akár bármilyen dinamikus vagy statikus mozgásformánál. A fokozatosság betartásával fejlődni fognak a fizikai képességek, és elkerülhetők a sérülések.

¹⁵ Kovács 2020: 173–175.

¹⁶ Kovács 2020: 177.

¹⁷ Harsányi 2016: 361.

Testnevelő lévén, valamint más szakemberek véleménye alapján a fekvőtámaszban karhajlítás-nyújtás, a fekvőtámaszban tartás és a guggolás gyakorlatokat kiválóan alkalmasnak tartom a fizikum (elsősorban az erő, az erő-állóképesség és a gyors erő) növelésére, ugyanis a test majdnem minden izmát megmozgatják, erősítik a mélyizmokat, változatosan alkalmazhatók, és nem igényelnek sem nagy helyet, sem eszközöket. Mindenképpen javaslom e mozgásformák alkalmazását a lökiképzés-foglalkozásokon, de semmiképp sem szankcionáló célzattal, és csak a fent leírt fokozatosság betartása mellett.¹⁸ Az ily módon való alkalmazásuk feltétlenül alkalmassá teszi ezeket a fizikum növelésére a sérülések elkerülésével egyidejűleg.

A témához kapcsolva megemlítem, hogy a szakirodalom szerint az edzés kiemelkedő területei közé sorolandó „a pozitív személyiségfejlesztés kialakításának célja megfelelő pedagógiai módszerek alkalmazásával”.¹⁹ Ez szintén nyomatékot ad annak (ahogy azt több munkámban is jeleztem), hogy az intézkedéstaktika, és azon belül a lökiképzés oktatása megköveteli az oktatóktól a pedagógiai képességek elsajátítását.

A hallgatói kiképzők vélt és valós szerepe az alapkiképzésben

Ahogy korábban említettem, a hallgatói kiképzők feladatai nincsenek írásban rögzítve, egyetlen jogszabály vagy egyetemi szabályzó sem tartalmazza. Tapasztalatom, hogy a feladatok tartalmáról a hallgatói kiképzők és oktatók véleménye igen heterogén. Nagy-Tóth Nikolett Ágnes 2021-ben készített interjúiban olvasható, miszerint néhány hallgatói kiképző feladatának tekinti az elsősök alázatra, tiszteletre és a parancsuralmi rendszer sajátosságaira nevelését.²⁰ Az elmúlt években a hallgatói kiképzőkkel való kapcsolattartásom során több ízben utaltak rá, hogy az ő feladatuk az elsősök kiképzése. A 2023-ban és 2024-ben végrehajtott alapkiképzésen több hallgatói kiképző adott hangot aggodalmának, miszerint, ha nem alkalmazhatnak az elsősök megbüntetésére céljából fekvőtámaszban karhajlítás-nyújtást, akkor nincs eszköz a kezükben, amellyel fegyelmet tudnának tartani. Ebből következik, hogy a hallgatói kiképzők feladatuknak érzik az elsősök adott esetben való megbüntetését. Megemlítem, hogy az RTK jelenlegi vezetése már egynéhány éve törekszik a képzés inkluzív irányba terelésére, amit Bezerédi Imre is hangsúlyoz munkájában,²¹ ám ez a folyamat időigényesnek ígérkezik. Érdemes megvizsgálni a hallgatói kiképzők saját feladataikról alkotott elképzeléseit. Ehhez az alábbiakban tisztázok néhány pedagógiai fogalmat.

A nevelés szó a pedagógiai tevékenység egészét jelenti, amellyel mások személyiségét alakítjuk. A pedagógia a nevelés kérdéseivel foglalkozó tudomány, amelynek pedig legfontosabb segédtudománya a pszichológia.²² A hallgatói kiképzők (véltetően) nem rendelkeznek sem pedagógiai, sem pszichológiai, sem más egyéb olyan végzettséggel, amely biztosítaná számukra a szakszerű nevelés képességét. Erre a felkészítésük során tartott egynapos

¹⁸ TSATSOUNINE 2009: 17.

¹⁹ MOLNÁR–ORBÁN–DORKA 2013: VI/1. fejezet.

²⁰ NAGY-TÓTH 2021.

²¹ BEZERÉDI 2024: 112.

²² ÁGOSTON 1973: 17.

pedagógiai felkészítés sem teszi őket alkalmassá. Tehát ki lehet jelenteni, hogy a hallgatói kiképzők nem végeznek nevelő munkát az alapkiképzés során. Megjegyzem, fenti logika mentén az oktatók és kiképzők sem végeznének nevelést, hiszen beosztásukhoz nem követelmény a pedagógiai végzettség, ám ők oktatói tapasztalatuk és fejlettebb személyiségük által alkalmasabbak a feladatra. Az oktatás ismeretek közvetítésével történő nevelés.²³ Ezt a tevékenységet csak az oktatók végzik a foglalkozások keretein belül, tehát a hallgatói kiképzők oktatómunkát sem végeznek. A képzés meghatározott irányú oktatást vagy nevelést jelent, leegyszerűsítve, szakemberré nevelést.²⁴ A kiképzés valamely szakma megtanításához szükséges ismeretekre való megtanítás.²⁵ Szigorúan véve a hallgatói kiképzők – habár a kiképző nevet viselik – kiképző munkára sincsenek maradéktalanul felkészítve, hiszen ehhez is szükséges a nevelés tudományának ismerete, és nem utolsósorban annak a szakmának (jelen esetben a rendészet) a maradéktalan ismerete, amelyre az első hallgatókat készítik. Példának veszem ismét a lőkiképzést. A hallgatói kiképzőknek csak egy része rendelkezik erről a tantárgyról megfelelő mennyiségű ismerettel, mégis mindegyikük viseli a kiképző nevet. A büntetés vagy akár a jutalmazás pedagógiai módszerek, amelyekkel óvatosan, megfontoltan kell bánni. Véleményem szerint egy hallgatói kiképzőnek nem feladata büntetni az elsősöket a mulasztásaikért vagy hibáikért. A korábbi években a hallgatói kiképzőknek olyan énképük alakult ki, amely a valóságtól eltér, és aminek köszönhetően több feladatot véltek magukénak, mint ami elfogadott lett volna. Ez persze nem róható fel nekik, hiszen feltehetően akkoriban nem kapták meg a megfelelő iránymutatást, néhol még az oktatók is biztatták őket olyan tevékenységekre, amelyek ma már inkább kerülendők. Továbbá szerepet játszhatott a hamis énkép kialakulásában a nevük is: hallgatói kiképző. Ez alapján joggal gondolhatják magukról, hogy nekik ki kell képezniük, sőt nevelniük kell az elsősöket, ehhez pedig muszáj büntetéseket alkalmazniuk. Az ideális név részükre véleményem szerint a hallgatói segítő, vagy a segéd kiképző lenne, hiszen ők elsősorban az oktatók munkáját, illetve az első hallgatókat hivatottak segíteni, ám önálló nevelő, oktató munkát nem végeznek. Kiképzési tevékenységet olykor végeznek ugyan (elsősorban az alaki foglalkozások alkalmával), de azt is az oktatók útmutatásával teszik.

Fenti gondolatokat azért tartom fontosnak megosztani, mert azzal, hogy a hallgatói kiképzők megfosztatnak az olyan eszközöktől, mint a fekvőtámaszban karhajlítás-nyújtás végeztetése az elsősökkel, csupán a valódi betegség tünete lesz kezelve, nem pedig maga a betegség. A hallgatói kiképzőknek megmaradhat ez az eszköz a kezükben, ha a megfelelő módon alkalmazzák azt, ehhez pedig az kell, hogy tökéletesen tisztában legyenek saját szerepükkel és feladataikkal az alapkiképzésen.

Javaslatok

Javaslom, hogy a jövőben az intézkedéstaktika-oktatókat is vonják be a hallgatói kiképzők kiválasztási folyamatába.

²³ ÁGOSTON 1973: 15.

²⁴ ÁGOSTON 1973: 15.

²⁵ DÉVA et al. 1992: 434.

Javaslom, hogy a hallgatói kiképzők módszertani felkészítésével kapcsolatban legyen pontosan, írásban meghatározva a lökiképzés-felkészítés kettős (egyrészt a fegyverkezelésre, másrészt az oktatási képességekre irányuló) célja.

A hallgatói kiképzők pedagógiai felkészítése alkalmával javaslom velük annak mélyreható átbeszélését, hogy milyen félelmek korlátozzák őket a munkájukban, hogyan kezeljék az elsősök esetleges fegyelmetlen megnyilvánulásait, milyen pedagógiai eszközöket, módszereket érdemes, javasolt és szabad alkalmazniuk.

Javaslom, hogy az alapkiképzés megkezdése előtt a hallgatói kiképzők mellett a lökiképzést oktató kollégák is részesüljenek rövid módszertani felkészítésben, amely elsősorban a didaktikai ismeretek fejlesztését célozza. Javaslom továbbá, hogy egy-egy lökiképzés-foglalkozáson legyen jelen egy pedagógus kolléga, akivel az oktatóknak a foglalkozást követően lehetőségük van átbeszélni a foglalkozáson alkalmazott didaktikai módszerek helyességét.

Javaslom, hogy a hallgatói kiképzők elnevezése változzon segéd kiképzőre. Ezáltal a kiképző szó megmarad a névben, ami továbbra is önbizalmat kölcsönöz a fiataloknak, ugyanakkor azt is sugallja, hogy a fő feladatuk nem az önálló kiképzés, oktatás, nevelés, csupán az oktatók és az elsősök segítése.

Javaslom, hogy a hallgatói kiképzők feladatai és az alapkiképzésben betöltött pontos szerepük legyen írásban rögzítve, és a felkészítésük alkalmával erről legyenek felvilágosítva. A leírásnak tartalmaznia kell, hogy ők életkoruknál, tapasztalatuknál és képzettségüknél fogva nem végezhetnek nevelő vagy oktató tevékenységet, és kiképzési tevékenységet is csak korlátozottan.

Javaslom, hogy az alapkiképzés lökiképzés-foglalkozásain minden alkalommal aktívan vegyen részt 8–12 fő hallgatói kiképző, akik a fegyverkezelés oktatásában megfelelő segítséget tudnak nyújtani az elsős hallgatóknak.

Javaslom, hogy az alapkiképzés lökiképzés-foglalkozásai helyezzenek ismét nagyobb hangsúlyt a fizikai követelmények fokozására, ezáltal azonban az edzéselmélet szerinti fokozatosság figyelembevételével.

Javaslom, hogy a fekvőtámaszban karhajlítás-nyújtás, a fekvőtámaszban tartás és a guggolás gyakorlatok kapjanak szerepet a lökiképzés-foglalkozásokon, és a hallgatói kiképzők részére is legyen engedélyezve e gyakorlatok alkalmazása, de csupán akkor, ha a fent leírt szerepükkel és feladataikkal kapcsolatos részletes tájékoztatást megkapták, és feltételezhető, hogy nem fogják ezeket a gyakorlatokat etikátlan módon alkalmazni.

Összefoglalás

Dolgozatomban bemutattam az alapkiképzés felépítését és részleteztem a lökiképzés-foglalkozások tartalmát. Rámutattam, hogy az egyre növekvő létszámú hallgatók rövid időn belüli felkészítése a löfegyverkezelésre emberpróbáló feladat. A hallgatói kiképzők kiválasztása kulcsfontosságú az alapkiképzés szempontjából, amelyben a jövőben az intézkedéstaktika-oktatóknak is részt kell vállalniuk. A hallgatói kiképzők lökiképzés-felkészítését nagyobb alapossággal és célirányosabban szükséges megtervezni és végrehajtani. Szem előtt kell tartani, hogy a felkészítés nemcsak gyakorlásból és lövészetből áll, hanem

didaktikai célja is van. A hallgatói kiképzőknek el kell sajátítaniuk a lőfegyverkezelés oktatásának és a hibák kijavításának képességét, majd aktívan be kell őket vonni a foglalkozások megtartásába, mert ezáltal többszörösére növelhető az oktatás hatékonysága. Az oktatóknak, kiképzőknek szintén érdemes továbbfejleszteniük didaktikai képességeiket, hiszen tőlük sem csupán a fegyverkezeléshez való magas szintű hozzáértés az elvárás. Bemutattam, hogyan lehet az elsősök fizikai képességeit szakszerűen fokozni, és javasoltam a lökiképzést végző oktatók és a hallgatói kiképzők számára az erre szolgáló eszközök újbóli, bátran történő alkalmazását. Dolgozatomban rámutattam a hallgatói kiképzők valóságtól kissé elrugaszkodott énképére a feladataik tekintetében, illetve hogy a részükre meghatározott tiltások, korlátozások csupán a valódi probléma tüneti kezelését szolgálják. Első számú feladat kell hogy legyen a hallgatói kiképzők feladataikról alkotott elgondolásának a pontos tisztázása. Amennyiben ez megvalósul, kevésbé lesz szükség az őket érintő korlátozásokra.

Fenti gondolatokkal igyekeztem az alapkiképzés, azon belül a lökiképzés-foglalkozások hatékonyságát növelni, az elsősök fizikális és fegyverkezelési képességeinek fejlődéséhez akár hosszú távon hozzájárulni.

Felhasznált irodalom

- ÁGOSTON György (1973): *Nevelélmélet*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- BEZERÉDI Imre (2024): A rendvédelmi tisztjelöltek fegyelmezése és a rendészeti szocializáció kapcsolata. *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*, 12(2), 88–118.
- DÉVA Mária – PAPP Éva – MÁRTON Gyöngyvér – BODÓÉ NEBELLA Judit szerk. (1992): *Magyar Larousse Enciklopédia*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- HARSÁNYI László (2016): *Edzéstudomány*. Budapest: Dialóg Campus.
- KOVÁCS Gábor (2020): A Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Kar alapkiképzés intenzív szakaszának teljesítésével kapcsolatos hallgatói vélemények összegző vizsgálata 2012–2019 között. *Magyar Rendészet*, 20(3), 163–178. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2020.3.10>
- KOVÁCS István (2019): Egy valós kihívás: toborzás vezetői szemmel. Avagy hogyan tehető vonzóbbá a rendőri hivatás a pályaválasztás előtt álló Z generáció számára? *Rendőrségi Tanulmányok*, 2(2), 75–138.
- LEHOCZKI Ágnes (2023): *Intézkedéskéleltan intenzív stresszhelyzetben*. Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal. Online: <https://rtk.uni-nke.hu/document/rtk-uni-nke-hu/Int%C3%A9zke%C3%A9s%C3%A9lektan%20intenz%C3%ADv%20stresszhelyzetben%20-%20Lehoczki.pdf>
- MOLNÁR Andor – ORBÁN Kornélia – DORKA Péter (2013): *Motoros képességek és tesztek, edzéstechnikai alapok*. Jegyzet, VI/1.
- NAGY-TÓTH Nikolett Ágnes (2021): *A rendészeti alapkiképzés utolsó hetét kezdték meg a hallgatóink*. NKE RTK, 2021. szeptember 22. Online: <https://rtk.uni-nke.hu/hirek/2021/09/22/a-rendeszeti-alapfelkezes-utolso-hetet-kezdték-meg-a-hallgatoink>
- Rapid e-Learning módszertan v.2. (2017). Online: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/ef5f4e36-8f26-49ab-83cc-066417053b2b/O8-RELM_methodology_HU_web.pdf
- SCHNEIDER, Walter – SHIFFRIN, Richard M. (1977): Controlled and Automatic Human Information Processing: I. Detection, Search, and Attention. *Psychological Review*, 84(1), 1–66. Online: <https://doi.org/10.1037/0033-295X.84.1.1>

Tanórarend az RKNIB48 Alapkiképzés tantárgy és egyben a 2024. évi rendészeti alapfelkészítés 6 hetes intenzív szakaszának időtartamára. Szám: NKE/09369-16/2024.

TSATSOULINE, Pavel (2009): *A meztelen harcos*. Budapest: Jaffa.

OAS – Anatomy of a Terror Organisation

Tamás KOVÁCS¹

The Organisation Armée Secrète (Secret Army Organisation, OAS) was a prominent French terrorist organisation that operated during the 1960s. The organisation's establishment is inextricably linked to the Algerian War. A significant proportion of the French military elite and the French population resident in Algeria opposed the country becoming an independent state. Following the protracted nature of the conflict, the newly elected French President, Charles de Gaulle, resolved to conclude the War in Algeria. This, of course, meant that Algeria would no longer be a French colony. Nevertheless, the decision was not universally accepted. In particular, the French settlers in Algeria and members of the army and the Foreign Legion felt that some action was necessary to maintain Algeria's status as a French territory. These forces ultimately gave rise to the Organisation de l'Armée Secrète (OAS).

The objective of this study is to examine the factors, both positive and negative, that contributed to the formation of the OAS. Furthermore, this study aims to identify the reasons behind the organisation's lack of success. Finally, the fate of the OAS leaders following the fall of de Gaulle will be discussed.

The study is mainly based on a review and analysis of the literature. It should be noted that, with the passage of time, an increasing number of sources and documents have become available, including memoirs. At the same time, it is a fact that a considerable amount of information has already been published in the press or news reports.

This study examines the history of the OAS in the context of social change and its impact on politics. The study emphasises the significance of counterintelligence services and the practice of counterintelligence in general.

It demonstrates that in the absence of robust social support for an organisation or an idea, using terror to alter societal opinion is not a viable strategy. The French population disagreed with its stated objectives and did not support the OAS. Additionally, the OAS leadership could not discern that a considerable

¹ Associate Professor, Ludovika University of Public Service, Law Enforcement Faculty, Department of Law Enforcement Theory and Law Enforcement History, e-mail: kovacs.tamas@uni-nke.hu

proportion of the French military supported President de Gaulle, with no inclination to depose or assassinate him.

Keywords: French, Algeria, terrorism, far-right movement, anti-communism, counterintelligence, coup d'état

Background

France emerged from the Second World War as a dominant global power. Moreover, France appeared to have regained its former strength, at least in the eyes of many observers. One indication of this was that France was elected to become a permanent United Nations Security Council member. While these accomplishments were largely contingent upon the backing of the United States and the United Kingdom, they were nevertheless significant. Evidently, the world preceding the War would diverge significantly from the post-war global order. It was similarly evident that the United States of America and the Soviet Union, as the two dominant global powers, would significantly influence the course of world events. However, a significant proportion of the French elite believed that France's international influence and status would remain unaltered.

The subsequent Republic IV (1947–1959) was characterised by significant political instability. Without delving into the minutiae of French domestic politics, it is noteworthy that the country experienced 21 prime ministers over this 12-year period. In other words, the average tenure of a prime minister was less than six months.²

Nevertheless, it became evident that the French expectations had not been met. Concurrently, the independence movement in the French colonies was gaining momentum. The political demands in Asia soon led to armed conflict, manifesting as the First Indochina War (French–Indochina War), which commenced in September 1945 and continued until 1954. The protracted and ultimately unsuccessful war exacted a significant financial toll on the French state, in addition to causing considerable damage to its international prestige. It became increasingly evident that France was unable to sustain its colonial empire, not only in Asia but also in Africa. The 1950s witnessed the emergence and consolidation of independence movements in numerous locations. France faced mounting challenges to its authority in Morocco, Tunisia, and Algeria. A review of the historical record reveals that the declining European power relinquished its control over Morocco and Tunisia with relative ease. However, the situation in Algeria was markedly different. What, then, were the reasons for this discrepancy? The answer is straightforward. Algeria was the inaugural colony of the French colonial empire, colloquially referred to as the “second French colonial empire”. Therefore, the discussion is not merely an emotional attachment to Algeria; it also encompasses the millions of French colonists (and their descendants) who resided in Algeria. Such individuals were designated as “pied-noirs”.³

² PICKLES 1976: 151–164; CLAYTON 1994: 28–40.

³ CLAYTON 1994: 147–167; BUISSON 2009.

The War commenced on 1 November 1954, when the National Liberation Front (FLN) initiated an attack on civilian and military targets throughout Algeria. Of the approximately 70 targets attacked, 10 individuals were killed by Algerian guerrillas/freedom fighters. The day has become a significant date in Franco–Algerian history, known as “Toussaint Rouge” or “Red All Saints’ Day”. On the same day, Mohamed Aïchaoui made a public appeal from Cairo for Algerian Muslims to join the struggle against the French. The French government responded with alacrity to this development. François Mitterrand, Minister of the Interior deployed two companies of the *Compagnies Républicaines de Sécurité* to Algeria. Subsequently, a further paratrooper unit was deployed to Algeria. On 12 November 1954, the French Prime Minister, Pierre Mendes France delivered a speech to the National Assembly, declaring that the attacks would not be tolerated and that the Algerian departments were part of the French Republic. “They have long been part of the French nation and are irrevocably French.”⁴ However, the conflict commenced in 1954 and resulted in several casualties. French troops were unrelenting in their efforts to subdue the Algerian Resistance, at times resorting to tactics that were perceived as terroristic. The memory of these methods continued to have a detrimental impact on relations between the two countries in the 1980s and 1990s.

By 1954–55, it was evident that this war would be characterised by significant bloodshed and results in considerable financial expenditure. Furthermore, the conflict was indirectly linked to the Algerian War.

The year 1956 presented a novel challenge to French policy. On 26 July 1956, Egyptian President Nasser nationalised the Suez Canal. Although the canal belonged to the interests of the British, Nasser’s growing popularity in the Arab world was already a cause for concern among French leaders. It seems plausible to suggest that he may have directly supported the Algerian FLN, although it is more likely that he did so indirectly. The aim of this article is not to provide a detailed account of the historical and contextual background of the 1956 Suez Crisis. However, the event was related to the Franco–Algerian War insofar as the U.S. supported it for various reasons.

Nevertheless, it was not in support of the Franco–British–Israeli alliance. Indeed, Saudi Arabia’s announcement of an oil embargo against the United Kingdom and France placed significant pressure on the two countries. It represented a further challenge to the British and French superpower status. Following the events of 1956, relations between Paris and Washington, which had previously been characterised by a degree of contention, underwent a prolonged period of deterioration.⁵

On 24 May 1958, French paratroopers landed in Corsica from Algeria and proceeded to capture the French island in a bloodless operation codenamed “Operation Corse”. Subsequently, preparations were made in Algeria for an operation codenamed “The Resurrection”. This operation aimed to capture Paris and overthrow the French government with the assistance of paratroopers and armoured units. Operation Rising was to be carried out in the event of one of three contingencies:

⁴ GULLEY 2018: 28.

⁵ CLAYTON 1994: 125–133.

if the parliament did not approve General de Gaulle as leader of France if General de Gaulle requested military assistance to seize power, or if it appeared that the French Communist Party was trying to seize power in France⁶

Nevertheless, General de Gaulle was reinstated to power on 29 May, rendering the deployment of military forces unnecessary. He established the fundamental principles of the Fifth Republic, which was subsequently approved by referendum. De Gaulle became the inaugural President of the Fifth Republic. Due to the new constitution, his powers were considerably more extensive than those of his predecessors. However, the most significant challenge for the nascent government was the Algerian conflict, which had implications for both domestic and foreign policy.⁷

Concurrently, the Suez War had a profound effect on French domestic politics. However, the majority of French army officers perceived that they had once again been “betrayed” by the politicians and diplomats in Paris. They believed they were on the verge of victory once more, as had been in Vietnam in 1954, where they had also been betrayed. Consequently, it was determined that the Algerian conflict must be pursued with even greater resolve. Concurrently, the general staff of the French army had been finally depoliticised, and it was now deemed necessary and practical to assume control of the political leadership. In conclusion, the Suez Crisis fostered military disillusionment with the Fourth Republic, ultimately leading to its collapse.⁸

A series of events began to unfold in the Spring and Summer of 1958. On 13 May, elements of the right-wing assumed control of the government in Algiers and called for the formation of a government of public security under the leadership of General de Gaulle. Massu assumed the role of President of the Public Security Committee and emerged as a prominent figure in the rebellion. General Salan assumed control of the Committee of Public Security, which had been established to overthrow civilian rule. He proceeded to advance the junta’s demands that French President René Coty appoint de Gaulle as head of a government of national union, thereby conferring upon him exceptional powers to “prevent desertion”. The situation in Algeria was as follows: Salan declared on the radio that the army had “temporarily assumed responsibility for the fate of French Algeria”.

However, General de Gaulle could return to power on 29 May without the necessity for military intervention. He established the fundamental tenets of the Fifth Republic, which was subsequently ratified by popular referendum. Consequently, De Gaulle became the inaugural President of the Fifth Republic. Moreover, the new constitution bestowed upon him a degree of authority considerably more extensive than that held by his predecessors. However, the most significant challenge for the newly formed government was the ongoing conflict in Algeria, which had domestic and foreign policy implications.

It was a reasonable assumption that the French military elite would support de Gaulle. He was a prominent figure in the Resistance, a staunch patriot, and a widely

⁶ JACKSON 2018: 70–79; PICKLES 1976.

⁷ GALULA 2006: 233–240; FAIVRE 2006.

⁸ CLAYTON 1994: 138, 206; PICKLES 1976.

revered national icon. Additionally, it appeared logical for the French military elite that de Gaulle would endorse the Algerian conflict, given his espousal of the “*Algérie française*” doctrine. However, de Gaulle was a cautious politician. He attempted to ascertain the actual circumstances prevailing in Algeria before arriving at a decision. In 1959, the President proposed that Algeria should have the right to determine its future. Many met this decision with surprise, yet a similar number of individuals also perceived it as a betrayal. Furthermore, despite the failure of the so-called “pied-noir rebellion” of 1960, it was evident that a significant proportion of the population did not endorse de Gaulle’s Algerian policy.⁹

A path to the establishment of the organisation of OAS

In a referendum on Algerian independence held on 8 January 1961, nearly 75% of mainland France and Algeria voters favoured Algerian independence. Subsequently, clandestine discussions commenced between the French government, led by Michel Debré, and the Provisional Government of the Republic of Algeria (GPRA). However, following seven years of conflict, several high-ranking officers in the French military believed they were on the cusp of military victory. They considered the cessation of hostilities to be a betrayal of their oaths of allegiance. Consequently, if General de Gaulle were to endorse Algerian independence, they would view him as a traitor and seek to oppose him.¹⁰

It is pertinent to mention that the Algerian judicial police and intelligence services have conveyed comprehensive information to the Gaullist authorities indicating that certain military leaders and soldiers are discontented with the President’s policies and, consequently, consider it justifiable to take action against him. In the preceding year, the French secret services had already indicated that Colonel Antoine Argoud had approached Michel Debré to request a policy change, stating that the government would be overthrown if this were not granted. In 1960, tensions continued to mount, with the possibility of a coup d’état being widely discussed among the military. It became evident that there were proponents of a coup not only in Algeria but also on the mainland, as evidenced by the involvement of the Military School, Saint-Cyr.

On the day before the coup, Louis Joxe and Pierre Messmer, the Algerian Ministers of the Interior and the Armed Forces, were again informed of the possibility of a coup d’état. It is also worth noting that certain security measures had already been taken to ensure the safety of General de Gaulle.

The coup d’état finally took place on 21 April 1961 and lasted about five days, until 26 April. The coup was known by several names, including the Putsch d’Alger/Coup d’État d’Alger/Putsch des généraux. Four five-star generals (Général d’Armée) were identified as the main instigators of the coup: Maurice Challe, Edmond Jouhaud, Raoul Salan and André Zeller. On the other hand, General Jacques Massu refused to take part in the coup, although he was offered the role of leader. It should be noted, however, that other

⁹ SHEPARD 2006; JACKSON 2018.

¹⁰ ABRAMOVICI 2011: 77–88; FAIVRE 2006; MICHELETTI 2002.

generals were also involved in the coup, namely Paul Gardy and Jacques Faure. Thus, there were several generals involved. Three of the four leading putschist generals were stationed in Algeria during the Algiers coup of 13 May 1958, which eventually brought General de Gaulle to power.¹¹

The objective of the putschists was straightforward: to maintain Algeria as a French colony at all costs. In order to achieve this, it was necessary to remove the French President. The generals who orchestrated the coup, however, erred in their calculations. The coup was unsuccessful, with neither the entire army nor a significant proportion of the population supporting the plotters. Those involved in the coup were duly tried and convicted.

Nevertheless, it was evident that the OAS and its supporters would not cease their efforts. The OAS could rely on the *pied-noirs*, who in turn could rely on the OAS. By the spring of 1962, it was evident that the prospect of Algeria becoming an independent state within a few months was highly unlikely. From this perspective, the OAS's decision to launch an insurrection on 19 March 1962, despite its relatively limited scope, can be seen as a desperate measure.¹²

The OAS leadership resolved to engage in combat within the Bab El Oued citadel. It is worth mentioning that European workers previously inhabited the area of Bad El Oued.

Primarily, the French gendarmerie and army, in conjunction with the so-called OAS Commando Delta, fought the Battle of Bab El Oued. The battle resulted in the deaths of 15 French soldiers and 20 OAS members, with approximately 150 individuals sustaining injuries. The French authorities were unwavering and took action against local OAS members and commanders. On 25 March 1962, General Edmond Jouhaud (commander of the OAS branch in Oran) was apprehended at the Hôtel Panoramic d'Oran, along with his adjutant, Commander Julien Camelin.¹³

On 3 June 1962, France recognised Algeria's independence, and Algeria itself declared it on 5 July. The Algerian War thus ended *de facto* and *de jure*. The OAS lived on, but now it had to formulate a new strategy and objectives.

However, let us face it: the OAS has achieved almost no tangible success. The general coup d'état associated with the OAS has failed, and the open revolt has produced no results. Nor can we hide the fact that the word 'secret' was used in the name of the organisation, but it was no secret. Nothing shows this better than the fact that the French security services were aware of the conspiracies within the army from the very beginning and kept an eye on them. Perhaps it is safe to say that the Service de Documentation Extérieure et de Contre-espionnage (SDECE) was infiltrated into the OAS from the beginning.¹⁴

¹¹ ABRAMOVICI 2011: 90–92; DURANTON-CRABOL 2012: 19.

¹² DURANTON-CRABOL 2012: 232.

¹³ BUISSON 2009; CLAYTON 1994.

¹⁴ RUSCIO 2015.

OAS – the organisation

The OAS is estimated to have some 1,000–1,500 active members, including soldiers, civilians, women, young and old. In other words, it was a socially heterogeneous organisation.

It could be noted, however, that among the military, it was mainly elite soldiers such as legionnaires or paratroopers who joined the OAS, but very few sailors, for example. The state of mind of the soldiers who joined the movement is illustrated by the testimony of Commander Hélié Denoix de Saint Marc at his trial, who said that it was a question of preserving French sovereignty, the fight against communism and the desire to ensure that the Algerian War was not unnecessary.¹⁵

The civilians were mainly employees, middle managers, merchants and industrialists, with few executives or professionals. Women joined the organisation mainly to deliver mail and money.

Concerning the political sensibilities of OAS members, Guy Pervillé distinguishes three main currents: a neo-fascist current inspired by the Young Nation, a traditionalist current close to the Poujadist movement or the weekly *Rivarol*, but sometimes also to Catholic traditionalism, and finally, a nationalist current. However, it would be simplistic to think of the OAS as simply an extreme right-wing organisation. Many of its members of a certain age were former resistance fighters. In other words, the organisation was politically heterogeneous.

As we have noted, the OAS was a heterogeneous organisation. Perhaps a good example of this is the relationship between the OAS, some of whose members held anti-Semitic views, and local Jewry. The FLN's attacks also targeted synagogues and rabbis: in January 1962, the FLN carried out attacks in the Jewish quarter of Mostaganem. For example, in May, a grenade was thrown at a market in the Jewish quarter of Constantine.¹⁶

Throughout this period, the Jewish community generally remained neutral. The community organisations showed extreme moderation and refused to take a political stand; nevertheless, some of their members participated in the OAS. The Jews who joined organised a Jewish branch of the OAS, the Organisation of the Jewish Secret Army (OASJ), despite the fact that more than one leader or group of the parent organisation was explicitly opposed to it.

The OAS was spearheaded by a group of prominent figures, collectively known as the *Chef principaux*, comprising General Raoul Salan, General Edmond Jouhaud, Colonel Yves Godard, Jean-Jacques Susini and Doctor Jean-Claude Perez. It is evident that the leadership was comprised of a nucleus of seasoned military personnel. As might be expected, the structure of the OAS was based on a military model. It is evident that the OAS was structured on a territorial basis, which was a logical consequence of its formation. Consequently, the following branches were established:

The OAS was structured into three main branches, each comprising several sections. The French Algerian branch, for instance, included the following sections: Organisation

¹⁵ BUISSON 2009.

¹⁶ DURANTON-CRABOL 2012: 94–96.

des Masses (Mass Organization), Action Psychologique Propagande (Psychological Warfare & Propaganda), and Organisation, Intelligence & Planning.

The Metropolitan (French) and Spanish branches were structured similarly.¹⁷

OAS in action

If we look at the OAS in practice, between May 1961 and May 1963, the OAS/CNR was responsible for 12,000 bomb explosions, 2,000 attacks and 1,400 deaths, mainly in Algeria and France. It is clear that the organisation carried out many more operations in Algeria. However, it should also be noted that the French special services also carried out active operations against the OAS. This was the case when, on 25 February 1963, the French services captured and kidnapped Colonel Antoine Argoud in Munich who had already participated in the so-called “coup d’état of the generals”.¹⁸

It was much more difficult for the OAS to gain support in France. It is not only a question of financial support but also of weapons, information or, for example, hiding places.

One of the most notable actions undertaken by the OAS was the attempted assassination of President de Gaulle on 22 August 1962. The operation was codenamed “Charlotte Corday” within the OAS, while it is known colloquially as the Petit Clamart assassination attempt. Lieutenant-Colonel Jean Bastien-Thiry was the organiser of the operation, and he was not the first to organise an assassination attempt against the General. He had previously organised the assassination attempt of 8 September 1961, which was ultimately foiled by the SDECE.¹⁹

In the Petit Clamart endeavour, Bastien-Thiry’s role was not merely that of an organiser; he was also an active participant. He observed the road and signalled the arrival of the President’s vehicle by waving a newspaper. In total, the execution team, comprising more than ten individuals, discharged more than 180 rounds at the presidential vehicle yet failed to strike de Gaulle. Three members of the assassination team were of Hungarian nationality: Lajos Marton, Gyula Sári and László Varga.²⁰ Gyula Sári was a member of the 2nd Parachute Regiment of the Foreign Legion. At the same time, Marton had previously served as a professional officer in the Hungarian People’s Army before emigrating to France in 1956. All those involved in the assassination attempt were apprehended and subsequently convicted. It is noteworthy that the special military tribunal (Cour militaire de justice), which handed down the verdict, was established by decree of President de Gaulle with the judges who presided over each case being appointed by the President. Bastien-Thiry, the principal organiser was sentenced to death. It is noteworthy that Bastien-Thiry’s father, Lieutenant-Colonel Pierre Marie Bastien-Thiry was a staunch supporter of De Gaulle, as was his son. The stern father did not forgive his son for his attempt on de Gaulle’s life and wrote to the President requesting clemency. However, the letter was not received

¹⁷ DÉROULÈDE 1997; PÉREZ 2006; QUIVY 2003.

¹⁸ DEMOUGIN 2005; QUIVY 2003.

¹⁹ DÉROULÈDE 1997; PÉREZ 2006.

²⁰ DELARUE 1981.

until the morning of Monday, 11 March 1963, by which time the sentence had already been carried out. Lajos Marton was also sentenced to death but was not executed and was later pardoned.²¹

Nevertheless, the OAS appeared to have ceased to function effectively. A significant number of its supporters were compelled to leave France, and the OAS itself commenced an internal search for traitors. To illustrate, an OAS member assassinated banker Henri Lafond, who had provided financial support to the organisation but declined to testify in the trial of its organiser, Bastien-Thiry.²²

Afterlife

It is legitimate to ask why the OAS did not survive. Why can't we read about the '60s or '70s? There are, of course, several answers. One is that the long and expensive wars exhausted France. And it is worth noting that the student revolts of '68 foreshadowed a very different kind of France from the one the OAS leaders believed in. The second reason may be that the SDECE worked so effectively against the OAS that it suffered so many losses that it was essentially unable to carry out any operations after 1965. A third reason is that the main target, President de Gaulle failed and finally resigned from the presidency in 1969. However, while de Gaulle was still President, a law was passed whereby de Gaulle pardoned the imprisoned members of the OAS in a law of July 1968.²³

The putschist generals who were still alive in November 1982 were reintegrated into the army by another amnesty law. Consequently, Raoul Salan, Edmond Jouhaud and six other generals were permitted to rejoin the French army. This raises the question of whether the OAS file was then closed or whether the OAS is now regarded as a part of French history. This may be the case, given that the leaders of the OAS are no longer alive, just as President de Gaulle died in 1970. Furthermore, Algeria's independence is no longer questioned.

Nevertheless, on social media, specifically on Facebook, there is a distinct page entitled "OAS Vaincra" (OAS Will Win): <https://www.facebook.com/OASVAINCRA/about/>. The page has been active since 2015, according to the available data. The reasons for its establishment and the functions it performs remain unclear. It may have been created to satisfy various needs, including nostalgia, commemoration, or protest. However, it is challenging to determine the precise motivations behind its creation.

Given these considerations, it is worth questioning whether history has reached a definitive conclusion.

²¹ DELARUE 1981.

²² DURANTON-CRABOL 2012.

²³ JACKSON 2018.

References

- ABRAMOVICI, Pierre (2011): *Le Putsch des Généraux: De Gaulle contre l'armée (1958–1961)*. Fayard.
- BUISSON, Patrick (2009): *La Guerre d'Algérie*. Albin Michel.
- CLAYTON, Anthony (1994): *The Wars of French Decolonization. Modern Wars in Perspective*. London – New York: Longman.
- COGAN, Charles (2007): 'Stay-Behind' in France: Much Ado about Nothing? *Journal of Strategic Studies*, 30(6), 937–954. Online: <https://doi.org/10.1080/01402390701676493>
- DELARUE, Jacques (1981): *L'O.A.S. contre de Gaulle*. Fayard.
- DEMOUGIN, Jacques (2005): *Les mensonges de la guerre d'Algérie*. France Loisirs.
- DÉROULÈDE, Arnaud (1997): *OAS. Étude d'une organisation clandestine*. Curutchet.
- DURANTON-CRABOL, Anne-Marie (2012): *L'OAS La peur et la violence*. Andre Versailles.
- FAIVRE, Maurice (2006): *Le renseignement dans la guerre d'Algérie*. Lavauzelle.
- GALULA, David (2006) [1963]: *Pacification in Algeria, 1956–1958*. Santa Monica, CA: RAND Corporation.
- GULLEY, Paige N. (2018): Nineteenth-Century French Discourse on Algeria and Its Consequences. *Voces Novae*, 10(1). Online: <https://digitalcommons.chapman.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1124&context=vocesnovae>
- JACKSON, Julian (2018): *De Gaulle*. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.
- MICHELETTI, Claude (2002): *Fors l'honneur. La guerilla OAS à Oran en 1961–1962*. Curutchet.
- PÉREZ, JC. (2006): *Vérités tentaculaires sur l'OAS et la guerre d'Algérie*. Dualpha.
- PICKLES, Dorothy M. (1976): *France, the Fourth Republic*. London: Greenwood Press.
- QUIVY, Vincent (2003): *Les Soldats perdus. Des anciens de l'OAS racontent*. Seuil.
- RUSCIO, Alain (2015): *Nostalgie. L'interminable histoire de l'OAS*. La Découverte. Online: <https://doi.org/10.3917/dec.rusci.2015.01>
- SHEPARD, Todd (2006): *The Invention of Decolonization. The Algerian War and the Remaking of France*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.

Recenzió dr. Nyeste Péter *A bűnüldözési célú titkos információgyűjtés története, rendszerspecifikus sajátosságai, szektorális elvei*¹ című doktori (PhD) értekezéséről

BÁLINT Tamás²

Az első demokratikus államok megalakulása óta kérdésként vetődik fel, hogy az állam hogyan és milyen mélységben korlátozhatja az alapvető jogokat. A titkos információgyűjtés, más néven hírszerzés kulcsfontosságú szerepet játszik mind a hadtudományban, mind a bűnüldözésben.

A nemzetbiztonsági érdek mentén folytatott tevékenység sikeres végrehajtása érdekében az arra felhatalmazással rendelkező szervezetek nemzetbiztonsági célú jogkorlátozást vezetnek be, amely a titkos információgyűjtésben testesül meg. Az e körben alkalmazott összes eszköz és módszer tekintetében igaz, hogy azok alkalmazási szabályai megállapításakor jelentős alkotmányjogi garanciák meghatározása szükséges, mivel ezek bevezetése az érintett tudta nélkül történik, így általa kezdeményezett jogorvoslat nem valósulhat meg. Szintén az összes eszköz és módszer tekintetében igaz, hogy általánosságban az emberi méltóságból levezethető, a magánszféra védelmét érintő alapvető jogot korlátozza.

A magánszférához való jogból levezethető többi alapvető jog, úgymint a magán- és a családi élet, az otthon, a kapcsolattartás és a jó hírnév tiszteletben tartásához való jog, továbbá a személyes adatok védelméhez fűződő önrendelkezési jog sérülhet a titkos felderítés során.

A titkos felderítés tágabb fogalmába sorolható a nemzetbiztonsági, a terrorelhárítási és a rendészeti célú titkos felderítés, amelyeknek célja nem a büntetőeljárás előkészítése – a későbbiekben a megszerzett információk ekként is hasznosíthatók –, hanem a nemzetbiztonsági, terrorelhárítási és rendészeti eszközökkel végrehajtható hatósági intézkedések megalapozása.³

¹ NYESTE 2016.

² Doktori hallgató, Nemzeti Köszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola, e-mail: balint.tamas@stud.uni-nke.hu

³ FINSZTER 2024: 970.

A titkos felderítés szűkebb fogalmába tartozik a bűnüldözési célú információszerzés, amelynek rendszertani helye a büntetőeljárás.⁴

Maga *A bűnüldözési célú titkos információgyűjtés története, rendszerspecifikus sajátosságai, szektorális elvei* című dokumentum egy doktori (PhD) értekezés, amely a bűnüldözési célú titkos információgyűjtés történetét, rendszerspecifikus sajátosságait és szektorális elveit tárgyalja. Az értekezés szerzője dr. Nyeste Péter rendőr alezredes, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Bűnügyi és Gazdaságvédelmi Tanszék docense, aki 2016-ban az egyetem Hadtudományi Doktori Iskolájában készítette tudományos munkáját.

A dolgozat részletesen bemutatja a titkos információgyűjtés fejlődését a 19. századtól napjainkig, különös tekintettel a magyarországi rendészeti és állambiztonsági hírszerzésre.

Az értekezés három fő részből áll: az első rész a történeti áttekintést tartalmazza, a második rész a szocialista időszakot és a rendszerváltást követő időszakot vizsgálja, míg a harmadik rész a jelenlegi rendszert és annak nemzetközi összehasonlítását tárgyalja.

A szerző kutatásának célja a bűnüldözési és állambiztonsági célú titkos információgyűjtés rendszerspecifikus sajátosságainak és szektorális felosztásának tudományos vizsgálata és nemzetközi összehasonlító elemzése. Az értekezés részletesen elemzi a bűnüldözési célú felderítés és a nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtés közötti különbségeket és hasonlóságokat, valamint javaslatokat tesz a hazai bűnüldözési célú felderítés reformjára.

Az értekezés első része a hazai bűnüldözési és állambiztonsági célú titkos információgyűjtés fejlődésének szakmatörténeti áttekintését tartalmazza a 19. századtól a II. világháború végéig. A fejezet bemutatja az első büntetőeljárás törvény alapján nyomozáshoz és annak előkészítő részeként végezhető puhatoláshoz, azaz „előnyomozáshoz” tartozó feladatokat és az ezzel kapcsolatos korabeli gyakorlati nyomozástani taktikai szabályokat.

A szerző által végzett kutatás alapján meghatározható, hogy a korabeli büntetőeljárás törvény, a bűnvádi perrendtartás nem szabályozta részletesen a nyomozás puhatoló részét, mivel úgy gondolták a jogalkotók, hogy a bizalmasan végrehajtott előnyomozásról, puhatolásról az érintettek és kívülállók nem szereznek tudomást, ezért számukra nem okoz jogsérelmet a tevékenység, ezért a bizalmas módon, fedetten végrehajtott nyomozati technikák kivitelezését a nyomozók, detektívek, illetve parancsnokaik józan belátására bízta a jogalkotó.

Az értekezés második része a hazai bűnüldözési és állambiztonsági célú titkos információgyűjtés átalakulásának rövid szakmatörténeti áttekintését tartalmazza a II. világháború végétől a rendszerváltásig, amely során a szerző feltárja és elemzi az államvédelmi, állambiztonsági és a bűnüldözési célú felderítő (operatív) tevékenységet, megvizsgálja a nyomozás szerepét, jelentőségét a szocialista büntetőeljárásban és a büntetőeljáráson kívüli „bizonyítás” (operatív bizonyítás) eszközrendszerét a bizalmas nyomozás és az operatív feldolgozás során.

A szerző kutatásai útján bizonyítottá vált, miszerint a II. világháborút követően a titkos információgyűjtő tevékenységet az áttekintett jogszabályok, tankönyvek, szabályzatok feladatai alapján a szovjet mintára felállított, az ideológiai, politikai rendszert kiszolgáló államvédelmi egységek állambiztonsági (nemzetbiztonsági) célú titkos információgyűjtő

⁴ FINSZTER 2024: 970.

(operatív) tevékenységének dominanciája jellemezte. A bűnüldözési célú titkos információgyűjtés viszont másodlagossá vált az állambiztonsággal szemben, és a bűnüldözési jellegű operatív tevékenység is elsősorban a társadalmi tulajdon elleni bűnözésre koncentrált.

A titkos információgyűjtés feladatai által támasztott információs igények kielégítése érdekében működtetett úgynevezett hálózat képezte a bűnüldözési célú hírszerző tevékenység alapelemét. Az operatív tevékenységeket szabályozó határozatok és utasítások minősítettek voltak, és törvényi szintű szabályozásuk nem volt.

Az értekezés harmadik része a bűnüldözési és nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtés jellemzőit tárgyalja az 1990-es évektől napjainkig, amelynek során a szerző összehasonlítja a bűnüldözési célú felderítés és a nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtés fontosabb, rendszerspecifikus sajátosságait. Feltárja a bűnüldözési célú felderítés szektorális feladatait, és meghatározza a stratégiai célú hírszerzési feladatokból a bűnüldözési célú stratégiai hírszerzést mint a bűnüldözési felderítés új, szektorális jellegű elemét.

A fejezetben a rendszerváltástól eltelt időszak „titkos” információgyűjtő és adat-szerző tevékenységére vonatkozó hazai szabályozás legfontosabb elemeit tárgyalja a szerző.

A rendszerváltást követő, néhány fontosabb titkos információgyűjtésre vonatkozó elméleti nézet bemutatását követően a szerző kritikai megjegyzéseket fogalmaz meg ezekkel szemben. Bemutatja a hazai bűnüldözési és nemzetbiztonsági célú „titkos információgyűjtés” fontosabb, szektorspecifikus jellemzőit, mint például a bűnüldözési/nemzetbiztonsági hírszerzés, elhárítás, speciális, fedett nyomozási tevékenységek.

A kutatás során a szerző elemzi az államvédelmi, állambiztonsági és bűnüldözési célú felderítő tevékenységeket, valamint a nyomozás szerepét és jelentőségét a szocialista büntetőeljáráásban.

Az értekezés negyedik részében a szerző összehasonlító elemzést hajt végre az Európai Unió tagállamaiban végzett speciális, fedett nyomozási tevékenységek bemutatásával, ami alapján részletesen elemzi az európai tagállamokban kialakult speciális, fedett végrehajtású nyomozási és bűnüldözési hírszerzési lehetőségek rendszerét, amelyeket az Európai Bizottság több szakmai dokumentumban feldolgozott. Az elemzés szerint a tagállamokban elég heterogén az „előnyomozási tevékenység” szabályozása és elnevezése, de nagyjából hasonló speciális, fedett eszköztárat használnak. A szerző által végzett kutatás során megvizsgált összes tagállami szabályozásban csak abban az esetben kerülhet sor speciális, fedett nyomozási tevékenységekre, ha az konkrétan, törvényben meghatározott bűncselekmények megelőzése, felderítése, nyomozása érdekében szükséges, és arányos az elérendő céllal.

Az értekezés ötödik részében a szerző külföldi bűnüldözési hírszerző és rendészeti modelleket elemez. Kutatásai nyomán kifejtett álláspontja szerint a bűnüldözési célú hírszerzés stratégiai hírszerzésre és egy elsődleges információ-ellenőrző taktikai jellegű hírszerzésre bontható, ami alapján különféle rendészeti–hírszerző modelleket vizsgál, beleértve a közösségi rendszerten alapuló hírszerzési modellt, a problémaorientált rendszert, a hírszerzés alapú rendszert és a prediktív rendszert.

A fejezetben részletesen elemzi a svéd, a finn és az angol nemzeti hírszerzési modelleket, valamint az amerikai hírszerzési egységekre és magára a hírszerzési eljárásra vonatkozó ajánlásokat.

Az értekezés szerzője több hasonlóságot is kiemel a nemzetközi modellek között a bűnüldözési és hírszerzési tevékenységek terén. Az egyik fő hasonlóság,

hogy a tagállamokban nagyjából hasonló speciális, fedett eszköztárat használnak, és az alkalmazásukhoz kapcsolódó speciális ismeretek és taktikák belső használatú információk.

Az értekezés szerzője több különbséget is kiemel a nemzetközi modellek között a bűnüldözési és hírszerzési tevékenységek terén. Az egyik fő különbség az „előnyomozási tevékenység” szabályozása és elnevezése, amely tagállamonként eltérő lehet.

Az értekezés hatodik részében a szerző javaslatot tesz a nemzetközi minták és a hazai szabályozás alapján egy hazai bűnüldözési célú hírszerzési modell kialakítására és a bűnüldözési célú felderítés új szabályozási elemére, az előzetes nyomozásra.

A javaslatok megvalósulása esetén a büntetőeljárás és a vonatkozó ágazati törvények módosításával és annak gyakorlati hatályosulásával az eljárási szerepkörök egyértelművé válnak. Ennek hatására a bűnüldöző hatóságok a törvényekben meghatározott szakmai feladataikat maximális hatásokkal tudják végrehajtani, az ügyész és a nyomozási bíró felügyelete, illetve rendelkezései szerint. A javasolt bűnüldözési hírszerzési modell szervezeti kialakítása – *hatástanulmányok elvégzését követően* – alkalmas lehet a doktori értekezés elkészítésének idejében kodifikáció alatt álló büntetőeljárás törvény⁵ és rendészeti törvényi feladatrendszerekből megfogalmazható és számonkérhető, mérhető, hatékony, törvényes, az alapvető emberi jogokat szükséges és arányos mértékben korlátozó bűnüldözési feladatellátást biztosítani.

Az értekezés szerzője több javaslatot is megfogalmaz a bűnüldözési célú felderítés reformjára vonatkozóan, amely vonatkozásban az egyik legfontosabb javaslat az előzetes nyomozás bevezetése, amely lehetővé tenné a bűnüldöző szervek számára, hogy a büntetőeljárás megindítása előtt titkos információgyűjtési tevékenységeket végezzenek.

A szerző javasolja továbbá a bűnüldözési célú hírszerzési modell kialakítását, amely a rendészeti feladatokat ellátó szervek és az ügyészség jogszabályokban meghatározott feladatait támogatná.

Az értekezés szerzője több kihívást is kiemel, amelyekkel szembesülhetnek a reformok bevezetése során. Az egyik fő kihívás a jogszabályi keretek módosítása és az új eljárási elemek bevezetése, amelyek időigényesek és komplex folyamatot igényelnek. A jogszabályok módosítása során figyelembe kell venni a nemzetközi tapasztalatokat és a hazai jogrendszer sajátosságait, hogy a reformok hatékonyan és törvényesen valósuljanak meg.

Az új eljárási elemek bevezetése során biztosítani kell, hogy az ügyészség megfelelő információkkal rendelkezzen a titkos információgyűjtési tevékenységekről és azok eredményeiről, valamint a reformok bevezetése során figyelembe kell venni az emberi jogok védelmét és a törvényes eljárások betartását, amely vonatkozásban az új eljárási elemeknek és a titkos információgyűjtési tevékenységeknek arányosnak kell lenniük az elérendő céllal, és nem sérthetik az alapvető emberi jogokat.

Jelen recenzió szerzőjének álláspontja szerint a dr. Nyeste Péter által alkotott, jól strukturált, logikusan felépített és alapos kutatási módszertannal elkészített doktori értekezés valóban különösen értékes a rendészeti és állambiztonsági szakemberek számára. A dolgozat egyrészt részletesen bemutatja a titkos információgyűjtés történeti fejlődését, jogi szabályozását és gyakorlati alkalmazását, másrészt mai ismereteink alapján

⁵ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról.

tudjuk, hogy a szerző által megfogalmazott javaslatok jelentős részben megjelentek a jelenleg hatályos, a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény rendelkezései között.

Álláspontom szerint a szerző – aki jelenleg saját doktori tanulmányaim során végzett kutatásom⁶ *társtémavezetője* – doktori értekezése kiváló történeti alapot képez saját kutatásom teljesítéséhez. Értekezésem fogja tartalmazni azon időbeli és módszertani elhatárolást, amely szerint választ kívánok adni azokra a kérdésekre, hogy meddig tart a titkos információgyűjtés és a leplezett eszközök alkalmazásának „határa”, meddig és milyen eljárásjogi garanciák mellett lehet az Alaptörvényben rögzített emberi jogok, szükségesség és arányosság követelményrendszerének figyelembevétele mellett e felderítő tevékenységeket folytatni.

További álláspontom szerint a jelenleg hatályos büntetőeljárás törvény rendelkezései garantálják a titkos információgyűjtés és a leplezett eszközök alkalmazásának ügyészi, illetőleg nyomozási bírói felügyeletét. Azonban még nem megoldott a jelenleg hatályos büntetőeljárás törvény kilencedik fejezetében tárgyalt előkészítő eljárás keretében végzett titkos információgyűjtés és leplezett eszközök alkalmazása során végzett nyomozási cselekmények alkalmával a kontradiktórium érvényesülése céljából egyfajta védői képviselőt biztosítása, amelynek alkalmazására saját értekezésemben fogok részletes indoklással ellátott javaslatot tenni.

Felhasznált irodalom

- BABOS Sándor (2020): Az alapvető jogok korlátozása a nemzetbiztonsági tevékenység során II. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 8(4), 45–58. Online: <https://doi.org/10.32561/nsz.2020.3.5>
- DOBÁK Imre (2019): A titkos információgyűjtés eszközeinek vázlatos struktúrája az állambiztonsági szférában. In DRUSZA Tamás (szerk.): *A magyar elhárítás fejlődése*. Budapest: Dialóg Campus, 125–137.
- DOBÁK Imre (2022): *Nemzetbiztonság a 21. század elején*. Budapest: Ludovika.
- FINSZTER, Géza (2024): A titkos eszközök alkalmazásának jogi alapjai. *Belügyi Szemle*, 72(6), 961–974. Online: <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2024.v72.i6.pp961-974>
- NYESTE Péter (2016): *A bűnüldözési és a nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtés rendszerspecifikus sajátosságai, szektorális elvei*. Doktori disszertáció, Nemzeti Köszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola.

Jogi forrás

2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

⁶ Doktori értekezésem tervezett címe: A titkos információgyűjtés alkalmával szerzett adatok büntetőeljárásban történő felhasználásának jogszabályi keretei, a jogszabályi előírásnak történő megfeleltetésük.

Pénzügyek – Rendőrség(ek) – Eljárások

Recenzió Czene-Polgár Viktória *Beárazva. Pénzügyi bűncselekmények a Rákosi-korszakban* című könyvéről

KOVÁCS Tamás¹

A Nemzeti Emlékezet Bizottságának gondozásában jelent meg Czene-Polgár Viktória *Beárazva. Pénzügyi bűncselekmények a Rákosi-korszakban* című könyve. A szerző hosszú évek óta foglalkozik a korszakkal, illetve az akkor elkövetett pénzügyi bűncselekményekkel. Ha csak a kötet címét, illetve alcímét nézi a tisztelt Olvasó, akkor talán egy száraz pénzügyi jogi könyvre számít. Ezt a gyanút csak megerősíti, hogy a szerző korábban a NAV-nál is dolgozott, jelenleg pedig a Nemzeti Közszerológiai Egyetem Rendészet-tudományi Kar Vám- és Pénzügyőri Tanszékének docense. Szintén erősítené a száraz jogi vonalat, hogy Czene-Polgár Viktória jogi végzettséggel is rendelkezik, de mellette történelmi és szociológusi diplomát is szerzett.

Vagyis joggal gondolhattuk, hogy a szerző komplex módon értelmezi a problematikát, vagy nem „csak” a pénzügyi bűncselekményeket veszi sorra, hanem azokat belehelyezi a Rákosi-korszakba, annak politikai és társadalmi viszonyaiba. Ezek alapján a recenzius sokat várt a kötettől, amely várakozást csak megerősítette a tartalomjegyzék pusztán áttanulmányozása is. Jól látható már ebből is, hogy a könyv logikusan felépített szerkezetű, amely láthatóan leképezte a szerző hármas érdeklődési körét: gazdaság – rendészeti szervek – jogszabályok. A sokak által nem kedvelt, számokat tartalmazó táblázatok és diagrammok – amelyeket a recenzius azonnal elkezdett keresni, amint kézbe vette a könyvet – a munka végén található, s elsősorban az ország gazdasági helyzetét, s főleg a korabeli adózási szerkezetet mutatják be. De a recenzius rossz szokása, hogy nemcsak a tartalomjegyzéket, hanem a felhasznált szakirodalmat és forrásjegyzéket is átnézi. Jelen esetben örömmel tapasztaltam, hogy nemcsak felhasznált szakirodalmat, jogforrásokat vagy sajtóanyagot találtam, hanem primer levéltári forrásokat is. A szerző összesen négy magyarországi levéltárban folytatott elmélyült levéltári kutatásokat és dolgozott fel eddig ismeretlen korabeli iratokat.

¹ Egyetemi docens, Nemzeti Közszerológiai Egyetem Rendészet-tudományi Kar Rendészetelméleti- és történelmi Tanszék, e-mail: kovacs.tamas@uni-nke.hu

Ahogy arra utaltunk, a könyv első fejezete gazdaságtörténeti munka, amely be kívánja mutatni, hogy a címbéli korszakban, de különösen 1945–46-ban milyen gazdasági-pénzügyi helyzetben volt az ország. A hatalmas háborús veszteségek, a megszállítás, az MNB aranytartalékának „nyugatra” szállítása, a pengő szuperinflációja nemcsak a kormányzatot, de a lakosságot is lényegében rákényszerítette arra, hogy „kreatív megoldásokkal” éljen, pontosabban élje túl ezt az időszakot. A forint bevezetése, illetve az úgynevezett hároméves terv meghirdetése a gazdasági stabilizációt vetítették előre – de már ezekben az években érezhető volt a Magyar Kommunista Párt hatalmának nemcsak megerősödése, hanem egyre mélyebb kiépülése is. Ez igaz volt a rendőrségre, az államvédelmi szervekre, és a gazdasági élet számos pozíciójára is.

A kötet roppant izgalmas jogtörténeti-jogelméleti része a *Jogszabályi környezet a II. világháború után* című rész. Ebben a szerző viszonylag részletesen leírja a jogszabályi környezet átalakulását, változását, s hogy a gazdasági ügyek hogyan és miként válhattak/válhatnak a politikai perekben eszközzé. Gondoljunk csak arra, hogy a külföldi valuta pusztá birtoklása is lehetett oka egy-egy eljárás elindításának...

A harmadik fejezet alapvetően egy szervezettörténeti áttekintés, a *Pénzügyi bűncselekmények felderítése* címen. Itt olvashatunk magának a rendőrségnek az újjászervezéséről, a gazdasági nyomozószervekről, vagy a Budapesti Rendőr-főkapitányság Gazdasági Rendészeti Osztályáról (GRO) is. Bár a GRO megszűnt 1948-ban, de a feladatkör megmaradt, csak immár azt az Államvédelmi Hatóság látta el. A GRO vezetőjét, Villányi Andrást pedig a Rajk-per során letartóztatták, majd elítélték és kivégezték.

A kötet következő fejezete a *Jogalkotás szereplői* címet viseli, hiszen aki megsértette a törvényt, vagy legalábbis ráfogták, azt – mint egy jogállamban – bíróság elé állították. A kötet részletesen foglalkozik a vádlók (ügyészek) szerepével, s hogy ezekben az esetekben az ügyvédek mit tettek, tehettek. Kevésbé ismert, hogy gazdasági ügyekben nemcsak a rendes bíróságok működtek, hanem az úgynevezett „munkás-” és „uzsorabíróságok” is. Mi több: bizonyos pénzügyi-gazdasági bűncselekmények esetén egészen 1948 szeptemberéig működött a rögtönbíráskodás intézménye is.

A *pénzügyi bűncselekményekért is kiszabható büntetések* című fejezetben a szerző bemutatja, hogy milyen büntetéseket alkalmaztak, nyilván az ügy súlyától függően. Természetesen sok mindentől függött, hogy valaki halál- vagy börtönbüntetést kapott, avagy valamilyen vagyoni szankcióban részesült. A fejezet egyik legizgalmasabb része *A büntetések célja a Súlyom József-ügy tükrében* című alfejezet, amely rávilágít arra, hogy maguk a bíróságok, illetve a bírók is mennyire voltak adott esetben bizonytalanok a vádak valóságtartalmában és az ügy valódiságában.

A könyv utolsó fejezete az *1945–1956 között jellemzően elkövetett pénzügyi bűncselekmények* címet viseli. Talán ezt a fejezetet lehetett volna előrébb is sorolni, ennyi kritikát hadd fogalmazzon meg a recenzens a kötet szerkesztésével kapcsolatban. Maguk a bűncselekmények – mondhatni, természetesen – jól ismertek a mai napig: pénzhamisítás, adócsalás, csempészség, fizetési eszközökkel való visszaélés. Az árdragítás, amely inkább a háborús időkhöz, illetve a hiánygazdasághoz köthető bűncselekmény volt, a korszakban valós probléma volt. A devizabűntettek a teljes 1945 utáni korszakban súlyos bűncselekménynek számítottak, akit ilyen ügybe sikerült belekeverní, az biztos számíthatott állása elvesztésére és börtönbüntetésre is.

A szerző valóban nehéz és összetett téma feldolgozására vállalkozott, ahol jól kellett tudnia szelektálni a rengeteg adat és információ közül, s szinkronba hozni a különböző diszciplínákat. Tette ezt alapvetően olvasmányos stílusban, közérthetően, ugyanakkor mindig a megfelelő terminus technicust használva. Ha lehet kritikát megfogalmazni a könyvvel kapcsolatban, talán annyi lenne, hogy az ügyek számosságát és területi eloszlását szerencsés lett volna térképen és/vagy valamilyen grafikonon ábrázolni.

Összességében milyen tanulságot vonhatunk le Czene-Polgár Viktória munkájából? Az egyik, hogy az állam számára a szükséges bevételek előteremtése mindig is fontos feladat lesz, hiszen az államot és annak alrendszeit finanszírozni kell. Ugyanakkor egy diktatórikus vagy éppen a diktatúra irányába mozgó állam esetében könnyen válhatnak egyfajta fenyegető erővé, durvábban fogalmazva furkósbottá azok az állami szervek, amelyek feladata az állami bevételek előteremtése, illetve a gazdasági élet feletti őröködés. Bárki és bármi, aki és ami a regnáló kommunista hatalomnak az útjában volt, az könnyen ellenséggé tudott válni. S mivel az „aki nincs velünk, az ellenünk van” volt érvényben, a gazdasági ügyek is alkalmasak voltak arra, hogy eszközként használják azokat. Czene-Polgár Viktória munkája egy kevésbé ismert és kutatott területet vett górcső alá. Tette mindezt alapos, interdiszciplináris kutatómunka után, a források tiszteletben tartásával, ügyelve a *sine ira et studio* elvének megtartására.

Felhasznált irodalom

CZENE-POLGÁR Viktória (2023): *Beárazva. Pénzügyi bűncselekmények a Rákosi-korszakban*. Budapest: Nemzeti Emlékezet Bizottsága.

Recenzió dr. Kovács Gyula *A nyomozás nehézségei, avagy nincs új a nap alatt* című művéről

ÖVEGES Kristóf,¹ SALLAI János²

Napjainkban mindig nagy örömet jelent egy új rendészettörténeti vonatkozású könyv megjelenése, még akkor is, ha ez a könyv egy kiváló rendészeti tudós korábbi művének feldolgozása. A magyar rendészet történetében műveivel előkelő helyet foglal el Rédey Miklós.

A 19. század utáni magyar jogtörténetben ritkán találkozunk olyan alapvető társadalmi viszonyokat meghatározó jogszabályokkal, amelyek több mint 50 évig hatályban vannak. Különösen ritka, amikor az adott törvény két világháborút is megél, és két gyökeresen eltérő társadalmi és politikai rendszeren is átível. A mai büntetőeljárás-jogi kódexünk ősenek tekinthető, a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvény (Bvp.) 1900. január 1-jétől 1951. december 31-ig, azaz összesen 51 évig volt hatályban. Az ezt követő bő 60 évben összesen négy eljárásjogi törvény és egy törvényerejű rendelet szabályozta a hazai büntetőeljárás szabályait. A magyar jogfejlődés szempontjából kijelenthető, hogy a modern kori rendészet létrejöttének jelentős állomása, a Belügyminisztérium megalakítása az 1848. évi III. és az 1867. évi VII. törvények alapján történt.³ Ebbe a sorba illik bele a büntetőeljárás szabályok kodifikálása is.

A Belügyminisztérium létrehozását követően ekkor már a rendőrség államosításának szükségessége is többször felmerül, amelyet a jelen mű alapját képező szerző is határozotlan képvisel. A századelőn még nem beszélhetünk egységes rendőrségről sem. Ekkor a rendőrség mint szervezet kétféle lehet, aszerint, amint az állam a rendészeti feladatokat: a) a saját közegei által vagy átruházott alakban b) a törvényhatóságok közegei által oldja meg.⁴ A kiegyezést követő békés jogfejlődés időszakában a jogásztársadalom és köztük Rédey Miklós jogász és rendőrtisztviselő is lázasan dolgozik a büntetőeljárás-jog és rendészeti munka alapjainak megteremtése érdekében.

¹ Rendőr ezredes, egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészetelméleti és -történeti Tanszék, e-mail: oveges.kristof@uni-nke.hu

² PhD, rendőr ezredes, egyetemi tanár, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészetelméleti és -történeti Tanszék; vezetőhelyettes, Rendészettudományi Doktori Iskola, e-mail: sallai.janos@uni-nke.hu

³ SALLAI 2018: 108.

⁴ RÉDEY-LÁKY 1909: 947.

A nyomozás nehézségei, avagy nincs új a nap alatt című újonnan megjelent könyv egy bővített és szerkesztett változata Rédey Miklós (1868–1931) *A nyomozási eljárás nehézségei* címen 1901-ben megjelent kiadványának. A szerző az eredeti szöveg megtartása mellett a kiadás óta eltelt időszak jogtörténeti változásainak tükrében elemzi a büntetőeljárás-jogi szabályok változását, fejlődését egészen napjainkig.

A könyv Dr. Kovács Gyula szerző tollából a hazai büntetőeljárás-jog egyik jogtörténeti alapijáról, az 1896. évi XXXIII. törvénycikk gyakorlati tapasztalatairól írott Rédey-mű szövegének megtartása mellett ad részletes elemzést jogtörténeti, kriminalisztikai és gyakorlati oldalról, összehasonlítva az akkori joganyagot a jelenleg hatályos rendelkezésekkel. Különös gonddal szemlélve a nyomozás részletszabályait. A nyomozás fő célja a századfordulón megfogalmazott formában: kipuhatolni és megállapítani, hogy követtek-e el büntetendő cselekményt vagy sem.⁵

A 160 oldalas, 355 lábjegyzetet tartalmazó, puha kötésű könyv 17 fő fejezete jól felépített – az alfejezetek logikus sorrendje között könnyen eligazodik az olvasó. A borítón a Kőbányai Rendőrkapitányság egykori épülete látható. Az eredeti mű fejezeti sorrendjén a szerző nem változtatott, csupán további fejezetekkel bővítette Rédey Miklós munkáját.

Rédey az eredeti könyvet (*A nyomozási eljárás nehézségei*) 1901-ben, vagyis a bűnvádi perrendtartás (1896. évi XXXIII. törvénycikk, továbbiakban Bvp.) hatálybalépése után mindössze 1 esztendővel írta. Rédey a műben az új eljárásjogi szabályokat vizsgálja a gyakorlat oldaláról, és a könyv hasábjain számos negatív kritikát fogalmaz meg. A könyvet átható álláspontja szerint a törvény elhamarkodottan bevezetett, a rendőri állományra irreális terhet rak – meglátása szerint a századelőn a korrekt és hatékony jogalkalmazás feltételei még nem állottak fenn. Rédey mindezt 1901-ben, mint kapitányi rangban szolgáló főkapitányi titkár fogalmazza meg.

Dr. Kovács Gyula legújabb könyvében az 1901-es megállapításokon indulva jogtörténeti és rendszertörténeti utazásra hívja az olvasót. Egyrészt összehasonlítja a 2024-ben hatályos eljárásjogi szabályokat a Bvp. rendelkezéseivel, másrészt példálózó jelleggel folyamatosan jogtörténeti szempontból is fontos és érdekes megállapításokat tesz.

Az eredetileg 9 fejezetből álló könyv az átdolgozást követően 17 fejezetre bővült. Külön új fejezetet szentel a mű többek között a Detektívtestületnek és vezetőjének, Báró Splényi Ödön detektívfőnöknek – megemlékezve a 20. század elejének bűnügyi rendőri sikereiről és nehézségeiről. Külön fejezetben kapunk részletes pályaképet Rédey Miklósról, akit nemcsak mint rendőrtisztet, rendőri vezetőt ismerhetünk meg – Rédey emellett jogász, közéleti szereplő, író, filatelista, helytörténész, a kor igazi sokoldalú értelmiségi alakja.

A könyv rendhagyó jellegű, mivel egy több mint 120 éve megjelent, ma már jogtörténeti csemegének mondható mű 21. századi szemmel történő bemutatását tűzi a zászlajára. Teszi mindezt egy több évtizedes bűnügyi rendőri tapasztalattal rendelkező jogász, egyetemi oktató és nyugállományú rendőr alezredes szemüvegén keresztül.

A könyvet író és szerkesztő Kovács Gyula ny. r. alezredes szakvizsgázott jogász, gazdasági büntetőjogi szakjogász, kriminalista (okleveles bűnügyi tiszt), képzési szakértő. Nyugállományba vonuláskor az Országos Rendőr-főkapitányság (ORFK) Bűnügyi Főigazgatóságán szolgált osztályvezető-helyettesi beosztásban.

⁵ RÉDEY-LAKY 1903: 364.

A könyv a szerző pályatársainak, kollégáinak ajánlóival kezdődik. Ezt követően az előszót olvashatjuk, amelyben dr. Kovács Gyula bemutatja Rédey Miklóst és az 1901-ben kiadott *A nyomozás nehézségei* címet viselő könyvét. A szerző beavatja az olvasót az írás keletkezésének körülményeibe is a tőle megszokott személyes és egyéni stílusban.

A mű második fejezete teljesen új – itt a Bvp. kodifikálásának és hatálybalépésének (1900. január 1.) körülményeiről kapunk képet. A szerző összefoglalást ad a törvény szerkezeti felépítéséről, valamint a témához kapcsolódva megismerhetjük a századforduló ikonikus bűnüldöző szervét a Detektívtestületet és vezetőjét, Splényi Ödön (1842–1909) rendőrtanácsost.

A könyv harmadik fejezete kezdi el az eredeti mű anyagának feldolgozását. Bepillantást nyerhetünk a Bvp. hatálybalépése előtti szakmai vitákba, mind a jogtudósok, mind pedig a kor rendőri vezetőinek oldaláról. Megállapíthatjuk, hogy a szakma meglehetősen fenntartásokkal, kritikusan tekintett a Bvp. bevezetése elé annak ellenére, hogy a korábbi nem egységes szabályozás egyáltalán nem volt korszerűnek és haladónak tekinthető.

A negyedik fejezet – követve az alaplími sorrendjét – a nyomozás tárgyával és jellegével foglalkozik. A szerző bemutatja a nyomozás elrendelésének fő szabályait a Bvp. és a hatályos Be. szabályainak összevetésével. Mi a nyomozás feladata, mi a vizsgálati szak szerepe – hogyan oszlik meg a feladat a nyomozó és ügyészi szervezet között? A szerző világosan rámutat arra, hogy ezen elhatárolási kérdések fontossága mit sem csökkent több mint egy évszázad elteltével sem.

Az ötödik fejezet a nyomozó hatóságok 19. század eleji sajátos rendszerét mutatja be az olvasónak, a szerző összehasonlító elemzésével, kiegészítéseivel. A rendőri szervek leterheltsége, az úgynevezett „ügyteher” már akkor is nehéz feladatok elé állította a bűnüldözés szakembereit. Itt a szerző személyes rendőri vezetői tapasztalatait is leírja – mint a BRFK XI. kerületi Rendőrkapitányság egykori bűnüldözési, illetve vizsgálati osztályvezetője. Az 1995-ös állapotok még sokban hasonlítanak a mai viszonyokra. A címre utalva, itt sincs új a nap alatt: a nyomozók, vizsgálók, előadók le-, illetve túlterheltségi problémája már a 20. század elején is foglalkoztatta a szakembereket. A fejezetben ügyforgalmi adatok is szerepelnek, amelyek a bűnügyi ügyfeldolgozás volumenét is bemutatják – ehhez kapcsolódóan a rendelkezésre álló apparátus mennyiségének és minőségének jellemzőibe is betekintést nyerhetünk.

A hatodik fejezet a francia nyelvű *Police judiciaire* címet viseli. A fejezetben az igazságszolgáltatás rendőrség felállításának szükségességét mérlegeli a mű szerzője. Azt a ma is fontos rendészeti- és jogelméleti kérdést járja körül, hogy a nyomozás, illetve a bűnüldözés egy jogász, illetve ügyészi tevékenység vagy alapvetően rendőri (közrendőri). Egyértelműen az utóbbi mellett érvel, logikus érvrendszer felvonultatása mellett. Ezt követi dr. Kovács Gyula a mai szabályozást bemutató kiegészítése.

A *További előfeltételek* című következő fejezetben az egységes bűnügyi nyilvántartás bevezetésének igényét fogalmazza meg Rédey Miklós. A prófétai jóváindulás később gyorsan valósággá is vált. A daktiloszkópia megjelenése hazánkban is forradalmasította a bűnüldözést, és megnyitotta az utat a személyazonosság egyre professzionálisabb kriminalisztikai módszereihez. A fejezetben dr. Kovács Gyula ismét megteszi az összehasonlítást, amelyből jól kirajzolódik a bő egy évszázados fejlődés.

A könyv nyolcadik fejezete a *Túlhalmozás a nyomozásban* címet viseli, tartalmában a nyomozás elrendelésének nyomozó hatósági vagy ügyészégi lehetőségét veszi górcső alá, illetve érinti a ma is sokszor előkerülő túlbizonyítás kérdését.

A kilencedik fejezet – követve az eljárásjogi logikát és sorrendet – a kényszerintézkedések és a bizonyítási eszközök, illetve cselekmények múlt század eleji törvényi szabályaiba avatja be az olvasót a Bvp. ide vonatkozó rendelkezéseinek ismertetésével. Az eredeti szöveg mellett is megtaláljuk dr. Kovács Gyula összehasonlító és értelmező sorait.

A tizedik fejezet a letartóztatásról mint kényszerintézkedésről szól. Rédey kiáll amellett, hogy az előzetes letartóztatás nem egy előrehozott büntetés, és nem az a célja, hogy könnyítse a nyomozást. Ezzel a haladó jogelvek mellett teszi le a voksát, szembe menve a még ma is széles körben ismert eredményességcentrikus, támadó jellegű bűnüldözési vélekedéssel. Nyíltan hirdeti, hogy álláspontja szerint elegendő jogi feltétele van az előzetes letartóztatásnak, nem szükséges a lehetőséget adó törvényi szabályozás bővítése. Dr. Kovács Gyula a szabályok elemzése kapcsán ismerteti az úgynevezett „Papacosta” ügyet, amely a kor egyik legjelentősebb vagyon elleni (kasszaűró) bűncselekmény-sorozata volt. A fejezet második részében a ma hatályos Be. szabályai tükrében elemzi a különbségeket a könyv.

A tizenegyedik, az utolsó Rédey-fejezet (az eredeti műben ez a kilencedik és egyben utolsó) az ügykezelési nehézségeket ismerteti röviden.

Az ezt követő fejezetek már nem a Rédey-könyv által kijelölt mezsgyén íródtak. A tizenkettedik fejezet rendszerbe foglalja 1900-tól a hazánkban hatályos büntetőeljárás-jogi szabályokat, röviden áttekintve azok időbeli hatályait és szövegük változásait. A tizenharmadik fejezet summázza a korábban tett megállapításokat, és megállapítja: Nincs új a nap alatt!

Az utolsó érdemi fejezetben végül Rédey Miklós életével és munkásságával ismerkedhet meg részletekbe menően az érdeklődő olvasó.

A szerző nagyon jól választott, amikor Rédey művét levette a polcra. Egyrészt megmutatta több mint 100 év távlatából Rédey szakmai tehetségét, másrészt összehasonlítva a mai helyzettel igazolta, hogy azért, mert valamit régen találtak ki, és régóta alkalmaztak, nem biztos, hogy rossz, sőt nagyon sok esetben ma is helytálló lehet.

A könyv az eredeti mű felépítését követve, azt továbbgondolva és kiegészítve ismerteti a két vizsgált időszak büntetőeljárás-jogi szabályrendszerét. Dr. Kovács Gyula gondolatai a ma élő rendészeti szakember szemszögéből engedik láttatni a múlt század elejének kriminalisztikai és eljárásjogi nehézségeit és ellentmondásait.

Az érthető nyelvezet és a történelmi kontextus könnyen befogadhatóvá és feldolgozhatóvá teszi a művet. A könyvben felvetett kérdések és megállapítások Az egyetemi hallgatók, a rendészeti szakemberek, jogászok és a téma iránt érdeklődő közönség számára is jelentős szellemi muníciót nyújthatnak, és a könyv ezzel nemcsak tudományos szakirodalom, hanem szórakoztató olvasmány is a jogtörténet iránt érdeklődők számára.

Felhasznált irodalom

- RÉDEY Miklós – LAKY Imre szerk. (1903): *Rendőrségi Lexicon*. Budapest: Stephaneum.
- RÉDEY Miklós – LAKY Imre (1909): *Közzrendészeti és büntetőjogi tudnivalók betűrendes kézikönyve*. Budapest: Pátria Rt.
- SALLAI János (2018): Réde(i)y (Rohrbacher) Miklós rendőrtudós élete, munkássága. In FINSZTER Géza – KORINEK László – VÉGH Zsuzsanna (szerk.): *Ünnepi kötet a 70 éves Dános Valér tiszteletére*. Budapest: Belügyminisztérium, 107–114.

